

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β'
Τεύχος 518
Παρασκευή
2 Απριλίου 1993
Δρχ. 300

Ο «απορριπτικό κόμμα»

ΓΡΑΦΟΥΝ:
Θ. ΛΙΠΟΒΑΤΣ
Ρ. ΣΩΜΕΡΙΤΗΣ
Δ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΗΣ

ΜΙΛΟΥΝ:
Α. ΑΝΔΡΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ
Κ. ΛΑΛΙΩΤΗΣ
Π. ΣΚΟΤΙΝΙΩΤΗΣ
ΣΠ. ΧΑΛΒΑΤΖΗΣ

σύμπραξη

Σύμπραξη: Η από κοινού ενέργεια, συμμετοχή με κοινό στόχο.

Ο μονόλογος δεν έχει ακροατές. Οι μονόδρομοι καταλήγουν σε αδιέξοδο.

Οι λύσεις γεννιούνται μέσα από πνεύμα συνεργασίας.

Η Εμπορική Τράπεζα, με νέους, πιο φιλόδοξους στόχους και

σύγχρονα τραπεζικά κριτήρια, απαντά στις σημερινές μεγαλύτερες απαιτήσεις σας. Για συνεργασία, αποτελεσματικές κινήσεις και εύστοχες λύσεις. Συμπράττει μαζί σας. Είναι παρούσα αποδεικνύοντας ότι το μέγεθός της σημαίνει σιγουριά και εμπιστοσύνη.

Η Εμπορική Τράπεζα είναι σε θέση να δει τα οράματά σας στο βάθος

του ορίζοντα.

Η συμβολή της στην οικονομική και πολιτιστική ζωή της χώρας μας άλλωστε, έχει τελικό αποδέκτη εσάς.

Συμπράττοντας μαζί σας εξυπηρετεί με τον καλύτερο τρόπο εσάς αλλά και την ανταγωνιστική θέση της στο διεθνή χώρο.

ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ
η τέχνη να είσαι Τράπεζα

ερίδος Β'
ρόνος 19ος
εύχος 518
ασκευή 2Απριλίου 1993
300

**ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ
ΕΠΘΕΩΡΗΣΗ**

ρχάρους 60 • 115 21 ΑΘΗΝΑ
Γηλ: 72.32.713 - 72.49.300
72.32.819 - 72.48.240
72.26.107 TELEX: 214179 ANTI

δότης:
ΉΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
ινοκράτους 131
5 21 Αθήνα

αφημίσεις:
ΛΑΥΝΑ ΓΚΙΟΚΑ
αμματεία-Λογιστήριο:
ΣΙΑ ΡΟΥΜΠΟΥ
λιδοποίηση, Μοντάζ:
ΣΙΑ ΛΕΒΟΝ

υποστοιχειοθεσία-
εκτρονική σελ/ποίηση-Φύλμς:
ΓΑΤΟ ΕΠΕ
λκοκονδύλη 9
λ. 36.48.220-1 / 36.02.392

τύπωση:
ΘΟΥΤΥΠ Α.Ε.
ίου 5 - Περιστερί
1 31 Αθήνα
λ. 5722201

θε ενυπόγραφο άρθρο
ρράζει τις απόψεις του
γγραφέα του.
ιρήγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

εφικτού
.. 2.700 δρχ.
ια 5.400
ια Οργανισμών,
ιεζών, κτλ.: 25.000 δρχ.
ητική ετήσια: 4.800

εφικτού
ίση - Μεσογ. χώρες:
ηνη: δολ. 27
ια: δολ. 54
Α. - Καναδάς - Αν. Ασία -
ραλία - Ωκεανία:
ηνη: δολ. 30
ια: δολ. 60

μβάσματα, επιταγές:
ΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
μοχάρους 60
5 21 ΑΘΗΝΑ

Ι ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 300
ΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 500

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας:
Περιοδικό «ANTI»
Δημοχάρους 60
ηλ.: 72.32.713 - 72.48.240
- Για τα βιβλιοπωλεία Β. Ελλάδας:
Κέντρο του βιβλίου.
Πουλουκισή και Σια Ε.Ε.
Λασσάνη 9,
Τηλ. (031) 285.857
54 622 Θεσσαλονίκη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΟ «ΑΠΟΡΡΙΠΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ» 16

Το λευκό, το άκυρο και η αποχή δεν μπορούν να θεωρούνται συνώνυμα της απάθειας ή της αδιαφορίας. Η διόγκωση της πολιτικής δυσαρέσκειας στην κοινή γνώμη είναι μια τάση της οποίας η ύπαρξη καταγράφεται σταθερά, στις δημοσκοπήσεις και τις πολιτικές έρευνες από το 1988 και εντεύθεν. Το ANTI φιλοξενεί κείμενα πολιτικών και δημοσιολόγων για το ζήτημα του «τρίτου μεγάλου» ή ακόμα του «μεγαλύτερου» κόμματος, όπως έχει αποκληθεί η ομάδα των πολιτών που δεν προβαίνουν σήμερα σε σαφή πολιτική επιλογή και δεν εκφράζουν προτίμηση για δεδομένο πολιτικό φορέα.

Ν.Δ.: Σπουδαιοφανείς πομφόλυγες 14

Το «όχι» της εσωτερικής αντιπολίτευσης της Ν.Δ., στην πρόταση μομφής του ΠΑΣΟΚ κατά της κυβέρνησης, συνιστούν ταυτόχρονα και νίκη του Κ. Μητσοτάκη και του Α. Παπανδρέου. Και οι δύο πέτυχαν το ζητούμενο, ο πρώτος εξασφάλισε την παραμονή του στην εξουσία και ο δεύτερος κατέστησε την εσωτερική αντιπολίτευση στο κυβερνών κόμμα συνυπεύθυνη στην πολιτική για το θέμα των Σκοπίων. Γράφει ο *Τάσος Παπός*.

ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΦΥΛΑΚΕΣ 28

Η μέρα της γυναίκας έχει περάσει, βεβαίως. Αν όμως είχατε επισκεφθεί τις γυναικείες φυλακές Κορυδαλλού εκείνη τη μέρα, ασφαλώς και θα κάνατε σκέψεις που δεν θα εναρμονίζονταν στον πανηγυρικό τόνο ο οποίος, συνήθως, συνοδεύει παντοειδείς γιορτασμούς.

ΠΕΙΡΑΙΑΣ:

Ιδιωτικά βίτσια, δημόσιες αρετές 46

Το ANTI συνεχίζει την έρευνα του για όσα συμβαίνουν στο Δήμο Πειραιά. Πώς ανατέθηκε σε ιδιώτες η εκτέλεση ΕΟΚικού προγράμματος; Ποιες παρατυπίες ανακάλυψαν οι οικονομικές υπηρεσίες του Δήμου; Πως ο δήμαρχος αποφασίζει για την πληρωμή 50 εκατομμυρίων σε εκπαιδευόμενους στα προγράμματα αυτά;

Νίκος Μουζέλης

*«Όμως αν αποχωρούσαν
Μητσοτάκης-Παπανδρέου...»*

Ο Νίκος Μουζέλης, ένας από τους πιο παραγωγικούς Έλληνες πανεπιστημιακούς στο εξωτερικό, αλλά και από τους διανοητές που βρίσκονται στην αιχμή των αναζητήσεων στο χώρο της κοινωνικής θεωρίας, στον Περικλή Βασιλόπουλο για τη χρησιμότητα ενός μαρξισμού σε πλήρες αδιέξοδο και για τον ενσυγχρονισμό του ελληνικού πολιτικού συστήματος. Σελ. 24

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	5
Στάθης	
ΠΟΛΙΤΙΚΟ	
ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ	6
Κι όμως η συζήτηση απέδωσε...	
ΑΝΤΗΝΩΡ	
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ	8
ΤΥΠΟΣ	11
ΒΟΥΛΗ	12
ΤΟ ΑΣΤΕΡΙ ΤΟΥ	
ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ.....	13
ΚΕΡΜΑΤΟΔΕΚΤΗΣ	29
ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ	31
ΔΙΑΛΟΓΟΣ	49
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ.....	53

Ο Ένκι Μπιλάλ μετά τη *Γιορτή των αθανάτων* και τη *Γυναίκα παγίδα* επιστρέφει στο χώρο των κόμικς με το τρίτο μέρος της τριλογίας του - το *Ισημερινό ψύχος*.

ΕΝΟΧΛΟΥΝ ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ

ΟΥΔΕΙΣ μάλλον κατανόησε τι ακριβώς συνέβη στη Βουλή το τριήμερο 27-30 Μαρτίου. Ο πρωθυπουργός της χώρας ζήτησε σύγκλιση του σώματος για να τοποθετηθούν οι βουλευτές στις νέες εξελίξεις γύρω από το «Μακεδονικό»: ύστερα από πολλές ώρες, όμως, το σχέδιο ψηφίσματος του Συμβουλίου Ασφαλείας δεν είχε καν δοθεί στους βουλευτές! Από την αντίπαλη μεριά, η αξιωματική αντιπολίτευση κατέθεσε πρόταση **δυσπιστίας**, χωρίς ο κ. Παπανδρέου να πείθει για την ύστατη αυτή χειρονομία, αφού ο προφανής λόγος της ήταν να «προβοκάρει» απλώς και μόνο τους αντιρρησίες δελφίνους της Ν.Δ., υπονομεύοντας έτσι το ανάχωμα που αυτοί εγείρουν ανάμεσα στη δυσαρέσκεια των συντηρητικών ψηφοφόρων και τη μεταστροφή τους στο ΠΑΣΟΚ.

ΤΟ ΜΟΝΟΝ ίσως που έγινε γι' άλλη μια φορά συνείδηση των πολιτών είναι ότι το υπάρχον πολιτικό σύστημα δε μπορεί πλέον ούτε καν στη ρουτίνα του να ανταποκριθεί. Κυβέρνηση και αξιωματική αντιπολίτευση μετέρχονται κοινών συμπεριφορών και πρακτικών με κοινό στόχο την εξουσία, τη διατήρηση ή την κατάστασή της. Ο κ. Μητσοτάκης μόνον ως βαρέως πάσχων από πρεσβυπία θα μπορούσε να θεωρηθεί εάν δεν βλέπει πόσο καθαρά κοντά του σχηματίζεται η εικόνα μιας παραπαίουσας παράταξης και κυβέρνησης. Όμως, επειδή κάθε άλλο παρά έχει παρόμοια πάθηση, θα πρέπει να αναζητηθούν αλλού οι λόγοι της πληκτικά επαναλαμβανόμενης αισιοδοξίας και ικανοποίησής του.

ΚΑΙ ο βασικότερος λόγος είναι ίσως ο αμοραλισμός του αρχηγού της Ν.Δ., συνοδευόμενος από έσχατο καιροσκοπισμό και αφτιασίδωτο πολιτικό ωφελιμισμό. Το πέπλο του «ρεαλισμού» στο οποίο προσφεύγει ολόένα και συχνότερα ο κ. Μητσοτάκης για να νομιμοποιήσει εκ των υστέρων τις επιλογές του σε μια σειρά τομείς, είναι κάτι που, στο τριήμερο αυτό του ανούσιου κοινοβουλευτικού «διαλόγου», φρόντισε ο ίδιος να το αφαιρέσει πλέον. Ο πρωθυπουργός της χώρας είπε πολύ απλά ότι εφάρμοσε στο «Σκοπιανό» μια πολιτική που ο ίδιος δεν αποδεχόταν, προκειμένου να μην πέσει η κυβέρνησή του και οδηγηθεί η χώρα σε εκλογές – με προφανές αρνητικό αποτέλεσμα για τη Δεξιά.

ΣΕ ΑΥΤΗ τη συμπεριφορά περικλείονται όλα τα χαρακτηριστικά του αρχηγού της Ν.Δ., και είναι ο ίδιος που νομιμοποιεί όσα κατεγράφησαν εις βάρος του υπό τη συνοπτική κατηγορία της αποστασίας. Είναι ο ίδιος ο κ. Μητσοτάκης που υπονομεύει τόσο γρήγορα και αποτελεσματικά τα ίχνη αξιοπιστίας που του είχαν απομείνει, έπειτα από δύο έτη διγλωσσίας στο μείζον θέμα της εξωτερικής πολιτικής της χώρας. Είναι ο ίδιος ο κ. Μητσοτάκης που καταργεί το πολιτικό ήθος το οποίο προέτεινε, με όχημα την κάθαρση, ως το μείζον συγκριτικό του μειονέκτημα έναντι του Α. Παπανδρέου: το πολιτικό ήθος αποκαλύπτεται ως πρόσχημα, αφού νόμιμα και θεμιτά μπορεί πλέον ο καθένας να θεωρήσει την όποια κίνηση του κ. Μητσοτάκη ως μέσον για την πολιτική επιβίωση του ίδιου προσωπικά, και ούτε καν της παράταξης της οποίας ηγείται.

ΟΙ ΚΛΥΔΩΝΙΣΜΟΙ στη Ν.Δ. αποκτούν πλέον δυναμική ανεξέλεγκτης κρίσης, σε όλα τα πεδία της πολιτικής της. Η νέα μάχη που ετοιμάζει η κυβέρνηση για τη διαδικασία ένταξης των Σκοπίων στον ΟΗΕ, φαίνεται πλέον καθαρά ως άλλο ένα ανεπιθύμητο στάδιο για τον κ. Μητσοτάκη, υποχρεωτικό όμως σαν πρόσχημα στοιχειωδέστατων πια εσωκομματικών ισορροπιών, το οποίο βεβαίως είναι απαραίτητο και για το «ίματς» των δελφίνων. Στην οικονομία, τα μεγέθη έχουν τέτοια αρνητική πορεία που καθιστούν ολόένα και πιο προβληματική μια «χαλάρωση» της ασκούμενης πολιτικής και, αν αυτή η χαλάρωση επέλθει, μπορεί πλέον να μην έχει κανένα πολιτικό αντίκρισμα, ικανό τουλάχιστον να αποτρέπει μια δεινή εκλογική ήττα της Ν.Δ.

ΩΣΤΟΣΟ, η διαφαινόμενη ήδη «πρωτιά» του ΠΑΣΟΚ και μια πιθανή εκλογική νίκη του δεν συνοδεύεται από τη θετική πεποίθηση ότι η αξιωματική αντιπολίτευση διαθέτει τίποτε παραπάνω από μια ικανότητα χρήσης όλων των μέσων (χωρίς δισταγμό ασφαλώς), προκειμένου να επανακάμψει στην εξουσία. Το ΠΑΣΟΚ, στους μήνες που απομένουν μέχρι τις εκλογές, δεν έχει δεσμευθεί σε τίποτα συγκεκριμένο, που να δίνει ένα στίγμα των προσανατολισμών στην πολιτική του ως κυβέρνηση. Επιπρόσθετα, κάνει πολλά για να δημιουργεί τη βεβαιότητα ότι δεν έχει αλλάξει ούτε ένα ιώτα σε όλα τα εξόχως αρνητικά και απωθητικά που το χαρακτήριζαν στην οκταετή κυβερνητική θητεία του.

ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ για την πολιτική ζωή της χώρας και για τα μείζονα και εξαιρετικά έντονα πλέον προβλήματα που αντιμετωπίζει διαγράφονται μέσα σε ένα τεράστιο κενό πολιτικής, θεσμικών λειτουργιών, αξιών. Το μόνο κυρίαρχο είναι η γνωστή αρνητικότητα του κοινού απέναντι σε πρόσωπα και σχήματα, «εμπλουτισμένη» και ενισχυμένη από τον πολιτικό κυνισμό, το κλίμα της σήψης, την αναξιοπιστία και την «ηθική» της συναλλαγής, που αναλύονται πλέον εντονότατα και γι' άλλη μια φορά από τους κυβερνώντες.

Το ΠΑΣΟΚ απώλεσε την εξουσία όταν κάποιες κρίσιμες, εκλογικά, ομάδες πολιτών άρχισαν να ενοχλούνται στην αισθητική τους από το κόμμα, την κυβέρνηση και τον αρχηγό της. Αυτή η ενόχληση είναι πάλι ήδη παρούσα με τη κυβέρνηση της Ν.Δ., αρκετούς μήνες τώρα. Και πρόκειται για ένα συναίσθημα μη αντιστρέψιμο...

ΟΡΑΙΑ ΛΟΙΠΟΝ!
ΑΝ ΠΡΟΚΛΗΘΩ ΘΑ
ΚΑΝΩ ΣΚΛΗΡΗ
ΔΗΛΩΣΗ...

ΣΝΙΦ

ΦΡΑΤΣ
ΦΡΑΤΣ

ΑΙΘΟΥΣΑ
ΣΥΝΕΔΡΙ-
ΑΣΕΩΝ

ΚΛΕΙΣΤΟΝ

ΤΟ ΠΑΝΙΟΠΑΙΔΟ! ΠΡΟΣΠΑΘΕΙ
Ν' ΑΠΟΔΕΙΞΕΙ ΟΤΙ ΜΟΝΟΣ ΤΟΥ ΜΠΟΡΕΙ
ΝΑ ΓΕΛΟΙΟΠΟΙΗΘΕΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ,
ΑΠ' ΟΣΟ ΜΠΟΡΩ ΝΑ ΤΟΝ
ΓΕΛΟΙΟΤΗΣΩ ΕΓΩ...

ΣΤΑΘΗΣ
II '93

Κι όμως, η συζήτηση απέδωσε...

ΤΑ ΜΕΣΑΝΥΧΤΑ της Δευτέρας προς Τρίτη, λοιπόν, η κυβέρνηση επανεβεβαίωσε την αριθμητική της πλειοψηφία (152). Και το αποτέλεσμα, κατά τον πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ, σηματοδότησε το τέλος μιας μυθολογίας. Στο κόμμα της Ν.Δ., είπε, δεν υπάρχουν ούτε τάσεις ούτε ρεύματα. Υπάρχουν (μόνο) 152 συνυπεύθυνοι βουλευτές που στηρίζουν την κυβέρνηση και θα καταδικασθούν από τον ελληνικό λαό στις επόμενες εκλογές.

Η ΔΗΛΩΣΗ ήλθε απλώς να επιβεβαιώσει ότι, για τον κ. Α. Παπανδρέου, κύριος (αν όχι και μοναδικός) στόχος της πρότασης μομφής ήταν να εξαναγκάσει τους διαφωνούντες βουλευτές της Ν.Δ. να διαφοροποιηθούν από την πολιτική της ηγεσίας τους. Και αν μεν διαφοροποιηθούν –σκέφτηκε– και ανατρέψουν την κυβέρνηση, το κέρδος για το ΠΑΣΟΚ θα είναι μέγα! Αν δεν διαφοροποιηθούν, τότε θα τους καταγγείλουμε ως συνενόχους, οπότε πάλι κερδισμένοι είμαστε! Επρόκειτο, φυσικά, για απλοϊκό συλλογισμό ή για «τακτική νηπιαγωγείου», εφόσον οι πάντες (περιλαμβανομένων και των βουλευτών του ΠΑΣΟΚ) αντελήφθησαν ότι η πρόταση δυσπιστίας θα λειτουργούσε συσπειρωτικά στις γραμμές του κυβερνώντος κόμματος. Ο πρωθυπουργός κ. Μητσοτάκης έσπευσε να χαρακτηρίσει την πρόταση μομφής του ΠΑΣΟΚ *καλοδεχούμενη* ενώ η πρόεδρος του ΣΥΝ, Μαρία Δαμανάκη, και ο πρόεδρος της Κ.Ο. του ΚΚΕ, Δ. Κωστόπουλος, να την βαφτίσουν «*άκαιρη*», «*περίεργη*», «*απάτη*», «*πάσα στον Μητσοτάκη*» κ.ά.

Το «όνομα» και ο διάλογος Κ. Μητσοτάκη – Α. Κύρκου

ΓΙΑ ΤΟ τι απέδωσε (ή δεν απέδωσε) η τριήμερη συζήτηση στη Βουλή, για το αν βοήθησε (ή δεν βοήθησε) στην προώθηση του εθνικού θέματος, γράφτηκαν πολλά. Υπάρχει, όμως, μια πλευρά –ο διάλογος του πρωθυπουργού Κ. Μητσοτάκη με τον Λεωνίδα Κύρκο– που έθεσε, και θέτει, ένα εξαιρετικά καυτό (πολιτικό, ίσως και συνειδησιακό), πρόβλημα: δικαιούται ο υπεύθυνος πρωθυπουργός της χώρας να σιωπά, όταν ο ίδιος διαφωνεί με την *απολυτοποίηση* που δόθηκε στο θέμα της ονομασίας των Σκοπίων; Δικαιούται να υποτάσσεται στην *εθνική ομοψυχία* (όπως την εξέφραζε, σε μια δεδομένη στιγμή, το συμβούλιο των πολιτικών αρχηγών υπό τον Πρόεδρο της δημοκρατίας, στις 12 Απριλίου 1992), όταν ήξερε ότι η απο-

λυτοποίηση αυτή θα επέτεινε –όπως επέτεινε– τα αδιέξοδα;

Ο Α. ΚΥΡΚΟΣ πιστεύει ότι χρέος ενός υπεύθυνου πρωθυπουργού είναι να μην κρύβει την αλήθεια, αλλά να λέει στο λαό «*αυτό που πιστεύει*» «*και αν δεν μπορέσει να πείσει το λαό, να παραιτηθεί*». Ο αντίλογος του κ. Μητσοτάκη έχει τη δική του λογική, και επιχειρηματολογία. Διευκρινίζει, εν πρώτοις, ότι δεν εισηγήθηκε ο ίδιος την απολυτοποίηση του ονόματος (που έρχεται σε κατάφωρη αντίθεση με την αρχή του αυτοπροσδιορισμού των λαών). Και ότι, παρά τις επιφυλάξεις του, παρά την εναντίωσή του, *ανέλαβε εντίμως να αγωνισθεί για τη λύση αυτή*. Και διότι δεν θεώρησε την προσπάθεια πλήρως *απέλπιδα* και διότι *εκείνη την ώρα αισθάνθηκε ότι είχε χρέος να μη σπάσει την εθνική ομοψυχία*.

ΤΙ ΘΑ ΣΥΝΕΒΑΙΝΕ, όμως αν έσπαζε την εθνική ομοψυχία, αν έλεγε, δηλαδή στο λαό *αυτό που πίστευε*;

ΤΟ ΠΙΘΑΝΟΤΕΡΟ, βέβαια, είναι ότι δεν θα έπειθε το λαό, αφού οι λογής εθνόφρονες (τύπου Σαμαρά, Παπαθεμελή, Σαρτζετάκη, Μάρτη κ.ά.) είχαν ήδη στήσει έναν εχθρό –τα Σκόπια– και είχαν ήδη εκμεταλλευθεί την *άδολη ευαισθησία του λαού, τη λαχτάρα του για εθνική επιβεβαίωση*. Όσο για τον αρχηγό της αξιωματικής αντιπολίτευσης, ελλόχευε στη στροφή του δρόμου πιστεύοντας ότι το πρωθυπουργικό φράκο ράβεται με τα κουρέλια μιας αστείας εθνικιστικής εξαλλοσύνης. Το πιθανότερο λοιπόν είναι ότι ο πρωθυπουργός θα κατέθετε την παραίτησή του και η χώρα του θα βάδιζε προς εκλογές.

Εκλογές όμως με ανοιχτό το θέμα της ονομασίας, δηλώνει ο κ. Μητσοτάκης, θα ήταν εθνικά επιζήμιες. *Είναι κάτι το οποίο, εκείνη την ώρα, δεν έπρεπε να συμβεί. Σε καμμία περίπτωση*.

Το «όνομα» και η παρέμβαση του προέδρου του ΠΑΣΟΚ

ΠΡΙΝ ΑΠΟ τον διάλογο Μητσοτάκη-Κύρκου, είχε προηγηθεί η παρέμβαση του κ. Α. Παπανδρέου ο οποίος, κατάπληκτος (ωσεί να μην το ήξερε), κατέγραφε την *αποκαλυπτική και κυνική ομολογία* του κ. Μητσοτάκη ότι δεν ήταν δική του η εισήγηση που περιελήφθη στην απόφαση του συμβουλίου των πολιτικών αρχηγών, σχετικά με το όνομα της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας κ.λπ.

(Στο όνομα –κατά την απόφαση αυτή– έπρεπε να υπάρχει ούτε η λέξη «Μακεδονία» ούτε οποιοδήποτε παράγωγό της.)

ΣΥΝΕΠΩΣ: «Ο κ. Μητσοτάκης –κατά πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ– εξαναγκάστηκε, στην πίεση της αξιωματικής αντιπολίτευσης της κοινής γνώμης, να δεχθεί τη θέση έθνους. Και όλη η δομή της προσπάθειάς ένα είχε στόχο: πώς να δεχθούμε τον όρο “Μακεδονία”».

ΦΥΣΙΚΑ, ΣΕ κανένα σημείο της παρέμβασής του ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ δεν είπε μπορεί ή τι πρέπει να γίνει τώρα. Και τι στοιχίσει αυτή η εμμονή στο όνομα –θέση οποία, με πείσμα ειδωολάτρη, εξακολουσά ακόμα να υποστηρίζει. Και όμως, η απλή λέξη λέει ότι αν είχαμε αποδεχθεί, από τότε, *πακέτο Πινέιρο*, θα είχαμε ήδη ομαλοποιήσει τις σχέσεις μας με τα Σκόπια, θα είχαμε φτάσει το δρόμο στην Άγκυρα και θα είχαμε παίξει το ρόλο μας στα Βαλκάνια. Στο θέμα ονόματος η πορτογαλική προεδρία μας έλεγε *Βρείτε τα!* Ενώ για όλα τα άλλα (εγγύηση συνόρων, τροποποίηση του συντάγματος, αγκύρωση του αλυτρωτισμού κ.λπ.), μας διαβεβαίωνε ότι θα έχουμε την πλήρη κοινοτική αλληλεγγύη.

Το «όνομα» και η δήλωση του π. πρωθυπουργού Γ. Ράλλη

ΣΤΟ «ΟΝΟΜΑ» όμως –ακριβέστερα σ' υπέρμετρη βαρύτητα που δώσαμε στο όνομα αναφέρθηκε και ο πρώην πρωθυπουργός Ράλλης με τη δήλωση της παραίτησής του. *Εταγγέλλοντας και το ρόλο της αξιωματικής αντιπολίτευσης –η οποία με φθνή δημαγωγία και πατριδοκαπηλεία εξώθησε την κυβέρνηση στη χάραξη μιας εξωτερικής πολιτικής, π' από καιρό, μας έχει φέρει σε αδιέξοδο– ο κ. Ράλλης επεσήμανε, ιδιαίτερα, τις ευθύνες της σημερινής κυβέρνησης. Η δήλωση του πρώην πρωθυπουργού θα είχε άλλη διάσταση, αν ο Ράλλης ήταν στη Βουλή και διαλεγόταν με τον σημερινό πρωθυπουργό. Παρά ταύτα, από την ίδια τη δήλωση του πρώην πρωθυπουργού π' κύπτουν ορισμένα ερωτήματα, που παραμένουν αναπάντητα: Γιατί λ.χ. και μετά την απομπή Σαμαρά ο πρωθυπουργός συνέχισε *πλήρη συμφωνία της αντιπολίτευσης και με τον ορισμό ζήλο* τη γραμμή Σαμαρά; Και γιατί έμεινε στο όνομα εφόσον αντιλαμβανόταν ότι εμμονή αυτή όχι μόνο συντηρούσε τον εθνικό παροξυσμό σε *μεγάλη μερίδα* λαού αλλά προκαλούσε αλυσιδωτές παρενέργειες στις σχέσεις μας με την Κοινότητα ή τους βόρειους γείτονές μας (Αλβανία και Βουλγαρία) ή στην προώθηση του Κυπριακού;*

(ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ να σημειωθεί ότι σε ολόκληρο το κείμενο της δήλωσής του, ο κ. Ράλλης αναφέρεται ρητά στον πρωθυπουργό Κ. Μητσοτάκη. Οι επισημάνσεις του είχαν ως σημείο αναφοράς τους *χειρισμούς της κυβέρνησης στο θέμα των Σκοπίων* και τους οποίους,

, δεν επιδοκιμάζει. Ωστόσο, είναι φανερό, και πυρά επικεντρώνονται στο πρόσωπο του ρινού πρωθυπουργού.)

Το «όνομα» και η συναγωγή μερικών συμπερασμάτων

Τ' ΟΛΑ τα παραπάνω συνάγεται ότι ευθύ- του βαρύνουν, κατά κύριο λόγο, τον πρω- υργό Κ. Μητσοτάκη, σαφώς υπάρχουν.

ΛΗΝ, η έκτασή τους, η ιστορικότητά τους, τιμετρηθεί ακριβοδίκαια, ίσως μετά τη δη- ευση των πρακτικών των συσκέψεων κο- ς, στο Προεδρικό Μέγαρο Τότε, ασφα- θα επιμετρηθούν και οι ευθύνες των άλ- μετεχόντων. Και για μεν τη στάση που δρου του ΠΑΣΟΚ, ουδείς φθόνος! Ο πρό- ς του ΠΑΣΟΚ προτιμά να συμπεριφέρε- ς «ακραιφνής», ούλτρα δεξιός εθνικιστής, ί ως πρόεδρος ενός προοδευτικού σοσια- κού κόμματος. Και θα ήταν αδιανόητο αν ιζε μια θέση του κ. Μητσοτάκη, όσο ορθή ν ήταν! (Η ομορφιά του θάρρους – La té du courage, όπως έλεγε ο αξέχαστος Η.

Beune-Méry, ο ιδρυτής της Μοντ – φαίνεται, μας τελείωσε). Πώς να χαρακτηρίσει όμως κα- νείς τη στάση της προέδρου του ΣΥΝ, Μαρίας Δαμανάκη, που και ωριμότητα διαθέτει, και κοινοβουλευτικό ήθος και εμπειρία από κάποι- ους μηχανισμούς καταπακτής; Αντιγράφουμε από την Αυγή της 30ης Μαρτίου 1993: Κ. ΜΗΤΣΟΤΑΚΗΣ (απευθυνόμενος προς Λ. Κύρκο): « Όταν είχαμε φθάσει στη λήψη της αποφάσεως (αναφέρεται στη σύσκεψη της 12ης Απριλίου 1992), η κυρία Δαμανάκη μου έθεσε το ερώτημα: "Μπορείτε να εγγυηθείτε ότι αυτά τα οποία πετυχαίνουμε με το πακέτο Πι- νέιρο, θα τα πετύχουμε με οποιαδήποτε εξέλι- ξη;" Και της απάντησα: "Όχι, κυρία Δαμανά- κη, δεν μπορώ να σας το εγγυηθώ". Και όμως, η κυρία Δαμανάκη εψήφισε και δεν στήριξε τις δικές μου επιφυλάξεις».

Η ΣΥΝΕΧΕΙΑ της στιχομυθίας Μητσοτάκη – Λ. Κύρκου είναι γνωστή. Ο Λ. Κύρκος επισή- मानε στον πρωθυπουργό ότι η πολιτική του ΣΥΝ (στο θέμα των Σκοπίων) εξελίχθηκε, για να προσθέσει: Μακάρι να εξελισσόταν η πολι- τική και από άλλες πλευρές

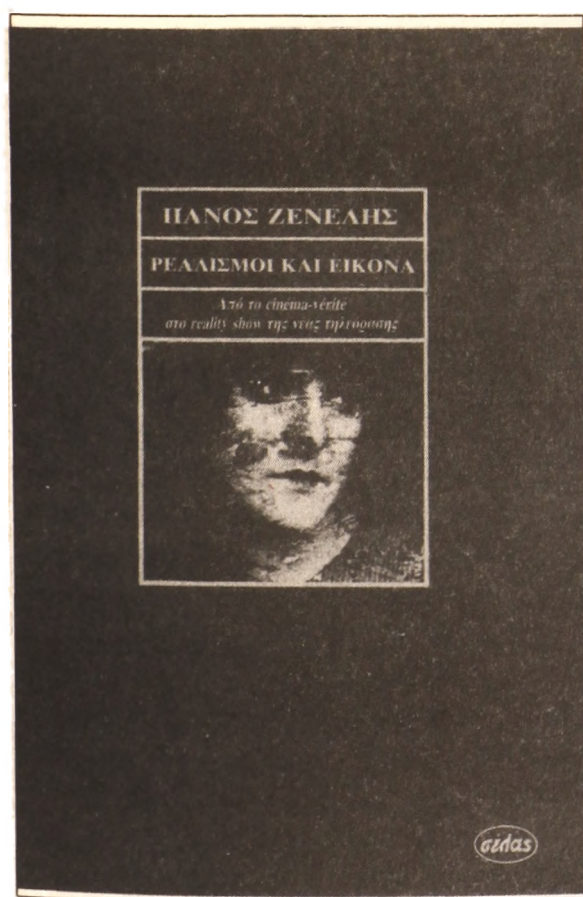
ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΝΟΝΤΑΣ: Η τριήμερη

συζήτηση στη Βουλή μπορεί να μην ευτύχησε – όπως εκτιμούν μερικοί. Ωστόσο, και παρά τον δικομματικό παροξυσμό που επικράτησε ορι- σμένες στιγμές (ο Ελεύθερος Τύπος έφθασε να καλύψει το όλο θέμα με τον ολοσέλιδο τίτλο: Βάλτε τη σταρ Ελλάς στη Βουλή!), βέβαιο είναι πως όλα τα κόμματα είχαν την ευκαιρία ν' ανα- πτύξουν τις θέσεις τους. Και από την ανάπτυξη αυτή, η «εθνικοφροσύνη», η στείρα αμετροέ- πεια, οι γνωστές αθλιότητες περί στρατιωτικών πιέσεων επί του κρατιδίου των Σκοπίων κ.λπ., υπέστησαν σοβαρά πλήγματα.

ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ, βέβαια, δεν είναι καθό- λου εύκολα. Και έγιναν δυσκολότερα, καθώς την τελευταία στιγμή, ανέκλυσε το θέμα της ση- μαίας που θα αναρτηθεί στον ΟΗΕ, με την εισ- δοχή της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρα- τίας της Μακεδονίας στα Ηνωμένα Έθνη. Παρ' όλα αυτά, η προοπτική ενός έντιμου, αξιοπρεπούς – εθνικά αποδεκτού – συμβιβα- σμού δεν εξέλιπε. Και μέσα στο πολύ τής θλί- ψεως και του παραλογισμού, η προοπτική αυτή θα μπορούσε να σηματοδοτήσει ευρύτερες θε- τικές εξελίξεις.

ΑΝΤΗΝΩΡ

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΑΡΧΑΙΟΙ ΛΥΡΙΚΟΙ (Ιαμβογράφοι)

ΑΡΧΑΙΟΙ ΛΥΡΙΚΟΙ

1

ΙΑΜΒΟΓΡΑΦΟΙ

'Αρχίλοχος

Σημωνίδης

'Ιππώνακτας

'Ελάσσονες

'Αδέσποτα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ-ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ-ΣΧΟΛΙΑ
ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΑΛΛΑΣ

ΝΕΦΕΛΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

'Ασκληπιοῦ 6, 'Αθήνα 106 80, τηλ. 3639960

Πολυ-Τυποκτονία

Το περίφημο ή μάλλον κακόφημο πολυνομοσχέδιο που συζητείται στην αρμόδια Επιτροπή της Βουλής έχει δικαιολογημένα ξεσηκώσει θύελλα διαμαρτυριών και δικαίως χαρακτηρίζεται τυποκτόνο απ' όλες τις απόψεις.

Αδίκως και ματαίως η κυβέρνηση της Ν.Δ. προσπαθεί να επιβάλει τα μέτρα και τα σταθμά της στον Τύπο. Και δεν πρόκειται απλώς για τις επί μέρους διατάξεις που συναντούν την καθολική αντίδραση όλων των φορέων του Τύπου, της Ενώσεως Δικαστών και Εισαγγελέων, της ΕΣΗΕΑ, του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών και όλων όσοι διακρίνουν τις ολέθριες συνέπειες του πολυνομοσχεδίου. Πουθενά στον κόσμο παρόμοια μέτρα δεν βρήκαν την επιδοκιμασία του Τύπου διότι πράγματι τον φимώνουν. Και πουθενά δεν ήταν αποτελεσματικά. Το επισήμανε σαφώς ο κ. Χρ. Τεγόπουλος, πρόεδρος της Ένωσης Εκδοτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών: «Ο νόμος αυτός είναι απλούστατα ανεφάρμοστος», πέραν των αντιδημοκρατικών και τυποκτόνων διατάξεών του. Όχι ότι όλα είναι «ιδανικά» στον τομέα του Τύπου, ηλεκτρονικού και μη. Κάθε άλλο. Αλλά δεν χρειάζονται τέτοια μέτρα. Υπάρχει επαρκής νομοθεσία –αν και απαρχαιωμένη– για τα «αδικήματα» του Τύπου. Όσο λιγότερη νομοθεσία περί Τύπου, τόσο το καλύτερο για την ελευθερία του και για τους πολίτες. Όλα τα άλλα είναι όχι μόνο εκ του πονηρού, αλλά και φοβερά επικίνδυνα. Η κυβέρνηση Μητσοτάκη δεν λέει να σταματήσει στον κατήφορο που έχει πάρει. Ουδέν «δημόσιον συμφέρον» προστατεύει. Αυτό που επιδιώκει είναι να προστατεύσει τον εαυτό της και μόνο. Πλάνη μεγάλη. Το αποτέλεσμα θα είναι να βυθιστεί ακόμα περισσότερο στην ανυποληψία την οποία τρέφει ο Τύπος γι' αυτήν λόγω της απαράδεκτης και άθλιας πολιτικής της στον τομέα των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης.

T.N.

Εντολοδόχος του εαυτού του

Τα όσα ελέγχθησαν στη συζήτηση στη Βουλή για την πορεία του εθνικού θέματος των Σκοπίων και την πολιτική που ακολούθησε ο κ. Μητσοτάκης δεν μας προκάλεσαν έκπληξη. Οι προσεκτικοί αναγνώστες του Αντί θα πρέπει να έχουν επισημάνει τις δικές μας επικρίσεις περί απαράδεκτης διγλωσσίας που δεν αφορά βέβαια σε καμιά ανόητη κρίση περί «προδοσίας» και «ενδοτισμού» αλλά την ίδια την συνέπεια στην άσκηση της πολιτικής στο θέμα αυτό. Ο κ. Μητσοτάκης ως μην αναζητά αλλού ευθύνες. Ούτε μπορεί να του παρασχεθεί το δικαίωμα να τις επιρρίψει επί των ώμων των άλλων.

Δεν μπορεί να κρύπτεται πίσω απ' την «εντολή» των άλλων πολιτικών αρχηγών, τη στιγμή που ο ίδιος άλλα πρέσβευε. Ο συμβιβασμός στον οποίο θα υποχρεωθεί οπωσδήποτε η ελληνική πλευρά

στη διαδικασία της διαμεσολάβησης ακόμα και στην καλύτερη περίπτωση θα είναι πολύ χειρότερος απ' αυτόν που θα επετύγχανε αν είχε την πρόνοια να εκμεταλλευθεί εγκαίρως και δεόντως την ευκαιρία που έδινε το πακέτο Πινέρο, μετά μάλιστα τη σαφή απόφαση της Λισσαβώνας. Η κατάληξη αυτή, εν μέρει επαχθής –εκτός απροόπτου– για τα ελληνικά συμφέροντα –έστω και εν μέρει βαρύνει πρωταρχικά τον κ. Μητσοτάκη, ανεξάρτητα απ' το γεγονός ότι αντιπολίτευση και παντός είδους όψιμοι «Μακεδονομάχοι» μαστίγωσαν αλύπητα όλο αυτόν τον καιρό τα πατριωτικά αισθήματα του λαού επιδιώκοντας να τα διοχετεύσουν σε ακραίες γωνίες άνευ αντικρίσματος.

K.B.

ΔΕΗ: Όποιος βιάζεται σκοντάφ

Επί μήνες τώρα, οι πολίτες αυτής της ρας παρακολουθούν τους εξαιρετικά σαι τρόπους και τις εξαιρετικά συγκεκριμέ κυβερνητικές κινήσεις διαμέσου των οπο η ιδιωτικοποίηση της «φιλελεύθερης» Δ καταλήγει πολύ απλά στην εκποίηση του μοσίου συμφέροντος, στη διόγκωση, και βέβαια στη μείωση, του δημόσιου ελλείμτος, και, κυρίως, στον πλουτισμό προσυ κών φίλων του ίδιου του Πρωθυπουργού χώρας.

Ο λόγος για τη ΔΕΗ. Μέχρι πρόσφατ κυβέρνηση προσπαθούσε μυστικά και χτυπήματα κάτω από τη ζώνη να πιέσει ποικίλους τρόπους τη διοίκηση της επιρησης να συγκατατεθεί στην ανάθεση, συγκεκριμένους «φίλους» του κ. Μητσοκη, των νέων μονάδων παραγωγής ηλεκτικής ενέργειας. Σχετικά με αυτή την τακ που από μόνη της είναι ήδη σκανδαλώ και ως αδιαφανής και ως μεροληπτική, Ξανθόπουλος της ΔΕΗ ήταν εξαιρετικά φής (και δεν έχει καμιά απολύτως σημα η εκ των υστέρων υπαναχώρησή του –οι λώσεις έγιναν και μένουν): «με πιέζουν τακτοποιηθεί αυτό το θέμα πριν τις εκ γές», είπε ο δ/ντής της ΔΕΗ, αναφέρον ότι η πίεση ασκείται υπέρ συγκεκριμέν προσώπων.

Ο κ. Μάνος, ο οποίος ενεργεί επί προκειμένου και ως εντολοδόχος του αρ γού του κ. Μητσοτάκη, το μόνο που βρ να πει για τα όσα δήλωσε ο κ. Ξανθόπου ήταν η λέξη «σαχλαμάρες» – κάτι που χα κτηρίζει βεβαίως και το ήθος του ανδρός, λά και την αδυναμία του να ανασκευάσει όσα είπε ο κ. Ξανθόπουλος.

Στο Υπουργικό Συμβούλιο της περασ νης Τρίτης –και ενώ έχει πλέον τεκμηριω να δημοσιοποιηθεί η ζημιά ύψους εκατον δων δις που προκύπτει για το ελληνικό μόσιο με την ανάθεση σε ιδιώτες μόνον σταθμών του Λαυρίου και έχει επίσης κα στεί σαφές ότι οι «ενδιαφερόμενοι» ιδιώ δεν υποχωρούν στο ζήτημα της τιμής πώ σης του ρεύματος της ΔΕΗ– η υπόθεση π άλλη τροπή: ο κ. Μητσοτάκης εξέφρασε δυσαρέσκεία του για τη στάση του κ. Ξαν πουλου και προέβη στη συμβολική δήλω «ο καθένας αναλαμβάνει τις ευθύνες τ (που θυμίζει εκείνο το «εγώ απλώς πρ δρευσά» του κ. Παπανδρέου, τον οποίο Μητσοτάκης οδήγησε στην περιφημη « θαρση»).

Περί αυτού πρόκειται, ακριβώς. Στη ζήτηση που θα γίνει σήμερα στη Βουλή, την οποία ζήτησε ο ίδιος ο Πρωθυπουργός (: η καλύτερη άμυνα είναι ο πατριτισμός), ο κ. Μητσοτάκης θα πρέπει να δηλώσει ότι τις φιλολογικές πτυχές της ιδέας του boot (αυτοχρηματοδότηση) αλλά το ότι «πιέζεται» ο κ. Ξανθόπουλος από την βέρνηση (της οποίας ηγείται ο κ. Μητσοτάκης) να δεχτεί να ανατεθούν σε «συγκεκριμένα πρόσωπα» και «πριν τις εκλογές» μονάδες της ΔΕΗ κατά παράβαση ασφαλών προδιαγραφών της διαφάνειας. Και ίδιο θα πρέπει να κάνει ο βοηθός του κ. Μητσοτάκη, ο κ. Μάνος, ιδιαίτερα μετά το εσίγραφο που έστειλε στη διοίκηση της ΔΕΗ μετά το τέλος του Υπ. Συμβουλίου την περασμένη βράδυ, και μετά τη δυσαρέσκεια που εξέφρασε ο Πρωθυπουργός για τον κ. Ξανθόπουλο.

Και στη Βουλή μάλλον δεν θα είναι δεξιές οι «σαχλαμάρες», οι θεωρητικολογίες και οι κουτοπονηριές περί νεοφιλελευθερισμού.

X.K.

του Δημήτρη Χατζόπουλου

ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΜΠΙΕΣΤΗΡΙΟΥ

Ο Αχελώος στην κοίτη του «Μακεδονικού»

Η προφητική ρήση του πρώην Προέδρου της Δημοκρατίας και νυν ανυποχωρήτου εθναμύντορα, περί της αναδέλφου υποστάσεως του απανταχού ελληνισμού, έμελλε να βρει την εμπειρική της δικαίωση με τις περιπέτειες του «Μακεδονικού». Κάτι περισσότερο, με τη βοήθεια της παλινωδούσας αυτοκρατορικής διτλωματίας του κ. Μητσοτάκη και των ιστερόβουλων εθνικιστικών κρωγμών των κ.κ. Παπανδρέου και Σαμαρά, μετετράπη σε κυρίαρχη υποκουλτούρα όλων όσοι (και πτυχώς δεν μειοψηφούν στο πολιτικο-δημοσιογραφικό κατεστημένο) διαθέτουν τα πλέον ευήκοα ώτα σε κάθε τριτοκοσμική και αντιορθολογική ιδεολογία. Έτσι κατέστη απολύτως προφανές και λογικό το αναπόδεικτο και παράλογο. Ότι, δηλαδή, όλοι, σε όλα τα γεωγραφικά μήκη και πλάτη, ανεξαρτήτως ιδεολογίας και πολιτικής τοποθέτησης, σε ένα κοινό σκοπό εστιάζουν τα πυρά τους: στην υπονόμευση των εθνικών

μας επιδιώξεων. Μέσα σε αυτό το αρρωστημένο, «σηπόμενο» το χαρακτήρισε ο Κ. Αξελός, πολιτικό κλίμα δεν ήταν δυνατόν και η μελέτη της ΕΟΚ που έκρινε ως μη οικονομικά βιώσιμη την εκτροπή του Αχελώου να αντιμετωπισθεί με ψυχραιμία και υπευθυνότητα. Άνετος και ωραίος ο κ. Μητσοτάκης, παρά τις βάσιμες αυτές αντιρρήσεις του κύριου χρηματοδότη του έργου (αυτό παρέλειψε να το υπενθυμίσει), βεβαίωσε, την επομένη, ότι αυτός θα το κάνει το έργο. Ο δε υπουργός του κ. Τσιπλάκος, βέβαιος (όσο φανταζόμαστε και ότι ο αδερφός του δεν ενέχεται στο σκάνδαλο του βαμβακιού) για την καλύτερη των δυνατών συμβάσεων, έσπευσε να υπογράψει τη συμφωνία με την κατασκευαστική εταιρία. Ανευθρόιαστη η μείζων αντιπολίτευση, αρχιτέκτων της σύλληψης και της διαδικασίας ανάθεσης του εκτρωματικού αυτού αναπτυξιακού θαύματος, πιστή στο κακλαμάνειο δόγμα, να λες πάντα όχι ως αντιπολίτευση σε αυτό που θα έχανες ως κυβέρνηση, βρήκε απαράδεκτους τους όρους της συμφωνίας. Για να μη μείνει μάλιστα κανείς πικραμένος αγέλαστος, ο πρώην ΥΠΕΧΩΔΕ κ. Κουλουμπής πρόσθεσε και το ακαταμάχητο επιχείρημα ότι η στροφή (διάβαζε κωλοτούμπα) του ΠΑΣΟΚ οφείλεται στη αλλαγή των κλιματικών δεδομένων, ήτοι την εμφανισθείσα ξηρασία, την οποία, όμως, τα ίχνη της λωτοφάγου μνήμης μας εντοπίζουν σοβούσα, ήδη, από το σωτήριο έτος 1989. Αλλά τέλος

«καλό» όλα κακά για τους αντιπολιτευόμενους. Έτσι, και το ανακαλύπτουν παντού σκάνδαλα συγκρότημα Αλαφούζου, μετά τη δίκη εκπροσώπου Τύπου του κ. Τσιπλάκου ολόφυχη, διά γραφίδος κ. Ανδρονόπουλου στην «Καθημερινή», υποστήριξη του έργου, τα γύρισε. Πάνω από όλα να πέσει η οικογένεια Τσαουσέσκου-Μητσοτάκη, κατά το νέο προπαγανδιστικό εφεύρημα των γκαϊμπελίσκων του «Σκάι». Ο Αχελώος λοιπόν υπεγράφη. Ό,τι κι αν λένε οι ανθελληνικοί κύκλοι της Κοινότητας, οι ουτοπιστές οικολόγοι, οι δύστυχοι Αιτωλοακαρνανέες, ο έρμος ο Παπαγιαννάκης. Ο Αχελώος είναι ιδέα, θεσσαλικά πολιτικά κουκιά, εργολαβικός πακτωλός και φισκαρισμένα σκυλάδικα στη Λάρισα με απαστράπτουσες «μπέμπες» απ' έξω. Και για να μην ξεχνάμε και τη δική μας καμπούρα, ο Αχελώος θέτει και το ερώτημα του βαθμού στον οποίο τηρείται η επιστημονική δεοντολογία, κατά τις μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων, από τον ακαδημαϊκό κόσμο της χώρας. Φίλε Νίκο Μάργαρη, η εμμονή σε μια λάθος εκτίμηση δεν είναι ιδίον της σατιρικής σοφίας που χαρακτηρίζει τη δημόσια κριτική σου. Αλλά ο Αχελώος είναι και αγώνας υπέρ της λογικής. Τίποτε -σχεδόν- δεν έχει κριθεί ακόμη. Θα επανέλθουμε.

Λεωνίδα Λουλούδης

ΚΑΛΑΜΑΤΑ: ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ 35 ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ;

Τριάντα πέντε οικογένειες, που αύριο μπορεί να είναι περίπου δεκαπλάσιες, κινδυνεύουν να χάσουν τα σπίτια τους. Πρόκειται για δικαιούχους στεγαστικής συνδρομής του ΟΕΚ, οι οποίοι δανειοδοτήθηκαν από την Κτηματική Τράπεζα και κινδυνεύουν να βρεθούν στο δρόμο εξαιτίας της κυβερνητικής αδράνειας.

Ειδικά για τους κατοίκους της σεισμόπληκτης περιοχής Καλαμάτας, στο άρθρο 9 Ν. 1849/89 ορίστηκε τριετής αναστολή καταβολής, από 12/9/86 έως 12/9/89 καθώς και μη επιβάρυνση με τόκους υπερημερίας. Ωστόσο οι κοινές αποφάσεις των υπουργών Εθνικής Οικονομίας, Οικονομικών και Εργασίας που προβλέπονταν από το ίδιο άρθρο και θα καθόριζαν τον τρόπο καταβολής των ανασταλέντων χρεών δεν εκδόθηκαν ποτέ. Έτσι η Τράπεζα απαιτεί υπέρογκα ποσά τόκων υπερημερίας, τα οποία οι εργατοϋπάλληλοι οφειλέτες αδυνατούν να πληρώσουν και ήδη 35 από αυτούς έλαβαν κατασχετήρια σημειώματα. Στην ίδια θέση είναι πιθανόν να βρεθούν αύριο περίπου 300 δανειοδοτηθέντες.

Ο Σύλλογος των θιγομένων δανειοδοτηθέντων έχει ορίσει γενική συνέλευση των μελών του για την 11η Απριλίου, όπου κλήθηκαν να μετάσχουν και να πάρουν θέση οι βουλευτές του Νομού και κάθε άλλος αρμόδιος. Οι ενδιαφερόμενοι έχουν δεσμευθεί να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους εφόσον αποσυρθούν οι τόκοι υπερημερίας, όπως άλλωστε ορίζει και ο Ν. 1849/89, και επιμηνυνθεί η περίοδος αποπληρωμής καθώς και εφόσον για τον τρόπο καταβολής ληφθεί υπόψη η οικογενειακή και εισοδηματική τους κατάσταση.

Τ. Γεωργαντάκης

Σπεύδε βραδέως

Μετριοπαθής και διδακτικός ο λόγος του Μακεδόνα ΥΠΕΞ Μ. Παπακωνσταντίνου στη Βουλή. Προσπάθησε να εξηγήσει τα ευκόλως εννοούμενα. Κάλιο αργά παρά ποτέ. Μήπως όμως είναι πολύ αργά;

Β.Κ.

ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟ ΡΕΚΟΡ

Παγκόσμιο ρεκόρ για το βιβλίο Γκίνες έσπασε ο ηγέτης των Ζουλού Τσιφ Μαγκοσούθου Μπουθελέζι στο Κοινοβούλιο της χώρας του. Ομίλησε συνεχώς για 18 ολόκληρες ημέρες, αφού κατανάλωσε τις πρώτες 6 στην ανάγνωση των 145 σελίδων της «εισαγωγής» για να συνεχίσει απτόητος την ανάγνωση ετέρων 427 σελίδων – το κύριο μέρος της ομιλίας του. Το ωραίο είναι ότι μετά το πέρας της πολύχροτης αυτής ομιλίας του οι «βουλευτές» του τον αποθέωσαν όρθιοι.

Η σχετική είδηση δεν αναφέρει εάν εκείνη τη στιγμή εξύπνησαν εκ του ληθάργου ή με ποιον τρόπο κατάφεραν να παραμείνουν ξύπνιοι.

Τ.Ζ.

Ξενο-κρατία

Το σχέδιο «Ξενοκράτης» για την αντιμετώπιση εκτάκτων αναγκών απέδειξε για μια ακόμα φορά το πόσο ξένες είναι οι κρατικές υπηρεσίες προς τις πραγματικές ανάγκες της κοινωνίας και των πολιτών. Περίτρανη απόδειξη το νέο τεστ του σεισμόπληκτου Πύργου όπου η σύγχυση των κρατικών υπηρεσιών και η αδυναμία τους να ανταποκριθούν στο έκτακτο των περιστάσεων είναι προφανής. Όπως ήταν και στην περίπτωση των σεισμών στη Καλαμάτα. Όπως είναι –κατά κανόνα– σε κάθε περίπτωση φυσικών καταστροφών, είτε πρόκειται για τα πυρπολούμενα δάση είτε για τις χιονοπτώσεις.

Όσο για τον τραγέλαφο των αντικρουόμενων απόψεων και της διαμάχης μεταξύ του ΒΑΝ και κ. Βαρώτσου, του Τμήματος Σεισμολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών, του κ. Δρακόπουλου και του ΟΑΣΠ μια και μοναδική επίπτωση έχει. Να ενσπείρει σύγχυση και πανικό στους κατοίκους. Τέτοια «επιτεύγματα» τόσων φορέων προκαλούν πραγματική θλίψη.

Σ.Π.

Δυστυχώς ακριβύναμε

Από το τεύχος αυτό, το ΑΝΤΙ ακρίβυνε κατά 50 δραχμές. Ελπίζουμε ότι θα γίνει κατανοητή από τους φίλους μας η αναγκαία για μας επιβάρυνση της τιμής του περιοδικού. Για την μικρή αυτή αύξηση είχαμε ειδοποιήσει πριν ένα μήνα.

Το ΑΝΤΙ διατηρεί πάντως το παλαιό τιμολόγιο συνδρομών για ενάμιση μήνα ακόμα. Επωφεληθείτε λοιπόν και στείλετε τις συνδρομές σας. Η ευκαιρία αυτή μέχρι τις 15 Μαΐου. Και εκ νέου η υπενθύμιση για τους συνδρομητές μας:

- Εξ αιτίας της πυρκαγιάς των γραφείων μας στις 22/2 καταστράφηκε και ο κομπιούτερ και όλες οι διευθύνσεις των συνδρομητών χάθηκαν. Μέχρι στιγμής μέρος μόνον του αρχείου συνδρομών έχει ανασυνταχθεί. Γιαυτό, παρακαλούμε τους συνδρομητές μας να επικοινωνήσουν με τα γραφεία, να στείλουν τις διευθύνσεις τους και, αν έχει ήδη λήξει η συνδρομή τους, να την ανανεώσουν.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΟΙ ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ ΑΝΤΙ ΜΕΧΡΙ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ 1991

Όταν η τέταρτη εξουσία αντάνει την εξουσία, προκύπτουν χαιρετούρες, δηλώσεις, ις και φωτογραφίες. Σε ές τις συναντήσεις άλλωστε ιλείται και η μεγάλη κινητιητα για το Δ.Σ. της ΕΣΗΕΑ, είδε τον πρωθυπουργό και ς αρχηγούς των πολιτικών μάτων. Μέσα σε αυτές τις γραμματισμένες επισκέψεις σε και το πολυνομοσχέδιο, εκ των πραγμάτων μονοπώε τις συζητήσεις. Έτσι, ακόια φορά, οι δημοσιογράφοι θηκαν να τρέχουν για θέματου αφορούν αποκλειστικά *Ένωση Ιδιοκτητών Ημερη-ν Εφημερίδων*. Αντ' αυτών τόν, οι δημοσιογράφοι, που πλειοψηφία τους δεν υπε-πίζονται τη δημοσιογραφία υποκλοπών! Πολιτικοί και οσιογράφοι προβληματίζο-: πάνω σε αυτό το περίφημο ορο του πολυνομοσχεδίου. ιερισσότεροι συμφωνούν το ύποπτο της στιγμής που έξε η κυβέρνηση για να ήσει, όταν μάλιστα μετά τις αντιδράσεις αρνείται να το αποσύρει. Πάντως, γράφονταν αυτές οι γραμ-ο κ. **Έβερετ**, κατέθεσε τρο-ογία, η οποία πρεσβεύει τη ήμευση των εγκαταστάσε-ου εντύπου ή του ραδιοτη-τικού μέσου που φέρνει φως προϊόντα υποκλοπών, παράλληλα ζητά και τη μη ξή του, εφόσον αυτές οι «α-πλώσεις» αποδεικνύουν ήπινη πράξη ή παράλειψη οχή κρατικού λειτουργού ή είρησης που ελέγχεται από ράτος. Καλά όλα αυτά, άλ-τε εκπορεύονται από το νέο ιανικό νόμο περί Τύπου, ή με τις υποκλοπές, αυτές εαυτές, τι γίνεται;

Βέβαια όλη τούτη η ανακα-ούρα προήλθε από την προ-ική διαμάχη του κ. **Μητσο-η με τον SKY**, η οποία όσο νάει ο καιρός, όλο και οξύ-ι. Κανείς δεν μπορεί να βλέπει τις διαστάσεις που πάρει, καθώς πλησιάζει ο νος καταβολής του δυσβά-χτου (είναι η αλήθεια) προ-

στίμου εκ μέρους του κ. **Γιάννη Αλαφούζου**, ο οποίος αρνείται –όπως δηλώνει– να το καταβά-λει και προτιμάει να πάει στη φυλακή... Ένας ακόμα ήρωας στα σκαριά; Παιδιά ας κρατη-θούμε, τα πράγματα δεν είναι τόσο απλά όσο φαίνονται...

• Και μέσα στην κοσμοχαλα-σιά, ο SKY επέλεξε τη στιγμή να συνεργαστεί με το «*Ράδιο Ζήτα*» της Θεσσαλονίκης, τοπι-κό σταθμό που αναμεταδίδει μέρος του προγράμματός του. Ποιος είδε τον Θεό και δεν τον φοβήθηκε! Τι καλώδια κόπη-καν, τι προγράμματα ματαιώθη-καν, ο ΟΤΕ έδωσε τα ρέστα του. Κανείς δεν το φανταζόταν. Κι ενώ μαίνεται ο πόλεμος των καλωδίων, ήλθε ξαφνικά και η αλλαγή της ημερησίας διάταξης στις συνεδριάσεις του Εθνικού Ραδιοτηλεοπτικού Συμβουλίου. Επανεξετάζει, λέει, τις άδειες των ραδιοσταθμών Αττικής! Δευτέρα, Τρίτη και Τετάρτη συνεδριάζουν στο Ζάππειο (εμείς δεν προλαβαίνουμε πια) και απόφαση δεν βγάζουν. Αλλά και να βγάλουν, ποιος θα τη λάβει υπόψη του, αφού το ΕΡΣ έχει καθαρά γνωμοδοτικό χαρακτήρα; Είπαμε, τις άδειες θα τις μοιράσει προσωπικά ο πρωθυπουργός, θα το κάνει πα-ραμονές εκλογών, ευλογώντας τα γένια του. Ας μην βιαζόμα-στε λοιπόν. Πάντως, όλη τούτη η κινητικότητα το μόνο που απο-δεικνύει είναι πως ο πόλεμος μεταξύ του πρωθυπουργού και του περιβάλλοντός του με την οικογένεια Αλαφούζου, θα φτά-σει μέχρις εσχάτων.

• Μεγάλωσαν κατά ένα χρόνο ακόμα οι υπεράνω ορίου ηλι-κίας δημοσιογράφοι και ακόμα δεν κρίθηκαν από την ΕΣΗΕΑ οι αιτήσεις τους. Ωστόσο, ξαφ-νική βόμβα έσκασε πρόσφατα στις εφημερίδες, όταν ανακοί-νωση της ΕΣΗΕΑ έκανε γνω-στή την κατ' εξαίρεσιν εγγραφή του υπεράνω ορίου ηλικίας βουλευτή-δημοσιογράφου κ. **Γιώργου Λιάνη**. Οι άλλοι, οι τα-πεινοί και καταφρονεμένοι που δεν τυχαίνει να είναι ούτε πολι-τικοί ούτε πολιτικάντηδες, ακό-μα περιμένουν. Ας ελπίσουμε

πως θα 'ρθει και η δική τους σειρά. Η ΕΣΗΕΑ τους το χρω-στάει...

• Επιτυχίες για την *Ένωση Πε-ριοδικού Τύπου*: Αφενός μεν έγινε μέλος της *Διεθνούς Ένω-σης Δημοσιογράφων*, η οποία καθόλου δεν ξεχωρίζει τους δη-μοσιογράφους σε εργαζόμε-νους στις ημερήσιες εφημερίδες και τα περιοδικά και αφετέρου αποκτά και οικόπεδα έξω από την Ερμιονίδα. Έτσι, για να ζη-λέψουν οι της ΕΣΗΕΑ... Ωστό-σο, έγραψε τον κ. **Λιάνη** η ΕΣΗΕΑ, η Ένωση Περιοδικού Τύπου έκανε τακτικό μέλος της τον κ. **Λαλιώτη**. Καμία δεν έμει-νε παραπονεμένη...

• Δύο μήνες ζωής συμπλήρωσε το καθημερινό τηλεοπτικο-καλ-λιτεχνικό ένθετο των «*Νέων*» και η ευαίσθητη περί τα πολιτι-στικά διεύθυνση της εφημερί-δας διαπίστωσε την υποβάθμισή τους: Έτσι, σύντομα θα περιλά-βει στις σελίδες της πολιτιστικό τετρασέλιδο, όπου θα θίγονται σφαιρικά πολιτιστικά θέματα. Για να δούμε τι θα δούμε, γιατί πρέπει πλέον να είμαστε επι-φυλακτικοί, μετά το πρώτο πο-λυδιαφημισμένο ένθετο. Το υπάρχον πάντως ένθετο είχε και τις σε ανθρώπινο δυναμικό απώλειές του: Ο κ. **Δημοσθένης Κούρτοβικ** αρνήθηκε να περιο-ρίσει την κριτική βιβλίου στις 300 λέξεις και αποχώρησε. Τη στήλη ανέλαβαν ο κ. **Γ.Π. Σαβ-βίδης** και ο κ. **Δημήτρης Δα-σκαλόπουλος**.

• Ανασυντάσσεται το συγκρό-τημα Μπόμπολα: Μετά την αποπομπή του κ. **Ανδρέα Μπό-μη** από τη διεύθυνση των «*Εικό-νων*» (ο οποίος λέγεται πως αναλαμβάνει θέση στη Χios Bank –τι είδους θέση ουδείς γνωρίζει– το πρόσωπο που συγκεντρώνει την προσοχή όλων είναι ο κ. **Σωκράτης Τσι-χλιάς**, νέος διευθυντής του πε-ριοδικού, που υπόσχεται να του δώσει νέα πνοή. Κάτι μασημένα λόγια άκουσα για τη γενιά των σαραντάρηδων, δεν θέλω να τα πιστέψω, γιατί την τύχη του «*Ταχυδρόμου*» φοβάμαι πως θα έχουν και οι «*Εικόνες*». Απολύ-σεις όμως και εκεί στα σκαριά,

λέγεται για μία την εβδομάδα. Για να δούμε... Ο κ. **Μπόμπο-λας** όμως, μονίμως δεύτερος έρ-χεται: Ακούγεται ότι ετοιμάζει ένθετο περιοδικό για το αυτοκί-νητο. Φοβάμαι πως ζήλεψε τη δόξα του «*Επενδυτή*», αλλιώς τι να πω...

• Συνεχίζονται να μοιράζονται τα πολυσέλιδα ένθετα περιοδι-κά της Χios Bank από την «*Ελευθεροτυπία*». Εμπρός στο δρόμο που άνοιξαν οι εφοπλι-στές – τραπεζιτές – εκδότες για να διαφημίσουν τις επιχειρή-σεις τους με το αζημίωτο βέ-βαια, χωρίς μάλιστα να πληρώ-νουν το αγγελιόσημο, που είναι ο μοναδικός πόρος για τα τα-μεία των δημοσιογράφων.

• Μάθημα ηλεκτρονικής δημο-σιογραφίας στο πολιτικό ρε-πορτάζ μας έδωσαν οι γαλλικές εκλογές. Οι δημοσιογράφοι του TV5 και άριστες γνώσεις του αντικειμένου τους διέθεταν και ωραία γαλλικά μιλούσαν και ευγλωττία είχαν, χωρίς ωστόσο να καπελώνουν τους πολιτι-κούς, ενώ καθόλου δεν τους ένοιαζε να φαίνονται νέοι και ωραίοι. Κανονικοί δημοσιογρά-φοι ήταν. Όχι σαν κάτι δικούς μας, ονόματα δεν λέμε - οικογέ-νιες δεν θίγουμε, που ο ναρ-κισσισμός τους έχει ξεπεράσει κάθε όριο ευπρέπειας

Ας προσθέσουμε εδώ, πως όσο περνάει ο καιρός δυσκο-λεύουν τα πράγματα για τους δημοσιογράφους άνω των τριά-ντα. Οι διευθυντές, που ανή-κουν οι περισσότεροι σε μεγα-λύτερες γενιές, λένε πως η δουλειά βγαίνει φθηνότερα από τα παιδιά που ρίχτηκαν στην πιάτσα από τους ραδιοφωني-κούς σταθμούς. Τώρα πια, αρ-κούν τριακόσιες λέξεις για να δουλέψεις ως δημοσιογράφος! Και μετά όλοι παραπονιούνται για την κατάντια του Τύπου, την κρίση που τον μαστιίζει και άλλα τέτοια συναφή.

• Όλο και με μεγαλύτερη έντα-ση συζητιέται η μετατροπή της «*Μεσημβρινής*» σε ταμπλόιντ. Προς την ίδια κατεύθυνση προ-βληματίζεται και η «*Κυριακάτι-κη Αυγή*». Λέτε να φταίει μόνο το σχήμα;

«Ξεφτιλιστήκαμε»

• «Ξεφτιλιστήκαμε». Η λέξη αυτή ακούστηκε από το στόμα του γραμματέα του ΠΑΣΟΚ κ. Α. Τσοχατζόπουλου, έξω από τα γραφεία του ΠΑΣΟΚ στην Βουλή, λίγη ώρα μετά το τέλος της ψηφοφορίας επί της πρότασής μομφής. Λέτε να αναφερόταν στο αποτέλεσμα;

«Αστο γι' αύριο»

• «Σήμερα ρίχνετε την κυβέρνηση», ερωτήθηκε από δημοσιογράφο ο βουλευτής του Συνασπισμού κ. Φ. Κουβέλης, στο εντευκτήριο της Βουλής, λίγο πριν την έναρξη της ψηφοφορίας. Ο μεν Π. Σκοτινιώτης που παρακολουθούσε την συζήτηση χαμογέλασε με νόημα, ο δε Φ. Κουβέλης απάντησε: «Μπα, όχι σήμερα. Θα περιμένουμε να ζεστάνει λιγάκι ο καιρός, για να μην κτυπήσει από το πέσιμο»!

Κλητήρας-Ράμπο

• Επεισόδιο παραλίγο να δημιουργηθεί στο περιστύλιο της Βουλής, όταν ένας από τους κλητήρες που βρίσκονται στις πόρτες εισόδου της αίθουσας συνεδριάσεων, τράβηξε βία από το μανίκι δημοσιογράφο, νομίζοντας ότι θα μπει στην αίθουσα. Το αμάρτημα του δημοσιογράφου είναι ότι μιλούσε με κυβερνητικό βουλευτή, ο οποίος ετοιμαζόταν να εισέλθει στην αίθουσα και την στιγμή εκείνη έκλεινε η βαριά πόρτα, οπότε και ο δημοσιογράφος προσπάθησε να την συγκρατήσει. Αποτέλεσμα ένα ξηλωμένο μανίκι

Ημέρες του 1989

• Ημέρες του 1989 άρχισαν να θυμούνται οι πρακτικογράφοι της Βουλής. Μετά την ερευνητική επιτροπή για την ΑΓΕΤ ΗΡΑΚΛΗΣ, η πρόταση μομφής και ένα Σαββατοκύριακο από την ζωή τους, μείον. Κι αυτό δεν πληρώνεται με τίποτα.

Δεν παρακολουθεί

• Με διαφορά τριών λεπτών ο κ. Α. Παπανδρέου και η σύζυγός του κ. Δ. Λιάνη, έκαναν την εμφάνισή τους ο μεν πρώτος στην αίθουσα συνεδριάσεων και η κ. Δ. Λιάνη στο θεωρείο, την Δευτέρα το βράδυ. Πρώτος εισήλθε ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ. Αξίζει να σημειωθεί ότι η κ. Δ. Λιάνη ποτέ δεν παρακολουθεί ούτε ολόκληρη, ούτε μέρος συνεδρίασης της Βουλής, σε περίπτωση που ο σύζυγός της δεν είναι στην αίθουσα.

Πολιτικο-ποδοσφαιρικό ντέρμπι

• Αγώνας για το θέαμα, χωρίς ουσία

Ήταν όλοι τους εκεί και έδωσαν τον «καλύτερο» εαυτό τους. Ποιος μπορεί να αρνηθεί ό η συζήτηση της πρότασης μομφής στην Βουλή δεν προσέφερε θέαμα, ότι δεν είχε σασπέν αποχωρήσεις από τον αγωνιστικό χώρο (Ράλλης) και όλα αυτά που κάνουν ένα πολιτικό-ποδοσφαιρικό ντέρμπι ενδιαφέρον. Ένα μόνο δεν είχε: Ουσία. Και επειδή ουσία σημαίνει και ποιο θετικό αποτέλεσμα που θα δημιουργούσε μία ελάχιστη κοινή βάση αντιμετώπισης της σκοπιανού προβλήματος, το τελικό αποτέλεσμα κρίνεται ως απογοητευτικό.

Οι πολιτικοί αρχηγοί έφτασαν στο σημείο –άκουσον άκουσον– να επιζητούν τη δημοσυνουσία των άκρως απόρρητων και εθνικής σημασίας πρακτικών της συσκέψεως της 14ης Ιουνίου στο Προεδρικό Μέγαρο! Και αυτό για να στηρίξει ο καθένας τους δικούς του ισχυρισμούς και θέσεις. Αδιαφορώντας για την –βέβαιη– εθνική βλάβη. Και επαναβεβαιώνοντας ότι λειτουργούμε ακόμα ως «ομφαλός της γης αφού είμαστε ανίκανοι να αντιληφθούμε ότι η δημοσιοποίηση των πρακτικών της εθνικής σύσκεψης θα έδινε στους αντιπάλους μας στη διεθνή σκηνή τη δυνατότητα να πληροφορηθούν τις ποικίλες απόψεις της ελληνικής πολιτικής ηγεσίας για το εθνικό θέμα, αλλά και όλα όσα έχουν σχέση με το σκοπιανό. Πόσο θα πλήρωναν π.χ. τα Σκόπια, για να έχουν αυτή την πληροφόρηση, την οποία «ελαφρά καρδιά» προσέφερε η υπεύθυνη (;) πολιτική ηγεσία της χώρας;

Από εκεί και πέρα θα πρέπει να ξεχωρίσουμε κάποια πράγματα από την τριήμερη συζήτηση. Η παραίτηση Ράλλη καταρχήν δεν έπεσε ως κεραυνός εν αιθρία. Ήταν αναμενόμενη και το μόνο που έλειπε ήταν η αφορμή. Τα όσα γράφαμε στο προηγούμενο τεύχος περί παραίτησης βουλευτών επιβεβαιώθηκαν, έστω και αν η παραίτηση δεν ήρθε από την πλευρά των «σαμαρικών».

Είναι σαφές ότι το θέμα της ονομασίας περνάει σε δεύτερη φάση για την κυβέρνηση. Προέχει –κατ' αυτήν– η οικοδόμηση μέτρων εμπιστοσύνης (αλλαγή σκοπιανού Συντάγματος, παύση προπαγάνδας περί «μακεδονικής» μειονότητας, αλλαγή εθνικών συμβόλων) και κατόπιν «το όνομα να μην μείνει αυτό που είναι» σύμφωνα με τον πρωθυπουργό κ. Κ. Μισοτάκη. Δηλαδή καμιά αναφορά σε παράγωγα της λέξης «Μακεδονία». Είναι κάτι που θεωρείται «χαμένη υπόθεση».

Η «ομάδα» Σαμαρά, βγήκε μάλλον αποδυναμωμένη από τη συζήτηση. Όχι τόσο γιατί δεν «έσπασε», αλλά γιατί δεν ακούστηκε η φωνή της. Από ορισμένους εκφράστηκε η άποψη ότι στόχος του ΠΑΣΟΚ με την πρόταση μομφής, η οποία ούτως ή άλλως δεν είχε πιθανότητες υπερψήφισης, ήταν ο κ. Α. Σαμαράς. Η θετική για την κυβέρνηση ψήφος των βουλευτών της ομάδας Σαμαρά, κατά τους οπαδούς της άποψης αυτής, θα «τσαλακώσει» το προφίλ της κίνησης.

Η μάχη των επιγόνων στο ΠΑΣΟΚ, θα πρέπει να είναι πολύ πιο σκληρή απ' ό,τι μπορεί να φανταστεί κανείς. Η «σφήνα» Σημίτη λίγα λεπτά πριν το τέλος της συζήτησης, και ενώ αρχηγοί είχαν ολοκληρώσει τις τοποθετήσεις τους, ήταν ενδεικτική των προθέσεων των πρώην υπουργού Εθνικής Οικονομίας. Ήταν μια παρέμβαση – άνευ ουσίας – η οποία εκνεύρισε αφάνταστα τον αρχηγό του ΠΑΣΟΚ κ. Α. Παπανδρέου, ο οποίος μετά το τέλος της συζήτησης διατύπωσε την έντονη δυσαρέσκειά του για την κίνηση αυτή. Πάντως φαίνεται ότι ο κ. Κ. Σημίτης είχε επιλέξει προσεκτικά την χρονική συγκυρία για την προβολή του αυτόνομου πολιτικού προφίλ του: Ήταν η «ώρα των αρχηγών», ο κόσμος ήταν «καρφωμένος» στους τηλεοπτικούς του δέκτες, αναμένοντας την ψηφοφορία και το «πλασάρισμα» ανάμεσα σε Μησοτάκη, Παπανδρέου, Δαμανάκη, Κωστόπουλο, ήταν εύκολο και ουσιαστικό σε ότι αφορά τις εντυπώσεις.

– Είχαμε και τα κωμικά γεγονότα, όπως η «παραίτηση» Πεπονί, ο οποίος υπέβαλε την παραίτησή του, από βουλευτή στο ΠΑΣΟΚ, το οποίο με δήλωση του αρχηγού του κ. Α. Παπανδρέου δεν την αποδέχθηκε, διότι «κοσμεί την Βουλή».

Για την ώρα αυτά. Ραντεβού στην επόμενη πρόταση μομφής, μετά από έξι μήνες τουλάχιστον.

ΣΤΑΡ
ΕΛΛΑΣ
1993

ΠΑΣΑΡΕΛΑ

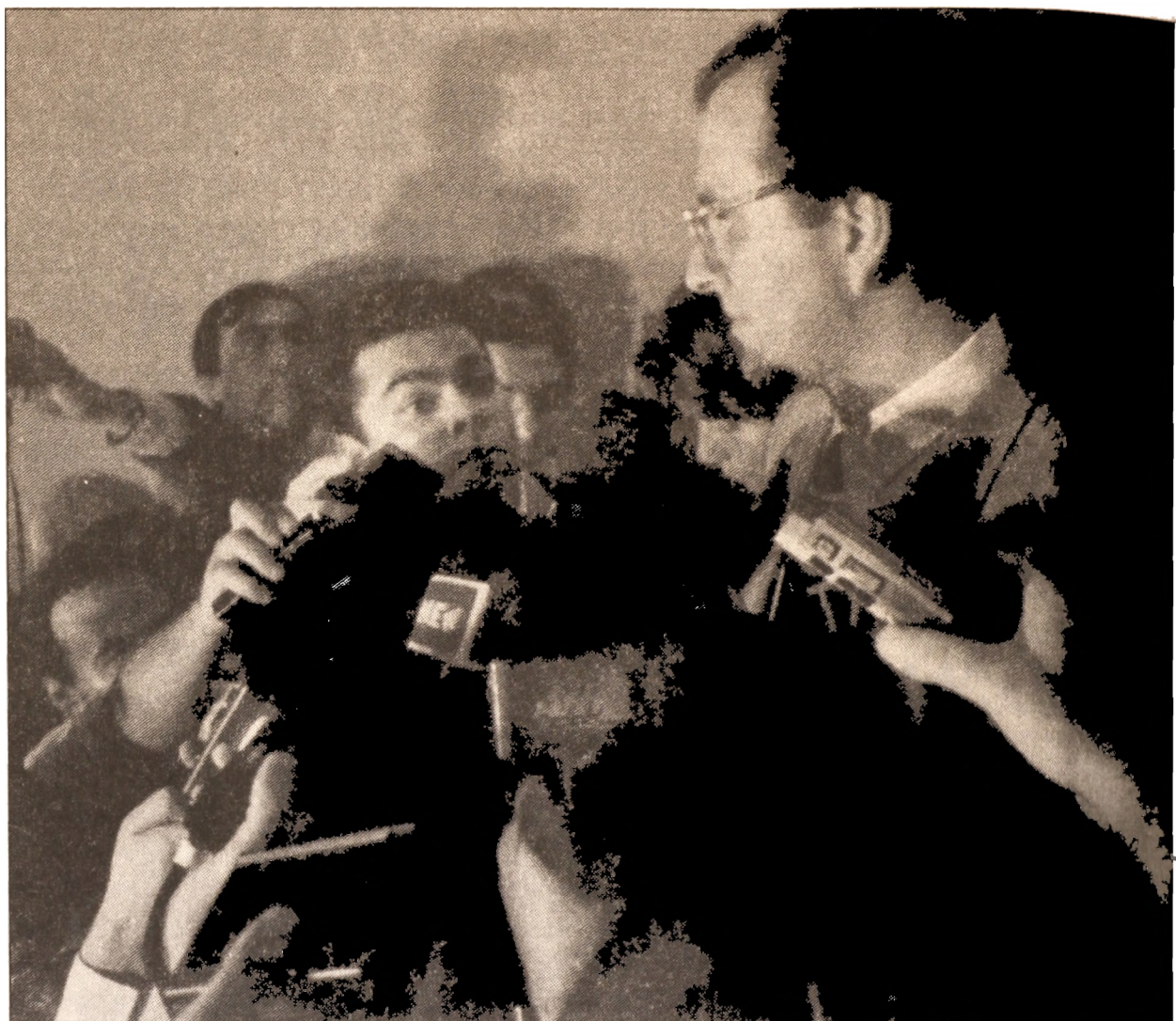
οινοβούλιο. Ναός της δημοκρατίας: Ίσως, κάποιες στιγμές. Τις προάλλες, ωστόσο, τις μέρες όπου συζητούνταν η απόφαση μομφής του ΠΑΣΟΚ κατά της κυβερνήσεως, η αντιπαράθεση έγινε κυριολεκτικά περί όνου σκιάς. «Στημένοι» μιλητές, «στημένες» πλειοψηφίες, αστεία πράγματα. Δελφίνοι φωνακλάδες σύρονταν... Καβγάς για τις τηλεοπτικές υπώσεις. Ο πρόεδρος, αρκετές φορές, επανέφερε στην τάξη δήθεν οξυμένα πνεύματα με τη φράση: «Δεν θα πω το όμά σας μην ακουστεί στην τηλεόραση». Το ίδιο δεν θα έλεγε κι ο Μαστοράκης αν ήθελε να τιμωρήσει κάποιο απ' τα κορίτσια που λικνίζονταν στη δική του τηλεοπτική πασαρέλα - στην ετήσια τελετή «γυναικείας ομορφιάς»;

Σπουδαιοφανείς πομφόλυγες

του Τάσου Παππά

Τα βροντώδη «όχι» που εκστόμισαν οι Μ. Έβερτ, Α. Κανελλόπουλος, Σ. Δήμας, Σ. Στεφανόπουλος, Α. Γεροντόπουλος, Ν. Κακλαμάνης και οι υπόλοιποι Σαμαρικοί, στην πρόταση δυσπιστίας που κατέθεσε το ΠΑΣΟΚ συνιστούσαν ταυτοχρόνως νίκη του Κ. Μητσοτάκη και του Α. Παπανδρέου. Ο πρώτος εξασφάλισε την παραμονή του στην εξουσία και ο δεύτερος πέτυχε αυτό που ήθελε: να «αδειάσει» την εσωκομματική αντιπολίτευση της Νέας Δημοκρατίας και να την καταστήσει συνυπεύθυνη για την πολιτική που ακολουθείται τόσο στο θέμα των Σκοπίων όσο και στο οικονομικό πεδίο.

Ο Αντώνης Σαμαράς. Βρυχήθηκε, αλλά δεν αποδείχθηκε...

Οι αντίπαλοι του κ. Μητσοτάκη στη Ν.Δ. είχαν μια χρυσή ευκαιρία να καταθέσουν τις απόψεις τους και να υπογραμμίσουν εμπράκτως τη διαφωνία τους. Προτίμησαν όμως να στηρίξουν την κυβέρνηση και κατά συνέπεια να υπονομεύσουν τη σοβαρότητα των προθέσεών τους. Κι όμως δεν χρειαζόταν και μεγάλη διορατικότητα για να καταλάβουν ότι η κίνηση Παπανδρέου, λίγες ώρες μετά την εν λευκώ εξουσιοδότηση που είχαν δώσει στον πρωθυπουργό στο πλαίσιο της Κοινοβουλευτικής Ομάδας, αυτούς είχε αποδέχτες.

Τους «τρεις», που καταθέτουν υπομνήματα για την οικονομική πολιτική και τις ιδιωτικοποιήσεις, και τους Σαμαρικούς που φλυαρούν ακατάπαυστα για τη μειοδοτική πολιτική της κυβέρνησης. Και ο μεν κ.

Έβερτ εμφανίστηκε βασιλικότερος του βασιλέως και προέβλεψε μάλιστα περιφανή νίκη της Νέας Δημοκρατίας στις επερχόμενες εκλογές, ενώ οι βουλευτές που πρόσκεινται στον πρώην υπουργό Εξωτερικών σιώπασαν και περιορίστηκαν να διαμαρτύρονται ιδιωτικώς στους δημοσιογράφους για τη συμπαγνία των δεινοσαύρων.

Σε δυσκολότερη θέση αναμφιβόλως βρίσκεται ο κ. Σαμαράς, ο οποίος υποχρέωσε τους δικούς του βουλευτές να ψηφίσουν υπέρ μια κυβέρνησης στην κορυφή της οποίας είναι ο πολιτικός που αποκάλυψε, χωρίς αιδώ, ότι δεν πιστεύει στην πολιτική που υποτίθεται ότι εφαρμόζει. Πρόκειται για την αποθέωση του αμοραλισμού και του οπορτουνισμού, που δικαιώθηκαν δια της ψήφου των εξ επαγγέλματος πατριωτών, όπως επιθυμούν να πλασάρονται οι οπαδοί του κ. Σα-

μαρά. Όταν αυτό ομολογείται από τον πεθερό της εξωτερικής πολιτικής, ποιο χειρότερο είναι δυνατόν να επικαλεστούν αυτοί που θα θελήσουν να αποσύρουν την εμπιστοσύνη τους από την κυβέρνηση χωρίς να διατρέξουν τον κίνδυνο να χαρακτηρισθούν γραφικοί; Διαδίδουν δια του λόγου την ανειρήνευτη αντίθεσή τους στα χειρισμούς του πρωθυπουργού αλλά την ίδια στιγμή τον καλύπτουν. Η εξήγηση είναι απλή: έδιναν στους διαδρόμους της Βουλής, και δεν θα έπαιζαν το παιχνίδι του προέδρου του ΠΑΣΟΚ συνεργώντας στην πτώση της κυβέρνησης, είναι τουλάχιστον αστεία. Ο δρόμος τον έδειξε ο πρώην πρωθυπουργός Γεώργιος Ράλλης. Υπέβαλε την παραίτησή του και εξέφρασε τη διαφωνία του. Τι στάση, η οποία και τις ευθύνες απολαμβάνει και την αιτίαση περί αποστασίας κάνει

ική. Αντί όμως ο Α. Σαμαράς να παρα-
ματισθεί, προέβη στην αναιδή δήλωση-
ντηση στον Γ. Ράλλη και, ούτε λίγο ούτε
ύ, τον κατηγορήσε για μειοδοσία!

Χρόνος και πολιτική

ομάδα Σαμαρά αγνοεί τη σημασία του
άγοντα χρόνος στην πολιτική, που κωδι-
μημένα αποτυπώνεται στη φράση: *χθες
νωρίς, αύριο θα είναι αργά. Σήμερα εί-
ώρα. Εδώ και αρκετούς μήνες ο πρώην
ργός Εξωτερικών φλερτάρει εντόνως
ην ιδέα της απόσχισης του από το κόμμα
τον γέννησε και τον ανέδειξε και ιχνη-
ί το έδαφος προκειμένου να μετατρέψει
ράξη τους μύχιους πόθους του. Να ηγη-
' άλλα λόγια, του σχηματισμού εκείνου
θα ταράξει, καταπώς πιστεύει, τα λιμνά-
α ύδατα της πολιτικής μας ζωής. Οι δη-
ποπήσεις τον ευνοούν. Σεβαστή μερίδα*

των ψηφοφόρων της συντηρητικής παράτα-
ξης –και όχι μόνον– τον εμπιστεύονται. Οι-
κονομική παράγοντες του προσφέρουν
αφειδώς τα μέσα για την εκτίναξή του. Μέ-
σα ενημέρωσης τον *κανακεύουν*. Το πεδίο
που διάλεξε να αρθρώσει τον πολιτικό του
λόγο –εθνικά θέματα– προσφέρεται για κι-
νήσεις επιθετικής και εν πολλοίς ανέξοδης
τακτικής. Κι όμως αυτός αρκείται στον «κλε-
φτοπόλεμο». Χάνει τις ευκαιρίες που απόχε-
ρα του δίνει ο πρωθυπουργός.

Δύο πράγματα συμβαίνουν. Ή δεν θέλει
ν' απαλλαγεί από το πατρικό σύνδρομο ή αι-
σθάνεται πολύ λίγος για να παίξει πρωταγω-
νιστικό ρόλο. Πάντως η συνέχιση της τακτι-
κής να πατάει ταυτοχρόνως σε δύο βάρκες,
ένα μόνο αποτέλεσμα μπορεί να έχει. Την
πτώση του στη θάλασσα της ανυποληψίας.
Ήταν άλλωστε πρόδηλη η αμηχανία των
πρωτοπαλικάρων του το τριήμερο που συζη-
τείτο στη Βουλή η πρόταση δυσπιστίας. «*Το
ένα χέρι νίβει τ' άλλο*», έλεγε με απόγνωση

ένας απ' αυτούς εννοώντας το στημένο θεα-
τρικό παιχνίδι από τους δύο δεινοσαύρους.
«*Πλανάται πλάνην οικτρά ο κ. Παπανδρέου
αν νομίζει ότι εμείς θα του δώσουμε την
ευκαιρία να ρίξει την κυβέρνηση*», πλειοδο-
τούσε άλλος, ενώ και οι δύο αποσιωπούσαν
το γεγονός ότι το «νερό» το προσφέρουν και
στους δύο οι παρασκηνιακώς λεονταρίζο-
ντες και προσκηνιακώς συμφωνούντες δελ-
φίνοι. Στην παγίδα αυτή έπεσαν στο παρελ-
θόν πολιτικοί μεγαλύτερου διαμετρήματος
από τον κ. Σαμαρά (βλέπε Γ. Γεννηματάς,
Κ. Σημίτης).

Μπορεί οι Α. Παπανδρέου και Κ. Μησο-
τάκης να σηματοδοτούν τον αναχρονισμό
του πολιτικού μας συστήματος αλλά ένα εί-
ναι βέβαιο: Προς το παρόν είναι οι αδιαφι-
λονίκητοι πρώτοι στα κόμματά τους. Οι δελ-
φίνοι ελπίζουν πλέον στην εκλογική ήττα ή
στον Πανάγαθο για να πάρουν σειρά. Μέχρι
τότε, θα είναι το «αλατοπίπερο» αλλά όχι η
κύρια τροφή... □

ΗΛΙΟΧΩΡΟΙ

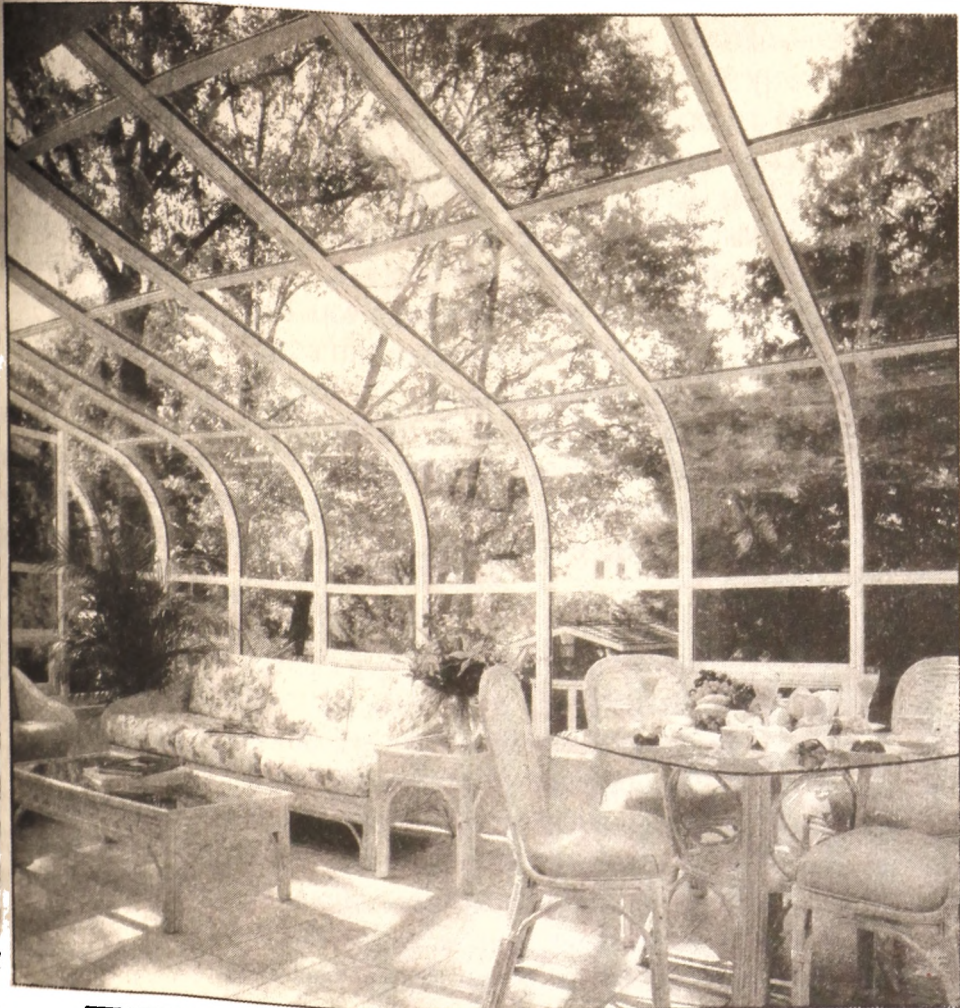

FOUR SEASONS
SUNROOMS

οι μόνοι με τον «μαγικό» ΚΑΘΡΕΦΤΗ ΘΕΡΜΟΤΗΤΑΣ™

ο οποίος :

- * Απορροφά τήν
υπεριώδη ακτινοβολία
- * Τό καλοκαίρι
αντανακλά τή ΘΕΡΜΙΚΗ
ακτινοβολία τού ήλιου
- * Τό χειμώνα δέν
αφήνει νά διαφύγει η
εσωτερική θερμότητα
τού σπιτιού
- * Ενισχύει τήν
ηχομόνωση κατά 3
τουλάχιστον
ντεσιμπέλ

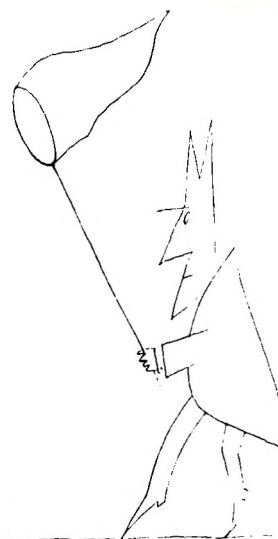

ΤΕΧΝΗ α.τ.ε. – ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΔΟΜΙΚΑ ΥΛΙΚΑ

ΓΙΑΝΝΕΝΑ, Ν. Ζέρβα 39 (στοά), τηλ. : (0651) 31- 9 - 32, fax : 309-70

Το «απορριπτικό κόμμα»

Η διόγκωση της πολιτικής δυσaráσκειας στην κοινή γνώμη είναι μια τάση, η ύπαρξη της οποίας αρχίζει να καταγράφεται με σταθερότητα στις δημοσκοπήσεις και τις πολιτικές έρευνες από τις αρχές του 1988 και εντεύθεν. Η καταγωγή του φαινομένου, βεβαίως, ούτε εντοπίζεται ούτε εξαντλείται στις συγκυρίες εκείνης της πολιτικής φάσης: αν τότε το αποκληθέν «σκάνδαλο Κοσκωτά» ήρθε να επισφραγίσει την κρίση πολιτικής ηθικής του κυβερνώντος ΠΑΣΟΚ, η οποία άρχισε από το φθινόπωρο του 1985 με την έμπρακτη διάψευση των «καλύτερων ημερών» από την εγκαινιασθείσα τότε «πολιτική της σταθεροποίησης», στη συνέχεια η δυσaráσκεια και η απογοήτευση διέτρεξαν σταθερά όλην τη μετέπειτα περίοδο, με πιθανή εξαίρεση το τρίμηνο του καλοκαιριού του 1989, όπου η αξίωση της κάθαρσης αιμοδότησε σε κάποιο βαθμό τον στάσιμο πολιτικό λόγο της Δεξιάς και της Αριστεράς. Ήταν ένα διάλειμμα μερικής θεραπείας στη συσσωρευόμενη ήδη αδυναμία των πολιτικών εκπροσωπήσεων να τελεσφορήσουν σε πολιτικές έκφρασης αναγκών.

Σήμερα η δυσaráσκεια και η απογοήτευση εμφανίζονται με ποικίλες μορφές, και ως στάση «μη-απόφασης» στο πεδίο της εκλογικής συμπεριφοράς. Οι περίφημοι «αναποφάσιστοι», όσο και αν αυτοί εμφανίζονται περισσότερο διογκωμένοι από όσο θα ήσαν πράγματι με άλλες τεχνικές μέτρησης της πρόθεσης ψήφου στις δημοσκοπήσεις, εμφανίζονται ως μια αρκετά σημαντική κατηγορία, το βάρος της οποίας ενδεχομένως θα είναι πιό κρίσιμο από άλλες φορές στη στρατηγική των μεγάλων κομμάτων, εν όψει της ερχόμενης εκλογικής αναμέτρησης.

Η σύγκριση των ποσοστών των αναποφάσιστων σήμερα με αντίστοιχα σε αντίστοιχες περιόδους θα ήταν ίσως αρκετά χρήσιμη, διότι θα έδειχνε ότι, ειδικά για την κατηγορία αυτή, έχει υπάρξει μάλλον μία στάση υπερεκτίμησης.

Μήπως θυμάται κανείς από αυτούς που σήμερα τονίζουν εμφαντικά το μέγεθος αυτής της μερίδας πολιτών, τι ποσοστό αναποφάσιστων καταγραφόταν στην περίοδο 1987-1988;

Θα πρέπει ίσως, λοιπόν, να γίνει μια διάκριση μεταξύ αναλυτικών κατηγοριών, κάθε μία των οποίων έχει τις αφετηρίες της και απολήγει σε διαφορετικές ή διαφοροποιημένες δέσμες κινήτρων και συμπεριφορών. Και η παρατήρηση γίνεται διότι τον τελευταίο καιρό ο κανόνας που πρυτανεύει στους αναλυτές των δεδομένων μιας δημοσκόπησης είναι να αθροίζεται ο αριθμός των αναποφάσιστων μαζί με εκείνων που επιλέγουν το λευκό, το άκυρο ή την αποχή.

Μπορεί οι συμπεριφορές αυτές να ξεκινούν και να οφείλονται σε πολιτική δυσaráσκεια ή πολιτική απογοήτευση. Η ανάγκη διάκρισης ωστόσο αυτών των συμπεριφορών προκύπτει από τη διαφορετική σημασία και αξία τους για τη στρατηγική ενός κόμματος: και από αυτή την άποψη, ο βαθμός της δυσaráσκειας ή της απογοήτευσης, καθώς και το αν οι συμπεριφορές αυτές οφείλονται περισσότερο σε δυσaráσκεια παρά σε απογοήτευση και τανάπαλιν, είναι κρίσιμοι παράγοντες στη διαμόρφωση συμπεριφορών είτε προς την μη-απόφαση (που είναι συμπεριφορά) είτε προς την μη-ψήφο είτε προς την αρνητική ψήφο.

Στις πλείστες μετρήσεις των πολιτικών συμπεριφορών, οι αναποφάσιστοι, οι επιλέγοντες το λευκό ή το άκυρο και οι δηλώνοντες την πρόθεσή τους να μην ψηφίσουν προέρχονται στη συντριπτική τους πλειονότητα

τα από το κυβερνών κόμμα της Ν.Δ., σε μία αναλογία η οποία φθάνει στο 75-80% του συνόλου. Όμως και το αντίστροφο ασφαλώς ισχύει στην εν λόγω συσχέτιση η Ν.Δ. καταγράφει τους περισσότερους αναποφάσιτους, απέχον επιλέγοντες το λευκό από όλα τα υπόλοιπα κόμματα, παρουσιάζον συσπείρωση των οπαδών της του Απριλίου που στην καλύτερη των ριπτώσεων φθάνει στο 60%, ενώ έχει καταγραφεί και ποσοστό της τάξης του 48%! Από αυτή την άποψη, το κυβερνών κόμμα βρίσκεται σε ρότερη θέση ακόμα και από το ΠΑΣΟΚ της περιόδου Ιανουαρίου - Ιουνίου 1989.

Τα παραπάνω δεν σημαίνουν ότι το πολιτικό σύστημα πάσχει μόνο κατά το μέρος που αναλογεί στη συνείδηση των δεξιών ψηφοφόρων. Αριστερά μπορεί να μην παρουσιάζει αποδιάρθρωση της εκλογικής δύναμης σε επίπεδα ανάλογα προς εκείνα της Δεξιάς, όμως ένα σημαντικό τμήμα των οπαδών της καταχωρείται στην επιλογή της «αποχής» στην μη-απόφαση.

Κατά τρόπο διόλου παράδοξο ίσως, το ΠΑΣΟΚ εμφανίζεται στις δημοσκοπήσεις να κρατά σταθερά τη μέγιστη πλειονότητα του «μέσα χώρου», επεκτεινόμενο μάλιστα, τον τελευταίο χρόνο, προς τα κεντά δεξιά του φάσματος, και να διασφαλίζει έτσι την αναπαραγωγή του στην κρίση πολιτικού συστήματος αντιπροσωπεύοντας αδιατάρακτα το «δρανές μέσον», το οποίο έχει ζωτική λειτουργία στις θεσμικές ισορροπίες του συστήματος και αντιπροσωπεύει τη μεγαλύτερη εκλογική μάζα.

Το πρόβλημα είναι κατά πόσον ενδιαφέρουν πλέον οι θεσμικές ισορροπίες, οι ισορροπίες στα πλείστα όσα διαφορετικά εξουσίας, όταν το σύστημα στο οποίο αφορούν έχει φθάσει στα έσχατα όρια της αναποτελεσματικότητας, της απορρύθμισης, του κατακερματισμού και της κρίσης αξιών. Η στάση των πολιτών που στρέφουν τα νώτα τους στην πολιτική ως κομματική επιλογή για την εκπροσώπησή τους, ακόμα και η στάση εκείνων που μετεωρίζονται ανάμεσα στη δεδομένη προηγούμενη επιλογή στην αβέβαιη επόμενη εκλογική επιλογή τους, αποτελούν απτά στοιχεία της διεύρυνσης της απόστασης ανάμεσα στους πολίτες και στους ισχυρούς μέσω των οποίων τεκμαίρετο η νομιμοποιητική τους συγκράτηση και συνήγετο η πολιτική τους ενσωμάτωση. Το λευκό, το άκυρο και η αποχή δεν μπορούν να θεωρούνται κατά τρόπο αβίαστο ως συνώνυμο της απάθειας ή της αδιαφορίας: αντιθέτως, ως αρνητικές πολιτικές συμπεριφορές αντανακλούν πιστότατα την αρνητικότητα του πολιτικού συστήματος και των κομματικών του διαμεσολαβήσεων και συγκροτούν ίσως εκφράσεις ενός διαφορετικού ενδιαφέροντος και ενός «πάθους» για τα κοινά.

Στο τεύχος αυτό το Αντί φιλοξενεί κείμενα πολιτικών και δημοσκόπων για το ζήτημα του «τρίτου μεγάλου» ή ακόμα του «μεγαλύτερου» κόμματος, όπως έχει αποκληθεί η ομάδα των πολιτών που δεν προβαίνουν, σήμερα, σε σαφή κομματική επιλογή. Δεν εκφράζουν εκλογική προτίμηση για δεδομένο πολιτικό φρέα. Από διαφορετικές οπτικές, σε διαφορετικό πλαίσιο και σε διαφορετικά επίπεδα, οι αρθρογράφοι προσπαθούν να διερευνήσουν λόγους, τρόπους και προοπτικές αυτού του «κόμματος». Πιστεύουμε ότι η συμβολή αυτή θα αποτελέσει αφετηρία για μια σοβαρή ενασχόληση με ένα φαινόμενο που δεν αφορά πλέον μια περιθωριακή ιδιαιτερότητα, αλλά την πλειονότητα ίσως του πληθυσμού, μέσα σε δεδομένες συνθήκες και σκέψεις που διαμορφώνονται από το σύστημα της υποχρεωτικής ψηφοφορίας.

Οι εκπρόσωποι των κομμάτων για τους απογοητευμένους...

πολλοί χρεώνουν την απογοήτευσή τους για τα κοινά στον τρόπο που ασκείται η πολιτική, τι πιά φυσικό από το να ζητήσουμε τη ύμη όσων την ασκούν, σε επίπεδο κορυφής. Εκπρόσωποι των κομμάτων της Βουλής, ο Α. Ανδριανόπουλος από τη Ν.Δ., ο Κ. Λιώτης από το ΠΑΣΟΚ, ο Π. Σκοτινιώτης από τον ΣΥΝ και ο Σπ. Χαλβατζής από το ΚΚΕ απαντούν στην εξής ερώτηση του ΑΝΤΙ: «ώς ερμηνεύετε το φαινόμενο των αναποφάσιστων, του λευκού, του άκυρου και της συνειδητής αποχής». Πήραμε τις ακόλουθες απτήσεις:

ΙΔΡΕΑΣ ΑΝΔΡΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

(υργός Επικρατείας)

ΡΙΣΗ ΑΞΙΩΝ

Νομίζω ότι το φαινόμενο του μεγάλου αριθμού των ποφάσιστων ή των, σε πρώτη φάση, αποπολιτικο-ημένων πολιτών υποδηλώνει μια σαφή απογοή-ση και αποστροφή προς την πολιτική που βέβαια εί-αποτέλεσμα της γενικότερης κρίσης αξιών που-νά ο τόπος. Από την πλευρά της κυβέρνησης, θα-γα πως η κάμψη που περνά, όπως φαίνεται στις-υνες της κοινής γνώμης, καθώς και ο αριθμός των-αρεσχημένων που προέρχονται από τον δικό της-πικό χώρο είναι κάτι αναμενόμενο και ίσως φυσιολογικό. Η εφαρμογή-ς σταθεροποιητικού προγράμματος, που αυτή τη στιγμή βρίσκεται-ν πιο δύσκολη φάση του, ήταν σίγουρο πως θα επέφερε πολιτικό κό-

στος και δυσaréσκεια στις ομάδες που στήριζαν την-κυβέρνηση. Είναι όμως χαρακτηριστικό πως αυτή η-δυσaréσκεια, σε συντριπτικό ποσοστό, παραμένει στο-χώρο των αναποφάσιστων και δεν μετακινείται προς-άλλα κόμματα ή παρατάξεις. Νομίζω ότι εκεί αποτυπώ-νεται η κρίση που περνά και η πολιτική ζωή του τόπου, επειδή τα κόμματα της Αριστεράς δεν έχουν μπορέσει-να βρουν εναλλακτικές προτάσεις ή κι έναν πολιτικό-λόγο που να τα απαγκιστρώνει από την πρόσφατη κα-τάρρευση της μαρξιστικής ιδεολογίας. Αυτό για την-κυβέρνηση είναι βέβαια θετικό γιατί δείχνει πως αν φέ-ρει αποτελέσματα η οικονομική της πολιτική κι αν μπο-ρέσει να εμπεδώσει μια συνοχή στο εσωτερικό της-ούτως ώστε να ξανακερδίσει την εμπιστοσύνη της-κοινής γνώμης ότι είναι μια συμπαγής παράταξη με-στόχους και προοπτική-, είναι δυνατόν να ξανακερδίσει τους περισσότε-ρους από τους απογοητευμένους οπαδούς της και να αντιμετωπίσει με-επιτυχία τις επόμενες εκλογές».

ΙΣΤΑΣ ΛΑΛΙΩΤΗΣ

(ος του Ε.Γ. του ΠΑΣΟΚ, βουλευτής)

ΚΡΗΚΤΙΚΗ ΥΛΗ Α ΥΠΕΡΒΑΣΗ ΘΕΣΜΩΝ Ι ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΩΝ

Το «ΔΕΝ ΕΧΩ ΑΠΟΦΑΣΙΣΕΙ», το «ΛΕΥΚΟ», το «ΝΕΝΑ», το «ΑΛΛΟ» εκφράζουν διαφορετικές τά-της κοινής γνώμης.

σο απέχουμε από τις εκλογές και τα διλήμματα-κρίσιμων επιλογών τόσο γίνεται πιο αισθητή μια-περιοχή συνείδησης, επιθυμίας και ωριμότητας-πολιτών. Η νέα περιοχή οροθετείται από ορισμένες διακριτές και ξεχω-ές πολιτικές απαιτήσεις και ιδεολογικές ευαισθησίες και κοινωνικές-φορές.

υτές οι «αιρετικές» τάσεις αποκαλύπτουν τη δυσπιστία, την κούραση, αμφισβήτηση και την άρνηση των πολιτών προς την πολιτική, τα κόμ-

ματα, τα προγράμματά τους. Αυτές οι καταγραφές-αντιπροσωπεύουν τα πολλαπλά SOS για την πολιτική-και τη Δημοκρατία, για το παρόν και το μέλλον των-σύγχρονων κοινωνιών.

Η ύπαρξη του δυναμικού και πολύχρωμου ρεύματος-αποτελεί την απόδειξη και τον καταλύτη του οριστικού-τέλους του Μεταπολιτευτικού κύκλου. Επίσης αποτελεί-την «Εκρηκτική ύλη» για την υπέρβαση των ισορρο-πιών, των δεδομένων, των θεσμών και των πρωταγωνι-στών αυτού του κύκλου.

Μέσα σε συνθήκες παρατεταμένης κοινωνικής κρί-σης και εθνικών αδιεξόδων στον ορατό ορίζοντα του-κυοφορούμενου ιστορικού κύκλου από αυτό το ρεύμα-μπορούν να προκύψουν τα προπλάσματα για διάφορα-κινήματα και κόμματα που μπορεί να εκφράζουν είτε-εποχιακές κοινωνικές διαμαρτυρίες και αρνήσεις είτε

τα τοπικιστικά αισθήματα είτε μονιμότερες ακροδεξιές και ρατσιστικές-αναφορές, είτε ριζοσπαστική κοινωνική κριτική και οικολογική αφύπνιση.

Σε κάθε περίπτωση αυτό το ρεύμα καταγράφεται σαν ρεύμα εντός και-εκτός της παραδοσιακής πολιτικής το οποίο ψάχνει να βρει τις δικές του-ζωτικές και δημιουργικές εκφράσεις εντός και εκτός των κομμάτων».

ΠΑΝΟΣ ΣΚΟΤΙΝΙΩΤΗΣ

(βουλευτής Συνασπισμού)

ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΣΕ ΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ

«Πίσω από τα επιφαινόμενα και την ελληνική ιδιαιτερότητα, οφείλουμε –πιστεύω– να συνειδητοποιήσουμε την επειδεδιούμενη κρίση του πολιτικού συστήματος της “μαζικής δημοκρατίας”. Το πολιτικό αυτό σχήμα, που κυριαρχεί στη Δύση από το τέλος της δεκαετίας του '50, απετέλεσε, σε συνδυασμό με το “κοινωνικό κράτος”, μια αναμφισβήτητη ιστορική πρόοδο. Συνετέλεσε, όμως, ταυτόχρονα, στην υπερδιόγκωση και ενίσχυση των κρατικών θεσμών, όσο και των μηχανισμών διαμόρφωσης και χειραγώγησης της κοινωνικής συνείδησης.

Το αποτέλεσμα είναι να απομένει συνεχώς σμικρυνόμενο περιθώριο στον πολίτη να μετάσχει αυτόνομα στη διαμόρφωση των κοινωνικών και πολιτικών σχέσεων, ακόμη και στη διαμόρφωση της ιδιαίτερης προσωπικής ή συλλογικής ζωής.

Ενώ είναι κατ' αρχήν θετική η αντίσταση σε δομές και συστήματα εξ ορισμού καταπιεστικά και αλλοτριωτικά, η διαμόρφωση της κοινωνικής δυναμικής και ο χαρακτήρας των υπό συγκρότηση διάδοχων καταστάσεων είναι βέβαιο ότι θα εξαρτηθεί από πλήθος παραγόντων. Δεν είναι, άλλωστε, τυχαίο, ότι δίπλα στα νέα κοινωνικά κινήματα συναντούμε φαινόμε-

να αναγέννησης πολιτικών και συμπεριφορών με φασιστικά χαρακτηριστικά. Κατά τη γνώμη μου, αποτροπή του κινδύνου οπισθοδρόμησης και ο θετική διάδοχη λύση μπορεί να συμβάλει καθοριστικά μια νέα μαχόμενη, ριζοσπαστική και οικολογική στερρά, που είναι άλλωστε και το ζητούμενο της χής μας.

Βεβαίως, στην ελληνική περίπτωση θα συσσωρευουμε και πρόσθετους παράγοντες που επιβαρύνουν την αξιοπιστία της πολιτικής ζωής και διευρύνουν συζητικά την αποστροφή, όχι μόνον προς κάποια ματα αλλά προς την ίδια την πολιτική. Η πολιτική κυριαρχείται από τη δημαγωγία των συνθημάτων

παραμερίζει τον πολιτικό διάλογο και την αντιπαράθεση των προημάτων. Οι παραδοσιακοί κομματικοί οργανισμοί εξελίσσονται σε γραφειοκρατικούς πελατειακούς μηχανισμούς, χωρίς σύγχρονες κοινωνικές φορές και ιδέες για το αύριο, προσφέρουν δε, με εναλλασσόμενους, τη συνεχή διάψευση των όποιων ελπίδων.

Το πολιτικό σύστημα της χώρας μας, λοιπόν, έχει προ πολλού εξασει τα όριά του και οι δημόσιοι θεσμοί χρειάζονται στο σύνολό τους μεταρρύθμιση. Αυτό που, κατά τη γνώμη μου, προβάλλει ως αναίτιο –ιδιαίτερα για τις δυνάμεις του ευρύτερου προοδευτικού και αριστερού χώρου για τα νέα κοινωνικά κινήματα– είναι όχι να μεμψιμοιρούμε για κατάντια της πολιτικής μας ζωής αλλά να αρχίσουμε επιτέλους να δγόμαστε και να δρούμε με στόχο να εμπνεύσουμε ένα αναγεννητικό, πολιτιστικό και μορφωτικό κίνημα για την ανόρθωση της χώρας

ΣΠΥΡΟΣ ΧΑΛΒΑΤΖΗΣ

(μέλος Π.Γ της Κ.Ε. του ΚΚΕ)

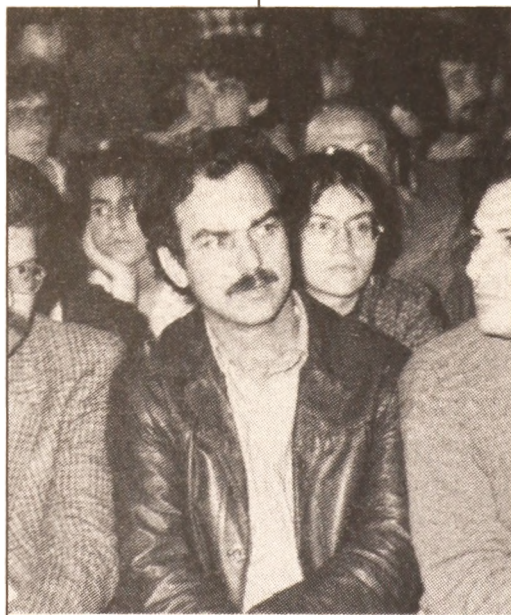
ΔΙΑΦΘΟΡΑ ΚΑΙ ΕΚΦΥΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

«Όλα τα προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας οξύνονται. Η οικονομική κρίση βαθαίνει. Το εισόδημα της εργατικής οικογένειας μειώνεται σταθερά. Οι επαγγελματιοβιοτέχνες οδηγούνται σε συρρίκνωση και πολλοί κλάδοι σε μαρασμό. Η νεοσυντηρητική πολιτική με σαρωτικό τρόπο επιβάλλεται και οδηγεί στην καταστροφή της παραγωγικής βάσης της χώρας. Η κυβέρνηση της ΝΔ για την εφαρμογή της αντιλαϊκής αντεργατικής πολιτικής, που εκπορεύεται από τους πιο αντιδραστικούς μονοπωλιακούς κύκλους της ΕΟΚ, δεν διστάζει μπροστά σε τίποτα. Ο στόχος, να υλοποιηθεί η συνθήκη του Μάαστριχτ, πριν ακόμα επικυρωθεί, οδηγεί στα πιο σκληρά αντιλαϊκά μέτρα.

Πέρα απ' αυτό ο χορός των σκανδάλων εκατοντάδων δις φουντώνει την αγανάκτηση.

Η διαφθορά, η σήψη, ο εκφυλισμός είναι φαινόμενα που οδηγούν στην αδιαφορία μεγάλα τμήματα του πληθυσμού. Οι νέοι με τις μεγάλες ευαισθησίες τους απορρίπτουν αυτή την κατάσταση.

Η πολιτική που ακολουθεί η αξιωματική αντιπολίτευση και κυρίως το πρόγραμμα του ΠΑΣΟΚ φανερώνει ότι στα βασικά ζητήματα, στα θέματα στρατηγικής και την αντιμετώπιση των οξύτεων προβλημάτων της

ελληνικής κοινωνίας ουσιαστικά συμπορεύεται με ασκούμενη πολιτική. Δεν είναι μόνον ότι ψήφισαν με τη ΝΔ και τον “ΣΥΝ” τη συνθήκη του Μάαστριχτ και το Πρόγραμμα Σύγκλισης. Είναι η καθημερινή πολιτική τακτική του, η οποία βαδίζει, πέρα από τα μύρια λόγια και τις κάποιες ανέξοδες υποσχέσεις, χνάρια που χαράσσει η αστική τάξη, εγχώρια ευρωπαϊκή.

Όλα αυτά καλλιεργούν την απογοήτευση. Απικρύνουν από τη συλλογική δράση μέρος των ψηφοφόρων, προωθούν την αδιαφορία.

Έτσι εμφανίζονται υψηλά τα ποσοστά των απάσιστων, του λευκού, της αποχής.

Πλησιάζοντας όμως οι εκλογές τα ποσοστά θα μειωθούν. Κι αυτό γιατί παρά τις δυσκολίες

πτύσσεται αγωνιστική δράση από τμήματα της εργατικής τάξης και των εργαζομένων.

Όλοι όσοι πλήττονται από τη νεοσυντηρητική πολιτική, οι εργάτες εργαζόμενοι, οι νέοι στους οποίους οι συνέπειες είναι πιο οδυνηρές

Το ΚΚΕ καταβάλλει σοβαρές προσπάθειες ώστε όλοι όσοι απηκτούν, όσα υποφέρουν από την εφαρμοζόμενη πολιτική και αηδιά από τη δικομματική λογική να μην οδηγηθούν στην αποστράτευση, να κρατήσουν μια θετική στάση ενισχύοντας τη δύναμη εκείνη έχει τη θέληση και τη διάθεση να αγωνιστεί μαζί τους για να στραπαστεί η δικομματική λογική και πολιτική πρακτική που υπηρετεί με ένα ή τον άλλο τρόπο τα συμφέροντα της αστικής τάξης. Κι αυτή η ναμη είναι το ΚΚΕ».

Η κρίση αξιοπιστίας των κομμάτων

Οι πολλοί άνθρωποι σε όλη την Ευρώπη και την Ελλάδα θεωρούν ότι τα κοινοβουλευτικά κόμματα έχουν χρεοκοπήσει: σκάνδαλα, διαφθορά, ληστικές σχέσεις, ανικανότητα, φανατισμός κ.λπ., ελλοιώνουν τα κύρια σημεία της κατηγορίας. Ωστόσο, το πολιτικό σύστημα σήμερα ενέχει παγίδες και παγίδα, εφόσον η μόνη σχεδόν δυνατότητα διασφάλισης και κριτικής από μέρους των πολιτών είναι να ψηφίσουν λευκό ή να ψηφίσουν το κόμμα της αντιπολίτευσης. Εδώ χρειάζεται προσοχή: οι λεγόμενοι «διαμαρτυρόμενοι» πολίτες δεν είναι αθώοι· κανείς δεν μπορεί να πει ότι τον «αποπλάνησαν», κάποιος το «ήθελε» και ο ίδιος. Το ζήτημα αρχίζει να γίνεται προβληματικό, από τη στιγμή που νίζονται ορισμένοι νέοι και άγνωστοι μέχρι τότε πολίτες, οι οποίοι προσπαθούν με δημαγωγικό τρόπο να πείσουν τον κόσμο ότι αντιπροσωπεύουν κάτι το «αυθεντικό» και ότι είναι «αδιάφθοροι», ενώ πολλοί άλλοι έτοιμοι τη δυσφορία πολλών.

Από το 1989 και έπειτα βρισκόμαστε πάλι σε μια καμπή, μπροστά στην κρίση των κομμάτων και των ηγεσιών τους γενικά και στη κρίση των αριστερών, σοσιαλδημοκρατών και σοσιαλιστικών κομμάτων ειδικά. Η θέση μας εδώ είναι ότι το κοινό που ανήκει στα γνωστά κόμματα αποτελείται από δύο εντελώς αντίθετα τμήματα: από τους πλέον διαφοροποιημένους πολιτικά και από τους πλέον καθυστερημένους. Από εδώ απορρέει η επικίνδυνη αμφισημία του πολιτικού συστήματος. Εδώ πρέπει να ξεχωρίσουμε τρεις περιπτώσεις απόρριψης που έχουν διαφορετικά αίτια και συνέπειες: 1) Υπάρχει η άποψη ότι η κρίση είναι εξ ορισμού μια βρώμικη υπόθεση που αφορά μόνο αδόξαστους πολιτικούς. Είναι μια προβληματική άποψη, που έχει όμως πολλά επιχειρήματα υπέρ αυτής. 2) (επικούρευση) άποψη ότι ο άνθρωπος βρίσκεται στην «αυθεντική» του μόνο όταν περιοριστεί στην ιδιωτική του ζωή, επιδιώκοντας την απάθεια, δηλαδή την αποφυγή των παθών και των φροντίδων που απορρέουν από τη δημόσια ζωή· μια άποψη της οποίας στοιχείο είναι η αβυσσική νοοφροσύνη. 3) Τέλος, η άποψη που χαρακτηρίζεται από μια στάση παραίτησης και από την αίσθηση ότι ο λόγος απλού πολίτη δεν περνάει. Αυτή η στάση είναι η επικίνδυνη, γιατί προκαλεί μια πτώση του πολιτικού ενδιαφέροντος και μέσω του αισθήματος αδυναμίας και της απώλειας των δικαιωμάτων και ελέγχου προωθείται η πολιτική αλλοτρίωση, που καταλήγει στον πολιτικό

καίσαρισμό και μεσσιανισμό, δηλαδή στη δικτατορία και στην τυραννία.

Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια, η αμφισημία που αναφέραμε πιο πάνω εμφανίστηκε με ένα συγκεκριμένο πρόσωπο: από τη μια σχηματίστηκαν στα περιθώρια των κοινοβουλευτικών γραφειοκρατικών και πελατειακών δικτύων τα εναλλακτικά (οικολογικά κ.λπ.) κοινωνικά κινήματα, τα οποία ήταν καθ' εαυτά αντιφατικά. Αυτό γιατί αντιπροσωπεύουν μεν «προοδευτικές» τάσεις μιας ριζικής δημοκρατικής κατεύθυνσης, που έχει βαρεθεί τα παραδοσιακά αξιώματα της Αριστεράς, αλλά από την άλλη έδωσε αφορμή στην αναθέρμανση ουτοπικών, φανατικών και αρχαϊκών απόψεων περί «τέλειας κοινωνίας» (βλέπε τη ροπή πολλών εθνοκοινοτιστών, νεοορθόδοξων, νεοπαγανιστών κ.λπ. για επιστροφή στη «μητέρα γη», στην «κοινότητα της φυλής» κ.λπ.). Αυτά τα κινήματα δεν μπόρεσαν όμως στην καλύτερη περίπτωση (Δυτ. Γερμανία, βόρεια, προτεσταντική Ευρώπη) να αμφισβητήσουν τα κατεστημένα κόμματα. Ωστόσο αποτέλεσαν σημαντικό παράγοντα αμφισβήτησης και ανανέωσης τόσο των κομμάτων όσο και της κοινωνίας πολιτών.

Αλλά από το 1989 και έπειτα έχουμε την ύπαρξη κινήματων διαμαρτυρίας με δεξιό, έως δυνητικά ακροδεξιό πρόσημο (βλέπε τις λίγκες της Ιταλίας). Βέβαια τα ακροδεξιά κόμματα (Le Pen, Schoenhuber κ.λπ.) υπήρχαν από πριν· αλλά και αυτά είναι περισσότερο λαϊκιστικά κόμματα διαμαρτυρίας της δεξιάς (των μικροαστών) παρά φασιστικά κόμματα. Όλα αυτά τα κινήματα εμφέρονται από το άγχος απέναντι στον εκσυγχρονισμό και σε αντίθεση με τα εναλλακτικά κινήματα θέτουν την επιτακτικότητα περισσότερης ασφάλειας και τάξης σε μία κοινωνία αναρχική και ανομική. Θα ήταν λάθος στρατηγικής σημασίας να «χαρίσει» κανείς αυτά τα κινήματα στους ακροδεξιούς και να μην πάρει στα σοβαρά τα αίτια αυτού του άγχους, κάτι που πολλοί αριστεροί διανοούμενοι έχουν συχνά την τάση να κάνουν. Αυτά τα κινήματα εμφέρονται από εθνικιστικά και ξενόφοβα (αν όχι ρατσιστικά) αισθήματα απέναντι στους γειτονικούς λαούς, τις μειονότητες και τους ξένους πρόσφυγες και εργάτες, επιδιώκοντας να βρουν μια φανταστική λύση σε πραγματικά προβλήματα οικονομικής, κοινωνικής και ψυχολογικής φύσης.

Μέσα σε αυτή τη συγκυρία πολλοί αναλογίζονται να μην ψηφίσουν κανένα κόμμα στις εκλογές σε ένδειξη διαμαρτυρίας. Αυτή η στάση είναι βέβαια έντιμη αλλά συγχρόνως έχει ένα διφορούμενο χαρακτήρα γιατί συγχέεται με τη στάση εκείνων που θα ψηφίσουν τα λαϊκιστικά κινήματα της Δεξιάς (που δεν απέχουν από τα λαϊκιστικά κινήματα της Αριστεράς), εφόσον αμφότεροι αποσπούν ψήφους από τα παραδοσιακά κόμματα. Εξάλλου τα εθνικιστικά και τα ακροδεξιά κόμματα έτσι πάντα αναδύθηκαν, σε βάρος τόσο των φιλελεύθερων όσο και των αριστερών, σοσιαλιστικών κομμάτων. Βέβαια ως «χειραφετημένος» πολίτης θα μπορούσε κανείς να αντιστρέψει τους όρους του παιχνιδιού και

να ψηφίζει αποκλειστικά με κριτήρια «χρησιμότητας» και όχι ιδεολογίας: να «τιμωρεί» το κυβερνών κόμμα, όποιο και αν αυτό είναι, ψηφίζοντας την αντιπολίτευση· επίσης να ψηφίζει συνειδητά στο μέτρο του δυνατό μόνο αξιόπιστους υποψήφιους, όπου και αν αυτοί παρουσιάζονται· τέλος, να αποφεύγει συστηματικά λαϊκιστικές, εθνικιστικές και ρατσιστικές θέσεις. Φυσικά όλα αυτά δεν αλλάζουν ριζικά το σύστημα, αλλά θα ήταν λάθος να τα υποτιμά κανείς και να γυρεύει «ή όλα ή τίποτα».

Βασικός στόχος παραμένει: 1) Ο διαχωρισμός ανάμεσα στα κόμματα που «ψηφίζονται» και σε αυτά που δεν ψηφίζονται από δημοκρατικούς πολίτες: στα πρώτα συγκαταλέγονται όλα τα φιλελεύθερα, τα σοσιαλδημοκρατικά, τα «ανανεωτικά» αριστερά και τα οικολογικά κόμματα. 2) Η προσπάθεια εσωτερικής αλλαγής σε αυτά τα κόμματα. Ιδιαίτερα να ενδιαφερθεί η νέα γενιά, η οποία σήμερα δίκαια δεν ενδιαφέρεται για τα ανιαρά κόμματα και συνδικάτα. Ωστόσο το πρόβλημα βάθους είναι σήμερα ο **μηδενισμός** και ο σχετικισμός στην πολιτική. Μέσα από μια «μεταμοντέρνα» στάση διαδίδεται από πολλούς, θεωρητικούς και μη, ότι η «ανηθικότητα» στη πολιτική καθώς και η βία είναι κάτι το θεμιτό. Πρόκειται για γνωστές θέσεις της συντηρητικής Δεξιάς και της Ακροδεξιάς, έτσι όπως αυτές ήταν της μόδας στις δεκαετίες του 1920 και 30.

Η παγίδα που ενέχουν αυτές οι θέσεις έγκειται στο ότι θεωρούν ότι: 1) Η πολιτική ορίζεται αποκλειστικά από τη (φαντασιακή) σχέση φίλου-εχθρού (θέση του Carl Schmitt, του πιο διάσημου εχθρού της γερμανικής δημοκρατίας της Βαϊμάρης και υποστηρικτή του Χίτλερ)· 2) ότι ο κύριος εχθρός είναι ο φιλελευθερισμός, η σοσιαλδημοκρατία, ο διαφωτισμός και η νεότεριότητα. Επαναλαμβάνουν κατά κόρον μεροληπτι-

κά όλα τα μελανά και αντιφατικά στοιχεία της υπάρχουσας δημοκρατίας, για να καταλήξουν στο συμπέρασμα ότι «τα πάντα είναι δυνατά», δηλαδή ο κυνισμός, η διαφθορά, ο πόλεμος, η βία, τα βασανιστήρια και η δικτατορία. Εδώ πολλοί αφελείς αριστερά (πρώην, νυν και υποτιθέμενοι) σαγηνεύονται από ρητορικές εκφράσεις όπως «παρακμής της αστικής κουλτούρας», μιας και μια ζωολόκληρη ήταν παγιδευμένοι σε λενινιστικές-σταλινικές και τριτοκοσμικές-αντιϊμπεριαλιστικές φαντασιώσεις.

Ποιο είναι το πρακτέον; Αυτό δεν υπάρχει όπως παλιά, με ένα υποτιθέμενο καθαρό πρόγραμμα· ευτυχώς η ψήφος για τα κόμματα δεν είναι ούτε κάτι το περιττό ούτε κάτι το ουσιαστικό. Βασικό είναι να αναπτυχθεί μια συνείδηση κοινωνίας πολιτών (κάτι που είναι υπανάπτυκτο σε πελατειακές κοινωνίες), για τους οποίους η πολιτική δεν ταυτίζεται με κομματική πολιτική και ίντριγκες. Από την άλλη, αυτά δεν μπορούν

να αποφευχθούν τελείως, εφόσον ποτέ οι άνθρωποι δεν θα γίνουν «καλοί» και «τέλειοι». Αλλά πρέπει κανείς (τουλάχιστον σαν αριστερός) να εγκαταλείψει ριζικά και αμετάκλητα κάθε πειρασμό μιας ολοκληρωτικής και εσχατολογικής ουτοπίας, δείγμα αρχαϊκής συνείδησης.

Αντίθετα, αυτό που είναι πιο αξιόλογο και πιο υπεύθυνο είναι ο συνεχής μετασχηματισμός της πεζής πραγματικότητας, χωρίς φανφάρες, αλλά με πείσμα, χωρίς την ιδεολογία της γραμμικής προόδου, αλλά με εμπιστοσύνη στο μέλλον. Αν έτσι έχουν τα πράγματα, τότε η έννοια του σοσιαλισμού δεν μπορεί να είναι στο πρώτο πλάνο· σήμερα διαμορφώνεται μια νέα γραμμή χωρισμού στην πολιτική: η διαφορά ανάμεσα στους ριζικούς δημοκράτες (όλων των κατευθύνσεων) και τους «άλλους»: ακροδεξιούς, μοναρχικούς, εθνικιστές, παλιόκομματικούς, θρησκόληπτους, λαϊκιστές, σταλινικούς κ.λπ.

ΘΑΝΟΥ ΛΙΠΟΒΑΤ

Κρίση εμπιστοσύνης, πολιτική αδιαφορία και αναβίωση του εθνικισμού

επιγραμματικό τρόπο οι τρεις αυτές έννοιες περιγράφουν την αντιφατική και επικίνδυνη κατάσταση που διακατηρίζει το ευρωπαϊκό πολιτικό σκηνικό αλλά και την πολιτική ατμόσφαιρα στη χώρα μας. Δεν είναι μόνο οι προβλέψεις του ευρωβαρόμετρου, οι στατιστικές κ.λπ. που το βεβαιώνουν, αλλά και η καθημερινή εμπειρία του πολίτη. Παρατηρεί κανείς στα δικά μας μια αρρυθμική στάση κυνικής αντιμετώπισης του πολιτικού νομένου, η οποία συνδυάζει πολιτική αδιαφορία με υπερτονολογική και καιροσκοπική αντιμετώπιση των πολιτικών εξελίξεων.

Όσο για το θέμα της αναβίωσης του εθνικισμού και της πληθώρας των ανορθολογικών προτάσεων και εκφράσεων σχετικά με την ελληνική πολιτική στα Βαλκάνια, απέναντι στην ΕΟΚ κ.λπ. δεν χρειάζεται να λεχθούν πολλά, καταδυναστεύουν εμφανέστατα τη δημοσιότητα και την καθημερινή πραγματικότητα. Κάτω από τις μαξιματικές ανορθολογικές αναφορές καλύπτεται λεκτικά η πάλη οικονομική και πολιτική εξουσία και συγκροτείται το πολιτικό θέατρο που παίζεται μέσω της τηλεόρασης, του ραδιοφώνου, του Τύπου και του κοινοβουλίου (αυτή είναι πλέον η σειρά της πολιτικής δημοσιότητας), αλλά και του δρόμου. Θέατρο που παίζεται μπροστά σε μας τους απλούς θεατές που προτιμούμε αν μη τι άλλο να αποκτήσουμε μια καλύτερη, πιο ανθρωπιά στο ακροατήριό. Θα προσπαθήσω εδώ να πω μια όσο το δυνατόν πιο σύντομη ερμηνεία του φαινομένου στηριγμένη σε τρεις επισημάνσεις που θεωρώ ως τις καθοριστικές ουσιώδεις:

Η συγκρότηση της νεοελληνικής κοινωνίας και του νεοελληνικού πολιτικού συστήματος κατά τον 19ο αιώνα, αλλά και η μορφή που πήρε αυτό μέχρι τουλάχιστον το 1922, ενώ δημιούργησε πολύ σύντομα έναν συνταγματικό κοινοβουλευτισμό (1843) υπό συνθήκες καθολικής –ανδρικής– ψηφοφορίας (1864) ολοκληρώνοντας το κοινοβουλευτικό σύστημα (1875) και πριν πραγματοποιηθεί αυτό ακόμη και στις χώρες του κοινοβουλευτισμού, ήταν διαφορετικού περιεχομένου από τις τυπικές περιπτώσεις της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας.

Το πολιτικό σύστημα δεν στηρίχτηκε στον καπιταλιστικό πυρήνα της αγοράς ελεύθερης εργασίας και στο συγχρόνως αυτόν σταδιακά διαμορφωνόμενο μοντέλο μιας κοινωνίας ευθέρων υποκειμένων, τα οποία συγκροτούν συλλογική συνείδηση επί τη βάση ενός κανονιστικού, νομιμοποιητικού και ουσιαστικού επικοινωνίου. Οι διαδικασίες του κοινοβουλευτικού

συστήματος στηρίχτηκαν σε πελατειακά δίκτυα. Η κοινοβουλευτική, αντιπροσωπευτική διαδικασία επέβαλε την αναπαραγωγή αυτών των δικτύων –της πελατειακής σχέσης– ως πυρήνα του πολιτικού συστήματος, του τρόπου επικοινωνίας, διατηρώντας έτσι έναν προϋπάρχοντα ατομοκεντρικό-οικογενειακο-κρατικό τρόπο επικοινωνίας (κοινότητας, όχι κοινωνίας). Πρόκειται για μορφή κοινωνικής συνοχής αρνητική για τη συγκρότηση συλλογικής συνείδησης, πολιτικής κουλτούρας, νοοτροπίας κ.λπ. σύμφωνα με τη μορφή και τα περιεχόμενα της νεωτερικότητας.

Η αντίθεση άλλωστε της ορθοδοξίας με την έννοια του ελευθέρου και υπεύθυνου υποκειμένου υπήρξε κατεξοχήν ιδεολογικός στυλοβάτης αυτής της προ- και αντινεωτερικής στάσης.

Αν χρησιμοποιήσουμε σχηματικά το τρίπτυχο της γαλλικής επανάστασης: ελευθερία - ισότητα - αλληλεγγύη, οι όροι ελευθερία και ισότητα (όπου η έννοια της πολιτικής και νομικής ισότητας εμπλουτίστηκε με κοινωνικά περιεχόμενα από το τέλος του 19ου αιώνα και μετά, για να καταλήξει στο σοσιαλδημοκρατικό συμβόλαιο του 20ου αιώνα), όροι που συνθέτουν τελικά το καπιταλιστικό σύστημα στην οικονομική, πολιτική και πολιτιστική ολοκληρωμένη διάστασή του, παρέμειναν εξωτερικοί ως προς τη λειτουργία του πολιτικού συστήματος στην Ελλάδα. Η κοινωνική συνοχή στηρίχτηκε κυρίως στο τρίτο σκέλος: αλληλεγγύη (εθνικισμός, έθνος-κράτος κ.λπ.), ως το μόνο στοιχείο συνοχής των εξατομικευμένων πατρώνων-πελατών. Η αποδέσμευση αυτού του τρίτου σκέλους από τα πραγματικά περιεχόμενα και τους πραγματικούς όρους λειτουργίας (νεωτερικός ορθολογισμός) της νεωτερικότητας οδήγησε στη συγκρότηση μιας φαντασιακής –μονολιθικής και ομοιογενούς– κοινότητας, όπου οι έννοιες των εθνικών πεπρωμένων και η κρατολαγνεία περιθωριοποίησαν τα χειφετητικά περιεχόμενα-αξίες (ελευθερία, ισότητα). Ο εθνικισμός συγκροτεί την καθοριστική σταθερά των υπερ-ατομικών αναφορών μέχρι τουλάχιστον το 1922 και μόνον εμπλουτιζόμενος με ορθολογικά στοιχεία οδηγεί στις επιτυχίες των βαλκανικών πολέμων.

Μετά το '22 η κρίση του εθνικισμού δεν οδηγεί στη συγκρότηση μιας σύγχρονης, μαζικής, κομματικής δημοκρατίας, αλλά παρ' όλες τις προσπάθειες οδηγεί σε βαθιά κρίση νομιμοποίησής και διακυβέρνησης που καταλήγει στη δικτατορία του '36.

Για την 4η Αυγούστου ο εθνικισμός αποτέλεσε το ιδανικό αυταρχικό εργαλείο νομιμοποίησης και επιβολής του καθεστώτος, στα πλαίσια ενός ευρωπαϊκού εθνικιστικού παροξυσμού.

Δημήτρης Χαράλαμπος είναι Αναπληρωτής Καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης στο Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ του Πανεπιστημίου Αθηνών.

2 Μετά τον εμφύλιο (όπου ο εθνικισμός ταυτίζεται με την αντικομμουνιστική «εθνικοφροσύνη») επικρατεί και σταθερο-

ποιεί το σύστημα –τουλάχιστον μετά το 1955– μια διαδικασία οικονομικής ανάπτυξης σε συνδυασμό με την επιβολή μηχανισμών καταστολής των οποίων ο ρόλος καταρρέει το 1974. Σ' αυτή την περίοδο ουσιαστικά ο εθνικισμός, ως συστατικό στοιχείο συνοχής και ταυτότητας, περιθωριοποιείται (ακόμη και η «Ζυρίχη» παραμένει περιορισμένης εμβέλειας ανορθολογικό επιχείρημα) και τη θέση του καταλαμβάνει η οικονομική ανάπτυξη (ενσωμάτωση, κοινωνική κινητικότητα, εκμετάλλευση ευκαιριών κ.λπ.). Περίοδος που σταματά απότομα με την κρίση του '73. Ο περιορισμός των άδηλων πόρων, η δυσχέρεια στη δυνατότητα μετανάστευσης, η κρίση του εφοπλισμού, η διαδικασία αποβιομηχάνισης κ.λπ. περιορίζουν ουσιαστικά τις (ενσωματωτικές) ελπίδες, που έχουν εναποτεθεί στην αναπτυξιακή και παραγωγική δυνατότητα της οικονομίας.

3 Η επιβράδυνση ή και αντιστροφή της οικονομικής ανάπτυξης οδηγεί στη μετατόπιση των προσδοκιών από τη συμμετοχή στη διαδικασία οικονομικής ανάπτυξης στη συμμετοχή στη διαδικασία διανομής πόρων και προνομίων με απόγειο κυρίως την πρώτη περίοδο διακυβέρνησης από το ΠΑΣΟΚ ('81-'85).

Η πολιτική αναδιανομής του ΠΑΣΟΚ αντίθετα με τις κάποιες αρχικές προθέσεις της δεν οδηγεί και πάλι στην οικονομική ανάπτυξη μέσω της διεύρυνσης της εσωτερικής αγοράς, αλλά εντείνει τη συγκρότηση μιας διανεμητικής ιδεολογίας – στήριγμα της αναδιοργάνωσης και μαζικοποίησης των πελατειακών δικτύων. Η έκρηξη της αναξιοπιστίας παρουσιάζεται τελικά στην τελευταία περίοδο της διακυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ, όπου ασχέτως της τυπικής καταμέτρησης των ευθυνών η πολιτική ηγεσία τυλίγεται σε ένα νέφος νεποτισμού. Η έννοια της κρατικής διαχείρισης γίνεται πλέον κατανοητή ως διαχείριση πόρων υπέρ του κομματικού μηχανισμού και των ημετέρων.

Με αυτό τον τρόπο ο συμφεροντολογικός πολιτικός κυνισμός γίνεται και παραμένει κυρίαρχος, συμβαδίζοντας με όλο και αυξανόμενη αδιαφορία.

Η Ν.Δ. αντιστρέφοντας την αρχική προσπάθεια του ΠΑΣΟΚ προσπάθησε να συγκεντρώσει επενδυτικούς πόρους αφαιρώντας τους από τα «λαϊκά» εισοδήματα, ώστε να επιτύχει έτσι οικονομική ανάπτυξη. Προσπάθεια που αποτυγχάνει επίσης. Η αιτία της αποτυχίας βρίσκεται κυρίως στις κοινωνικές αντιστάσεις απέναντι στην αντιστροφή της διανεμητικής πολιτικής και στο γεγονός βέβαια ότι δεν αποτελούσε συστατική επιλογή κομματικής - κυβερνητικής στρατηγικής (εφόσον το κόμμα εξαρτάται και αναπαράγει τα πελατειακά δίκτυα στα οποία στηρίζεται), αλλά αναγκαστική επιλογή υπό το βάρος των στρατηγικών σύγκλισης της ΕΟΚ. Ως αποτέλεσμα διαμορφώθηκε ένας πελατειακός «νεοφιλελευθερισμός», ο οποίος αναπαράγει αδιέξοδα και αδυναμίες άσκησης έστω και βραχυπρόθεσμης πολιτικής στρατηγικής, συνεχίζοντας απρόσκοπτα την ιταλοποίηση της ελληνικής πολιτικής. Με τη μορφή χιονοστιβάδας το φαινόμενο του νεποτισμού περιβάλλει την κυβέρνηση στοιχειοθετώντας τους όρους της απάρνησης του πολιτικού.

Το κυρίαρχο στοιχείο νομιμοποίησης παραμένει η διανομή, η οποία όμως αντιμετωπίζει καθοριστικές δυσκολίες πραγμάτωσης (κρατικό έλλειμμα, υπέρογκος εξωτερικός δανεισμός, πληθωρισμός κ.λπ.) οδηγώντας σε αδιέξοδα που αναπαρά-

γουν κυνισμό, απογοήτευση και πολιτική αδιαφορία ή έστω απάθεια. Η αδυναμία εύρεσης πόρων προς διανομή συντελεί στις αδυναμίες λειτουργίας του πολιτικού συστήματος που τη μορφή διαπροσωπικών και μαζικών πελατειακών δικτύων χε στηριχτεί σε αυτήν και ανοίγει τις διεξόδους προς ανορθολογικές κατευθύνσεις και φαντασιώσεις.

Η αδυναμία διακυβέρνησης και η λανθάνουσα κρίση νομιμοποίησης και αντιπροσώπευσης (αναποτελεσματικότητα, απογοήτευση, απάθεια) εντείνει τις ενδοκομματικές αντιπαραθέσεις στο κυβερνητικό κόμμα, ενώ τα προγραμματικά αδιέξοδα της μέχρι τώρα άσκησης πολιτικής κυρίως οικονομικής πολιτικής συνθέτουν την ουσιαστική αφλογιστία της αντιπολίτευσης, η οποία δεν γνωρίζει άλλη εναλλακτική λύση.

Η μετάθεση του πολιτικού λόγου από το πεδίο του πρακτικού ορθολογισμού στο χώρο των ανορθολογικών αναφορών που καλύπτουν την πάλη για την εξουσία, δεν είναι παρά η λογική συνέπεια αυτής της πορείας.

Η συγκυρία των ενδοκομματικών αντιπαραθέσεων αποτελεί τελικά και τη δίοδο της επανεμφάνισης στο πολιτικό προσκήνιο της παραδοσιακής σταθεράς του πολιτικού συστήματος: του εθνικισμού.

Έτσι ο ανορθολογικός εθνικιστικός λόγος είναι ο μόνος που κινητοποιεί έναν απογοητευμένο κόσμο που βρίσκει στήριγμα στις φαντασιώσεις της «εθνικής του μοναξιάς» και δίνει και πάλι λόγο στην αντιπολίτευση όχι εν ονόματι εθνικών συμφερόντων, αλλά εν ονόματι εθνικιστικών φαντασιώσεων που βαφτίζονται εθνικά συμφέροντα.

Όμως η εθνικιστική έξαρση είναι οροθετημένη. Η πορεία προς επικίνδυνες εξελίξεις, κυρίως στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής, είναι μάλλον αδύνατος. Η νεοτερικότητα έχει επιβληθεί στους κανόνες της (και όχι μόνο λόγω της αναγκαστικής προσαρμογής στην ΕΟΚ), έστω και με ένα κυνικό τρόπο που αναιρεί ή περιθωριοποιεί τα περιεχόμενα των αξιών της. Η πολιτική ηγεσία παίζοντας έναν κακογραμμένο και βαρύγδουπο θεατρικό παράλογο διάλογο οδηγείται στην αποδοχή των αναγκών συμβιβασμών στην εξωτερική πολιτική. Συγχρόνως τα μεγάλα και μικρά οικονομικά συμφέροντα, ατομικά ή συλλογικά, συνδεδεμένα με τη συγκέντρωση κεφαλαίου ή τη διανομή, γνωρίζουν ότι αυτό που υπάρχει δεν πρέπει τελικά να χαθεί. Εθνικιστική περιπέτεια παραμένει έτσι στο πεδίο του ανορθολογικού δημοσίου λόγου και δεν πραγματοποιεί το βήμα προς την ανορθολογική πράξη.

Αυτό που παραμένει είναι ότι η έννοια της συμπαγούς συνδέεται ακόμη και με τη διαχείριση του μύθου, εντείνοντας τη γεύση της απογοήτευσης, ίσως και της αηδίας, σταθεροποιώντας την απάθεια. Αυτός ο φαύλος κύκλος είναι τελικά και ο πιο επικίνδυνος, αυτός που απονομιμοποιεί συνολικά το δημοκρατικό πολιτικό σύστημα αυτός, του οποίου τα αποτελέσματα δεν μπορούμε πραγματικά να προβλέψουμε. Άλλωστε όλοι γνωρίζουν πια ότι το αντικείμενο της αντιπαράθεσης είναι η διανομή των πόρων του δεύτερου πακέτου Ντελόρ, έτσι απάθεια είναι μια λογική και –γιατί όχι;– ορθή αντίδραση.

Δημήτρης Χαράλαμπος

«Δεν είμαι σε θέση να γνωρίζω»

Το ερώτημα του Αντί είναι συνάμα απλό, προφανές και γκολο: «τι θα ψήφιζα αν κ.τ.λ.»

Ερώτημα απλό: το έχουμε συνηθίσει από τις δημοσκοπήσεις, αν και προσωπικά ουδέποτε δημοσκοπήθηκα, με εξαίρεση τη γνώμη μου για το κομμουνιστικό που πλένει πιο καθαρά. Χωρίς αναφορές σε Γαλλία, Γαλλίες, Ελλάδα

Ερώτημα προφανές: υποψιάζομαι πράγματι ότι πολλούς τανίζει

Ερώτημα, τέλος, δύσκολο, και για τους προαναφερθέντες τους, άρα και για τον καθένα, ιδιαίτερα δε για μένα: είμαι δημοσιογράφος, το τι το συγκεκριμένο ψηφίζω ή δεν ψηφίζω θεωρώ προσωπική μου υπόθεση, όταν γράφω θέλω να είμαι αδέσμευτος και σε σχέση με τον εαυτό μου...

Ας θέσουμε όμως το πρόβλημα (όχι το ερώτημα) αλλιώς: υπάρχει περισσότερο από ποτέ άλλοτε μια αμηχανία για τις «σωστές πολιτικές επιλογές». Πιστεύω ότι αν η ψήφος δεν ήταν υποχρεωτική στη χώρα μας (όπως δεν είναι υποχρεωτική στη Γαλλία), το ποσοστό συνειδητής αποχής θα ήταν σήμερα μεγάλο. Μεγάλο θα ήταν και το ποσοστό των «λευκών» καθώς και των μη τυχαίων «μυρών». Ίσως μάλιστα μεγάλο (σχετικά) να ήταν και το ποσοστό των ψήφων που θα συγκέντρωναν περιθωριακοί και «ακροαριστικοί» υποψήφιοι. Με αποτέλεσμα το πρώτο «κόμμα» να ήταν και στη χώρα μας, όπως ήδη είναι στη Γαλλία, όχι η δεξιά ή η Κεντρο-αριστερά, αλλά το «τίποτε».

Υπάρχει εδώ ένα

λύ χαρακτηριστικό προηγούμενο: η μάλιστα προήχθη ως ένα ση-ο και από τη «θε-ική πολιτική»: οι σωστές επαναλη-κές εκλογές του 32 στη Β7 Αθη-ν. Μεταξύ σοβα-ύ και αστείου, ο Λεβέντης (αυ-!) χρεώθηκε πά-από 100.000 ψή-ους. Υπάρχουν λαδή 100.000 λίτες που έπαι-ν με το κυριότε-όπλο τους, την ιφο τους

Υπάρχουν οι φα-τικοί, οι πιστοί, που βεβαίως δεν είναι πάντα «άδολοι». Ποι ξέρουν τι θα ψηφίσουν. Είτε λόγω οικογενειακής παρα-σεως είτε λόγω θυγατρός που πρέπει να βρει θέση είτε λό-υ αυθαίρετου που πρέπει να νομιμοποιηθεί. Υπάρχουν και οι (τους σέβομαι) βρέχει-χιονίζει ψηφίζουν «ιδεολογία». Οι άνθρωποι αυτοί θεωρούν «συνέπεια» την άρνηση κάθε πραγ-

ματικότητας. Είναι οι «ιεχωβάδες» της πολιτικής. Δικαίωμά τους

Αυτή τη στιγμή (για αύριο δεν ξέρω, και αυτό ισχύει για όλες τις επιλογές) ποιος λογικός άνθρωπος θα ψήφιζε «Νέα Δημοκρατία» αν δεν είχε προηγηθεί η εμπειρία του ΠΑΣΟΚ; Η Ν.Δ. μας προσφέρει καθημερινά ένα εκπληκτικό φεστιβάλ και κοινωνικής σκληρότητας και πολιτικής ανακολουθίας, έλλειψης θάρρους (Σκόπια) αλλά και προκλητικότητας, καθημερινού αυταρχισμού αλλά και εσωτερικής αυτοδιάλυσης. Ορισμένες από τις επιλογές της είναι σωστές και αναγκαίες, κυρίως στον οικονομικό τομέα. Δεν είναι σωστή και αναγκαία η μεθοδολογία εφαρμογής αυτής της πολιτικής και η απουσία μέτρων δικαιοσύνης. Όσο για τους «ανανεωτές» και υποψήφιους διασπαστές της, η παρατεταμένη δυσλεξία και ατολμία τους όσο και οι παλαιοκομματικές δεσμεύσεις τους δεν πείθουν εκτός συγκυριών δεδομένης προσωρινότητας.

Έχουμε σκάνδαλα, πολλά, μεγάλα. Μας αναστατώνουν. Θα ήταν όμως δυνατόν για τους προηγούμενους λόγους και για τα σκάνδαλα να εναποθέσουμε έτσι απλά τις τύχες μας στο ΠΑΣΟΚ; Το «Κίνημα» δεν άλλαξε πρόσωπο μήτε και «τρόπους». Είναι αυτό που ήταν το 1989. Μακάρι να ήταν διαφορετικό. Δεν είναι όμως. Ο λόγος του είναι βίαια κριτικός και επικριτικός, πολύ σπάνια θετικός: προφανώς το «πρόγραμμα» δεν έχει αλλάξει σε σχέση με εκείνο που προκάλεσε τα όσα ζούμε. Και βεβαίως, για λόγους ευνόητους και ευδιάκριτους, δεν μπορεί να πείσει κανέναν ότι αυτό και η ηγεσία που μηχανιστικά το επαναλαμβάνει

μπορεί να προετοιμάσει την Ελλάδα του 2.000

Μένει η «Αριστερά». Ποια Αριστερά όμως; Εκείνη των «παλαιών πολεμιστών» του «υπαρκτού» (δήθεν) σοσιαλισμού που εξετάζει ακόμη το αν καλά έκαναν οι Σοβιετικοί το καλοκαίρι του 1968 και εισέβαλαν στην Τσεχοσλοβακία; Ή των «παλαιών πολεμιστών της ανανέωσης» (1ης, 2ης και 3ης φουρνιάς) που δεν ζητούν οι άνθρωποι (οι περισ-

σότεροι) παρά κάποια «στέγη», έστω και αυθαίρετη, έστω και με καταπάτηση;

Αυτά είναι τα όσα «δεδομένα» διαπιστώνω και η απάντησή μου. Τι θα έκανα μέσα στο εκλογικό τμήμα; Ειλικρινά δεν το γνωρίζω. Και για την ώρα, θα έλεγα ότι δεν είμαι σε θέση να το γνωρίζω.

ΡΙΧΑΡΔΟΣ ΣΩΜΕΡΙΤΗΣ

«Όμως, αν αποχωρούσαν Μητσοτάκης – Παπανδρέου...»

• Συνέντευξη με τον καθηγητή Νίκο Μουζέλη

του Περικλή Βασιλόπουλου

Ο Νίκος Μουζέλης, Καθηγητής Κοινωνιολογίας στο London School of Economics, δεν είναι μόνο ένας από τους πιο παραγωγικούς Έλληνες πανεπιστημιακούς στο εξωτερικό αλλά και ένας από τους διανοητές που βρίσκονται στην αιχμή των σύγχρονων αναζητήσεων στο χώρο της κοινωνικής θεωρίας.

Το βασικό μέρος της συζήτησης έγινε ραδιοφωνικά στην εκπομπή «Ασκή τα Δικαιώματά μου» στον ΑΘΗΝΑ 9,84, ενώ το περισσότερο θεωρητικό της σκέλος μετά. Η όλη προβληματική στηρίζεται στο βιβλίο του **Μεταμαρξιστικές προοπτικές** που μεταφράστηκε τελευταία στα ελληνικά.

■ Αναφέρετε στο βιβλίο σας **Μεταμαρξιστικές προοπτικές** ότι πρέπει πλέον να προσεγγίζουμε τον Μαρξ όπως αντιμετωπίζαμε τον Μαξ Βέμπερ ή τον Έμιλ Ντυρκχάιμ. Οι δύο τελευταίοι όμως δεν δημιούργησαν μια στρατευμένη ιδεολογία όπως ο πρώτος. Είναι τυχαίο αυτό το γεγονός;

– Όχι, δεν είναι τυχαίο. Όσον αφορά στη στρατευμένη ιδεολογία του Μαρξ, δεν νομίζω ότι μας είναι χρήσιμη. Γιατί εφαρμόστηκε και, κατά κάποιον τρόπο, απέτυχε. Λέγω κατά κάποιον τρόπο, γιατί δεν εφαρμόστηκε ακριβώς όπως την ήθελε ο Μαρξ. Πάντως απέτυχε και στον τομέα των βασικών της προβλέψεων και στην πρακτική της εφαρμογή.

■ Αυτό που εφαρμόστηκε ως μαρξισμός είχε σχέση με τον βασικό πυρήνα της σκέψης του Μαρξ;

– Και ναι και όχι. Είχε σχέση, στο μέτρο που αναπαρήγαγε τον οικονομισμό του Μαρξ ο οποίος υποβάθμισε σημαντικά τη σημασία της Δημοκρατίας. Ο Μαρξ θεωρούσε τον δημοκρατικό κοινοβουλευτισμό της εποχής του ως τη μορφή που βόλευε απλώς την αστική εξουσία – αλλά δεν έβλεπε ότι υπήρχαν ορισμένα στοιχεία σ' αυτό το πολίτευμα που είχαν πολύ πιο καθολικό χαρακτήρα.

■ Δεν συνέβη περίπου το ίδιο και με την υποβάθμιση της σημασίας των δυνάμεων της αγοράς; Μπορούμε να πούμε ότι το βασικό λάθος του Μαρξ ήταν πως υποτίμησε το ρόλο δύο από τις πιο σημαντικές «εξελικτικές καθολικότητες» των σύγχρονων κοινωνιών, που είναι η πολιτική δημοκρατία και η ελεύθερη αγορά, θεωρώντας τες στενά καπιταλιστικές επινοήσεις;

– Νομίζω ναι, παρ' ότι δεν θα χρησιμοποιούσα αυτούς τους όρους για την περιγραφή τους. Ο Μαρξ, σε αρκετά σημεία του έργου του, ήταν υπερβολικά θετικιστής. Νόμιζε δηλαδή ότι πράγματι υπάρχουν άκαμπτοι νόμοι εξέλιξης της κοινωνίας που, ακόμα και όταν κανείς δεν τους ανακαλύψει, οδηγούν αναπόφευκτα την κοινωνία στον κομμουνισμό. Βεβαίως, σε άλλ

λα σημεία ήταν πολύ πιο βολονταριστής, τονίζοντας ότι υπάρχουν τάσεις και κυκλικές συμπεριφορές και όχι σιδερένιοι νόμοι, με αποτέλεσμα να αποδεικνύει στο έργο του την ανάγκη υιοθέτησης σωστών επιλογών από το εργατικό κίνημα με στόχο την αξιοποίηση των βαθμών ελευθερίας που αυτό είχε για την προώθηση μιας σωστής ή λάθος στρατηγικής, η οποία θα έφερνε αντιστοίχως την επιτυχία ή την οπισθοδρόμησή του. Όμως εγώ δεν ασχολούμαι στο βιβλίο μου κυρίως με αυτά τα θέματα της «ουσιαστικής θεωρίας» αλλά με θέματα μεθοδολογικά, τα οποία βρίσκω πιο σημαντικά. Γι' αυτό τονίζω ότι μεταξύ άλλων θα πρέπει να προσεγγίζουμε τον Μαρξ με τον ίδιο τρόπο που προσεγγίζουμε τον Μαξ Βέμπερ και τον Έμιλ Ντυρκχάιμ. Γιατί, όπως στον Βέμπερ, και τον Ντυρκχάιμ βρίσκουμε ορισμένα εννοιολογικά εργαλεία, που είναι χρήσιμα για την ανάλυση των σύγχρονων κοινωνιών, το ίδιο συμβαίνει και με τον Μαρξ. Νομίζω ότι μερικές βασικές έννοιες του μαρξισμού είναι ακόμη πάρα πολύ χρήσιμες.

■ Άρα ποια είναι για σας η πιο αποδοτική θεωρητική συνταγή;

– Πάντρεμα του Μαρξ με τον Βέμπερ.

Βιομηχανικός καπιταλισμός υπό την αιγίδα του κράτους

■ Να περάσουμε όμως και στην ελληνική περίπτωση. Στο βιβλίο σας δίνετε ιδιαίτερο βάρος στη διάκριση δύο εννοιών. Του «τρόπου κυριαρχίας», που συνοπτικά ανταποκρίνεται στο πολιτικό-πολιτισμικό επίπεδο, και του «τρόπου παραγωγής», που αντιστοιχεί στο οικονομικό. Ισχυρίζεστε ότι το βασικό εμπόδιο για τον εκσυγχρονισμό της χώρας μας εντοπίζεται στον τρόπο κυριαρχίας. Άρα η πολιτική εμποδίζει την οικονομία;

**«ΕΑΝ ΣΤΗ ΘΕΣΗ ΤΟΥ
Α. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ ΒΡΙΣΚΟΤΑΝ
ΕΝΑΣ ΑΛΛΟΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ,
ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΗΣ,
ΙΣΩΣ Η ΕΛΛΑΔΑ ΕΙΧΕ ΠΟΛΙΤΙΚΟ
ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΟΝΤΑ ΣΤΑ ΔΥΤΙΚΑ
ΠΡΟΤΥΠΑ.»**

– Για να καταλάβει κανείς τις ελληνικές δυσλειτουργίες δεν πρέπει να περιορισθεί στα προβλήματα του τρόπου παραγωγής, και από εκεί να συναγάγει όλα τα άλλα στη βάση αυτού του επιπέδου αλλά, αντίθετα, να δει ότι η δυναμική της λειτουργίας του συστήματος πηγάζει πιο πολύ από το πολι-

τικό παρά από το οικονομικό. Κι αυτό βέβαια το βλέπεις όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και σε άλλες χώρες που είναι «Late Developers». Σ' αυτές τις χώρες έχεις μια τεράστια ανάπτυξη του κράτους πριν από την αντίστοιχη του βιομηχανικού καπιταλισμού. Έτσι έχεις έναν βιομηχανικό καπιταλισμό υπό την αιγίδα του κράτους, ευνουχισμένο και σε διακριτή αντιπαράθεση με τον δυτικού τύπου καπιταλισμό.

■ Αυτή την κρίσιμη αυτονομία του πολιτικού, που φαίνεται να επαληθεύει η ελληνική περίπτωση, πώς την μεταφράζετε σε θεωρητικό επίπεδο;

– Πάρα πολύ χρήσιμες στον Μαρξ είναι τρεις βασικές έννοιες – διαστάσεις του κοινωνικού. Πρώτον, η έννοια της τεχνολογίας που στηρίζεται στην ιδέα ότι η κοινωνία είναι μια κατασκευή για την οικοδόμηση της οποίας χρησιμοποιούμε τεχνολογίες. Δεύτερον, ότι αυτές οι τεχνολογίες δεν ελέγχονται κατ' ουδέτερο τρόπο αλλά ιδιοποιούνται. Μερικές ομάδες έχουν μεγαλύτερη πρόσβαση σ' αυτές και άλλες λιγότερο. Αυτή η οπτική σε προφυλάσσει από αφηρημένες τεχνοκρατικές αντιλήψεις και ρωτάει «ποιος ελέγχει τι και πώς», προβάλλοντας έτσι τα διαφορετικά συμφέροντα στρατηγικής και τους αντίστοιχους φορείς τους. Η τρίτη έννοια είναι αυτή της ιδεολογίας. Οι τεχνολογίες ελέγχονται άνισα, αλλά υπάρχουν μερικοί νομιμοποιητικοί λόγοι που αποκρύπτουν ή νομιμοποιούν θετικά αυτές τις καταστάσεις. Αυτά είναι τα τρία βασικά εργαλεία του Μαρξ που μας είναι χρήσιμα. Η χρήση τους όμως κουτσουρεύεται όταν κυριαρχούν ο οικονομισμός και η απλοϊκή λογική: βάση-εποικοδόμημα. Ότι δηλαδή η οικονομική βάση περιλαμβάνει την τεχνολογία και την ιδιοποίησή της, ενώ το εποικοδόμημα την ιδεολογία. Αυτό το κρίσιμο σφάλμα του κλασικού μαρξισμού διαστρέφει την πραγματικότητα. Γιατί σε κάθε θεσμική σφαίρα –τη θρησκεία, την πολιτική, την εκπαίδευση, την οικονομία– συνυπάρχουν και τα τρία στοιχεία που προανέφερα. Υπάρχουν οι τεχνολογίες, η ασύμμετρη ιδιοποίησή τους και οι νομιμοποιητικές ιδεολογίες. Για να εξειδικεύσω αυτές τις έννοιες στη χώρα μας, θα έλεγα ότι στο ελληνικό κράτος υπάρχει πρόβλημα ορθολογικοποίησης των διοικητικών τεχνολογιών και αλλαγής του τρόπου ιδιοποίησής τους. Δηλαδή να ξεφύγουμε από την πελατειακή ιδιοποίηση του κράτους και να πλησιάσουμε προς ένα περισσότερο δυτικό τρόπο κυριαρχίας.

■ Εάν κρίνω από τις συνέπειες των θέσεών σας, θα μπορούσα να συμπεράνω ότι θεωρείτε τους φορείς του βιομηχανικού καπιταλισμού πιο προοδευτικούς από τους πολιτικούς που εφαρμόζουν τον πελατειακό κρατισμό.

– Ναι, ισχύει για τους βιομηχάνους που δεν εξαρτούν τη δραστηριότητά τους από τις επιδοτήσεις ή την παρέμβαση του κράτους. Αυτοί, μάλιστα, έχουν πολύ πιο προοδευτική συμπεριφορά από τους γραφειοκράτες και τους πελατειακούς πολιτικούς αρχηγούς που υπονομεύουν τα πάντα και ενδιαφέρονται μόνο για τη διατήρηση της εξουσίας τους.

Ο ελληνικός εκσυγχρονισμός

■ Αναφέρετε στα βιβλία σας ότι το ελληνικό πολιτικό σύστημα χαρακτηρίζεται σταθερά από τον πελατειακό λειτουργικό κοινοβουλευτισμό. Βεβαίως, αλλάζουν οι μορφές του αλλά το περιεχόμενό του παραμένει περίπου σταθερό. Το 1909, με τον Βενιζέλο,

έχουμε μια προσπάθεια δημιουργίας σύγχρονου κομματικού συστήματος που τελικά αποτυγχάνει παρ' ότι ξεπερνιέται ο παραδοσιακός ολιγαρχικός κοινοβουλευτισμός των τζακιών. Το 1974, δημιουργείται η Γ' ελληνική Δημοκρατία με θετικές προοπτικές μετεξέλιξης αλλά, τελικά, το ΠΑΣΟΚ εγκαθιστά έναν πελατειακό λαϊκισμό. Το 1990, η Νέα Δημοκρατία έρχεται ξανά στην εξουσία αλλά συντηρεί τα πελατειακά χαρακτηριστικά γιατί, εκτός των άλλων, έχει γίνει και αυτή ένα μαζικό λαϊκό κόμμα και έχει ανάγκη την κομματική ιδιοποίηση του κράτους. Τελικά, μήπως ο ελληνικός κοινοβουλευτισμός είναι αδεχώριστος από το πελατειακό σύστημα; Υπάρχει ακόμα δυνατότητα αλλαγής του χαρακτήρα του;

– Για να δώσει κανείς μια σοβαρή απάντηση σ' αυτό το ερώτημα πρέπει να κάνουμε ανάλυση πώς έγινε ο εκσυγχρονισμός στη Δύση και γιατί ο εκσυγχρονισμός σε χώρες σαν την Ελλάδα ή σε διάφορες λατινοαμερικανικές χώρες ήταν διαφορετικός;

Και τι είναι εκσυγχρονισμός τελικά; Νομίζω πως κι αυτό είναι ερώτημα που δεν μπορεί κανείς να το αποφύγει.

Αν δει κανείς τη Δύση, παρ' όλο που ο εκσυγχρονισμός έχει βέβαια διάφορα νοήματα ανάλογα με τις θεωρίες στις οποίες εντάσσεται, ένας βασικός τρόπος να ορίσει κανείς τι είναι εκσυγχρονισμός είναι να πει ότι βασικά αναφέρεται στον *τύπο των κοινωνιών που παρουσιάστηκαν στη Δύση μετά τη γαλλική επανάσταση και την αγγλική βιομηχανική επανάσταση, που είχαν κατά κάποιον τρόπο χαρακτηριστικά ριζικά διαφορετικά από τα χαρακτηριστικά όλων των προβιομηχανικών κοινωνιών*. Μετά από αυτές τις δύο επαναστάσεις, μια τεράστια κοινωνική κινητοποίηση του πληθυσμού από την περιφέρεια στο κέντρο, που παίρνει διαφορετικές μορφές στο πολιτικό, στο οικονομικό και στο πολιτιστικό επίπεδο.

Στο πολιτικό επίπεδο έχουμε το κράτος-έθνος. Για πρώτη φορά το κράτος πραγματικά διεισδύει την περιφέρεια μιας κοινωνίας και φέρνει όλους τους ανθρώπους στο κέντρο. Τους εντάσει στο κέντρο κατά τρόπο που κανένα προβιομηχανικό κράτος δεν μπορούσε να το κάνει. Δηλαδή, περνάμε από έναν πολιτικό τοπικισμό σε ένα σύστημα κατά το οποίο, σε μια εθνική πολιτική αρένα, είτε έχεις δημοκρατία είτε όχι, όλοι μπαίνουν μέσα. Κάτι παρόμοιο συμβαίνει και στο οικονομικό επίπεδο, που έχουμε την ενιαία αγορά που σπάει τους οικονομικούς τοπικισμούς. Και στο πολιτιστικό επίπεδο το ίδιο. Υπάρχει ένα ενιαίο πολιτιστικό σύστημα με τα σχήματα εθνικής παιδείας που σπάνε τους πολιτιστικούς τοπικισμούς. Αυτό είναι κάτι που δεν είχε γίνει ποτέ στην ιστορία σ' αυτή την κλίμακα.

■ Άρα εσείς λέτε ότι το πρώτο βασικό στοιχείο του εκσυγχρονισμού είναι ακριβώς η δημιουργία μιας ενιαίας εθνικής πολιτικής αρένας, ενώ η οικονομική αγορά είναι ενιαία στον πολιτιστικό χώρο όπου το έθνος αναπτύσσεται.

– Θα έλεγα ότι υπάρχουν μια οικονομική αρένα, μια πολιτική αρένα και μια πολιτιστική αρένα. Όμως, ας γυρίσουμε λίγο πριν. Σ' αυτά που λέγαμε για την κίνηση του πληθυσμού από την περιφέρεια στο κέντρο. Αυτή η ένταξη μπορεί να γίνει με

πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Και υπάρχουν και πολλών ειδών εκσυγχρονισμοί.

Σε μερικές χώρες της Δυτικής Ευρώπης ο εκσυγχρονισμός ενέταξε τους ανθρώπους μέσα στο κέντρο κατά πιο αυτόνομο και δημοκρατικό τρόπο. Τι σημαίνει αυτό; Ότι οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα εξαπλώθηκαν αρκετά πλατιά, σε πλατιές μάζες του πληθυσμού. Μπορεί όμως ο εκσυγχρονισμός να γίνει κατά πολύ πιο αυταρχικό τρόπο. Το οποίο σημαίνει ότι πάλι οι άνθρωποι εντάσσονται αλλά κατά λιγότερο αυτόνομο, πιο αυταρχικό τρόπο. Που σημαίνει ότι, μπορεί μεν να υπάρχει μια σημαντική διανομή οικονομικών δικαιωμάτων αλλά όχι πολιτικών δικαιωμάτων, όπως έγινε στη Γερμανία, κατά κάποιον τρόπο, που είχε το πιο ανεπτυγμένο κοινωνικό σύστημα στον 19ο αιώνα, αλλά πολιτικά ήταν τρομερά αυταρχική.

■ **Η Ελλάδα ως ημιπεριφέρεια, όπως λέτε κι εσείς, παρουσιάζει κάποια ιδιομορφία;**

– Το θέμα είναι ότι στις χώρες που ξεκίνησαν αυτή τη διαδικασία 100 χρόνια αργότερα, παρατηρούμε τα ίδια πράγματα. Βλέπουμε αυτή την κινητοποίηση, βλέπουμε ενιαίους χώρους, ενιαίες αγορές, το κράτος-έθνος, ενιαία πολιτική κουλτούρα – αλλά αυτή η διαδικασία δεν εξαπλώθηκε, η λογική της δεν ήταν τόσο κυρίαρχη όσο στη Δυτική Ευρώπη.

Δηλαδή είτε πάρει κανείς την οικονομία, είτε πάρει την πολιτική, είτε πάρει το πολιτιστικό επίπεδο, παρατηρεί ένα μείγμα του μοντέρνου, του σύγχρονου και του παραδοσιακού που κάνει να μη δουλεύει καλά ούτε το ένα ούτε το άλλο.

■ **Ελάχιστοι θα διαφωνούσαν, με την περιγραφή που κάνετε. Ποια είναι αυτή η έννοια-κλειδί, ο κρίσιμος παράγοντας που μπορεί να εξηγήσει αυτή την αντιφατική εξέλιξη;**

– Για μένα ένας βασικός λόγος που τα πράγματα εξελίχθηκαν κατά τέτοιον τρόπο και που δεν μπόρεσε ο εκσυγχρονισμός του πολιτικού συστήματος και του οικονομικού και του πολιτιστικού να πάρει τη μορφή που πήρε στη Δύση είναι ο τρόπος που αναπτύχθηκε το κράτος.

Δηλαδή αυτό που συνέβη κατά τη γνώμη μου είναι ότι στην Ελλάδα πρώτα είχαμε την ανάπτυξη του κράτους και το πέρας από μια ολιγαρχική σε μια μεταολιγαρχική πολιτική κατάσταση, πρώτα είχαμε αυτό, πρώτα άνοιξε το σύστημα και μεγάλωσε το κράτος και μετά έχουμε τη βιομηχανοποίηση. Στην Ελλάδα, η βιομηχανοποίηση έγινε υπό την αιγίδα του κράτους.

Αν αποχωρούσαν Μητσοτάκης -Παπανδρέου

■ **Παρ' ότι λοιπόν εκτιμάτε ως πιο σημαντικούς τους δομικούς παράγοντες, τονίζετε επίσης και το βάρος των επιλογών των πολιτικών ηγετών και της πολιτικής ελίτ, μιλήσατε για τον Βενιζέλο, τον κ. Α. Γ. Παπανδρέου... Θα ήθελα τη γνώμη σας για τον κ. Μητσοτάκη. Τον κατατάσσετε στους εκσυγχρονιστές;**

– Είναι δύσκολο να πει κανείς...

■ **Δεν μπορείτε να βρείτε το βασικό χαρακτηριστικό του κυρίου Μητσοτάκη, γιατί είναι πιο πολύ άνθρωπος της πράξης, ενώ ο κύριος Παπανδρέου έλεγε και θεωρίες, ίσως για αυτό;**

– Όχι. Κυρίως γιατί –όπως το βλέπω εγώ στο χρονικό διάστημα που το βλέπω– οι μεγάλες τομές στο ελληνικό πολιτικό σύστημα έγιναν πρώτα από τον Βενιζέλο και μετά από τον Παπανδρέου.

■ **Ο κύριος Μητσοτάκης δηλαδή αναπαρά-**

γει ένα σύστημα, το οποίο υπάρχει ήδη.

– Ναι. Και το οποίο, κατά κάποιο τρόπο, είναι ίσως λιγότερο λαϊκιστικό και περισσότερο πελατειακό από το κόμμα του ΠΑΣΟΚ.

■ **Δηλαδή πιο παραδοσιακά πελατειακό από ό,τι λαϊκιστικό.**

– Ναι. Με μερικά πιο έντονα δημοκρατικά χαρακτηριστικά, όπως το ότι τα τελευταία χρόνια ο αρχηγός του κόμματος εκλέχτηκε, ενώ στο ΠΑΣΟΚ δεν έγινε τέτοιο πράγμα, αλλά εγώ δεν τον θεωρώ εκσυγχρονιστή.

■ **Αυτό ήθελα να σας ρωτήσω. Όχι σαν εκσυγχρονιστή, αλλά ως μέρος του προβλήματος, ως μέρος του εμποδίου. Δηλαδή τον κύριο Παπανδρέου και τον κύριο Μητσοτάκη τους βλέπετε ως εκπροσώπους του status quo, που εμποδίζει μια ανάπτυξη των εκσυγχρονιστικών δυνάμεων της χώρας;**

– Νομίζω ότι μάλλον, από τη στιγμή που θα φύγουν από την πολιτική σκηνή, θα υπάρξουν πιθανότητες τέτοιων θετικών ανασχηματισμών που θα μπορούσαν να προωθήσουν οι εκσυγχρονιστές αυτοί που είναι πραγματικά εκσυγχρονιστές και όχι απλώς στο επίπεδο της ρητορείας.

■ **Αυθεντικοί εκσυγχρονιστές;**

– Αυθεντικοί εκσυγχρονιστές θα παίξουν κεντρικότερο ρόλο στο πολιτικό σύστημα, στο μέτρο που αποχωρήσουν οι δύο σημερινοί πολιτικοί αρχηγοί.

■ **Ισχυρίζεστε ότι οι πραγματικές διαφορές των εκσυγχρονιστών στα πολιτικά κόμματα δεν είναι μεγάλες. Θεωρείτε αυτό το στοιχείο παράγοντα εσωτερικής ανατροπής του πελατειακού κρατισμού;**

– Νομίζω ότι, μετά τον Εμφύλιο, οι εκσυγχρονιστικές δυνάμεις που υπάρχουν σε διάφορα κόμματα σιγά σιγά μάλλον άρχισαν να μειώνουν τις διαφορές τους.

■ **Από πόσο παλιά δηλαδή; Από τη δεκαετία του '60;**

– Ναι, σταδιακά, παρ' όλο ότι τώρα φαίνεται πιο καθαρά. Κατά τη γνώμη μου, φαίνεται πιο καθαρά ότι οι διαφορές που έχει π.χ. ο Έβερτ από τον Σημίτη είναι πολύ λιγότερες από τις διαφορές που έχει ο Σημίτης από ένα παραδοσιακό πολιτικό είτε του κόμματός του ή ενός άλλου κόμματος. Νομίζω ότι άνθρωποι που αυτή τη στιγμή δεν έχουν ιδεολογικές παρωπίδες βλέπουν ότι οι εναλλακτικές λύσεις της ελληνικής κοινωνίας και της Ελλάδας είναι πολύ περιορισμένες. Νομίζω όλοι που βλέπουν τα πράγματα μή ιδεολογικά συμφωνούν σε μια σοσιαλδημοκρατική λύση, δηλαδή ότι η Ελλάδα πρέπει να μπει μέσα στην Κοινή Αγορά, ότι πρέπει να εκσυγχρονιστεί, ότι πρέπει να αναπτύξει την οικονομία της κατά τρόπο που να συνδυάζει οικονομική ανάπτυξη με κοινωνική δικαιοσύνη. Αρχίζει δηλαδή μια σύγκλιση.

Και γιατί; Γιατί και από τη μια μεριά ο λενινισμός-μαρξισμός ή ο σοσιαλισμός του παραδοσιακού τύπου έχει πια ξεφτίσει πάρα πολύ και από την άλλη μεριά το ίδιο συμβαίνει με τον θατσερισμό. Δηλαδή γίνεται όλο και πιο φανερό ότι ο άκρατος νεοφιλελευθερισμός που ακολούθησε η κυρία Θάτσερ ή ο Ρήγκαν στην Αμερική δεν δούλεψε. Και αυτές οι χώρες όσο πάνε και παρακμάζουν οικονομικά, σε σχέση με χώρες σαν την Ιαπωνία ή τη Γερμανία.

Κράτος μικρό και ευέλικτο

■ **Πώς συνδυάζεται αυτή η άποψη περί σύγκλισης των εκσυγχρονιστικών δυνάμεων**

**«ΑΥΘΕΝΤΙΚΟΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΕΣ
ΘΑ ΠΑΙΞΟΥΝ ΚΕΝΤΡΙΚΟΤΕΡΟ
ΡΟΛΟ ΣΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ,
ΣΤΟ ΜΕΤΡΟ ΠΟΥ ΑΠΟΧΩΡΗΣΟΥΝ
ΟΙ ΔΥΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΑΡΧΗΓΟΙ»**

**«ΑΝ ΚΡΙΝΩ ΑΠΟ ΤΙΣ ΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ
Α. ΣΑΜΑΡΑ ΣΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ
ΣΚΟΠΙΩΝ, ΔΙΑΒΛΕΠΩ ΤΗΝ
ΑΝΑΔΥΣΗ ΑΡΚΕΤΩΝ
ΟΠΙΣΘΟΔΡΟΜΙΚΩΝ ΑΠΟΨΕΩΝ.»**

ύρω από τη σοσιαλδημοκρατία με την ήδη διατυπωμένη θέση σας ότι ο κ. Μάνος είναι και αυτός εκσυγχρονιστής;

– Δεν θα έλεγα ότι και ο κύριος Μάνος είναι σοσιαλδημοκράτης. Θέλει έναν εκσυγχρονισμό που είναι αρκετά μονομερής, κατά τη γνώμη μου, αλλά τουλάχιστον έχει το θάρρος να πει μερικά πράγματα και να πάει εναντίον του πελατειακού κλίματος που υπάρχει.

Δηλαδή, συμφωνώ με τον κ. Μάνο ή τον κ. Αδριανόπουλο που ότι το κράτος φταίει για πολλά πράγματα, αλλά δεν συμφωνώ μαζί τους ότι θα λύσουμε τα προβλήματά μας αγνοώντας ή περιορίζοντας απλά το κράτος.

■ **Δεν χρειάζεται να το μικρύνουμε;**

– Χρειάζεται να το μικρύνουμε, αλλά το βασικό δεν είναι να το μικρύνουμε, το βασικό είναι να το εξορθολογίσουμε.

■ **Να το κάνουμε πιο ευέλικτο δηλαδή;**

– Πιο ευέλικτο, πιο αποτελεσματικό, γιατί αν δει κανείς ιστορικά το θέμα, όλες οι χώρες μετά την Αγγλία κατάφεραν να εκσυγχρονιστούν κατά πιο ισορροπημένο και ικανοποιητικό τρόπο. Χρησιμοποιώντας μαζικά το κράτος. Αλλά το χρησιμοποίησαν κατά έξυπνο τρόπο, π.χ. για να βοηθήσουν την οικονομία, παρά για να την καταστρέψουν. Νομίζω αυτό ισχύει ακόμη πιο πολύ για χώρες σαν την Ελλάδα που ξεκίνησαν πολύ πιο γρήγορα. Όλες αυτές οι χώρες χρησιμοποίησαν το κράτος και για να συνδέσουν τη γεωργία με τη βιομηχανία, ενώ σε μας απέτυχε το κράτος να εκσυγχρονίσει τη γεωργία στον 19ο αιώνα

και απέτυχε να προωθήσει ένα είδος βιομηχανικού καπιταλισμού, που θα μπορούσε να μας βγάλει από τα σημερινά αδιέξοδα.

Αυτή τη στιγμή, εάν δεν εξορθολογίσουμε το κράτος και αν το κράτος δεν ελέγχεται κατά λιγότερο μικροκομματικό τρόπο, δεν έχουμε καμιά ελπίδα. Απ' αυτή την άποψη, είμαι τρομερά απαισιόδοξος. Δηλαδή, αν πούμε ότι μπορεί να αγνοήσουμε το κράτος και ότι με άλλες δυνάμεις θα τα καταφέρουμε, δεν υπάρχουν τέτοιες δυνάμεις, είναι ουτοπία. Και δεδομένης της αδυναμίας της κοινωνίας πολιτών στην Ελλάδα, δεν υπάρχουν άλλες δυνάμεις.

Πρέπει να εκσυγχρονιστεί το κράτος. Εάν δεν εκσυγχρονιστεί το κράτος και τα κόμματα, δεν γίνεται τίποτα. Γιατί είναι σαν να θέλουμε να εκτελέσουμε ένα συμφωνικό έργο με μια τεράστια ορχήστρα όπου ο διευθυντής είναι τυφλός και δεν ακούει, π.χ.. Δεν γίνεται ούτε χωρίς διευθυντή ορχήστρας ούτε μ' ένα διευθυντή ορχήστρας που 'ναι τελείως ανίκανος, πράγμα που ακριβώς αυτή τη στιγμή συμβαίνει στην Ελλάδα.

■ **Για να ολοκληρώσουμε τη συζήτηση για τις εκσυγχρονιστικές δυνάμεις, θα ήθελα την άποψή σας για τον κ. Σαμαρά.**

– Δεν γνωρίζω καλά τις γενικές απόψεις του κ. Σαμαρά. Εάν κρίνω όμως από τις θέσεις του στο πρόβλημα των Σκοπίων, δεν βλέπω σ' αυτόν τίποτα το εκσυγχρονιστικό. Αντίθετα, διαβλέπω την ανάδυση αρκετών οπισθοδρομικών απόψεων.

Robertson Davies

ΕΚΠΤΩΤΟΙ ΑΓΓΕΛΟΙ

Στο κολέγιο του Αγίου Ιωάννη και του Αγίου Πνεύματος, το Στοιχειό όπως το 'λέν οι φοιτητές του, η ζωή διαταράσσεται ξαφνικά και η μονοτονία των επιστημονικών επιδιώξεων διακόπτεται με την επιστροφή στα γοτθικού ρυθμού κτίρια ενός μοχθηρού και μεγαλοφυούς ψευδοκαλόγηρου, του Τζων Παρλαμπέιν και τη θαυμαστή ανακάλυψη ενός άγνωστου χειρόγραφου του Ραμπελαί στο κληροδότημα του πλούσιου μαικήνα Φράνσις Κόρνις. Μια αναταραχή που οδηγεί στο φόνο.

Ο συγγραφέας, ακαδημαϊκός δάσκαλος ο ίδιος, καταφέρνει να διεισδύσει αποκαλυπτικά στις ανθρώπινες σχέσεις στο μικρόκοσμο του Πανεπιστημίου σ' ένα μυθιστόρημα που επιβεβαιώνει τη φήμη του Ρόμπερτσον Ντέιβις ως δεξιότητη του γραπτού λόγου και διατρέχεται από χιούμορ, μυστικισμό, σοφία, έρωτα και στοιχεία παραγνωρισμένων πολιτισμών.

Οι «Έκπτωτοι Άγγελοι» είναι το πρώτο μέρος της τριλογίας των Κόρνις που συμπληρώνεται με το «Βαθεία ριζωμένο» και το «Η λύρα του Ορφέως» που θα κυκλοφορήσουν προσεχώς.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ

ΠΑΤΟΥΣΑ 3 106 77, ΤΗΛ.: 3636460, FAX: 3639434

Μια μέρα στις γυναικείες φυλακές Κορυδαλλού

Η φυλακή για όποιον την γνώρισε μέσα από τις ταινίες και τα βιβλία σημαίνει απομόνωση και πειθαρχία, ισοπέδωση. Οι γυναικείες φυλακές Κορυδαλλού σημαίνουν πρώτα απ' όλα παγωνιά. Αυτό το αίσθημα αναδίδουν οι φαρδιοί ατέλειωτοι διάδρομοι. Κι εκεί, σε μια στροφή, ο ίδιος ο διάδρομος μετονομάζεται σε «εντευκτήριο», όπου ένα παρδαλό πλήθος γυναικών συνάχτηκε στις 8 του Μάρτη για να γιορτάσει κατ' επιταγήν και παραχώρηση την Παγκόσμια Ημέρα της Γυναίκας. Συνωστισμός για ένα τριαντάφυλλο κι ένα γλυκό, για μια αχτίδα επικοινωνίας με τον έξω κόσμο. Ίσως –ποιος ξέρει;– να 'ναι τυχερό. Ίσως κάτι να βγει. Ο πνιγμένος από τα μαλλιά του πιάνεται, το ξέρουμε.

«Ποιες είναι οι ανάγκες μας; Ψυχαγωγία; Να 'ξερες τώρα τι μου λες! Εδώ κοιμόμαστε στο πάτωμα, χειρουργημένες κι ετοιμόγεννες (χθες παραλήφθηκαν κρεβάτια, βεβαίωσε ο διευθυντής των φυλακών), εδώ δεν έχουμε σερβιέτες και συ μου λες... Χρειαζόμαστε σαμπουάν, σκόνη πλυσίματος, κλωστές για κέντημα, λίγο καφέ». Παράκληση, όχι καταγγελία. Όλα στο ύψος της παραίτησης. Θα 'ναι έκπληξη αν τα πράγματα διορθωθούν. Άλλωστε οι καρδιές μένουν στο σπίτι. Εκεί που είναι τα παιδιά.

«Πολύ φυσικά», σκέπτεται ο καλοβουλευμένος αστός μέσα μας. «Εδώ το κράτος δεν φροντίζει για σχολεία, οι φυλακές μας μάραναν. Στο κάτω κάτω, αυτοί δεν είναι παρά το περιθώριο της κοινωνίας. Ας μην παρανομούσαν για να καθόντουσαν στο σπίτι τους».

Τα στοιχεία είναι συντριπτικά. Ποσοστό 80% των παρανομούντων κυκλοφορούν ελεύθεροι. Από τις 300 γυναίκες που φιλοξενεί ο Κορυδαλλός οι 180 είναι καταδικασμένες κι οι 120 προφυλακισμένες. 120 γυναίκες, ούτε αθώες ούτε ένοχες, περιμένουν στη φυλακή τη δίκη τους, επειδή δεν είχαν την οικονομική δυνατότητα ή το μέσο για να βρουν τη νομικίστικη συνταγή που θα τους επέτρεπε να παραμείνουν σπίτι τους. Αρκετές από αυτές θ' αθωωθούν από το δικαστήριο και, βέβαια, το κράτος δεν θα μπει στον κόπο να τις αποζημιώσει για τη λάθος κράτηση. Και από τις καταδικασμένες, 80 γυναίκες είναι τελείως άπορες, σύμφωνα με τα στοιχεία της διεύθυνσης, έτσι που μένουν στη φυλακή επειδή δεν μπορούν να εξαγοράσουν το υπόλοιπο της ποινής τους. Η φυλακή δεν είναι παρά μικρογραφία της κοινωνίας μας και μάλιστα κακογραμμένη. Όσοι έχουν, τη βολεύουν. Πάσχουν όσοι δεν έχουν. Όπως παντού.

Ανάμεσα στις φυλακές και 8 παιδιά. Από αυτά, τρία γεννήθηκαν μέσα στη φυλακή. Ο νόμος –και πολύ σωστά– επιτρέπει στη μάνα να τα κρατήσει κοντά της μέχρι τα δυόμισι τους χρόνια. Η πολιτεία όμως που νοιάζεται για τους αυριανούς της πολίτες αναλογίστηκε ποτέ κάτω από ποιες συνθήκες μεγαλώνουν αυτά τα παιδιά, τη στιγμή που η επιστήμη έχει αποδείξει πόσο καθοριστικά είναι τα πρώτα χρόνια της ζωής στην εξέλιξη του ανθρώπου; Πώς φρόντισε να ικανοποιήσει τις βασικές ανάγκες τους; Τι χρειάζονται τα μωρά της φυλακής; Μα ό,τι και τα μωρά των διαφημίσεων που καταλήγουν με το «για το δικό μου το παιδί πάντα το καλύτερο». Ή όχι; Οι μανάδες τους υποστηρίζουν ότι για τα παιδιά της φυλακής φτάνουν «δύο πάνες, δύο πιπίλες και κάνα παιχνιδάκι». Το «καλύτερο» είναι πάντα τόσο σχετικό! Τόσο που σε ντροπιάζει.

Ποιες γυναίκες βρίσκονται πίσω από τα κάγκελα; Το πρώτο εντυπωσιακό στοιχείο είναι ότι στους 3.700 τροφίμους των ανδρικών φυλακών Κορυδαλλού αντιστοιχούν 300 γυναίκες. Δεν έχει τονιστεί αρκετά πόσο

ελάχιστη παραμένει η γυναικεία εγκληματικότητα. Δεν έχει υπογραμμιστεί από τις γυναικείες οργανώσεις. Δεν έχει χρησιμοποιηθεί για να υπερασπιστεί όλες αυτές τις «Μήδειες» που γίνονται πρωτοσέλιδα στο Τύπο. Δεν έχει γίνει κατανοητό ότι η φόνισσα διαπομπεύεται τόσο ακριβώς γιατί είναι η εξαίρεση σε ένα κόσμο φονιάδων. Στις 20 καταδικασμένες για φόνο στον Κορυδαλλό, το 99% είναι συζυγοκτόνοι κι αυτές θα 'πρεπε να λέει πολλά σε όσους ψάχνουν λίγο τα πράγματα. Η πλειψηφία είναι μέσα για ναρκωτικά. Δύο περιπτώσεις χαρακτηριστικές για την ιδιαιτερότητα της γυναικείας εγκληματικότητας: Μια μάνα γιατί πνίγχε τα δενδρύλλια χασίς, που φύτεψαν οι γιοί της στο χωράφι, και μια σύζυγος που πήγε στον τοξικομανή άνδρα της τη δόση του στη φυλακή. Σε μια χώρα όπου δεν περιθάλπονται οι τοξικομανείς σαν άρρωστοι, σε μια χώρα που οι έμποροι ναρκωτικών συνήθως διαφεύγουν, αυτή η πράξη αγάπης κρύβει τόσον ηρωισμό που να δικαιούται ελαστικότερη μεταχείριση από τους νόμους.

Οι γυναίκες είναι άτυχες, επειδή είναι τόσο λίγες στη φυλακή. Έτσι ενώ για τους άνδρες το ψυχιατρείο είναι η βολική λύση για να ξεφεύγουν από το περιβάλλον της φυλακής, οι γυναικείες φυλακές «νοσηλεύουν» τις ψυχιατρικά άρρωστες γιατί οι θάλαμοι φυλακισμένων στα ψυχιατρεία είναι λίγοι και δεν μπορούν να δεσμεύονται με μια μόνο γυναίκα κρατούμενη.

Κανείς δεν υποστηρίζει ότι η φυλακή είναι ξενοδοχείο πολυτελείας. Όμως το κράτος υποχρεούται να παρέχει τα στοιχειώδη στους πολίτες που υποτίθεται ότι προσπαθεί να σωφρονίσει. Εκτός και αν αποδεχθούμε ότι η φυλακή πρέπει να είναι καλοστημένο και να προσπαθήσουμε όλοι εμείς οι εξ ορισμού «έντατοι πολίτες» να προωθήσουμε λύσεις ριζικότερες ανατρέχοντας στις σελίδες του Μεσαίωνα. Ευτυχώς είμαστε λαός μεγαλόψυχος. Είναι και το γεγονός ότι η πολιτική πέρασε πολλούς κατοπινούς ταγούς από το σχολείο της φυλακής κι η χούντα φρόντισε να επεκταθεί το μάθημα σε όλες τις πολιτικές κατευθύνσεις.

Όλοι λοιπόν, ηγέτες και λαός, πρέπει να επιδείξουμε ευαισθησία. Όποτε μας χτυπούν την πόρτα με αυτά τα δωρεάν δείγματα των μαγικών απορρυπαντικών, των σαμπουάν 5 σε 1 και των ιπτάμενων σερβιτών, σκεφτόμαστε ότι μέσα στην ίδια μας την πόλη κάποιες γυναίκες έχουν τις ίδιες ακριβώς ανάγκες κι όμως κανείς δεν τους δίνει «δείγμα δωρεάν» γιατί όλοι ξέρουν πως δεν αντιπροσωπεύουν καμιά αγοραστική δύναμη. Και βέβαια θα 'ταν ευχής έργο να καλυφθούν οι πρώτες ανάγκες με μοχλό την «ανθρωπιά» των «φιланθρώπων». Όμως δεν φθάνει. Είναι καθήκον των κομμάτων να πιέσουν την κυβέρνηση, είναι καθήκον το Τύπου να καταγγείλει το σκοταδισμό. Πρέπει να υπάρξουν κονδύλια και κετά για να πάψει να είναι τόσο απροκάλυπτη η αδικία από τη Δικαιοσύνη σε εκείνον που δεν έχει τ' αναγκαία. Είναι ώρα, επιτέλους, να καταληφθεί η προφυλάκιση για να αναπνεύσουν οι κρατούμενοι. Δεν είναι βέβαιο ότι έτσι θα μειωθεί η εγκληματικότητα. Το βέβαιο είναι ότι η Πολιτεία θα ανακτήσει κάτι από το χαμένο κύρος της κι ο κάθε πολίτης θα νιώθει ασφαλέστερος απέναντι στην κρατική μηχανή. Γιατί το περιθώριο έχει τόσο επεκταθεί, που ο καθένας μας μπορεί να το αγγίξει και τα όρια του Νόμου έχουν πια γίνει δυσδιάκριτα. Σε αυτή τη χώρα ο Σωκράτης που ήπιε κώνειο υπερασπιζόμενος τον άδικο Νόμο πρωτοείπε το «ελευθέρω μεν αν, αδικείσθαι του αδικείν». Γιατί το Δίκαιο πρέπει να είναι πρώτα φιάνθρωπο και έπειτα δημοκρατικό. Και όσο η Δικαιοσύνη μας σφυλακές εφαρμόζεται τόσο άδικο, κανείς αληθινά έντιμος πολίτης δεν θα νιώθει ελεύθερος.

Μ. Αρβανίτη-Σωτηροπούλου

Επιμέλεια:
Τάσος
Μπάργλας

Αιθεροβάμων τεχνοκράτης

Όλα όμορφα και ωραία τα βρήκε στην ομιλία του στη Βουλή τα οικονομικά πράγματα της χώρας ο υπουργός Οικονομικών Στ. Μάνος. Υπεραμύνθηκε της πολιτικής του και εξήγγειλε την επιτάχυνση των ιδιωτικοποιήσεων των δημοσίων επιχειρήσεων και Οργανισμών δηλώνοντας μάλιστα ότι τα αποτελέσματα θα είναι τόσο θετικά που θα μπορέσει απο το φθινόπωρο να διπλασιάσει τους μισθούς των δημοσίων υπαλλήλων, των στρατιωτικών και των αγροτικών συντάξεων. Εριξε όλα τα βάρη της σφικτής οικονομικής πολιτικής στο ΠΑΣΟΚ, το οποίο, όπως είπε, ανέβασε το δημόσιο χρέος απο 47,3% του ΑΕΠ το 1981 στο 104,3% το 1989, κάτι που δεν αφήνει κανένα περιθώριο για άλλη πολιτική.

Ο Στ. Μάνος δεν κατονόμασε όμως μερικά πολύ συγκεκριμένα φαινόμενα, τα οποία παρουσιάζονται εσχάτως, με κυρίαρχο αυτό του πληθωρισμού ο οποίος μετά απο τρία χρόνια σκληρής λιτότητας όχι μόνον δεν σημειώνει κάμψη αλλά αντίθετα, ειδικά τον Μάρτιο, παρουσιάζει επικίνδυνα ανοδικές τάσεις. Επίσης ο άρχων των οικονομικών υπουργείων ξεχνά να αναφέρει την απουσία επενδύσεων, επενδύσεων που θα έφερνε η ακολουθούμενη οικονομική πολιτική, κάτι που συνεπεία της είναι βέβαια η συνεχιζόμενη επί μακρόν ύφεση της οικονομίας.

Επιτυχημένη η οικονομική πολιτική, υποστηρίζει ο κ. Μάνος, αλλά παρά την πολιτική της σκληρής δραχμής που φανατικά υποστήριξε, απέναντι μάλιστα και στον διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος κ. Χριστοδούλου, απέτυχε να την εισαγάγει στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα.

Τελικά ποιά είναι η επιτυχία του ως υπουργού Εθνικής Οικονομίας; Μήπως η αγωνιώδης προσπάθειά του να πουλήσει τους δημόσιους Οργανισμούς ή ότι κατάφερε να φέρει ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού κάτω απο τα όρια της φτώχειας;

Το ΧΑΑ έδειξε το αποτέλεσμα

Περισσότερο σίγουροι από οποιονδήποτε άλλον για το αποτέλεσμα της έκβασης της Κ.Ο. της Νέας Δημοκρατίας ήταν την Παρασκευή 26 Μαρτίου οι χρηματιστηριακοί κύκλοι της Αθήνας. Και έτσι για πρώτη φορά εν μέσω κρίσης σε σχέση με το σκοπιανό το Χρηματιστήριο της Αθήνας σημείωσε έντονη άνοδο της τάξης μάλιστα του 2,5%... Τα μηνύματα είχαν φτάσει στη Σοφοκλέους ότι οι φίλα προσκείμενοι στον Αν. Σαμαρά βουλευτές δεν επρόκειτο

να φέρουν αντιρρήσεις στην ακολουθούμενη από τον κ. Μητσοτάκη εξωτερική πολιτική.

Το ΧΑΑ στήριξε, την Παρασκευή, την πολιτική της διαιτησίας που ακολουθεί η κυβέρνηση, ενώ τη Δευτέρα ανησύχησε με την παραίτηση του πρώην πρωθυπουργού Γ. Ράλλη απο το βουλευτικό αξίωμα. Έτσι η συνεδρίαση που είχε ξεκινήσει με έντονα ανοδικές τάσεις στο τέλος έκλεισε με πολύ μικρή άνοδο.

Από τις δύο αυτές συνεδριάσεις φάνηκε ότι εκείνο το οποίο θέλει η χρηματισγορά είναι σταθερότητα

και ήπιο πολιτικό κλίμα, ανεξάρτητα των όποιων επιπτώσεων, με σκοπό, κατά την άποψή της, να στραφεί η πολιτεία προς την οικονομία.

Πολιτική επιβολής μέτρων

Όταν δεν υπάρχει οικονομική πολιτική και όλοι πειραματίζονται, τότε είναι φυσικό, αν κάτι δεν πάει καλά, να επιβάλλονται νέα μέτρα κυρίως μάλιστα στον εύκολο στόχο, στους μισθούς και τους συνταξιούχους.

Αυτό ακριβώς προαναγ-

γέλλει και στη συνέντευξη του στον Επενδυτή ο υφυπουργός Οικονομικών Μ. Γαλενιανός, δηλώνοντας ότι τα μέτρα του Αυγούστου δεν απέδωσαν όσα περιμένε η κυβέρνηση. Οσο δε για την προκαταβολή του 25% του ΦΠΑ, υποστηρίζει ότι θα επανεξεταστεί το μέτρο απο το φθινόπωρο.

Θα μπορούσαν να μας εξηγήσουν εκεί στο υπουργείο Οικονομικών τι δεν θα επανεξετάσουν όσο πλησιάζουν οι εκλογές; Έτσι, για να μιλήσουμε για σχεδιασμό οικονομικής πολιτικής.

Προβλήματα στις σχέσεις ΕΟΚ-ΗΠΑ

Προβλήματα αναμένεται να δημιουργηθούν στις σχέσεις της ΕΟΚ με τις ΗΠΑ, μετά τη νίκη της κεντροδεξιάς στις τελευταίες βουλευτικές εκλογές. Οι προεκλογικές δηλώσεις των νικητών δεν αφήνουν περιθώρια για αισιοδοξία καθώς ολοι εκτιμούν ότι θα ενταθούν οι πιέσεις προς τη Γερμανία για να κρατήσει σκληρότερη στάση στις συνομιλίες της GATT, ενώ θα επιδιώξουν τη μείωση των γερμανικών τραπεζικών επιτοκίων.

Η άσχημη πορεία της γαλλικής οικονομίας δεν αφήνει περιθώρια στον νέο πρωθυπουργό Εντ. Μπαλαντίρ, ο οποίος πέρασε από τα οικονομικά υπουργεία, πολλών ελιγμών και στην αποφυγή της υποτίμησης του γαλλικού νομίσματος, κάτι βέβαια που θα προκαλέσει έντονους κραδασμούς στο ΕΝΣ.

Το μεγάλο ερωτηματικό είναι βέβαια και στην περίπτωση αυτή η στάση που θα κρατήσει ο πρόεδρος της Γαλλίας Φ. Μιτεράν.

μένει ο κ. Μάνος
1 μην δέχεται την
ραση του δ.σ. της
ΔΕΗ για την
κατασκευή του
εργοστασίου του
Λαυρίου. Και δεν
βάνει υπόψην του
ε την έκθεση των
μηχανικών της
χείρησης ούτε τις
απόψεις του
διοικητικού
συμβουλίου. Γιατί
ζει ο κ. Μάνος να
ιοθεί η παραγωγή
αττικού ρεύματος
κρίτες, όταν ξέρει
πολύ καλά ότι θα
οιχίσει πάνω από
3.000 δρχ. η ΚW,
όταν με τον
γραμματοσισμό της
ΔΕΗ θα στοιχίσει
1.841 δρχ. η ΚW;

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Η σύγχρονη εκδοτική παρουσία στα ελληνικά γράμματα **Ν Ε Α Β Ι Β Λ Ι Α 1 9 9 3** **ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ**

Π Ε Ζ Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

Γιώργος Αριστίνος

Η Κατάβαση (Αφήγημα)

Χριστίνα Γιατζόγλου

Ο μικρός Κλαύδιος (Αφήγημα)

Βασίλης Γκουρογιάννης

Το ασημόχορτο ανδίζει (Μυθιστόρημα)

Απόστολος Κ. Δοξιάδης

Ο δειός Πέτρος
και η Εικασία του Γκόλντμπαχ (Μυθιστόρημα)

Αχιλλέας Θεοφίλου

Μεδυσμένη ορχήστρα (Διηγήματα)

Λευτέρης Κυπραίος

Ο μεγάλος Δεύτερος (Μυθιστόρημα)

Γιώργος Λεονάρδος

Το κόκκινο σαλόνι της γιαγιάς
(Μυθιστόρημα)

Πρόδρομος Χ. Μάρκογλου

Σταδερή απώλεια (Διηγήματα)

Παύλος Μάτεσις

Υλη δάσους (Διηγήματα)

Αραλία Μεγαπάνου

Το Φιρφίρι, οι Φιρφιρογέννητοι
και η Μεγάλη Κωπηλασία

Βασίλης Μπούτος

Γυναίκες στα πάρκα (Διηγήματα)

Νίκος Νικολαΐδης

Γουρούνια στον άνεμο (Μυθιστόρημα)

Δημήτρης Νόλλας

Ο τύμβος κοντά στη θάλασσα
(Μυθιστόρημα)

Κυριάκος Ντελόπουλος

Οδός Αρχαίων Ελλήνων (Μυθιστόρημα)

Γιάννης Ξανθούλης

Η εποχή των καφέδων (Μυθιστόρημα)

Μαρλένα Πολιτοπούλου

Ο ήχος της σαύρας (Αφήγημα)

Τάσος Ρούσσος

Αγγελόπειρα (Νουβέλα)

Γιώργος Σκαρπαρδώνης

Η Στενωπός των Υφασμάτων (Διηγήματα)
Μάτι φώσφορο, κουμάντο γερό (Διηγήματα)

Αντώνης Σουρούνης

Υπ' όμιν της Λίτσας

Κρίστη Σιασινοπούλου

Επτά φορές στην Αμοργό (Διηγήματα)

Περικλής Σφυρίδης

Χαράμι (Διηγήματα)

Διονύσης Χαριτόπουλος

Από εδώ πέρασε ο Κιλρόι

Α.Κ. Χριστοδούλου

Το αγκάδι ή Ο Παντελής Βλασιός
(Νουβέλα)

Π Ο Ι Η Σ Η

Σωκράτης Κ. Ζερβός

Το κρίνο του τρόμου

Αντρέας Καραντώνης

Δεκατετράστιχα

Μαιταΐος Μουντές

Νηπιοβαπτισμός

Αθηνά Παπαδάκη

Λέαινα της διτρίνας

Γ.Δ. Σιδεράς

Το χαμαί

Γιάννης Τζανειάκης

Με φώτα ερήμου

Θανάσης Χατζόπουλος

Από καταβολής δρόσου

ΤΟ ΒΑΤΕΡΛΩ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ

Ο 76χρονος Πρόεδρος της Γαλλίας, Φρανσουά Μιτεράν, δεν παρέλειψε να παίξει τη συνηθισμένη παρτίδα του γκολφ την επομένη των εκλογών του α' γύρου, όπου το Σοσιαλιστικό Κόμμα υπέστη την αναμενόμενη οδυνηρή ήττα. Η αταραξία του Μιτεράν μπορεί να δικαιολογηθεί από το γεγονός ότι κατά την περίοδο 1986-88 κατάφερε να μετατρέψει τη ηττατοποίηση του με τον Σιράκ και τα κόμματα της Δεξιάς σε λαμπρή νίκη του και επανεκλογή του στο αξίωμα το 1988 επαναφέροντας ταυτόχρονα τους σοσιαλιστές στην κυβέρνηση. Είναι αδύνατον όμως να φανταστεί κανείς σήμερα ότι στα υπόλοιπα χρόνια της αυτοκρατορικής προεδρικής του θητείας ο Μιτεράν θα καταφέρει και πάλι να υπερβεί τη Δεξιά, να εκμεταλλευτεί τις διαφορές της και τις προεδρικές φιλοδοξίες των ηγετών της, να διατηρήσει τον πλήρη έλεγχο της εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής σύμφωνα με τις προνομιούχες διατάξεις του Συντάγματος του 1958 της Πέμπτης Δημοκρατίας και κυρίως να βοηθήσει την ανασυγκρότηση της Αριστεράς.

Τότε η Δεξιά είχε ισχυρή πλειοψηφία στη Βουλή, 315 επί 5 εδρών. Σήμερα η υπεροχή της, γύρω στο 60% των εδρών, είναι συντριπτική και καταθλιπτική. Το κέντρο βάρους της γαλλικής πολιτικής μετακινήθηκε αποφασιστικά προς τα δεξιά, εφόσον, παρόλο το γεγονός ότι τα δύο μεγάλα συντηρητικά κόμματα, το γκαλλικό του Σιράκ και το κεντρο-δεξιό RPR του Ντ' Εσταίν δεν αύξησαν τις ψήφους τους, η συνολική εκλογική δύναμη της Δεξιάς, με την προσθήκη άλλων δεξιών ομάδων και του ακροδεξιού Εθνικού Μετώπου του Λε Πεν, ανέρχεται στο 65%. Τέτοια πλειοψηφία στον δεξιό πολιτικό χώρο μπορεί να σχηματιστεί από την παλινόρθωση της Μοναρχίας το 1815. Ο Μιτεράν μπορεί να θεωρεί ότι η πλειοψηφία των Γάλλων ψηφοφόρων ήταν υπερβολικά σκληρή για τους σοσιαλιστές, «άδικη τιμωρία». Ενδεχομένως η ιστορία να κρίνει διαφορετικά. Αλλά η ιστορία δεν ψηφίζει. Μετά τα οδοφράγματα, τον Μάιο του 1968, ο Μιτεράν κατάφερε να υποπαιρώσει τις διάσπαρτες σοσιαλιστικές ομάδες, να δημιουργήσει το ΣΚ το 1971 και να το φέρει

στην εξουσία το 1981 συρρικνώνοντας ταυτόχρονα τη δύναμη του πανίσχυρου τότε ΚΚ, που από 25% έπεσε κάτω από το 10%. Αλλά οι καιροί έχουν αλλάξει.

Η ήττα της γαλλικής Αριστεράς είναι ιστορική και δεν οφείλεται μόνο στη φθορά της εξουσίας, στην ανεργία, τα σκάνδαλα και τα άλλα σοβαρά προβλήματα που έστρεψαν τους γάλλους ψηφοφόρους προς τη Δεξιά. Η «απογοήτευση», για την οποία μίλησαν οι σοσιαλιστές ηγέτες, δεν είναι συνάρτηση μόνο της συγκυρίας αλλά κυρίως βαθύτερων αλλαγών. Δεν πρόκειται απλώς για μία εκλογική ήττα του «σοσιαλισμού» αλλά για βαθύτατη κρίση του σοσιαλιστικού προτάγματος σε συνθήκες όπου οι ιδεολογίες είναι μάλλον αδύναμες, τα οράματα σπάνια και ο πραγματισμός η μόνη απτή πολιτική υπόσχεση. Τα όρια μεταξύ Αριστεράς και Δεξιάς έχουν αρχίσει να συγχέονται, οι ταξικές ταυτότητες που κάποτε στήριζαν τη διάκριση αυτή αποσυντίθενται, οι κοινωνικές ανακατατάξεις, οι μεταβολές στην ιδεολογία και την κουλτούρα τέμνουν και υπονομεύουν τα παραδοσιακά πολιτικά σχήματα.

Σε αυτά τα σύγχρονα προβλήματα ελάχιστη σημασία έχει δώσει η Αριστερά. Πληρώνει και θα πληρώσει το τίμημα. Το Βατερλώ της γαλλικής Αριστεράς έρχεται να προστεθεί σε όλα εκείνα τα, σοβαρά πλέον, δείγματα που σηματοδοτούν μια βαθύτερη κρίση της ευρωπαϊκής πολιτικής σκηνής που εκδηλώνεται στα σημερινά άλυτα προβλήματα και στη βαθύτερη κρίση της λαϊκής εμπιστοσύνης απέναντι στους πολιτικούς, τα πολιτικά κόμματα και την πολιτική διαδικασία.

Βρισκόμαστε στις απαρχές μιας βαθύτερης κρίσης της πολιτικής και της κουλτούρας της πολιτικής που δεν αφορά μόνο την Αριστερά αλλά όλες τις πολιτικές δυνάμεις. Ιδιαίτερα για την Αριστερά έφτασε ίσως η ώρα του big bang που οι συνέπειές του δεν θα είναι κατ' ανάγκην αυτές που επιθυμεί ο Ροκάρ, ούτε χρειάζεται φυσικά να είναι. Η επόμενη μέρα της γαλλικής Αριστεράς αφορά ολόκληρη την ευρωπαϊκή Αριστερά. Δεν πρόκειται απλώς για το τέλος του «Μιτερανισμού».

---

*Δεν πρόκειται
απλώς για το
τέλος του
μιτερανισμού.
Η συντριβή της
γαλλικής αριστεράς
έχει ιστορικές
διαστάσεις.*

Το σύνθετο και πολύπλοκο πολιτικό παιχνίδι στο οποίο εμπλέκονται όχι μόνο οι προοπτικές της προεδρικής αναμέτρησης του 1995 με τις προσωπικές φιλοδοξίες πολλών αλλά και η διαμάχη μεταξύ Μιττεράν και κυβέρνησης για το χώρο της εξωτερικής κυρίως πολιτικής άρχισε κιόλας από την επομένη των εκλογών. Κεντρικό πρόσωπο στις πολιτικές κινήσεις με

ΑΓΡΥΠΝΙΑ

Στο διάγγελμά του προς τον γαλλικό λαό, την περασμένη Δευτέρα, ο Μιττεράν τόνισε ότι θα σεβαστεί την ετυμηγορία του λαού για μία άλλη πολιτική αλλά και ότι θα αγρυπνά για την εξωτερική και αμυντική πολιτική της χώρας του (προνομίες της Προεδρίας που δεν πρόκειται να εναποθέσει στα χέρια της κυβέρνησης). Αυτή η αγρύπνια δεν πρόκειται να αφήσει να κλείσουν μάτι και οι αντίπαλοί του.

στόχο την Προεδρία είναι ο δήμαρχος των Παρισιών και ηγέτης των γκαλλικών Σιράκ. Ηγείται του πρώτου κόμματος σε ψήφους και έδρες. Θα είναι η ισχυρή προσωπικότητα που θα κινεί τα νήματα από το παρασκήνιο με στόχο την Προεδρία, την

Ο γάλλος Πρόεδρος για δύο ακόμα χρόνια στο αξίωμα. Το εκλογικό σώμα έστειλε την Αριστερά στη γαλλίνα. Ο Μιττεράν θα μπορέσει να φθείρει τη Δεξιά;

οποία έχασε με αντίπαλο τον Μιττεράν και το 1981 και το 1988. Δεν έχει πολλά περιθώρια λαθών απέναντι στον Μιττεράν που διακρίνεται για την τακτική του ευελιξία και ο οποίος θα προσπαθήσει φυσικά να διαψεύσει τα όνειρά του εκμεταλλευόμενος τις αντιθέσεις μέσα στον συντηρητικό συνασπισμό.

Αντι-Μάαστριχτ;

Στο χώρο της εξωτερικής πολιτικής η συγκατοίκηση θα είναι αρκετά δύσκολη, όχι μόνο γιατί ο Μιττεράν φαίνεται απο-

φασισμένος να διατηρήσει τα πρωτεία (ήδη θα έχει δίπλα του τον μη εκλεγέν Ντυμά, πρώην ΥΠΕΞ, και έχει εξοπλίσει το γραφείο του με όλα τα αναγκαία για να μην εξαρτάται από το Κε ντ' Ορσαί) αλλά γιατί το κόμμα του Σιράκ παρουσιάζει έντονες εθνικιστικές τάσεις.

Το γκαλλικό κόμμα κατά 60% ψήφισε κατά της Συνθήκης του Μάαστριχτ και έχει σκληρή στάση απέναντι στην Αμερική στο θέμα της συμφωνίας για τα αγροτικά και άλλα προϊόντα στο πλαίσιο της GATT (Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου στην οποία αντέδρασαν πρόσφατα έντονα οι γάλλοι αγρότες με το γνωστό τους τρόπο. (Το 25% του εκλογικού σώματος εξαρτάται από επιδοτήσεις που η πρόσφατη συμφωνία δραστηρικά περικόπτει).

Το θέμα των επιτοκίων και του γαλλικού φράγκου μπορεί να δημιουργήσει επιπλέον προβλήματα όπως μπορεί να σημαίνει αποχώρηση από το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα με απρόβλεπτες αναταραχές. Οι χώροι αυτοί, όπου η νέα κυβέρνηση καλείται να χαράξει συγκεκριμένη πολιτική και να πάρει συγκεκριμένες αποφάσεις, σίγουρα θα αποτελέσουν πεδίο οξυτάτης διαμάχης με τον Πρόεδρο Μιττεράν, ο οποίος ξαφνικά δεν φαίνεται καθόλου διατεθειμένος να γκρεμίσει ένα από τα οικοδομήματα στα οποία ο ίδιος συνήψε ως αρχιτέκτονας, τη Συνθήκη του Μάαστριχτ. Άλλωστε, ο γαλλικός λαός έστω και με ισχυρή πλειοψηφία, εξέφρασε την ετυμηγορία του σε σχετικό δημοψήφισμα. Οι συγκρούσεις στον τομέα αυτό θα μπορούσαν όχι μόνο να ενσπείρουν σύγχυση αλλά και να παραλύσουν την εξ-

Adieu la Gauche

του Κ. Βασιλείου

Ο δεύτερος γύρος των γαλλικών εκλογών επιβεβαίωσε τις τάσεις του εκλογικού σώματος του πρώτου γύρου δίνοντας συντριπτική πλειοψηφία εδρών στο γκαλλικό κόμμα του Σιράκ και στο κεντρο-δεξιό κόμμα του Ντ' Εσταίν. Η κοινοβουλευτική παντοδυναμία δεν αντανakλά βέβαια την εκλογική άνοδο σε ποσοστό ψήφων των δύο αυτών συγκεκριμένων κομμάτων. Είναι προϊόν του εκλογικού συστήματος. Αλλά τα συμπεράσματα της εκλογικής αναμέτρησης είναι σαφή. Η Αριστερά υπέστη συντριβή. Το κέντρο βάρους της γαλλικής πολιτικής μετακινήθηκε προς τα δεξιά. Η μόνη αξιόλογη αντιπολίτευση απέναντι στον συντηρητικό συνασπισμό θα είναι μόνο ο Πρόεδρος Μιττεράν, λόγω των συνταγματικών προνομίων της Προεδρίας. Η ανασυγκρότηση της Αριστεράς θα περάσει από πολλές ωδίνες και πολλά στάδια με εντελώς αστάθμητες τις προοπτικές της στον επόμενο κρίσιμο σταθμό: τις προεδρικές εκλογές του 1995.

τερική πολιτική της χώρας, επομένως και την επιρροή της στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι και γενικότερα στον κόσμο.

«Αδάμαστος φιλελευθερισμός»

Όσον αφορά στην εσωτερική πολιτική, δεν φαίνεται ότι η πολιτική των συντηρητικών θα είναι αυτή που χαρακτήρισε την «άγρια» εποχή του '80 από τον Ρέηγκαν και την Θάτσερ. Όχι μόνο γιατί το γκωλλικό κόμμα έχει παραδοσιακά στοιχεία λαϊκότητας και λαϊκισμού αλλά και γιατί η κεντροδεξιά του Ντ' Εσταίν δεν ενστερνίζεται ακραίες και δογματικές λύσεις. Ήδη ο Ζισκάρ έχει κάνει λόγο για «αδάμαστο φιλελευθερισμό», εννοώντας ότι δεν πρόκειται να ανεχθεί μία πολιτική που θα κηφνεί τα πάντα στις ανεξέλεγκτες δυνάμεις της «ελεύθερης αγοράς». Ένα από τα

Από την πρώτη «συγκατοίκηση» Μιττεράν-Σιράκ το 1986-88. Αυτή τη φορά τα πράγματα είναι πολύ πιο δύσκολα για τον Φρανσουά

τα συντηρητικά κόμματα αντιλαμβάνονται μόνο ως ενίσχυση των δυνάμεων του νόμου και της τάξεως και αυστηρότερων δικαστικών ποινών, αντιλαμβάνεται ότι δεν πρόκειται για καμιά «ριζοσπαστική δεξιά» που θα ανατρέψει τα πάντα. Τα περιθώρια κινήσεων στην οικονομία δεν είναι και πάρα πολλά και η φύση των προβλημάτων τέτοια —ας το επαναλάβουμε— που δεν επιδέχεται ταχυδακτυλουργίες θαυματοποιών.

Η Αριστερά

Και η Αριστερά; Δεν γίνεται φυσικά λόγος για τα οικολογικά κόμματα. Οι ψηφολόγοι διαψεύστηκαν και οι προσδοκίες για ισχυρή εκλογική παρουσία δεν επαληθεύτηκαν καθώς το ποσοστό ήταν κάτω του

που του Λε Πεν.

Από τον κομμουνιστικό χώρο καμία ανανεωτική πρωτοβουλία δεν πρόκειται να προέλθει για την ανασυγκρότηση της Αριστεράς. Είναι φανερό ότι το κύριο βάρος πέφτει στο ηττηθέν Σοσιαλιστικό Κόμμα. Η εσωκομματική διαπάλη για τις αναγκαίες προσαρμογές και τους νέους προσανατολισμούς αναμένεται σκληρή, αδυσώπητη και λυσσώδης, όπως συνήθως ταιριάζει στην παράδοση της Αριστεράς. Ήδη η ρουκέτα του Ροκάρ για την ανάγκη ενός big bang στην Αριστερά προκάλεσε αίσθηση. Τα διλήμματα που αντιμετώπισαν στο παρελθόν άλλα σοσιαλιστικά ή αριστερά κόμματα θα είναι σοβαρά. Από την ικανότητα όμως του Σ.Κ. της Γαλλίας να αναζητήσει ενωμένο νέους δρόμους για την ανασυγκρότηση της Αριστεράς θα εξαρτη-

Μετά τη συντριβή της Αριστεράς η μόνη αντιπολίτευση στην παντοδυναμία των συντηρητικών δυνάμεων παρέμεινε η προεδρική εξουσία του Μιττεράν.

προβλήματα τα οποία συνετέλεσαν στη συντριβή των Σοσιαλιστών είναι η ανεργία η οποία ανέρχεται στο 10,5% του εργατικού δυναμικού. Συγκεκριμένα όταν ανέλαβαν οι Σοσιαλιστές το 1981 η ανεργία ήταν 8 εκ. για να αυξηθεί σε πάνω από 3 εκατ. το 1992 με άλλο 1,7 εκ. σε προγράμματα πρώιμης συνταξιοδότησης και επανεκπαίδευσης.

Οι συντηρητικοί δεν έχουν μαγικές λύσεις για τη λύση του προβλήματος ούτε τίποτα καινοφανείς ιδέες. Ούτε είναι γνωστό τι συγκεκριμένα μέτρα θα ληφθούν στο χώρο των μεταναστών. Η Γαλλία ως pays d'accueil, έχει πολλά προβλήματα και κινδυνεύει κρίση ταυτότητας. Τις «παρακαταίματες» δουλειές των έγχρωμων μεταναστών διεκδικούν τώρα και Γάλλοι εν μέσω της αυξανόμενης ανεργίας.

Ούτε τα δημοσιονομικά ελλείμματα είναι εύκολο να τιθασσευθούν μολονότι προβάλλεται ως πανάκεια η ιδιωτικοποίηση γιγαντιαίων δημόσιων επιχειρήσεων όπως η Elf-Aquitaine και η Rhone-Poulenc. Αν προσθέσει κανείς και ορισμένες ενέργειες για την καταπολέμηση της αυξανόμενης εγκληματικότητας που

BALLAMOU

Άχρωμος και άοσμος, πλήν ικανός τεχνοκράτης και ήπιος ο νέος πρωθυπουργός της Γαλλίας Εδουάρδος Balladur ή Ballamou κατά το Canard Enchaîné ή κοινώς γλυκανάλατος χυλός. Ετών 63, ο Balladur διετέλεσε υπουργός Οικονομικών στην κυβέρνηση Σιράκ στην πρώτη «συγκατοίκηση» με τον Μιττεράν (1986-88). Γκωλλικός και άνθρωπος του Σιράκ, ο οποίος βέβαια δεν θα πάψει να τον παρακολουθεί βήμα προς βήμα. Ένας επιτυχημένος πρωθυπουργός που θα είναι ένας ακόμα αντίπαλος για την Προεδρία, εκτός και αν ο Balladur, που δεν διακρίθηκε από καμία συγκρουσιακή επιθυμία στο παρελθόν, δεν αποδειχθεί τόσο πειθήνιος και κάνει τα δικά του πολιτικά σχέδια.

10% έναντι του «αναμενόμενου» 17% και πλέον. Ούτε γίνεται λόγος για το ΚΚ του κ. Μαρσαί που έπεσε και αυτό κάτω του 10%, εφόσον η παραδοσιακή εκλογική του βάση —η εργατική τάξη— το εγκατέλειψε σταδιακά στοιχιζόμενη πίσω από τις νεοφασιστικές φάλαγγες του Εθνικού Μετώ-

θεί και η προοπτική οι αριστερές δυνάμεις —όπως σίγουρα θα προσδιοριστούν εκ νέου στο κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο— να αποτελέσουν στο εγγύς μέλλον σοβαρό αντίπαλο δέος της Δεξιάς και τελικά να την γκρεμίσουν από τον σημερινό της θρόνο. □

«Η εξουσία φθείρει όποιον δεν την έχει»

του Αντόνιο Σολάρο

Φυσούσε ένα παγερό βορειαδάκι στη Ρώμη, το απόγευμα της 27ης Μαρτίου, όταν ένας μοτοσυκλετιστής των καραμπινιέρι επέδωσε στον Τζούλιο Αντρεότι την ειδοποίηση της εισαγγελίας του Παλέρμο ότι σε βάρος του διεξάγεται δικαστική έρευνα για συνεργασία με μαφιόζους της «Κόζα Νόστρα», της πανίσχυρης σικελικής Μαρφίας. Με έκθεσή της 250 δακτυλογραφημένων σελίδων, η Εισαγγελία του Παλέρμο ζήτησε από τη Γερουσία την άρση ασυλίας του Χριστιανοδημοκρατή γερουσιαστή.

Κατηγορείται από μεταμελημένους, όπως λένε, μαφιόζους που συνεργάζονται με τη Δικαιοσύνη ότι προστάτευε τη Μαφία, ότι είναι αναμειγμένος σε φοβερά εγκλήματα της σικελικής εγκληματικής οργάνωσης, όπως η δολοφονία του στρατηγού Ντάλλα Κιέζα. Οι δικαστές του Παλέρμο θέλουν να φωτίσουν ιδιαίτερα τις σχέσεις του Αντρεότι με τον δολοφονηθέντα στρατηγό, το καλοκαίρι του '80, όταν είχε αναλάβει Επίτροπος της κυβερνητικής υπηρεσίας για να καταπολεμήσει τη Μαφία στη Σικελία

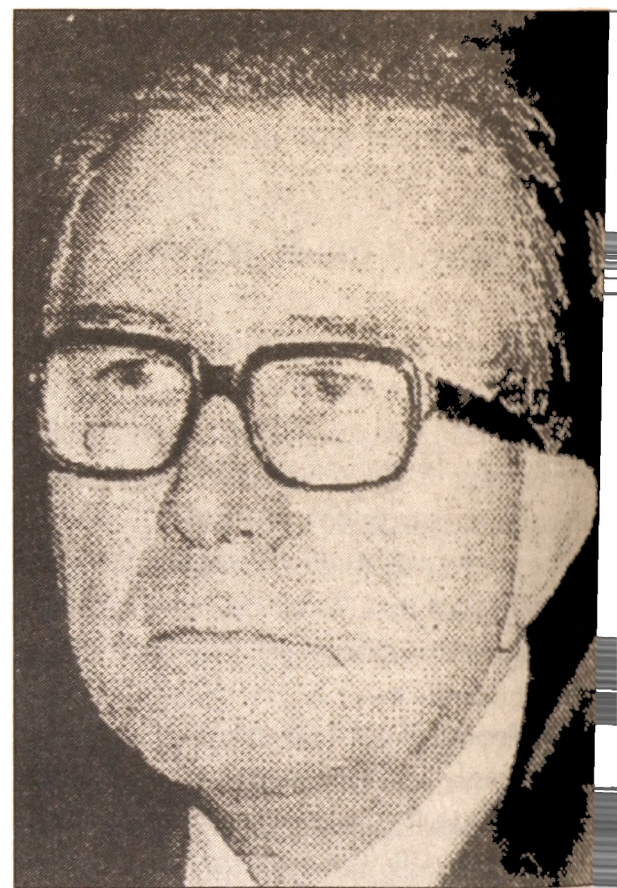
Η είδηση έπεσε σαν κεραυνός –όχι βέβαια εν αιθρία– στην Ιταλία. Τα τηλέτυπα των ειδησεογραφικών πρακτορείων την μετέδωσαν αμέσως στα πέρατα της γης. Ο ίδιος ο Αντρεότι την έδωσε στη δημοσιότητα με ένα ανακοινωθέν του: «Μου ανακοινώθηκε από την Εισαγγελία του Παλέρμο η έναρξη έρευνας σε βάρος μου για μαφιόζικη δραστηριότητα. Η είδηση μου προκαλεί πικρία, αλλά όχι και έκπληξη, γιατί είχα ήδη διαβάσει στις εφημερίδες παράλογες δηλώσεις μεταμελημένων και εξάλλου από καιρό έχω γίνει αντικείμενο συκοφαντικών επιθέσεων εκ μέρους του πρώην δημάρχου Ορλάντο. Το να με κατηγορούν εμένα για μαφία είναι παράδοξο. Σαν κυβέρνηση αλλά και προσωπικά έλαβα εναντίον των μαφιόζων σκληρά μέτρα και πρότεινα αυστηρότατους και αποτελεσματικούς νόμους. Έπρεπε να αναμένω την εκδίκησή τους και, με κάποια έννοια, είναι καλύτερα έτσι παρά με πιστολιά. Δεν φοβούμαι καμία σοβαρή ανάκριση και αντιμετωπίζω αυτό το άνανδρο επεισόδιο με μεγάλη γαλήνη, επιφυλασσόμενος να προβώ σε κάθε ενέργεια αποζημίωσης».

Ο Αντρεότι, 74 ετών, βουλευτής του Χρι-

στιανοδημοκρατικού Κόμματος από το 1946, πήρε μέρος στην Συνταγματική Εθνοσυνέλευση, διετέλεσε υπουργός Άμυνας, Οικονομικών, Εξωτερικών, επτά φορές Πρωθυπουργός, αρχηγός της δεξιάς πτέρυγας της ΧΔ και κατόπιν της κεντρίας παράταξης, πρωθυπουργός στην κυβέρνηση του «ιστορικού συμβιβασμού» με το ΙΚΚ του Μπερλιγκουέρ. Το όνομά του το ανέμιξαν πάντοτε σε όλα τα μεγάλα σκάνδαλα και τα ανεξιχνίαστα εγκλήματα και επεισόδια της τελευταίας πεντηκονταετίας. Αλλά ποτέ δεν τον είχαν πειράξει, μολονότι 26 φορές είχε κληθεί να καταθέσει μπροστά σε κοινοβουλευτικές ερευνητικές επιτροπές. Ήταν ο πιο ισχυρός πολιτικός της Ιταλίας. Του αρέσουν οι παραδοξολογίες και είναι δικό του το απόφθεγμα: «Η εξουσία φθείρει όποιον δεν την έχει». Δεν χάνει ποτέ ευκαιρία που να μην κάνει δημόσιες εμφανίσεις είτε στην τηλεόραση, είτε όχι. Πολυγرافότατος, έχει δημοσιεύσει 17 ή 18 βιβλία. Θρήσκος, πηγαίνει κάθε πρωί στη λειτουργία, και την Κυριακή μοιράζει στους φτωχούς φακελάκια με δεκαχίλιαρα (σε λιρέτες, εννοείται).

«Μια ειδοποίηση της Εισαγγελίας –γράφει

ο Πάολο Μιέλι στην Κοριέρε ντέλα Σέρα του Μιλάνου– είναι μονάχα το μέσο με το οποίο οι δικαστικοί κοινοποιούν σ' έναν πολίτη ότι διεξάγονται ανακρίσεις σε βάρος του, έτσι ώστε να μπορέσει να υπερασπίσει τον εαυτό του, παρακολουθώντας βήμα προς βήμα, τη δικαστική έρευνα. Αλλά αυτό δεν θα αρκεί να καθησυχάσει ούτε, υποθέτουμε, τον γερουσιαστή Αντρεότι ούτε την κοινή γνώμη. Ούτε, ασφαλώς, την κοινή γνώμη όλων των ξένων χωρών όπου ο Αντρεότι είναι γνωστός ως η πιο αντιπροσωπευτική πολιτική προσωπι-

Η τοιμπίδα της δικαιοσύνης «συνέλαβε» και τον Τζούλιο Αντρεότι που έχει διατελέσει 7 φορές πρωθυπουργός και δέσποσε στην πολιτική ζωή της χώρας. Υποκοριστικό: «Ο θείος». Πράγματι.

κότητα της μεταπολεμικής περιόδου».

Όλα σχεδόν τα άλλα πολιτικά και οικονομικά σκάνδαλα που συγκλονίζουν εδώ κι ένα χρόνο την Ιταλία, φαίνονται τώρα «ψιλά πράγματα» μπροστά στην υπόθεση Αντρεότι. Όπως γράφει στη Στάμπα του Τουρίνου ο φιλόσοφος Τζάνι Βάτιμο, «μέχρι τώρα γινόταν λόγος για τα συμβάντα αυτών των μηνών σαν να επρόκειτο για επανάσταση, μα τώρα αναλαμβανόμαστε πως επρόκειτο για υπερβολή».

Η επανάσταση αρχίζει τώρα, γιατί δεν πρόκειται απλώς για τη σύλληψη μικρών ή μεγάλων πολιτικών διεφθαρμένων και διαφθορέων, που ήθελαν ή να πλουτίσουν ή να κερδίσουν τις εκλογές. Ούτε απλώς για την αποκατάσταση των δικαιωμάτων της ελεύθερης αγοράς ενάντια στις δημοπρατήσεις-μαϊμούδες. Στον Αντρεότι, συμπυκνώνεται ένας όλως ιδιαίτερος τρόπος άσκησης της εξουσίας στη μεταπολεμική Ιταλία».

«Επί κυβερνήσεων Αντρεότι –γράφει ο Τζόρτζιο Μπόκα στη Ρεπούμπλικα– η Μαφία είχε αναρριχηθεί στα υψηλότερα πόδια της δημόσιας διοίκησης, είχε φτάσει στη Ρώμη, στις Βρυξέλλες, συμμετείχε σ' όλες τις δημοπρατήσεις δημοσίων έργων, απολάμβανε της καλόβουλης αδιαφορίας αστυνομών και δικαστών που δεν βρρίσκane ποτέ τους φυγόδικους ή άφηναν ν' αποδράσουν, από τα νοσοκομεία όπου νοσηλεύονταν, τους ισοβίτες».

Πότε άρχισε το τέλος του Αντρεότι και γιατί;

Στις 12 Μαρτίου του 1992, λίγες μέρες πριν τις βουλευτικές εκλογές, δολοφονήθηκε στο Παλέρμο, έξω από το σπίτι του, ο χριστιανοδημοκράτης ευρωβουλευτής Σάλβο Λίμα. Ήταν ο άνθρωπος του Αντρεότι στη Σικελία και ο πιο πιστός του συνεργάτης, ο καλύτερός του φίλος. «Με τη δολοφονία του Λίμα θέλησαν να χτυπήσουν εμένα», είπε ο Αντρεότι. Τον Λίμα τον κατηγορούσαν πάντοτε ότι ήταν ο «σύνδεσμος» ανάμεσα στην «Κόζα Νόπρα» και τον πολιτικό κόσμο της Ρώμης. Αλλά ποτέ δεν είχε αποδειχτεί τίποτα σε βάρος του. Ούτε, φυσικά, σε βάρος του Αντρεότι. Τώρα, από ό,τι φαίνεται, η Εισαγγελία του Παλέρμο θέλει να ξεκαθαρίσει πολλά μυστήρια της πολιτικής ζωής της Ιταλίας.

Η δολοφονία του όμως θεωρήθηκε ως η αρχή της πολιτικής εξόντωσης του Αντρεότι. Γιατί ο Λίμα, με την αλλαγή του πολιτικού λίματος στην Ιταλία και τη φθορά της Χριστιανοδημοκρατίας, μετά την εκλογική της ήττα στις 5 Απριλίου 1992, και τις πρωτοουλίες του δικαστικού σώματος για την ηθική εξυγίανση της πολιτικής ζωής της χώρας, εν ήταν πια σε θέση να εξυπηρετήσει τη Μαφία. Δεν εξασφάλιζε πια την αθώωση κατοντάδων μαφιόζων μετά την καταδίκη τους από τα δικαστήρια, όπως συνέβαινε τακτικά μέχρι τότε με την ανατροπή των καταδικαστικών αποφάσεων από τους εφέτες που ροστατεύονταν από πολιτικούς και μασόνους.

Σ' αυτές τις 380 ημέρες από τη δολοφονία του Λίμα, ο Αντρεότι είδε να πέφτουν στα δίχτυα της Δικαιοσύνης ένας-ένας όλοι οι πιο στενοί συνεργάτες του, από τον μεγαλοεπι-

Σκηνές απ' την ιταλική Βουλή. Πολλοί εναποθέτουν τις ελπίδες τους στην έγκριση του νέου εκλογικού συστήματος της πολιτικής τάξης και της πολιτικής ζωής.

χειρηματία Τσαραπίκο, πρόεδρο της ποδοσφαιρικής ομάδας «Ρόμα», ως τον πρώην υπουργό Εσωτερικών Σκότι, τον κοινοβουλευτικό εκπρόσωπο της Χριστιανοδημοκρατίας στη Γερουσία Γκάβα.

Με τις αθρόες συλλήψεις χριστιανοδημοκρατών πολιτικών στη Νάπολη και το Παλέρμο των τελευταίων εβδομάδων, το κόμμα του Αντρεότι, που επί μισόν αιώνα κυβέρνησε την Ιταλία στηριζόμενο και σ' αυτή τη συναλλαγή με τη μαφία, βρίσκεται πλέον σε χειρότερη κατάσταση και από το σοσιαλιστικό κόμμα που η φιλαρχηγία του Κράξι κατάφερε να καταστρέψει.

Μεταμελημένοι μαφιόζοι

Οι μεταμελημένοι μαφιόζοι –οκτώ τον αριθμό– που κατηγορούν τον Αντρεότι, υποστηρίζουν ότι το πτώμα του Λίμα η «Κόζα Νόστρα» το πέταξε στα πόδια του Αντρεότι για να τον τιμωρήσει –τη στιγμή ακριβώς που διεκδικούσε το ανώτατο αξίωμα του Προέδρου της Δημοκρατίας–, επειδή δεν είχε επιβάλει στο Εφετείο να ακυρώσει τις πολυετείς καταδίκες φυλάκισης μελών της. Αλλά και ο ίδιος ο Αντρεότι σε κάθε ευκαιρία τονίζει ότι η δολοφονία του Λίμα ήταν η απάντηση της «Κόζα Νόστρα» για τα νομοθετικά και διοικητικά μέτρα που είχε λάβει ως πρωθυπουργός εναντίον της μαφίας.

Το Δεκέμβριο 1992, όλως αιφνιδίως, η μεγαλύτερη αμερικανική εφημερίδα *New York Times* δημοσίευσε μιαν ανταπόκριση από τη Ρώμη όπου απαριθμούνταν με μεγάλη ακρίβεια όλες οι βαρύτατες κατηγορίες που κατά καιρούς είχαν διατυπωθεί σε βάρος του. Για πρώτη φορά, πράγμα που δείχνει πόσο τον είχε πειράξει, ο Αντρεότι απάντησε στο άρθρο, προσπαθώντας ν' αποκρούσει τις κατηγορίες.

Κατά τη γνώμη του δημοσιογράφου Πάολο Γκουτσάντι της Στάμπα, που αναφέρεται σε εχεμύθειες ανθρώπων των μυστικών υπηρεσιών, οι Αμερικανοί δεν συγχώρεσαν ποτέ στον Αντρεότι τις αποκαλύψεις του για την ύπαρξη και τη δραστηριότητα της αντικομμουνιστικής παρακρατικής οργάνωσης «Γκλάντιο» που είχε οργανώσει η ΣΙΑ και το ΝΑΤΟ στα χρόνια του ψυχρού πολέμου όχι μόνο στην Ιταλία αλλά και σε άλλες νατοϊκές χώρες. Και γι' αυτό αποφάσισαν να τον απομονώσουν και είδαν με καλό μάτι την πολιτική του εξόντωση να ξεκινά με τη δολοφονία του έμπιστου του Λίμα από τη Μαφία.

Αλλά για ποιο λόγο ο Αντρεότι αποκάλυψε την υπόθεση «Γκλάντιο» παραδίδοντας στον δικαστή της Βενετίας Κασόν, όλο το φάκελλο «Γκλάντιο»; Είναι κι αυτό ένα από τα πολλά μυστήρια που όλοι οι Ιταλοί περιμένουν τώρα να διαλευκανθεί από τη δικαιοσύνη, αν κατορθώσει να φέρει σε πέρας το δύσκολο έργο της.

Λέγεται ότι τις κατηγορίες σε βάρος του Αντρεότι για συνεργασία με τη σικελική μαφία η Εισαγγελία του Παλέρμο δεν τις στηρίζει μόνο στις αποκαλύψεις των μεταμελημένων μαφιόζων, αλλά προπαντός στις αποκαλύψεις του πρώην δημάρχου του Παλέρμο Τσαντσιμίνο, κάποτε στενού συνεργάτη του Λίμα, που κάποια στιγμή βρέθηκε «ξεκρέμαστος» και θεωρεί τον εαυτό του «προδομένο».

Όπως και να 'χουν τα πράγματα, η πολιτική καριέρα του ισχυρότερου πολιτικού της Ιταλίας κλείνει τώρα με τον πιο άδοξο τρόπο, άσχετο από το τι θα αποφανθεί η δικαιοσύνη. Αλλά μήπως το τέλος αυτό σημαίνει και το τέλος ενός καθεστώτος ή ενός συστήματος; «Η Ιταλία διέρχεται την πιο σοβαρή ηθική κρίση της μεταπολεμικής ιστορίας της», δηλώνουν οι επίσκοποι της Καθολικής Εκκλησίας. □

Σάββατο, 20 Μαρτίου. Μετά από μία εβδομάδα έντονων φημών και σεναριο-λογίας, ο Γέλτσιν απευθύνει τηλεοπτικό διάγγελμα προς το λαό. Το 8ο Συνέδριο των Λαϊκών Αντιπροσώπων, που του είχε αφαιρέσει την προηγούμενη εβδομάδα τις εξουσίες και είχε αθετήσει τη συμφωνία να διεξαχθεί δημοψήφισμα με θέμα ποιος κυβερνά τη χώρα, είχε διαπράξει ένα «αντισυνταγματικό πραξικόπημα». Ο ρώσος πρόεδρος αναγγέλει ότι αφαιρεί την εξουσία από το Κοινοβούλιο και θα κυβερνά με διατάγματα μέχρι τις 25 Απριλίου, οπότε θα διεξαχθεί το δημοψήφισμα.

Λίγο μετά τα μεσάνυχτα, ο αντιπρόεδρος της Ρωσίας Αλεξάντερ Ρούτσκοϊ, ο πρόεδρος του Συνταγματικού Δικαστηρίου Βαλερί Ζόρκιν και ο Γενικός Εισαγγελέας Βαλεντίν Στεπανκόφ καταγγέλλουν από την τηλεόραση την απόπειρα πραξικοπήματος. Το «Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας» (κομμουνιστές και ακροδεξιοί εθνικιστές) ανακοινώνει ότι θα ζητήσει την καθαίρεση του Γέλτσιν ο οποίος «από σήμερα το βράδυ δεν είναι πλέον πρόεδρος της Ρωσίας».

21 Μαρτίου. Την έκκληση του προεδρείου του Κοινοβουλίου προς το λαό, τα μεσάνυχτα του Σαββάτου προς Κυριακή, να «εξεγερθεί εναντίον της προεδρικής δικτατορίας», ακολουθούν μόνο δύο-τρεις χιλιάδες συντηρητικοί. Οι οπαδοί του Γέλτσιν είναι ελαφρώς περισσότεροι. Ο Έντουαρντ Σεβαρντάτζε μυρίζεται «εμφύλιο πόλεμο», ο Μιχαήλ Γκορμπάτσόφ καταγγέλλει τον Γέλτσιν για «τυχοδιωκτισμό» ενώ ο πρόεδρος της Βουλής και κυριότερος αντίπαλος του ρώσου προέδρου, Ρουσλάν Χασμπουλάτοφ, διακόπτει την πε-

ριοδεία του στο Καζακστάν και επιστρέφει στη Μόσχα.

Καταδίκη «πραξικοπήματος»

Στην έκτακτη συνεδρίαση του Κοινοβουλίου, το απόγευμα, καταδικάζεται το πραξικόπημα του Γέλτσιν ο οποίος «σπρώχτηκε από το περιβάλλον του». Αλλά ο πρωθυπουργός Βίκτορ Τσερνομύρντιν καθώς και οι υπουργοί Αμύνης, Εσωτερικών και Ασφαλείας (πρώην Κα Γκε Μπε) υποστηρίζουν τον Γέλτσιν στις ομιλίες τους. Ο Ρώσος πρόεδρος δεν εμφανίζεται καθόλου όλη την ημέρα, ενώ το βράδυ πεθαίνει η μητέρα του. Αλλά με ένα διάταγμά του η φρουρά του Κρεμλίνου μετατρέπεται σε προεδρική φρουρά και υπάγεται απευθείας στον ίδιο.

Δευτέρα 22 Μαρτίου. Η ουχία επικρατεί σε όλη την Μόσχα, και έχοντας –προσωρινά τουλάχιστον– εξασφαλίσει την ανοχή και την υποστήριξη των μηχανισμών εξουσίας, ο Γέλτσιν φαίνεται να κερδίζει τον πρώτο γύρο. Με ένα ακόμα διάταγμά του, ο ρώσος πρόεδρος διατάζει την φρούρηση των κρατικών μέσων ενημέρωσης. Η ρωσική επαρχία διχάζεται, αφού άλλες περιοχές χαιρετίζουν την προεδρική κίνηση και άλλες την αποδοκιμάζουν. Όμως ακόμη και προσκείμενες στον Γέλτσιν εφημερίδες του κάνουν κριτική ότι έκανε ένα βήμα στο κενό και απομονώθηκε πολιτικά. Χωρίς να κατονομάσει ούτε τον Ρούτσκοϊ, ούτε τον έμπιστο του πρόεδρου και γραμματέα του πανίσχυρου Συμβουλίου Ασφαλείας, Σκόκωφ, που έχει πάρει τις αποστάσεις του, η προεδρία καταγγέλλει τους «προδοτές» που αναρριχήθηκαν με τον Γέλτσιν στην εξουσία αλλά τον παράτησαν την κρίσιμη στιγμή.

23 Μαρτίου. Παρά τις επανειλημμένες υποσχέσεις της προεδρίας, το διάταγμα του Γέλτσιν με τα έκτακτα μέτρα δεν δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της κυβέρνησης και επομένως δεν είναι ακόμα εν ισχύ. Στηριγμένο στην τηλεοπτική ομιλία του Γέλτσιν, το Συνταγματικό Δικαστήριο καταλήγει μετά από ολονύχτια συνεδρίαση ότι «τα μέτρα τα οποία ο πρόεδρος επέλεξε για να επιλύσει την κρίση παραβιάζουν το Σύνταγμα».

Η ειδική μονάδα «Τζεργίνσκι» διατάσσεται να αναβάλει ένα ταξίδι της στον Καύκασο και να παραμείνει στη Μόσχα. Ο Γέλτσιν κηδεύει την μητέρα του παρουσία του Ρούτσκοϊ και του Ζόρκιν, ενώ την ίδια περίπου ώρα ο Χασμπουλάτοφ δηλώνει ότι «ισχύουν οι προϋποθέσεις για τη διαδικασία καθαίρεσης του προέδρου». Στην Βουλή όμως αποφασίζεται η έναρξη της διαδικασίας να αναβληθεί για την επομένη, ως ένδειξη συμπαράστασης στον πενθούντα Γέλτσιν.

Διάταγμα για δημοψήφισμα

24 Μαρτίου. Η Βουλή αποφασίζει να συγκαλέσει το Συνέδριο των Λαϊκών Αντιπροσώπων, το μόνο αρμόδιο σώμα για την καθαίρεση του προέδρου. Λίγη ώρα όμως μετά δημοσιεύεται επιτέλους το προεδρικό διάταγμα. Προς γενική έκπληξη, δεν περιέχει πλέον τα μέτρα εκτάκτου ανάγκης, παρά μόνο τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος για τις 25 Απριλίου.

Αμέσως μετά παγώνει η διαδικασία σύγκλησης του Συνεδρίου και μεγαλώνουν οι ελπίδες για κάποιον συμβιβασμό. Για συμβιβασμό καλεί και ανώτατος επιτελάρχης του υπουργείου Αμύνης, ώστε να εξασφαλιστεί «η ουδετερότητα του στρατεύματος». Αλλά το απόγευμα η συνάντηση Γέλτσιν - Χασμπουλάτοφ - Ζόρκιν καταλήγει σε αποτυχία και το ίδιο βράδυ ο Γέλτσιν δηλώνει ότι αποτελεί τη «εγγύηση του Συντάγματος».

25 Μαρτίου. Οι οπαδοί του Γέλτσιν προετοιμάζουν διαδηλώσεις διαμαρτυρίας για τη Κυριακή και απειλούν με γενική απεργία αν ο πρόεδρος καθαίρεθεί. Με γενική απεργία απειλούν και οι ισχυροί ανθρακωρύχοι της Σιβηρίας, παραδοσιακοί υποστηρικτές του Γέλτσιν. Οι δήμαρχοι της Μόσχας και της Αγία Πετρούπολης δηλώνουν επίσης ότι υποστηρίζουν τον ρώσο πρόεδρο, το ίδιο και οι Ένσεις των Συγγραφέων και των Σκηνοθετών.

Το βράδυ εμφανίζονται διαδοχικά στην τηλεόραση ο Χασμπουλάτοφ και ο Γέλτσιν. Πρώτος δηλώνει ότι «η καλύτερη μορφή δημοψήφισματος είναι οι πρόωρες εκλογές», εξηγώντας συγχρόνως ότι δεν τίθεται θέμα καθαίρεσης του προέδρου. Οι εφημερίδες έχουν σημειώσει την ίδια μέρα πως το μέτρομα

Ακυβέρνητες ρωσικές πολιτείες

του Στέλιου Κούλογλου

ΜΕ τα διαγγέλματα των πολιτικών και τις κοινοβουλευτικές συνεδριάσεις να μεταδίδονται καθημερινά από την τηλεόραση, η βαθιά πολιτική κρίση της Ρωσίας μοιάζει με ένα τηλεοπτικό σίριαλ-θρίλερ: απειλοί, εκβιασμοί και μικροπραξικοπήματα, πολιτικά πάθη, προσωπικά οράματα και προδοσίες, μυστικές συναντήσεις για την εξεύρεση συμβιβασμών και ωμά παιχνίδια εξουσίας στα απόκρυφα του Κρεμλίνου. Ιδού μέρα με τη μέρα το φιλμ των εξελίξεων από τη στιγμή που ο Γέλτσιν αποφάσισε να «ξυπνήσει από ένα είδος λήθαργου», σύμφωνα με έναν στενό σύμβουλό του, και να αναγγείλει τα έκτακτα μέτρα του.

ουκίων είχε πείσει τους συντηρητικούς ότι δεν μπορούσαν να εξασφαλίσουν την αυξημένη πλειοψηφία των δύο τρίτων, η οποία απαιτείται για την καθαίρεση του προέδρου. Αλλά μόλις λίγη ώρα αργότερα ο Γέλτσιν προειδοποιεί ότι «η διαδικασία για την καθαίρεση του προέδρου έχει ξεκινήσει». Το ίδιο βράδυ η κυβέρνηση ανακοινώνει γενναίες αυξήσεις των μισθών.

Συμβιβασμός προ των πυλών

26 Μαρτίου. Λίγο πριν την έναρξη του συνεδρίου των Λαϊκών Αντιπροσώπων, ο Γέλτσιν δηλώνει ότι «σήμερα δεν θα υπάρξει νίκη, το ματς θα λήξει μάλλον ισόπαλο». Μέσω μετά ο πρόεδρος του Συνταγματικού δικαστηρίου προτείνει έναν συμβιβασμό: κατάρτιση του Κοινοβουλίου και δημιουργία ο ξεχωριστών σωμάτων, γενικές προεδρικές και βουλευτικές εκλογές, το φθινόπωρο.

Γέλτσιν επιμένει στο δημοψήφισμα, το οποίο θα πρέπει να περιέχει ερώτημα εμπιστοσύνης τόσο στον πρόεδρο όσο και στο Κοινοβούλιο, ενώ δεν κάνει λόγο για εκλογές, τίθεται με τον Ρούτσκοι που δέχεται όμως την πραγματοποίηση του δημοψηφίσματος.

Θέμα καθαίρεσης του Γέλτσιν δεν τίθεται καθόλου στη διάρκεια της συνεδρίασης και ο συμβιβασμός δείχνει να βρίσκεται προ των πυλών. Το ματς δείχνει πράγματι να καταλήγει ισόπαλο, αλλά με τον Γέλτσιν να έχει κερδίσει την πρωτοβουλία των κινήσεων.

27 Μαρτίου. Οι συντηρητικοί θέλουν να πάνε εκδίκαση για την προηγούμενη μέρα. Λόγω έλλειψης συντονισμού μεταξύ των κομμουνιστών και των κεντρώων απορρίπτεται η πρόταση να τεθεί στην ημερήσια διάταξη η καθαίρεση του προέδρου. Το γελτσινικό στρατόπεδο θριαμβολογεί, αλλά το απόγευμα οι συντηρητικοί επανέρχονται με ένα ακόμα φασμα αναστολής των προεδρικών εκλογών λόγω «παραβίασης του Συντάγματος».

Στην Βουλή εμφανίζεται ένας Γέλτσιν καταρτισμένος, αχτένιστος και με τα μάγουλα υδαρώδη. Χάνοντας συχνά τα λόγια του, αλλά από τους βουλευτές, σχεδόν παρακαλεί να μην προκαλέσουν την παραίτησή του να εγκρίνουν τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος. Οι αντίπαλοι του ρώσου προέδρου κατηγορούν ξανά ότι είναι μεθυσμένος και ζητούν να συσταθεί κοινοβουλευτική επιτροπή «για την εξέταση της κατάστασης της υγείας του προέδρου».

Κυριακή, 28 Μαρτίου. Με το άνοιγμα των συνεδριάσεων του Συνεδρίου, ο Χασμπουλάτοφ ανακοινώνει στο σώμα ότι μεταξύ του ίδιου και του Γέλτσιν είχε βρεθεί ένας συμβιβασμός: προεδρικές και κοινοβουλευτικές εκλο-

Ο Ρώσος αντιπρόεδρος Αλεξάντερ Ρουτσκοί παραδοκεί για να επωφεληθεί απ' τη διαμάχη και φθορά Γέλτσιν - Χασμπουλάτοφ. Λέγεται ότι έχει ισχυρά σπληνίματα στο στρατό.

γές για το ερχόμενο φθινόπωρο, χωρίς δημοψήφισμα. Ο ρώσος πρόεδρος έχει αποδεχθεί τις εκλογές που δεν ήθελε μέχρι τώρα, χωρίς κανένα αντάλλαγμα. Ακόμα και αν κερδίσει τις προεδρικές, είναι βέβαιο ότι η συντακτική συνέλευση, η οποία θα προκύψει από τις βουλευτικές, θα του είναι εχθρική και μπορεί να καταρτίσει ένα Σύνταγμα χωρίς καθόλου εξουσίες για τον πρόεδρο. Πρόκειται για ψυχροσωματικό πρόβλημα του Γέλτσιν ή -όπως οι φήμες λένε- δεν μπορούσε να κάνει τίποτα άλλο παρά να κερδίσει χρόνο γιατί έχει χάσει την υποστήριξη του στρατού;

Έξαλλοι επειδή πρόκειται να χάσουν τις καρέκλες τους, οι βουλευτές δεν θα αφήσουν χρόνο ώστε να δοθεί απάντηση στο ερώτημα, απορρίπτουν με συντριπτική πλειοψηφία το συμβιβασμό και αποφασίζουν την πραγματοποίηση του δημοψηφίσματος καθώς και μυστικής ψηφοφορίας για την καθαίρεση του Γέλτσιν και την αντικατάστασή του Χασμπουλάτοφ στην προεδρία της Βουλής. Περιμένοντας το αποτέλεσμα της ψηφοφορίας, ο Ρώσος πρόεδρος μιλάει στους συγκεντρωμένους έξω από το Κρεμλίνο οπαδούς του, οι οποίοι έχουν πραγματοποιήσει τη μεγαλύτερη διαδήλωση των τελευταίων χρόνων μετά το πραξικόπημα του 1991. Αναζωογονημένος ο Γέλτσιν δηλώνει ότι επιμένει στο δημοψήφισμα και ότι δεν πρόκειται να αποδεχθεί την όποια απόφαση του Συνεδρίου.

Αποτυγχάνει η καθαίρεση

Ήταν όμως γνωστό από πριν, ότι οι συντηρητικοί δεν μπορούσαν να συγκεντρώσουν τους απαραίτητους 689 ψήφους για να τον καθαίρουν. Ο Ρώσος πρόεδρος γλιτώνει την καθαίρεση με 617 ψήφους υπέρ και 268 κατά και ο Χασμπουλάτοφ παραμένει πρόεδρος.

«Το κομμουνιστικό πραξικόπημα απέτυχε και η Δημοκρατία νίκησε», αναφωνεί ενθουσιασμένος ο Γέλτσιν.

29 Μαρτίου. Μετά την αποτυχημένη προσπάθεια να καθαίρουν τον ρώσο πρόεδρο, οι συντηρητικοί επανέρχονται δριμύτεροι με στόχο να ξαναπάρουν την πρωτοβουλία των κινήσεων. Με μία απόφασή τους, ο Μπόρις Γέλτσιν θεωρείται προσωπικά υπεύθυνος για την κατάσταση της χώρας και με μια σειρά ακόμα ψηφοφορίες του αφαιρούν και άλλες εξουσίες. Μέσα στην επαναστατική ευφορία, ένας βουλευτής προτείνει να αποφασισθεί η καθαίρεση και του δημάρχου της Μόσχας. Αποσύρει την πρότασή του, μόνο όταν ο παρεισχυόμενος δήμαρχος του εξηγεί γελώντας ότι η Βουλή δεν έχει τη δικαιοδοσία ούτε της εκλογής ούτε της καθαίρεσης δημάρχων.

Ο Γέλτσιν έχει κερδίσει ένα παραμορφωμένο δημοψήφισμα που ούτε ο ίδιος δεν μπορεί να αναγνωρίσει. Τα ερωτήματα στα οποία το Συνέδριο αποφασίζει να τεθούν στους εκλογείς είναι για τον ρώσο πρόεδρο απαράδεκτα. Θα ερωτηθούν λοιπόν αν έχουν εμπιστοσύνη στον ίδιο, αλλά αντίστοιχο ερώτημα δεν τίθεται για το Κοινοβούλιο. Θα ερωτηθούν αν θέλουν προεδρικές και βουλευτικές εκλογές, χωρίς να προσδιορίζεται ο χρόνος της πραγματοποίησής τους. Θα ερωτηθούν ακόμα αν εγκρίνουν την οικονομική θεραπεία-σοκ του Γέλτσιν. Είναι δηλαδή σαν να οργανώνονταν δημοψήφισμα στην Ελλάδα με ερώτημα: θέλετε ή όχι τη λιτότητα;

Αποφασίζουν επιπλέον ότι τα ναι θα πρέπει να θεωρηθούν έγκυρα αν ξεπεράσουν το 50% των εγγεγραμμένων και όχι των ψηφισάντων, γεγονός που κάνει σχεδόν αδύνατη την όποια θετική απάντηση. Στο απόγειο της δόξας του το 1991, ο Γέλτσιν είχε κερδίσει ένα δημοψήφισμα (θέλετε να εγκαθιδρυθεί ένα προεδρικό καθεστώς στη Ρωσία;) στο οποίο είχε απαντήσει θετικά η πλειοψηφία των ψηφισάντων, αλλά μόλις το 42,7% των εγγεγραμμένων.

Παρά τις παθιασμένες μάχες των τελευταίων 10 ημερών, το πολιτικό πρόβλημα της Ρωσίας κάθε άλλο παρά επιλύθηκε, το σίριαλ θα συνεχιστεί με νέα συνταρακτικά επεισόδια μέχρι να σταματήσει η διαρχία και να απαντηθεί το κεντρικό ερώτημα: ποιος έχει την εξουσία στην ακυβέρνητη Ρωσία; Το Συνέδριο των Λαϊκών Αντιπροσώπων τέλειωσε τη Δευτέρα τις εργασίες του, όλες οι προτάσεις συμβιβασμού έπεσαν στο κενό, τα αντίπαλα στρατόπεδα χωρίστηκαν ακόμα περισσότερο. Απομένει να διευκρινιστεί αν ο Γέλτσιν θα αποδεχθεί το παραμορφωμένο δημοψήφισμα των αντιπάλων του στις 25 Απριλίου, μόνο και μόνο επειδή δεν έχει (ή δεν μπορεί) να κάνει τίποτα καλύτερο. □

Ο ANTAM MIXNIK ΜΙΛΑ ΣΤΟ ANTI

• Την άνοιξη του 1990 συμμετείχατε, στην Αθήνα, στο συνέδριο που οργάνωσε το Αντί στην πρώτη επέτειο από την κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων. Επικρατούσε, τότε, ακόμη, κλίμα ευφορίας. Όμως εσείς μιλήσατε για τους κινδύνους από το επερχόμενο κύμα εθνικισμού σε όλες τις χώρες της μετακομμουνιστικής Ευρώπης. Πώς είχατε διαβλέψει μια τέτοια εξέλιξη;

ANTAM MIXNIK: Ξεκινούσα από την ανάλυσή μου για την Πολωνία. Ωραία, ο κομμουνισμός είχε τελειώσει. Αλλά ποιο δρόμο θα ακολουθούσαν εκείνοι που αγωνίστηκαν εναντίον του κομμουνισμού; Στην Πολωνία έβλεπα grosso modo δύο τάσεις. Η μία ήταν, ας πούμε, η δημοκρατική. Η άλλη διαμορ-

φωνόταν στο μεγάλο κενό που άφησε η κομμουνιστική ουτοπία· κενό που είχε όμως τα σημάδια της ολοκληρωτικής ψυχολογίας. Η κομμουνιστική ιδεολογία ήταν πραγματικά απίθανη... Με λίγες πρωτόγονες και βάρβαρες φράσεις είχε κανείς τις λύσεις για όλα τα προβλήματα. Αλλά ποιες είναι οι παρεμφερείς ιδεολογίες, τόσο βάρβαρες και πρωτόγονες, που δίνουν επίσης λύσεις σε όλα τα προβλήματα με μερικές φράσεις; Είναι, κυρίως, η εθνοτική ουτοπία.

• Χρησιμοποιείτε τον όρο «εθνοτική ουτοπία» και όχι «εθνικιστική». Για ποιον λόγο;

A.M.: Το κάνω επειδή δεν θα ήθελα να πέσουμε στην παγίδα της σημασίας του όρου εθνικισμός. Τι σημαίνει εθνικισμός; Στα πολωνικά έχει αρνητική σημασία. Στα γαλλικά ή στα αγγλικά δεν είναι το ίδιο. Ο εθνικισμός είναι η ιδεολογία του κράτους-έθνους· δεν σημαίνει όμως σωβινισμό ή ξενοφοβία.

Η εθνοτική ουτοπία διαφέρει από τον

εθνικισμό. Είναι η ουτοπία του αμιγούς εθνικού κράτους. Για να υπάρξει χρειάζεται απαραίτητως ένας αποδιοπομπαίος τράγος. Ποιος είναι; Ο Άλλος, ο Ξένος, εκείνος που έχει διαφορετική θρησκεία κ.λπ.

• Ποιες θεωρείτε χαρακτηριστικές περιπτώσεις «μετάβασης» από τον κομμουνισμό στη ουτοπία του αμιγούς εθνικού κράτους;

A.M.: Θα σας δώσω δύο παραδείγματα. Πρώτο το έχουμε στη Σερβία με τον Σλόμπιταν Μιλόσεβιτς. Ο κομμουνιστής ηγέτης μεταμορφώθηκε σε ηγέτη του έθνους που οργανώνεται γύρω από μια ξενόφοβη ταππηττα εναντίον των άλλων – των Κροατών των Αλβανών κ.λπ. Δημιουργείται έτσι μια κατάσταση συλλογικής παραφροσύνης. (Ο άνθρωποι νομίζουν ότι υπάρχει, περίπου διεθνής συνωμοσία εναντίον τους! Μοσουλμάνοι, καθολικοί, Αμερικανοί όλοι εναντίον των Σέρβων... Αλλά τούτο δεν είναι μόνο σερβικό φαινόμενο. Και στην Κροατία παρατηρούνται παρόμοιου τύπου αντιδράσεις.

Το δεύτερο παράδειγμα είναι αυτό της Γεωργίας. Ο πρόεδρος της χώρας Σβίλ Γκαμσαχούρντια –παλιός αντιφρονών, πολιτικός κρατούμενος και επιπλέον ποιητής αμέσως μετά την εκλογή του ακολούθησε μια πολιτική εντελώς σωβινιστική, βαθύτατα αντιδημοκρατική, μια πολιτική εξόντωσης των Άλλων.

• Δηλαδή πρόκειται για τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος;

A.M.: Ναι. Ο Μιλόσεβιτς εκφράζει τον κομμουνισμό με ξενόφοβο πρόσωπο και ο Γκαμσαχούρντια τον αντικομμουνισμό με μολοβίτικο πρόσωπο. Όμως οι μηχανισμοί είναι ίδιοι και στις δύο περιπτώσεις. Καλλιέργει και χρησιμοποιούν τις εθνικές εντάσεις, τις αισθήματα ξενοφοβίας και την παρανοήσιμη ιδέα του κυρίαρχου έθνους. Πιστεύω ότι πιο μεγάλη πρόκληση της εποχής μας είναι να αντιμετωπίσουμε την τρέλλα του εθνικισμού, την ουτοπία του αμιγούς εθνικού κράτους.

• Διαφορετικά;

A.M.: Διαφορετικά, θα βαδίσουμε σταθερά προς την κόλαση. Η μόνη δυνατή συνέπεια της εφαρμογής αυτής της πολιτικής είναι γε-νο-κτο-νί-α! Δείτε τι γίνεται στη πρώην Γιουγκοσλαβία. Δείτε τι γίνεται στη Βοσνία. Η εθνική κάθαρση είναι μια ιδέα τόσο ολοκληρωτική και ουτοπική όσο και ο κομμουνισμός. Φανταστείτε δε, τι θα συμβεί αν αυτή η τρέλλα βρει και άλλους μιμητές; Τι θα πει «όλοι οι Σέρβοι στο ίδιο κράτος»; Αν πάλι το ίδιο και οι Ρώσοι; Και οι Πολωνοί; Και

Η ουτοπία του αμιγούς εθνικού κράτους

συνέντευξη στην Τέτα Παπαδοπούλου

Η βία, το μίσος, οι εχθρότητες είναι ό,τι μισεί και απεχθάνεται περισσότερο ο Άνταμ Μίχνικ. «Ανήκω», έχει πει, «στη γενιά της δημοκρατικής συνωμοσίας».

Συγγραφέας, ιστορικός, δημοσιογράφος, ένας από τους πρωταγωνιστές της Αλληλεγγύης, του συνδικάτου που άλλαξε το πρόσωπο της Πολωνίας, ένας από εκείνους που, με τις ικανότητες και το θάρρος του, συνέβαλε όσο λίγοι στην πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος.

Σήμερα, ο Άνταμ Μίχνικ είναι επικεφαλής της Gazeta Wyborcza, της πρώτης ανεξάρτητης εφημερίδας στη μετακομμουνιστική Ευρώπη. Η αρθρογραφία του στη Gazeta έχει αφήσει εποχή. Ας θυμηθούμε μόνο εκείνο το περίφημο πρωτοσέλιδο κείμενό του με τίτλο Δικός σας ο πρόεδρος, δικός μας ο πρωθυπουργός αμέσως μετά το θρίαμβο της Αλληλεγγύης στις ιστορικές, ημιελεύθερες εκλογές του Ιουνίου 1989.

Λίγες ημέρες αργότερα, στη Βαρσοβία, ορκιζόταν πρωθυπουργός ο Ταντέους Μαζοβιέτσκι («δικός μας ο πρωθυπουργός») και παρέμενε στη θέση του ο στρατηγός Γιαρουζέλσκι («δικός σας ο πρόεδρος»).

Ο Άνταμ Μίχνικ, για τον οποίο κάποιος πρόσφατα έγραφε ότι αποτελεί θεσμό, ήταν προσκεκλημένος στο συνέδριο που έγινε στις αρχές Μαρτίου στους Δελφούς με θέμα Οι διανοούμενοι των Βαλκανίων εναντίον του πολέμου. Εκεί τον συναντήσαμε και μας παραχώρησε τη συνέντευξη που ακολουθεί.

Αλβανοί; Πού θα οδηγηθούμε;

Τώρα, πιο πολύ από ποτέ, χρειαζόμαστε
αν άλλο τρόπο σκέψης, μιαν ανοιχτή κοι-
νία, μια κοινωνία των πολιτών και των δι-
κωμάτων του ανθρώπου, μια Ευρώπη χω-
ρίς σύνορα.

Μια διέξοδος για τους Σέρβους

Προς το παρόν όχι μόνο διατηρούνται τα
νορα στην Ευρώπη αλλά συνεχίζεται η σφα-
στη Βοσνία. Η στρατιωτική επέμβαση, κα-
τη γνώμη σας, αποτελεί μια λύση;

Μ.: Στρατιωτική επέμβαση εναντίον τίνος
η Βοσνία; Μόνο εναντίον των Σέρβων; Τι
γίνει με τους Κροάτες που κατά διαστή-
τα βρίσκονται σε ανοιχτή σύγκρουση με
ους Μουσουλμάνους; Η κατάσταση είναι
σο δραματική γιατί ακριβώς τα μέτωπα
ν είναι πάντα καθαρά. Όχι, δεν πιστεύω
ι η στρατιωτική επέμβαση στη Βοσνία, σή-
ρα, είναι δυνατή.

Τούτο όμως, δεν σημαίνει ότι εγκαταλείπε-
ο πληθυσμός, π.χ., του Σεράγεβο στην τύ-
του;

Μ.: Το Σεράγεβο είναι μία κατεξοχήν πο-
εθνική πόλη. Φοβάμαι ότι μια ενδεχόμενη
έμβαση θα προετοιμάζε μια μονοεθνική
λη - σερβική, κροατική, μουσουλμανική.
ισικά όμως πρέπει κάτι να γίνει, ώστε να
ροστατευθούν τα θύματα.

Με ποιον τρόπο; Τι εννοείτε;

Μ.: Όπως γνωρίζετε δεν είμαι ειδικός
ς στρατιωτικές επιχειρήσεις (γελκ).
νωώ πάντως ότι με στρατιωτικά μέσα πρέ-
ι να αναχαιτιστούν οι επιθέσεις όλων των
ευρών και να επιβληθεί στρατιωτικός
ωκλεισμός. Αλλά και έτσι να γίνει, πάλι
ν σημαίνει ότι λύθηκαν τα προβλήματα.
ζειάζεται μια λύση για όλη την περιοχή της
κήν Γιουγκοσλαβίας και υπάρχει σ' αυτή
ν τρομερή κατάσταση ένα σημείο κλειδί,
ας παράγων αποφασιστικής σημασίας.

Αναφέρεστε, μάλλον, στη στάση της Σε-
ας; Στη στάση, για να το διατυπώσω σωστό-
ρα, των Σέρβων;

Μ.: Ακριβώς. Η μοναδική διέξοδος για
ους Σέρβους θα ήταν μια νίκη των δημο-
κρατικών, αντιεθνικιστικών δυνάμεων στο
κωτετικό. Μια τέτοια εξέλιξη θα βοηθούσε
κφαλώς να βρεθεί ένα θετικό σενάριο
νολικά για την πρώην Γιουγκοσλαβία.

Μα οι Σέρβοι επανεξέλεξαν τον Σλόμπο-
αν Μιλόσεβιτς στις πρόσφατες εκλογές.

Μ.: Δυστυχώς, ναι. Και αυτό δυσκολεύει
ν ούτως ή άλλως περίπλοκη κατάσταση. Ο

Άνταμ Μίχνικ:
«Ο Μιλόσεβιτς
εκφράζει τον
κομμουνισμό με
ξενόφοβο
πρόσωπο και ο
Γκαμσαχούρντια
τον
αντικομμουνισμό
με μπολσεβίκικο
πρόσωπο».

Μιλόσεβιτς, πρέπει να το καταλάβουμε, δεν
είναι μόνος του. Έχει πραγματική βάση στη
σερβική κοινωνία. Ασφαλώς οι Σέρβοι που
τον ψηφίζουν και τον στηρίζουν είναι υπεύ-
θυνοι για την τραγωδία της χώρας τους.
Πρέπει όμως να μην ξεχνάμε, επίσης, ότι η
διάλυση της Γιουγκοσλαβίας με κριτήρια
εθνικιστικά δεν ήταν μόνο σερβική ιδέα

Ο ρόλος των δημοσιογράφων

• Η κριτική συνήθως εξαντλείται στις ευθύ-
νες των πολιτικών. Ποια είναι όμως η γνώμη
σας για το ρόλο των δημοσιογράφων στο δρά-
μα της πρώην Γιουγκοσλαβίας;

Α.Μ.: Είναι ένα φαινόμενο θλιβερό. Οι δη-
μοσιογράφοι και οι διανοούμενοι έχουν τε-
ράστιες ευθύνες σ' αυτό τον πόλεμο. Συνέ-
βαλαν στην προετοιμασία του. Συμβάλλουν
και στη συνέχισή του. Όταν ήμουν στο Βελι-
γράδι έβλεπα στον σερβικό Τύπο να χαρα-
κτηρίζονται οι κροάτες έθνος που κάνει γε-
νοκτονίες Όταν πήγα στο Ζάγκρεμπ παρα-
κολούθησα συζητήσεις στην τηλεόραση
όπου ορισμένοι ομιλητές χαρακτηρίζαν τους
σέρβους έθνος ασιατικό, βάρβαρο, πρωτόγο-
νο.

• Διευθύνετε στη Βαρσοβία την καθημερινή

εφημερίδα *Gazeta Wyborcza*. Είναι η πρώτη
ανεξάρτητη εφημερίδα στη μετακομμουνιστι-
κή Ευρώπη: εκδίδεται από το καλοκαίρι του
'89. Έχει μεγάλη κυκλοφορία και, κυρίως, εί-
ναι μια από τις βασικές αναφορές της νέας
δημοκρατικής Πολωνίας. Πώς καλύπτει η
εφημερίδα σας τον πόλεμο στην πρώην Γι-
ουγκοσλαβία και όσα φριχτά συμβαίνουν στη
Βοσνία;

Α.Μ.: Δημοσιεύουμε συνεχώς άρθρα, ρε-
πορτάζ, ντοκουμέντα. Δίνουμε καθημερινά
μεγάλη έκταση. Η λογική της εφημερίδας εί-
ναι εναντίον του πολέμου, εναντίον του εθνι-
κού μίσους, εναντίον της βλακώδους ιδέας
του αμιγούς εθνικού κράτους.

Ήταν δική μου απόφαση ότι ποτέ δεν
πρέπει να γράφουμε εναντίον των άλλων
εθνών ως εθνών. Ποτέ. Μπορείς να κάνεις
κριτική στον Γκορμπατσώφ ή στον Γιέλτσιν,
αλλά όχι στους Ρώσους ως έθνος. Μπορείς
να καταδικάζεις τον Χίτλερ αλλά όχι τους
Γερμανούς ως έθνος. Μπορείς να καταδικά-
ζεις τον Μιλόσεβιτς, όχι τους Σέρβους κ.λπ.

• Θα θέλατε να επεκταθείτε;

Α.Μ.: Ένα από τα πρώτα θύματα αυτού του
πολέμου είναι η αλήθεια. Υπάρχει μια πολύ
στενή σχέση ανάμεσα στα ψεύδη και τη βία.
Εάν φτιάχνεις το πρόσωπο του εχθρού σου
με στερεότυπα και ιστορικά ψεύδη, τότε

ΠΟΛΩΝΙΑ

ΣΕΙΡΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΨΗΦΙΔΕΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΡΓΥΡΙΟΥ · ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ · ΣΤΡΑΤΗΣ ΤΣΙΡΚΑΣ · ΝΤΙΝΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Επτά κείμενα για το Νίκο Καββαδία.

Συναγωγή άρθρων για τον ποιητή Νίκο Καββαδία.

ΔΑΝΙΗΛ Ι. ΙΑΚΩΒ

Η αρχαιογνωσία του Οδυσσέα Ελύτη.

Συστηματική καταγραφή των αρχαιοελληνικών πηγών του Οδυσσέα Ελύτη.

Μ.Ζ. ΚΟΠΙΔΑΚΗΣ

«ΑΡΙΑΔΗΝΗ». Μια σπουδή στον ερωτικό Σεφέρη.

Προσπάθεια αποκρυπτογράφησης της ερωτικής ποιητικής του Γ. Σεφέρη, μέσα από την προσέγγιση του ποιητή στον «Α-ριαδην».

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ

«ΕΙΣ ΤΗΝ ΟΔΟΝ ΤΩΝ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ» ΤΟΥ Α. ΕΜΠΕΡΙΚΟΥ.

Ανάγνωση φιλολογική και κριτική του ποιήματος και διερεύνηση των μορφών αφήγησης.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και πνευματική ζωή.

Συναγωγή κειμένων για το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΛΙΟΡΗΣ

Ο γλωσσικός αφελληνισμός.

Πέραν του μισοξενισμού και της υποτέλειας.

Εξέταση του θέματος της συστηματικής χρήσης ξένων λέξεων, οι οποίες παραμένουν έξω από τη μορφολογία της ελληνικής γλώσσας.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ

«Ο ΕΡΩΤΑΣ ΣΤΑ ΧΙΟΝΙΑ» ΤΟΥ ΑΛ. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Υφολογική προσέγγιση του διηγήματος «Ο έρωτας στα χιόνια».

ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ

Ούτως ή άλλως: Αναγνώστακης, Εγγονόπουλος, Καχτίτσας, Χατζής.

Τέσσερις μεταπολεμικοί συγγραφείς, δυο ποιητές και δυο πεζογράφοι επιλεγμένοι παραδειγματικά αλλά και παρουσιασμένοι με υποδειγματικά διαφοροποιημένες μεθοδεύσεις.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:
ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ • ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ
ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΕΠΕ
ΖΑΛΟΓΓΟΥ 6 • 106 78 ΑΘΗΝΑ •
ΤΗΛ: 3645133 • FAX: 3607878

ανοίγεις το δρόμο προς τη βία και τον πόλεμο.

Οι διανοούμενοι και οι δημοσιογράφοι σε κανονικές συνθήκες δεν έχουμε δύναμη. Όμως στα πλαίσια ενός πολέμου, όπως αυτού στη Γιουγκοσλαβία, γινόμαστε στρατάρχες, στρατηγοί, συνταγματάρχες. Η ευθύνη μας είναι ιδιαίτερη. Γι' αυτό επαναλαμβάνω ότι στη *Gazeta Wyborcza* δεν υπάρχει χώρος για τα εθνικά μίσση.

• Στο Σεράγεβο, στην καρδιά του πολέμου, οι δημοσιογράφοι της εφημερίδας *Oslobodenje* δίνουν τη δική τους μάχη κατά του «αμιγούς εθνικού κράτους». Πώς βλέπετε την προσπάθεια της εφημερίδας αυτής;

Α.Μ.: Εκφράζω όλη τη συμπάθεια και την αλληλεγγύη μου προς την *Oslobodenje*. Είναι μια εφημερίδα στην οποία δούλευαν και συνεχίζουν να δουλεύουν και τώρα μαζί μουσουλμάνοι, Σέρβοι και Κροάτες. Από την άποψη αυτή, η στάση και η φιλοσοφία τους με βρίσκει απολύτως σύμφωνο και αλληλέγγυο. Καθώς όμως δεν γνωρίζω τη γλώσσα, δεν είμαι σε θέση να αναφερθώ ειδικότερα στην αρθρογραφία της εφημερίδας.

Εμμονές και συμπλέγματα

• Τον τελευταίο χρόνο και στην Ελλάδα παρατηρείται εθνικιστική έξαρση. Η αφορμή, όπως θα γνωρίζετε, είναι η Μακεδονία, το όνομα της Μακεδονίας. Έχετε κάποιες σκέψεις επ' αυτού;

Α.Μ.: Η στάση αυτή μου φαίνεται ακατανόητη αλλά ταυτόχρονα αρκετά τυπική. Είναι οι εμμονές και οι μεγάλοι φόβοι των μικρών εθνών που έχουν πολλά συμπλέγματα. Κάθε φορά που συζητώ με τους ιρλανδούς, τους γεωργιανούς, τους λιθουανούς φίλους μου, το πρώτο θέμα είναι η αρχαιότητα, η κατάσταση των εθνών στην εποχή του Ρώμου και του Ρωμύλου ή στην εποχή του Καρλομάγνου κ.λπ. Είναι πολύ τυπικό φαινόμενο το πώς αρθρώνονται τα εθνικά συμπλέγματα. Ωστόσο δεν κατανοώ τη στάση πολλών φίλων μου στην Ελλάδα ως προς το θέμα της Μακεδονίας.

• Τι ακριβώς δεν κατανοείτε;

Α.Μ.: Εάν τα επιχειρήματα περί επεκτατικών βλέψεων των Μακεδόνων είναι πραγματικά, εάν έχουν κάποια βάση, τότε το πρόβλημα δεν είναι το όνομα της χώρας αυτής. Σε μια τέτοια περίπτωση το πρόβλημα είναι πολιτικό.

• Όμως η ελληνική πλευρά έχει προτάξει επί ένα χρόνο το επιχείρημα ότι η Μακεδονία αποτελεί τμήμα της ιστορίας της Ελλάδας και

επομένως η χρήση του ιστορικού ονόματός της ανήκει αποκλειστικά στους Έλληνες.

Α.Μ.: Συγγνώμη, αλλά αυτά δεν είναι σοβαρά πράγματα. Νομίζω ότι μια τέτοια αντίληψη μια τέτοια πορεία, ίσως αποβεί στο μέλλον επικίνδυνη και για τους Έλληνες.

• Δηλαδή;

Α.Μ.: Αντί να μας απασχολούν τα θέματα της κοινωνικής πολιτικής, οι μεταρρυθμίσεις, οι ευρωπαϊκές σχέσεις, η ένταξη των νέων κρατών στον ευρωπαϊκό κορμό, έχουμε εμπλακεί σε μια λογική συγκρούσεων, μια λογική τυπικά ιδεολογική. Και γνωρίζουμε πολύ καλά ότι οι ιδεολογικοί φανατισμοί είναι χειρότεροι και από τις συγκρούσεις συμφερόντων... Θέλω όμως να προσθέσω ότι αυτά δεν αποτελούν ιδιαιτερότητα της Ελλάδας. Στην Πολωνία, επίσης, υπάρχουν ιδέες εντελώς βλακώδεις και γίνονται ανάλογες συζητήσεις, π.χ. για το Καλίνινγκραντ.

• Σ' αυτό το νέο ταξίδι σας στην Ελλάδα είχατε την ευκαιρία να συζητήσετε και να ακούσετε διάφορες απόψεις για τα ονομαζόμενα «εθνικά θέματα». Ποια τα συμπεράσματά σας;

Α.Μ.: Ορισμένοι έλληνες φίλοι μου σκέφτονται όπως πριν, δηλαδή κανονικά... Σε άλλους όμως βλέπω τον πυρετό, την υστερία, τα χαρακτηριστικά της εθνικής μεγαλομανίας. Τι σημαίνει ένα τέτοιο φαινόμενο; Τι βαθύτερο εκφράζουν αυτές οι συμπεριφορές;

Δεν είμαι ειδικός των ελληνικών θεμάτων. Διερωτώμαι όμως μήπως αυτά τα φαινόμενα αποτελούν μιαν άλλη μορφή του ίδιου πυρετού που υπάρχει στη Γαλλία με το *Εθνικό Μέτωπο* ή στην Ιταλία με τη *Λίγκα του Βορρά*. Πάντως, σε κάθε περίπτωση, πρόκειται για γενική κρίση της παραδοσιακής δημοκρατικής τάξης. Σήμερα, δυστυχώς βλέπουμε ότι οι φουνταμενταλιστικές ιδέες, θρησκευτικές ή εθνοτικές, είναι πολύ πιο ζωντανές από τις ιδέες του δημοκρατικού κράτους της ανοιχτής κοινωνίας, της ανεκτικότητας.

• Και ο ρόλος των διανοουμένων στις δεδομένες συνθήκες;

Α.Μ.: Χρέος των διανοουμένων δεν είναι να στέκονται στο πλευρό της κοινότητάς τους όταν εκείνη βρίσκεται σε πυρετό μίσους... Όχι. Σε μια τέτοια περίπτωση ο διανοούμενος οφείλει να κάνει ό,τι έκανε ένας Έλληνας, που ονομάζεται Σωκράτης. Πρέπει να είναι αντίθετος με την κοινότητά του. Πρέπει να είναι με το μέρος της αλήθειας, της ελευθερίας, της ανεκτικότητας...

Ο Μπερίσα και η ελληνική μειονότητα

της Μαρίνας Βήχου

Οι μεγαλύτεροι θυμούνται ακόμα πριν από 15 χρόνια την τελευταία επίσκεψη του Εμβέρ Χότζα στα χωριά της Δρόπολης, της επαρχίας Αργυροκάστρου. Οι νεότεροι πληροφορούνται. Όπως τότε ήταν μία βροχερή μέρα, έτσι και στις 27 Μαρτίου, όταν ο Πρόεδρος της Αλβανίας Σαλί Μπερίσα αποφάσισε να πραγματοποιήσει την επίσκεψή του στο χωριό Γκοραντζή της ελληνικής μειονότητας, «λες και άνοιξαν πάλι οι ουρανοί».

Για τους μεγαλύτερους ήταν καταπληκτική η ομοιότητα στο περιεχόμενο της ομιλίας και στο στιλ ανάμεσα στους δύο αλβανούς ηγέτες.

Το μόνο διαφορετικό ήταν το ιδεολογικό πλαίσιο. «Η μειονότητα, γέφυρα λίας ανάμεσα στην Ελλάδα και την Αλβανία», «το δημοκρατικό κόμμα θα εγερθεί τα δικαιώματα της ελληνικής μειότητας», «παλέψατε μαζί μας για τον εκμοκρατισμό της Αλβανίας». Και μέσα όλα αυτά και μερικά «δώρα» που πρόφερε ο Μπερίσα στη μειονότητα. Τη νατότητα ίδρυσης δύο λυκείων στην περιοχή της Δρόπολης, την εγκαθίδρυση ανεπιστημιακής Σχολής για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας στο Αργυρόκαστρο, καθώς και την παραχώρηση προς τους Έλληνες της Αλβανίας του δικαιώματος να υψώνουν την ελληνική σημαία τις εθνικές εορτές και επετείους –δίπλα βαια στην αλβανική– γιατί «κάθε λαός πρέπει να σέβεται τη σημαία του».

Στο ασφυκτικά γεμάτο κόσμο κινηματοθέατρο του Αργυρόκαστρου, όπου απήλυνε το λόγο στην ηγεσία της «Ομόνοιας» και του «Κόμματος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων», ο αλβανός ηγέτης πιάστηκε διάβαστος ή ανενημέρωτος για μία σειρά θέματα που του έθιξαν οι Έλληνες μειονοτικοί. Δεν γνώριζε τι θα γίνει με το θέμα περί ιθαγένειας και την επαναφορά της ελληνικής ιθαγένειας στους πέραν του Αργυρόκαστρου και των Αγίων Σαράντα Έλληνες της Αλβανίας. Αρνήθηκε το δικαίωμα ίδρυσης κόμματος σε εθνική

βάση, αποκάλεσε τους Χειμαριώτες «Αλβανούς που έμαθαν τα ελληνικά από τις συχνές επαφές τους με την Κέρκυρα», όσο δε για τις δηλώσεις του υπουργού των Εξωτερικών Άλφρεντ Σερέκι στη Βιέννη ότι «ο Αρχιεπίσκοπος της Αλβανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας αναμειγνύεται στην πολιτική», απάντησε λακωνικά «δεν γνωρίζω τίποτα. Στον Τύπο γίνονται πολλές δηλώσεις».

Ελάχιστες ώρες αργότερα, στο ίδιο κινηματοθέατρο, ο Πρόεδρος της Αλβανίας «αλλάζοντας κουστούμι» χαρακτήριζε το Αργυρόκαστρο «κάστρο του αλβανισμού» σε συγκέντρωση στελεχών και οπαδών του κόμματός του. Εξάλλου, μία μέρα νωρίτερα, είχε εγκαινιάσει στο Αργυρόκαστρο τη δεύτερη φάση ανασυγκρότησης του αλβανικού στρατού. Η πρώτη φάση συνίστατο στην απομάκρυνση όλων των ελλήνων αξιωματικών από το νότο, η δεύτερη στη διάλυση των μικρών στρατιωτικών μονάδων του νότου και την ένταξή τους στη μεραρχία Αργυροκάστρου που σταδιακά θα μετονομαστεί σε στρατιά.

Πληροφορίες φέρουν τον Αλβανό ηγέτη να μένει «ξάγρυπνος» όλη τη νύχτα στο Αργυρόκαστρο καθώς νοσταλγοί του Εμβέρ Χότζα –του οποίου γενέτειρα υπήρξε το Αργυρόκαστρο– θεώρησαν χρήσιμο να υπενθυμίσουν στον κ. Μπερίσα μερικά άσματα που και εκείνος κάποτε σαν προσωπικός γιατρός της οικογένειας Χότζα «έψαλλε», αν μη τι άλλο για να μην ξεχνάει ότι η πόλη του Αργυρόκα-

στρου παραμένει ισχυρό προπύργιο του σοσιαλιστικού κόμματος, όπως εξάλλου και ολόκληρος σχεδόν ο νότος της Αλβανίας.

Τι ήταν όμως εκείνο που έσπρωξε τον αλβανό Πρόεδρο, ένα ολόκληρο χρόνο μετά την εκλογή του σε αυτό το αξίωμα να αποφασίσει να απευθύνει τον λόγο στην ελληνική μειονότητα –παρουσία και της τηλεοπτικής κάμερας– και μάλιστα μετά την επίσκεψη, στις ίδιες περιοχές, του αμερικανού πρέσβη στα Τίρανα Ουίλιαμ Ράνερσον, ο οποίος συνοδεύοντας στέλεχος του Στέιτ Ντιπάρτμεντ ήλθε για να ενημερωθεί «από πρώτο χέρι» για τα προβλήματα της ελληνικής μειονότητας, δηλώνοντας ότι είναι στη διάθεση της ηγεσίας της και για τη συνέχιση των ενημερωτικών συναντήσεων.

Συγκλίνουσες εκτιμήσεις στελεχών της ελληνικής μειονότητας αναφέρουν σαν τρίτο κατά σειρά λόγο την εξασφάλιση των δύο ψήφων των βουλευτών του «Κόμματος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων» προκειμένου να περάσει στη Βουλή το νομοσχέδιο για τα «Ανθρώπινα Δικαιώματα».

Σαν δεύτερος λόγος αναφέρεται η πραγματοποίηση της επίσκεψης του πρωθυπουργού της Αλβανίας, Αλεξάντερ Μέξη, στην Αθήνα –που έχει ζητηθεί εδώ και 5 μήνες από αλβανικής πλευράς– και η παράλληλη υπογραφή ενός πρωτοκόλλου φιλίας και συνεργασίας με την Ελλάδα.

Σαν πρώτος όμως και κύριος λόγος της χρονική ταύτισης των δύο επισκέψεων θεωρούνται οι εξελίξεις στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Με αφετηρία την εκτίμηση ότι αν αποτύχει τυχόν διευθέτηση της κατάστασης στη Βοσνία, ο πόλεμος θα μεταφερθεί προς νότον, οι αλβανοί ιθύνοντες ανησυχούν για τις εξελίξεις στη νότια Αλβανία σε ενδεχόμενη ανάφλεξη του Κοσοβοπεδίου. Η επίσκεψη του αλβανού Προέδρου εκλαμβάνεται σε αυτό το πλαίσιο περισσότερο σαν απειλή παρά σαν «χείρα φιλίας». Η ανησυχία δε του Σαλί Μπερίσα ενισχύεται ακόμα περισσότερο λόγω των αγαθών σχέσεων μεταξύ μειονότητας και σοσιαλιστικού κόμματος στο νότο της Αλβανίας, που βασίζεται στη γειτνίαση με την Ελλάδα, στην ορθοδοξία και στην κρυφή ή φανερή αντιπάθεια και των δύο προς τους «προσφιλείς» αδελφούς του κ. Μπερίσα, Κοσσοβάρους. □

Στις 22-1-1946 γέμισε η μεγαλύτερη πλατεία στην πόλη Μαχαμπάτ του Κουρδιστάν (Ιράν) με πλήθη σε μια ατμόσφαιρα ενθουσιασμού και υψώθηκαν οι κουρδικές σημαίες με τα τρία χρώματα, το κόκκινο, το κίτρινο και το πράσινο. Μέσα στην ατμόσφαιρα αυτή έγινε η ανακήρυξη της Δημοκρατίας του Κουρδιστάν, η οποία απολάμβανε αυτοδιοίκησης εντός του Ιράν.

Αυτό το ιστορικό γεγονός έγινε σε μια απομακρυσμένη, ξεχασμένη περιοχή, στα ψηλά απόκρημνα βουνά κοντά στα σύνορα Ιράκ, Ρωσίας και Τουρκίας και έγινε αυτό χωρίς να επισύρει την προσοχή κανενός.

Αυτό το ιστορικό δραματικό γεγονός, δηλαδή η γέννηση αυτού του κράτους και ο θάνατός του, έγινε τόσο ξαφνικά και γρήγορα πριν από μισό περίπου αιώνα. Πρόσφατα έχουμε μια επανάληψη του ίδιου φαινομένου και γεγονότος, πλην όμως σε νέα τοποθεσία και με νέο όνομα. Είναι στο Ιρμπίλ (το ιρακινό Κουρδιστάν) αυτή τη φορά. Είναι επίσης κάτω από νέα ηγεσία, η οποία ανακοίνωσε τη δημιουργία Βουλής προερχόμενης από «ελεύθερες εκλογές». Σχηματίστηκε επίσης στις 15-6-92 κουρδική κυβέρνηση.

Είναι επανάληψη του ίδιου γεγονότος παρά τις ασήμαντες εξωτερικές διαφορές στις λεπτομέρειες. Η πιο βασική από τις διαφορές που αναφέραμε πιο πάνω είναι ότι τότε, πριν

50 περίπου χρόνια, ο σοβιετικός πρόξενος παρακολουθούσε από το αυτοκίνητό του εκ του μακρόθεν τη γέννηση της Κουρδικής Δημοκρατίας στο Μαχαμπάτ, σήμερα όμως το Κουρδικό Μέτωπο και ο κουρδικός λαός γιόρτασαν τα επιτεύγματά τους υπό τον ήχον των συμμαχικών πολεμικών αεροπλάνων.

Η ιστορία είναι μεγάλη, αυτό όμως που πρέπει να τονιστεί εδώ είναι το γεγονός ότι η πρώτη ανακήρυξη έγινε ως Δημοκρατία με αυτονομία εντός του Ιράν, με πρωτεύουσα το Μαχαμπάτ, με σημαία και εθνικό ύμνο. Αυτό που έγινε πρόσφατα στο Ιρμπίλ, οι εκλογές και η κυβέρνηση, έγιναν με τα χρώματα της σημαίας του Ιράκ. Το Ιρμπίλ δε, μετατράπηκε σε κέντρο για την αυτοδιοίκηση και όχι σε πρωτεύουσα.

Στο Μαχαμπάτ, η ανακήρυξη του κράτους έγινε κατορθωτή επειδή η κεντρική εξουσία του Ιράν απουσίαζε, αφού οι σοβιετικές δυνάμεις είχαν εισέλθει στο βόρειο Ιράν. Το αυτό σενάριο περίπου επαναλήφθηκε και στο Ιρμπίλ, στο βόρειο Ιράκ.

Ανεξάρτητο Κράτος

Τόσο στο Μαχαμπάτ όσο και στο Ιρμπίλ, το ισοζύγιο ήταν ένα. Στην ουσία, οι Κούρδοι και στις δύο περιπτώσεις δεν μπορούσαν να ανακηρύξουν την πλήρη ανεξαρτησία και κυριαρ-

χία τους. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι τα μέρη τα οποία συνέβαλαν στη δημιουργία των συνθηκών αυτών δεν έβλεπαν την υπόθεση από τη σκοπιά της δημιουργίας κουρδικού κράτους και αλλαγής των υφισταμένων συνόρων γιατί ο ουσιαστικός λόγος πίσω από τη δημιουργία αυτών των καταστάσεων ήταν οι διαφορές αυτών των μερών με το κέντρο (την Τεχεράνη στην πρώτη περίπτωση και τη Βαγδάτη στη δεύτερη) και όχι η ανταπόκριση ή η υποστήριξή τους προς το δίκαιο αίτημα των Κούρδων. Εν συντομία, στις δύο αυτές περιπτώσεις της σύγχρονης κουρδικής ιστορίας ελλείπει η φυσιολογική πορεία της γέννησης γιατί δημιουργήθηκαν παρά τη θέληση της μητρός και του τέκνου.

Το κουρδικό πρόβλημα δεν είναι νέο και οι ρίζες του δεν ανάγονται στις αρχές του παρόντος αιώνα, όπως νομίζουν μερικοί. Είναι πολύ πιο παλιό. Δημιουργήθηκαν κουρδικά εμιράτα και βασιλεία εντός των περσικών και οθωμανικών αυτοκρατοριών. Αυτά απολάμβαναν αυτοδιοίκηση μέχρι την έναρξη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου και το διαμοιρασμό του κόσμου σε περιοχές και ζώνες επιρροής και τη χάραξη νέων συνόρων με τη δημιουργία νέων χωρών. Παρά το γεγονός ότι η συνθήκη (ΣΙΦΑΡ) του 1920 έδωσε το δικαίωμα για τη δημιουργία κουρδικού κράτους, ο πραγματικός διαμοιρασμός του Κουρδιστάν έγινε αμέσως μετά τη συνθήκη της Λωζάνης το 1923, η οποία παραγνώρισε άρθρα της προηγούμενης συνθήκης, ώστε να κατοχυρωθούν τα αποικιοκρατικά συμφέροντα της Βρετανίας και της Γαλλίας.

Σύμφωνα με τη συνθήκη της Λωζάνης, η

Ανεξαρτησία, κυριαρχία πάντα το ζητούμενο

του Μασούντ Γαντούρ

Το κουρδικό ζήτημα είναι ένα παλιό πρόβλημα για τη Μ. Ανατολή. Όμως την τελευταία μόλις δεκαετία έγινε γνωστό διεθνώς το δράμα του κουρδικού λαού μετά τη γενοκτονία που, συντονισμένα, Ιρανοί,

Ιρακινοί και Τούρκοι διεκπεραιώνουν. Τις τελευταίες ημέρες, η αλλαγή πολιτικής του Εργατικού Κόμματος του Κουρδιστάν (ΡΚΚ) οδήγησε την τουρκική πολιτική τάξη σε δύσκολη θέση. Το κουρδικό ζήτημα, μετά τον Σαντάμ, αποτελεί πια ένα από τα σημαντικότερα θέματα και για την Τουρκία. Στο άρθρο που ακολουθεί ο Μασούντ

Γκαντούρ, άραβας ερευνητής και ειδικός στις μεσανατολικές και ευρωπαϊκές σχέσεις, καταθέτει μια ενδιαφέρουσα –και ενδεικτική των αλλαγών που συντελούνται περί το πρόβλημα– άποψη.

Στα πρόσωπα των νέων καθρεφτίζεται η θέληση για «Ελεύθερο Κουρδιστάν» - όπως γράφει και το πρόχειρο πλακάτ.

βών μεταξύ Κούρδων και Αράβων.

Στην προσπάθεια εξεύρεσης λύσης του κουρδικού προβλήματος, πρέπει να αναζητηθούν νέοι δρόμοι από τις ενδιαφερόμενες πλευρές με τέτοιο τρόπο ώστε να αποφευχθούν οι περιπέτειες του παρελθόντος, όπως:

Α. Η προσπάθεια των ενδιαφερόμενων κρατών να εξεύρουν στρατιωτική λύση στο πρόβλημα. Η εμπειρία έχει αποδείξει ότι ο τρόπος αυτός δεν επιτυγχάνει οποιονδήποτε σκοπό. Η ιστορία είναι γεμάτη από γεγονότα.

Εφόσον τα ενδιαφερόμενα κράτη για το κουρδικό πρόβλημα δεν μπορούν να επιτύχουν τους στόχους τους με στρατιωτικά μέσα, μήπως αυτό σημαίνει ότι οι Κούρδοι στις χώρες αυτές μπορούν να επιτύχουν τους σκοπούς τους με στρατιωτικά μέσα;

Η έμπρακτη συμπεριφορά μερικών ηγετών των Κούρδων δίδει ατην εντύπωση ότι αυτό είναι δυνατόν, έστω και αν δεν το λένε ειλικρινά.

Β. Η πραγματοποίηση των ελπίδων των Κούρδων δεν πραγματοποιείται με τις προσωρινές και επίκαιρες συμμαχίες. Η ιστορία έχει πολλά τέτοια προηγούμενα.

Οι έχοντες ανάμειξη στην κουρδική υπόθεση λαθεύουν αν νομίζουν ότι είναι δυνατόν να λυθεί το πρόβλημα αυτό σε μία μόνο χώρα από

τις εμπλεκόμενες στο κουρδικό πρόβλημα.

Γ. Η καλλιέργεια της ψευδαίσθησης ότι οι γειτονικές προς το Ιράκ χώρες που έχουν στα εδάφη τους κουρδικές μειονότητες είναι πρόθυμες να αποδεχθούν τη δημιουργία κουρδικής πολιτικής οντότητας στο Ιράκ.

Κατά την εξέλιξη της ευαίσθητης σημερινής φάσης της ανακατάταξης των δυνάμεων που εμπλέκονται στο χώρο που επηρεάζεται από το κουρδικό, η στήριξη της κουρδικής υπόθεσης πάνω σε τέτοιες μη ρεαλιστικές θέσεις μπορεί να φέρει αρνητικά αποτελέσματα.

Τέλος, δεν θα αποκρύψω την υποστήριξή μου στην κουρδική υπόθεση, όμως δεν εκφράζω ευχή αλλά βεβαιότητα ότι οι λαοί που δεν αφήνονται στη μοίρα τους στο τέλος δικαιώνονται. □

Ο Μασούντ Γαντούρ είναι πρώην διπλωματικός εκπρόσωπος του P.L.O. στην Ελλάδα.

«Οι λαοί που δεν αφήνονται στη μοίρα τους στο τέλος δικαιώνονται»

Τουρκία πήρε περισσότερο από 230 χιλιάδες τετραγωνικά χιλιόμετρα από τα εδάφη του βρειου Κουρδιστάν. Το Ιράν πήρε περίπου 5 χιλιάδες τετραγωνικά χιλιόμετρα από τις περιοχές του ανατολικού Κουρδιστάν ενώ η Συρία πήρε περιοχή του Κουρδιστάν, έκτασης 74 χιλιάδων τετραγωνικών χιλιομέτρων, παραχωρήθηκε στο νεοϊδρυθέν ισλαμικό κράτος. Στη διάρκεια δόθηκε έκταση 20 χιλιάδων τετραγωνικών χιλιομέτρων. Έμειναν δε και 10 χιλιάδες τετραγωνικά χιλιόμετρα στην πρώην Σοβιετική Ένωση. Παρά το γεγονός της μη ύπαρξης στατιστικών στοιχείων για τον πληθυσμό των Κούρδων, οι περισσότερες εκτιμήσεις αναβιβάζουν τον πληθυσμό τους σε περίπου 25 εκ., οι οποίοι αποτελούν το 24% του πληθυσμού της Τουρκίας, 16% του πληθυσμού του Ιράν, το 25% του πληθυσμού της Συρίας και το 9% του πληθυσμού της Συρίας σύμφωνα με κουρδικές πηγές).

Μιλώντας για την κουρδική υπόθεση, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε τις ιστορικές και σύγχρονες σχέσεις μεταξύ Αράβων και Κούρδων. Δεν είναι του παρόντος η ανάλυση των κουρδο-αραβικών σχέσεων αλλά αναφέρουμε μόνο ότι μεγάλα και ιστορικά κουρδικά ονόματα διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην αραβική ιστορία. Στη σύγχρονη ιστορία, οι δολοπλοκίες της αποικιοκρατίας επέτρεψαν στους Κούρδους να πάρουν τα δικαιώματά τους και, από την άλλη, ήταν οι δολοπλοκίες αυτές αιτία κάποιων προστρι-

Μόλις κυκλοφόρησε

Καρολίν Τινέ

ΤΟ ΚΤΙΡΙΟ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 106 80
ΤΗΛ.: 3639962

■ «ΤΥΡΑΝΝΙΚΗ ΣΤΡΙΓΓΛΑ»

Έφυγε το προεκλογικό χαμόγελο από τα χείλη της Χίλλαρι Κλίντον καθώς οι ευθύνες ριζικής μεταρρύθμισης του συστήματος υγείας που έχει αναλάβει πέφτουν βαριά στους ώμους της στη δυτική πτέρυγα του Λευκού Οίκου που καταλαμβάνει. Αλλά δεν είναι μόνο αυτό. Σπάνια ακούγεται καλός λόγος γι' αυτήν, μολονότι οι σφυγμομετρήσεις της δίνουν 56% «επιδοκιμασία» έναντι 21% «απογοήτευσης». Γεμάτος είναι ο Τύπος από σχόλια, κουτσομπολιά, επικρίσεις και άλλα κατά της «τυραννικής στρίγγλας» του Λευκού Οίκου που ασκεί ανεξέλεγκτες εξουσίες, επηρεάζει τα πάντα, διορίζει φίλους και οπαδούς σε καίρια πόστα. Όργιο φημών. Η κατάληξη, λένε, θα είναι το πρώτο διαζύγιο στον Λευκό Οίκο. Το τελευταίο ανέκδοτο που κυκλοφορεί συνοψίζει το κλίμα: Ο Τζωρτζ Μπους πηγαίνει στον παράδεισο και καταλαμβάνει θέση δεξιά του Θεού. Ο Μπιλ Κλίντον φτάνει αργότερα και καταλαμβάνει θέση αριστερά του θεϊκού θρόνου. Η Χίλλαρι εισέρχεται ορμητικά και λέει στον Θεό: «Φύγε από τη θέση μου». Ο Θεός να βάλει το χέρι του.

■ ΣΑΜΠΑΝΙΑ ΚΑΙ ΧΑΒΙΑΡΙ

Στο Ισραήλ έχει καταφύγει ο «τραπεζίτης» του Βελιγραδίου, Tezdimir Vasiljevic ετών 44, κοινώς Tezda, αφήνοντας πίσω του χιλιάδες μικρο-αποταμιευτές να ζητούν ματαιώς τα λεφτά τους από την Τράπεζά του που έδινε παχυλούς τόκους εν μέσω του καλπάζοντος πληθωρισμού. Η φούσκα του τεράστιου δι-

κτύου των παράνομων και ημιπαράνομων δραστηριοτήτων του Tezda έσκασε, με κίνδυνο να συμπαρασύρει σε τελική κατάρρευση την παραπαίουσα οικονομία της Νέας Γιουγκοσλαβίας. Σαμπάνια και χαβιάρι, πολυτέλεστο και προκλητικότατο στυλ ζωής, ιδιόκτητο νησί στην Αδριατική αξίας 500 εκ. δολ., ύποπτοι θάνατοι αξιωματούχων, δοσοληψίες με ανθρώπους του στενού περιβάλλοντος του Μιλόσεβιτς, αποτελούν μέρος ασφαλώς μιας σύνθετης εικόνας που δεν είναι ακόμα γνωστή. Ενώ ο εμφύλιος δίπλα μαίνεται, το αίμα κυλά ποτάμι και ο σερβικός λαός δοκιμάζεται σκληρά.

■ ΕΠΕΤΕΙΟΙ ΙΔΕΩΝ

Ο μεγάλος «εφευρέτης»

της μεγάλης «Τσουσέ ιδέας» (τη θυμάστε οι της Αριστεράς και του ΚΚΕ Εσωτερικού;) Κιμ Ιλ Σουνγκ εόρτασε προσφάτως την 81η επέτειο των γενεθλίων του με τη συμμετοχή των 22 εκ. υπηκόων του Βορειοκορεατών και τα εκατ. των ανθέων που στόλισαν τους δρόμους της Τινονγκγιάνγκ, πρωτεύουσας της χώρας. Δεν έγινε γνωστό πό-

σοι εκ των εναπομεινάντων κομμουνιστών ηγετών συμμετείχαν στις λαμπρές τελετές της «Περίόδου του Φεστιβάλ Αφοσίωσης» προς τον ηγέτη και τον χρησθέντα διάδοχό του, Κον Κιμ τον Β'. Αυτό που είναι γνωστό είναι ότι ο Κιμ κατασκευάζει ατομικές βόμβες και απειλεί την ειρήνη και τη σταθερότητα στην περιοχή.

Ασθένειες φτωχών

Επανεμφάνιση ασθενειών που συνδέονται με τη φτώχεια, τις κακές συνθήκες στέγασης, διαβίωσης και διατροφής και τη σημερινή κοινωνική αθλιότητα για ορισμένα στρώματα του πληθυσμού, σημειώνεται σήμερα στη Βρετανία, όπως στην εποχή της Βικτωριανής Αγγλίας και των ασύλων των αστέγων στη δεκαετία του '30. Μεταξύ αυτών και η ψώρα! Οι Άγγλοι «ψωριάρηδες» της Ευρώπης; Δείγμα κι αυτό των καιρών.

Ο στρατηγός Phillippe Morillon, διοικητής των ειρνευτικών δυνάμεων του ΟΗΕ στη Βοσνία, κέρδισε τη 10ήμερή του μάχη του φέρνοντας την ανθρωπιστική βοήθεια στον πεινασμένο λαό της Βοσνίας. Για τους μουσουλμάνους της Βοσνίας ο «Δολοφόνος» μετεβλήθη αμσως σε «Θεό». Δεν έχει και τη σημασία, όταν η κατάσταση είναι τόσο τραγική. Σημσία έχει ότι ο Morillon με τη στάση του, το θάρρος και τη αποφασιστικότητα του έσωσε χιλιάδες ζωές.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΣΕΙΡΑ: ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Stilman Drake

Γαλιλαίος

Μετάφραση: Τάσος Κυπριανίδης

Σε μια εκπληκτική επαναπροσέγηση των γεγονότων, ο Stilman Drake, διακεκριμένος μελετητής του Γαλιλαίου, προχωρεί μέχρι τέλους την υπόθεση πως η δίκη και η καταδίκη του εμπρός στην Ιερά Εξέταση είχε σαν αιτία όχι το ότι αφήφησε την Εκκλησία αλλά ότι επέσυρε την έχθρα των συγχρόνων του φιλοσόφων. Τα ίδια τα επιχειρήματα του Γαλιλαίου, όμορφα και διαυγή, χρησιμοποιούνται για ναδειχθεί ότι η επιστημονική του μέθοδος, εντελώς διαφορετική από την κυρίαρχη τότε Αριστοτέλεια προσέγγιση του φυσικού κόσμου, στηριζόταν στην αναζήτηση νόμων και όχι «τελικών αιτίων» Ένα προκλητικό βιβλίο για μια από τις σημαντικότερες μορφές της ιστορίας των ιδεών.

R. S. Westfall

Η συγκρότηση
της σύγχρονης επιστήμης

Μετάφραση: Κρινιώ Ζήση

Γραμμένη από έναν κορυφαίο μελετητή εκείνης της περιόδου, η εισαγωγή αυτή στην ιστορία της επιστήμης του 17ου αιώνα εξετάζει τη λεγόμενη «επιστημονική επανάσταση» σαν διεκυστίνδα ανάμεσα σε δύο κεντρικά θέματα: την Πλατωνική-Πυθαγόρεια παράδοση και τη Μηχανιστική Φιλοσοφία. Στην προσπάθεια επίτευξης των στόχων τους, τα δύο αυτά αντίπαλα διανοητικά κινήματα ήταν φυσικό να συγκρούονται, επηρεάζοντας όχι μόνο τις φυσικο-μαθηματικές επιστήμες αλλά ακόμη και τη Χημεία και τις ανθρωπιστικές επιστήμες. Όπως καταδεικνύει το βιβλίο, για την πλήρη καρποφόρηση της επιστημονικής επανάστασης απαιτείτο μία εκτόνωση της έντασης ανάμεσα στα δύο αυτά κυρίαρχα ρεύματα. Μια από τις σημαντικότερες περιόδους στην ιστορία των επιστημονικών ιδεών, δοσμένη με την εγχυρότητα ενός διακεκριμένου μελετητή και εξαιρετου αφηγητή.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΡΗΤΗΣ

Γ.Θ. 1527, 711 10 ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ ΤΗΛ. (081) 210035 FAX: 239735
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΤΡΟΧΑΛΙΑ, Γριββαίων 5, (πάρδος Σκουρά 64),
ΑΘΗΝΑ, τηλ. 3646426

ΜΟΛΙΣ
ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΗΛΙΑΣ Σ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Μακεδονία
και Μακεδόνες
στον Ηρόδοτο

Εκδόσεις Γκοβόστη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΚΟΒΟΤΣΗ

ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ 21

ΑΘΗΝΑ

ΤΗΛ. 36 15 433

Ιδιωτικά βίτσια, δημόσιες αρετές

του Γιάννη Κωστάκη

Συνεχίζοντας την έρευνά μας για όσα συμβαίνουν στο Δήμο Πειραιά, ασχολούμαστε σήμερα με τα επιχορηγούμενα προγράμματα ανέργων του Δήμου. Πώς παρακάμφθηκαν ΕΛΚΕΠΑ και ΕΟΜΜΕΧ για να ανατεθεί η εκτέλεση του σχετικού προγράμματος στην ιδιωτική εταιρεία ΤΔΕΣ, τέταρτη στον σχετικό πίνακα αξιολόγησης; Γιατί ο διευθυντής των οικονομικών υπηρεσιών του Δήμου βρήκε εννέα λόγους για τους οποίους δεν ενέκρινε δαπάνη πληρωμής των συμμετασχόντων στα προγράμματα αυτά, θεωρώντας τη δαπάνη αυτή «προδήλως μη νόμιμη»; Και πώς, μολονότι το ύψος της σχετικής δαπάνης είχε ξεπεράσει τις 155 εκατ. δρχ., ο δήμαρχος με «λαϊκό» πρόσωπο, αποφασίζει, με δική του πρωτοβουλία, την πληρωμή των εκπαιδευόμενων στα προγράμματα αυτά; Και, τελοσπάντων, κέρδισε ή έχασε ο Δήμος Πειραιά όταν αρνήθηκε, καταρχήν, να πληρώσει τη συμμετοχή του στο συγκεκριμένο πρόγραμμα; Εντέλει, ευθύνεται κανείς στην υπόθεση;

- Προσωπική ΑΠΟΦΑΣΗ του δημάρχου για πληρωμή 50 εκατομμυρίων.
- Γιατί ανατέθηκε σε ΙΔΙΩΤΕΣ –παράτυπα– εκτέλεση ΕΟΚικών προγράμματος;
- Ποιες είναι οι 9 ΠΑΡΑΤΥΠΙΕΣ που ανακάλυψαν οι οικονομικά υπηρεσίες του Δήμου;

Στις 15 Μαρτίου 1993 οι εκπαιδευόμενοι που παρακολούθησαν, το 1992, επιχορηγούμενα προγράμματα ανέργων από το Δήμο Πειραιά, πήραν την επιδότηση που δικαιούνταν, όμως έπειτα από καθυστέρηση δύομισι μηνών.

Σε σχετικό έγγραφο που υπογράφει ο πρώην αντιδήμαρχος Τ. Γαργαλάκος υποστηρίζεται ότι «ο Δήμος Πειραιά με δική του πρωτοβουλία και την έγκριση της Περιφέρειας υλοποιεί» ΕΟΚικά προγράμματα αλλά «με την ολοκλήρωση όλων των ενεργειών του Δήμου ξεκίνησε από τη Νομαρχία ένα σήριαλ παρεμβάσεων με τελικό στόχο την μη έγκριση των προγραμμάτων» – γεγονός που οδήγησε στην καθυστέρηση της πληρωμής. Και σημειώνει: «Όμως, παρά τις ακυρωτικές αποφάσεις της Νομαρχίας, ο Δήμαρχος, αναλαμβάνοντας εξ ολοκλήρου την ευθύνη και με προσωπικό κόστος, αποφάσισε να προχωρήσει στη διαδικασία πληρωμής των εκπαιδευόμενων, αναγνωρίζοντας ότι σε καμία περίπτωση οι νέοι της πόλης μας δεν μπορεί να αποτελέσουν τα εξιλαστήρια θύματα αυτής της διαμάχης».

Γιατί όμως ο δήμαρχος Πειραιά Στ. Λογοθέτης έδωσε, με δική του πρωτοβουλία, την εντολή να δοθούν 50 εκατομμύρια δρχ.; Η απάντηση βρίσκεται σε ένα προγενέστερο

έγγραφο που υπογράφεται από τον δ/ντή των Οικονομικών υπηρεσιών του Δήμου κ. Οδ. Σταθακόπουλο, με αριθμό πρωτοκόλλου 2963/127/3-2-1993, όπου δηλώνεται στον κ. Λογοθέτη ότι για εννέα λόγους η σχετική δαπάνη είναι «προδήλως μη νόμιμη» και γι' αυτό η Οικονομική υπηρεσία αρνείται να προβεί στην έκδοση εντάλματος πληρωμής.

Οι εννιά παρατυπίες

Σύμφωνα με το έγγραφο αυτό, υποστηρίζεται ότι η διαδικασία ανάθεσης των επιδοτούμενων από την ΕΟΚ εκπαιδευτικών προγραμμάτων μεταξύ άλλων: δεν έχει κινηθεί από το Τμήμα Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, δεν υπάρχει απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου για το 1992, η σύμβαση έργου δεν έχει συνταχθεί από τη Νομική υπηρεσία και το ύψος της δαπάνης έχει υπερβεί κατά 155 εκατομ. δρχ. περίπου την πίστωση που προεβλέπετο από τον προϋπολογισμό του Δήμου. Επίσης από το έγγραφο προκύπτει ότι το έργο δόθηκε σε ιδιωτική εταιρεία. Αυτό που δεν αναφέρει, γιατί ίσως δεν ενδιέφερε τον συντάκτη του, είναι ότι η εταιρεία Τ.Δ.Ε.Σ. είναι ιδιοκτησία του κ. Τάνη, παλιού γνώριμου του δημάρχου Πειραιά, από την εποχή που ήταν δήμαρχος Νίκαιας. Ο κ. Τάνης εμφανίστηκε στο Δήμο Πειραιά από την πρώτη

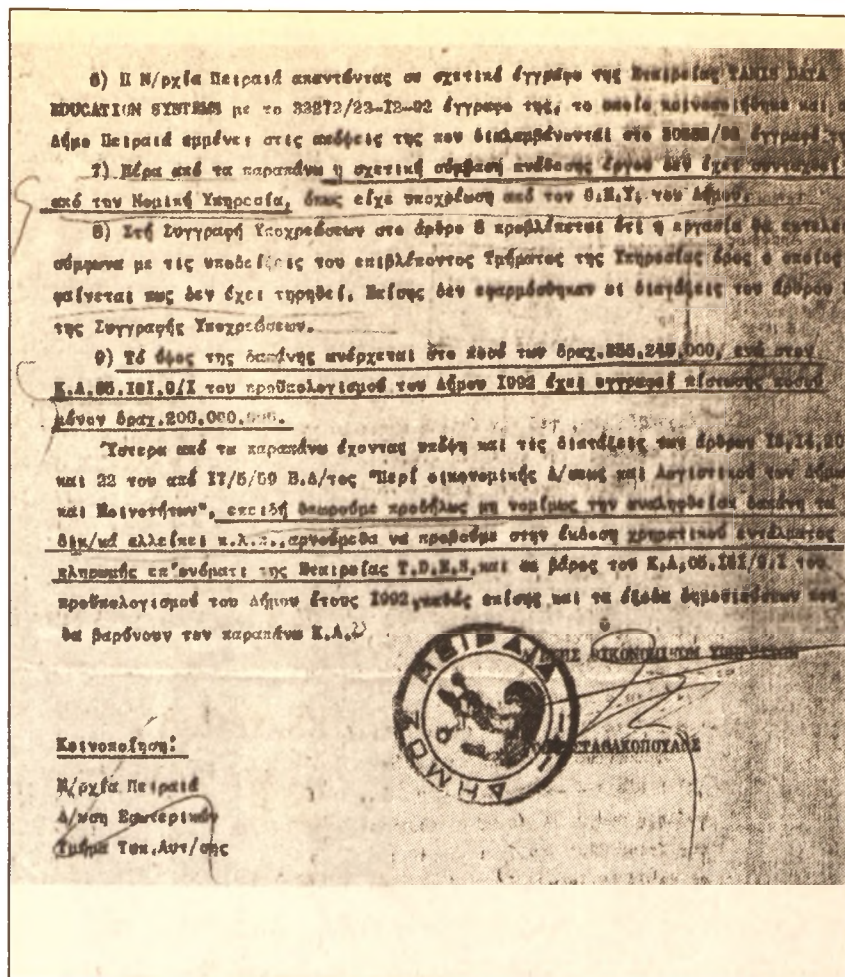
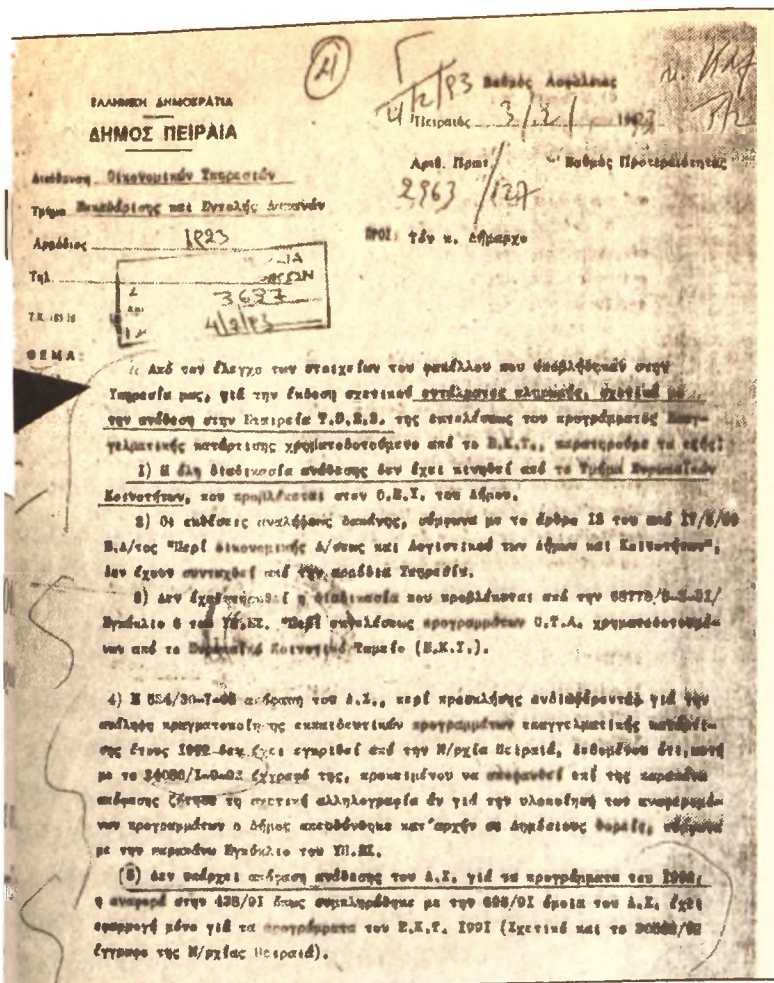
χρονιά που ο κ. Λογοθέτης εξελέγη δήμος και εκτός των εκπαιδευτικών προγραμμάτων ανέλαβε μια ακόμα σειρά έργων Δήμου που κοινό χαρακτηριστικό τους ή η σχέση τους με ΕΟΚικές επιδοτήσεις.

Και οι τέταρτοι έπονται πρώτοι

Ας δούμε όμως πώς ο κ. Τάνης ανέλαβε εκπαιδευτικά προγράμματα του 1991. Στις 30/7/1991 με την υπ' αριθμ. 399 απόφαση το Δημοτικό Συμβούλιο «εξουσιοδοτεί Δήμαρχο να διευκρινήσει τους όρους προσφορών και αφού καταρτιστεί αναλυτικός ενιαίος πίνακας των υποψηφίων, που δείχνει ποιοι καλύπτουν το σύνολο των προγραμμάτων σύμφωνα και με τα κριτήρια επιτροπής αξιολόγησης των προσφορών επαναφέρει το θέμα για έγκριση στο Δημοτικό Συμβούλιο».

Της απόφασης αυτής είχε προηγηθεί η απόφαση 378/91 με την οποία είχε συγκροτηθεί «γυμναστική επιτροπή ανάθεσης προγραμμάτων Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου» επιτροπή είχε καταρτίσει πίνακα αξιολόγησης των εταιριών που προσήλθαν στο διαγωνισμό του Δήμου. Η εταιρεία του κ. Τάνη καταταχθεί τέταρτη. Τελικά όμως

Φωτοτυπία του εγγράφου των οικονομικών υπηρεσιών του Δήμου Πειραιά, όπου επισημαίνονται οι 9 παρατυπίες στο θέμα της ανάθεσης εκπαιδευτικού προγράμματος της ΕΟΚ στην ιδιωτική εταιρία TDES.

ΗΞΕΙΣ - ΑΦΗΞΕΙΣ;

• Μια ανταπάντηση στον κύριο πρώην αντιδήμαρχο

Με μακροσκελή επιστολή του, που έφτασε κυριολεκτικά επί του πιεστηρίου και δημοσιεύε στο προηγούμενο τεύχος, προσπάθησε να απαντήσει ο κ. Τ. Γαργαλάκος, πρώην αντι-ιαρχος του Δήμου Πειραιά, στα ερωτήματα που είχαν τεθεί από το Αντί σχετικά με τις οικονομικές δραστηριότητες στελεχών του Δήμου - και του ίδιου.

Γαρά τη μακροσκελή «απάντησή» του, ο Γαργαλάκος ελάχιστα μας διαφώτισε σχε-ί με τις απορίες που είχαμε εκφράσει ον αφορά στην επιχειρηματική του δρα-ριότητα. Γιατί βέβαια το επιχείρημα ότι αι επτά χρόνια επιχειρηματίας δεν απαντά πώς εξηγείται η σημερινή άνθηση των ρστηριοτήτων του, η οποία μάλιστα έχει κταθεί και στον τομέα των εισαγωγών-γωγών υφάσματος και βάμβακος, όπως οιος ομολόγησε σε συνεδρίαση του Δημο-ύ Συμβουλίου Πειραιά. Η ομολογία αυτή, έγινε κάτω από την πίεση των πραγμά-ι, δεν είναι καν ολοκληρωμένη. Προς ποι-ώρες εξάγει τα προϊόντα και αν έχει ή συνεταίρους, παρέμειναν στο σκοτάδι. εύτερον, υποστηρίζει ότι δεν έχει καμία ρση με επιχειρήσεις που σχετίζονται με Κικά προγράμματα και επιδοτήσεις. Δεν λείι όμως αν σε τέτοιες επιχειρήσεις μετέχουν στενότεροι συγγενείς ή συγγε-ς στελέχους του κόμματός του. Και για να ουμε πιο συγκεκριμένη την ερώτηση, πως ξέρει ποιοι μετέχουν στην «Ευρω-κή Ανάπτυξη» που το 1991 διεκδικούσε οτούμενα προγράμματα του Δήμου Πει-ά;

Γρίτον, μας είπε ότι το σπίτι που αγόρασε

πρόσφατα το πήρε έναντι 10 εκατομμυρίων δρχ. και προχώρησε στην αναπαλαίωσή του με τα χρήματα δύο δανείων που έλαβε. Δεν λείι κουβέντα όμως ούτε για το συνολικό ποσό των δανείων, ούτε από πού τα πήρε, ούτε με ποιους όρους.

Τέταρτον, όσον αφορά στη διαφάνεια που επικαλείται ότι επικρατεί στο Δήμο Πειραιά, το ρεπορτάζ που δημοσιεύεται σε διπλανές στήλες καταλήγει σε κάποια ερωτήματα που ελπίζουμε ότι θα απαντηθούν και δεν θα ξε-περαστούν με τη μέθοδο της υπεκφυγής μέ-σω χαρακτηρισμών.

Τέλος, σε ό,τι αφορά στην ύποπτη δρα-στηριότητα που τάχα υπονοούσαν τα ερωτή-ματα του Αντί, θέλουμε να δηλώσουμε ότι, στη δική μας τουλάχιστον σκέψη, ουδέποτε επικράτησε μια τέτοια αντίληψη. Και πραγ-ματικά μας εξέπληξε η ερμηνεία που δόθηκε από τον κ. Γαργαλάκο.

Και κάτι περί Αριστεράς - αν και δικαίωμα του καθενός είναι να κάνει τις πολιτικές του επιλογές. Είναι όμως πρόκληση να λέγονται αυτά από έναν άνθρωπο που ξεκίνησε από το ΠΑΣΟΚ, πέρασε στο ΚΚΕ και σήμερα μπορεί άνετα να χαρακτηριστεί ως επίδοξος γιάπης - αν και σε βαλκανική έκδοση.

27/8/91 με την υπ' αριθμ. 438 απόφασή του το Δημοτικό Συμβούλιο «αναθέτει την εκτέ-λεση των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων Επι-μόρφωσης και Επαγγελματικής κατάρτισης έτους 1991 στην αρχαιότερη εταιρεία TANIS DATA EDUCATION SYSTEMS και εξουσιοδοτείται ο δήμαρχος να βρει τρόπο συνεργασίας με τις επόμενες εταιρείες, Ευρωπαϊκή Ανάπτυξη INDAP και Δέλτα Ε.Π.Ε. Τα εν λόγω προγράμματα θα συγχρη-ματοδοτηθούν από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) και το Δήμο».

Ο δρόμος για τον κ. Τάνη έχει ανοίξει. Στις 18/12/91, η 438 απόφαση συμπληρώνε-ται με την 696 που λέει ότι:

«Η TDES αναλαμβάνει επίσης να:

Α. Αξιοποιήσει τις δυνατότητες που παρέχο-νται από το ΚΠΣ για την απορρόφηση και άλ-λων κοινοτικών πόρων προς όφελος του Δήμου Πειραιά, όπως προγράμματα κατάρτισης Δια-κρατικής συνεργασίας, προγράμματα κατάρτι-σης Γυναικών, προγράμματα αξιοποίησης ακι-νήτων περιουσιακών στοιχείων (Πύργος Πει-ραιά, παλιό ταχυδρομείο κ.λπ.) και εν γένει προγράμματα που εντάσσονται στο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης της ΕΟΚ αλλά και άλλων εθνικών και διεθνών οργανισμών.

Β. Βρίσκει πόρους προς όφελος του Δήμου για τη χρηματοδότηση αναπτυξιακών προγραμ-μάτων και έργων που θα υλοποιεί και εκτελεί η TIDES, τηρώντας πάντα τους όρους που συνο-δεύουν κάθε πρόγραμμα ή έργο».

Ποιο να είναι άραγε το μυστικό και η συγκεκριμένη εταιρεία συνεργάζεται τόσο στενά με τον Δήμο; Μια προφανής ίσως απάντηση είναι ότι ενδεχομένως δίνει καλύ-τερες προσφορές. Τι έγινε όμως το 1992;

«Αυτό που ονειρεύεται να κάνει κάθε πολίτης αυτής της χώρας», όπως μας γράφει ο κ. Τ. Γαργαλάκος. Ένα σπίτι δηλαδή. Εξεταστές βέβαια αν το αποτέλεσμα είναι «επισκευή» και εφόσον δεν είναι (πρόκειται για νέα κατασκευή) αν πληρή τις διατάξεις του ισχύοντος Γ.Ο.Κ. Αλλά γι' αυτά, το λόγο έχει βέβαια η Πολεοδομία Πειραιώς.

Ούτε ΕΛΚΕΠΑ ούτε ΕΟΜΜΕΧ

Καταρχήν η διαδικασία για την επιλογή της εταιρείας που θα αναλάμβανε τα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης ξεκίνησε κανονικά. Με την 523/30-7-92 το Δημοτικό Συμβούλιο αποφάσισε την αποδοχή κοινοτικής Συνδρομής ποσού 216.350.000 δρχ. και την εκτέλεση των προγραμμάτων. Επίσης συνεστήθη γνωμοδοτική επιτροπή από τους δημοτικούς συμβούλους Ευ. Χρυσάφη και Τ. Γαργαλάκο της πλειοψηφίας και Γ. Σπυράκη της μειοψηφίας για την αξιολόγηση των προσφορών. Με την 524/30-7-92 αποφασίστηκε και η προκήρυξη του διαγωνισμού, τα αποτελέσματα όμως του διαγωνισμού ουδέποτε έφτασαν προς έγκριση στο Δημοτικό Συμβούλιο.

Στις 2/11/92 ο σύμβουλος της μειοψηφίας Χ. Αγραπίδης ρωτά τον δήμαρχο: «Το ξέρετε ότι έχουμε προχωρήσει και ζητήσαμε εκδήλωση ενδιαφέροντος; Ήλθαν οι εταιρείες, έχουν καταθέσει όλες τις προτάσεις τους. Μπήκε το θέμα στο Δημοτικό Συμβούλιο δύο φορές και το αποσύραμε διότι... Θέλω να ακούσω τι μεσολάβησε και βγήκε το θέ-

μα από το Δημοτικό Συμβούλιο».

Αλήθεια, τι μεσολάβησε; Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα είναι πιθανώς ότι στην πρόσκληση ενδιαφέροντος ανταποκρίθηκαν πέρα από ιδιωτικές εταιρείες και δημόσιοι φορείς όπως το ΕΛΚΕΠΑ, ο ΕΟΜΜΕΧ κ.λπ. Αυτό όμως σημαίνει ότι, σύμφωνα με εγκύκλιο του υπουργείου Εσωτερικών, οι φορείς αυτοί, εφόσον εκδήλωσαν ενδιαφέρον, υποχρεωτικά αναλαμβάνουν και την εκτέλεση του συγκεκριμένου έργου. Στην περίπτωση αυτή ο Δήμος —ο οποιοσδήποτε Δήμος— εκτός από την επιχορήγηση της ΕΟΚ καταβάλλει και τη δική του συμμετοχή, που για το Δήμο Πειραιά το 1992 ήταν 94.281.000 δρχ. Αυτό είναι ίσως και το μυστικό της ΤΔΕΣ. Με κάποιον τρόπο απαλλάσσει τον Δήμο από την καταβολή αυτών των χρημάτων. Έτσι είναι τα πράγματα;

«Δεν πληρώνω... Αποσιωπώ»

Όσπου να απαντήσουν οι αρμόδιοι του Δήμου ας δούμε τι είπε στη συνεδρίαση της 2/11/92 ο αρμόδιος τότε για θέματα της ΕΟΚ αντιδήμαρχος Τ. Γαργαλάκος όπως

επί λέξει έχει καταγραφεί στα επίσημα πρακτικά.

«Αυτή η εγκύκλιος είναι παράνομη, για έρχεται κόντρα στο νόμο αυτή η εγκύκλιος δηλαδή που δεν αφήνει π.χ. όλες τις ιδιωτικές εταιρείες και μη κερδοσκοπικές και κερδοσκοπικές κ.λπ., ελεύθερα να συναγωνιστούν και να φέρουν συγκεκριμένες προτάσεις. Το ένα είναι αυτό.

Με βάση λοιπόν όλα αυτά τα πράγματα η κ. Κουφονικολάκου (σ.σ. Δ/τρια της Νομαρχίας Πειραιά), 35 τηλεφωνήματα και διαβήματα μέχρι σήμερα, ακολούθησε μια τακτική. Η τακτική που ακολουθεί σε όλα τα ζητήματα μέχρι σήμερα. Τι λέει η τακτική αυτή της κ. Κουφονικολάκου; Ότι, απ τη στιγμή που λέει η εγκύκλιος αυτό το πράγμα και στον Πειραιά ήλθαν όλοι οι μη κερδοσκοπικοί φορείς, κ. Γαργαλάκο, δε υπάρχει άλλη λύση, να δοθούν στους μη κερδοσκοπικούς φορείς, επειδή υπάρχει αυτό το πρόβλημα.

Καθήσαμε και συζητήσαμε. Γνωρίζετε άμα θέλετε, εκτός μικροφώνου μιλάω σε ορισμένα ζητήματα. Γνωρίζετε τι σημαίνει αυτό, μία επιβάρυνση γύρω στα 80.000.00 για τον Δήμο Πειραιά, δίχως κανένα μα κανένα όφελος για το Δήμο του Πειραιά. Κε το τελείως τυχαίο της υπόθεσης είναι ότι, σ όλους τους Δήμους του Νομού Πειραιά, οι μη κερδοσκοπικοί φορείς ήλθανε μόνον στον Δήμο του Πειραιά. Πουθενά άλλο δεν πήγανε αυτοί οι μη κερδοσκοπικοί φορείς. Αφήστε, αυτό εδώ είναι ένα ζήτημα που ο καθένας έχει τη δυνατότητα να το ερμηνεύσει».

Δηλαδή τι έγινε; Για να μην πληρώσει ο Δήμος τη συμμετοχή του, αποσιωπήθηκε το αποτέλεσμα του διαγωνισμού που είχε προκηρυχθεί; Και είναι αυτός ο λόγος ικανοποιητική εξήγηση; Αλλά και αν έτσι έγιναν τα πράγματα (αν όχι, ας ειπωθεί τι ακριβώς συνέβη), ποιος πήρε την ευθύνη ότι η εταιρεία που τελικά ανέλαβε την εκτέλεση των προγραμμάτων ήταν η καλύτερη; Ποια διαδικασία το εξασφάλισε αυτό; Τέλος, πώς προέκυψε η διαφορά 90 περίπου εκατομμυρίων που βγαίνει από τα 265.229.000 που ενέκρινε το Δημοτικό Συμβούλιο με τη 523/30-7-92 απόφασή του έως τα 355.245.000 που ανήλθε η συνολική δαπάνη σύμφωνα με το έγγραφο του κ. Σταθακόπουλου; Να σημειωθεί ότι η συμμετοχή του Δήμου στα συγκεκριμένα προγράμματα ήταν 94.281.000 δρχ. Πρόκειται για πολλά συγκεκριμένα ερωτήματα και ελπίζουμε να δοθούν συγκεκριμένες απαντήσεις.

ΣΥΜΜΕΤΕΙΧΕ, ΔΕΝ ΣΥΝΟΔΕΥΕ

Τον Αντήνορα απευθύνει την
επιστολή του ο βουλευτής του ΣΥΝ
Ιανός Χατζηδημητρίου.

«Πειδή τυχαίνει 'να είμαι ο
βουλευτής του ΣΥΝ που «συνό-
σε την αντιπροσωπία του
ΣΟΚ στο Βελιγράδι που επέ-
πε μήνυμα του Α. Παπανδρέου
ν Σλ. Μιλόσεβιτς όπως γράψα-
πο προηγούμενο τεύχος του
Ε, οφείλω να σας γνωστοποιή-
ρισμένα στοιχεία που μάλλον
οείτε, αλλιώς το δημοσίευσμά
σ' ό,τι με αφορά είναι κακό-
λο - και κάτι τέτοιο δεν θέλω
εχθώ.

«Οιν τις γιορτές των Χρι-
γέννων «ρίχτηκε» η ιδέα από
Ντίνο Τριαρίδη, βουλευτή
αίς του ΠΑΣΟΚ, και από τον
γράφοντα -είμαστε αντίστοι-
γραμματέας και αντιπρόεδρος
Ελληνογιουγκοσλαβικής κοι-
νυλευτικής επιτροπής φιλίας-
νεργοποιηθεί η Επιτροπή, με
επίσκεψη «γνωριμίας» στο
βελιγράδι, που, εφόσον επισήμως
ευόμαστε -ως Βουλή- από το
έγκο, θα μπορούσε να ήταν
άτυπη με συμμετοχή όσων
ευτών, κυρίως της βόρειας
μέτρου, θα ήθελαν να πάρουν
ς με δικά τους έξοδα. Μετά
αρκετές συζητήσεις και πε-
ότερες αναβολές αποφασί-
ε να μεταβεί ατύπως μια
δα βουλευτών στις 9 Μαρτίου.
μετοχή» δήλωσαν 5 συνάδελ-
της ΝΔ, 7 του ΠΑΣΟΚ και ο
ραινόμενος. Την παραμονή
αναχώρησης οι βουλευτές της
ειδοποίησαν ότι ακυρώνεται η
μετοχή τους, με άνωθεν εντο-
Το πρόγραμμα των συναντή-
ν ήδη είχε κλείσει και έτσι δεν
ε καν συζήτηση για αναβολή.
ι Σέρβοι μας είχαν κλείσει
αντήσεις υψηλού επιπέδου
έδρος Βουλής, πρωθυπουρ-
Υπ. Εξωτερικών, Πρόεδρος
βίας και Νέας Γιουγκοσλα-
). Εμείς σ' όλες τις συζητήσεις
ζαμε και τον ανεπίσημο χαρα-
α της αποστολής μας και τον

συμβολισμό αυτής της κίνησής μας
και κυρίως επιδιώκαμε την όσο το
δυνατόν πληρέστερη ενημέρωσή
μας για τις θέσεις των Σέρβων. Κι
απ' αυτή την άποψη το ταξίδι μας
δικαιώθηκε. Όσο για τα μηνύμα-
τα, ρωτήστε καλύτερα τον κ. Πα-
πανδρέου και τον κ. Μιλόσεβιτς

Ευχαριστώ για τη φιλοξενία
Τραϊανός Χατζηδημητρίου

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

• Στο θέμα που είχε θίξει μέσα από
τις στήλες του περιοδικού ο Στ.
Μπεκατώρος, επανέρχεται ο Θ. Κ.
Κωσταβάρας.

Αγαπητό Αντί

Εντύπωση μου προκάλεσε ο
τρόπος με τον οποίον ο φίλος
πρόεδρος της Εταιρίας Συγγρα-
φέων αντέδρασε στην επιστολή
του Στέφανου Μπεκατώρου.
Κυρίως ο τρόπος. Γιατί, με δη-
μοκρατικότερη ευθυξία, θα μπο-
ρούσε, φαντάζομαι, να αντι-
κρούσει αποτελεσματικότερα
ορισμένες αιτιάσεις. Αν και φο-
βάμαι πως θα του ήταν κάπως
δύσκολο (εκπροσωπώντας, οι-
κεία βουλήσει, και τα προηγη-
θέντα συμβούλια) να απαντήσει
σε κάποια ερωτήματα που, είμαι
βέβαιος, αιωρούνται πίσω από
το έρκος των οδόντων αρκετών
συναδέλφων. Το πρόβλημα εί-
ναι πως, δώδεκα χρόνια μετά
την ίδρυσή της, η Εταιρεία συνε-
χίζει να αναζητεί τη φυσιογνω-
μία της. Σε τι διαφέρει λοιπόν η
Ε.Σ. από τα λοιπά λογοτεχνικά
σωματεία; Και τι είναι εν τέλει η
Εταιρεία Συγγραφέων; Συνδι-
καλιστικός φορέας; Τότε πού
βρίσκεται η σχετική δραστηριό-
τητα που έχει αναπτύξει; Είναι
μήπως πνευματικό όργανο; Μα
τότε, εκτός μερικών ψυχαγωγι-
κών ή κοινωνικών εκδηλώσεων,
πότε και επί ποίου θέματος έχει
κινητοποιηθεί ή έχει κινητοποι-
ήσει τα μέλη της; Ή μήπως είναι
ένα είδος τιμητικής ακαδημίας
στην οποία πολλοί θα ήθελαν ή

προσπαθούν να εισχωρήσουν;
Αλλά γιατί όμως; Για να απο-
κτήσουν ίσως κύρος και κάποια
ισχύ, ώστε να έχουν το δικαίω-
μα να συνέρχονται άπαξ του
έτους, μόνον και μόνον για να
ψηφίσουν καινούργια μέλη;
Οπότε και δίνεται η εντύπωση
πως λειτουργεί μια διαδικασία
προκαταλήψεων, συναλλαγών
και σκοπιμοτήτων, πολύ πέραν,
φοβούμαι, των αξιολογικών κρι-
τηρίων. Είναι σύμπτωση μήπως
πως τη μεγάλη πλειοψηφία των
εισηγήσεων για τα υποψήφια
μέλη την προσυπογράφουν, κα-
τά σύστημα, τα ίδια ονόματα;

Ευχαριστώ

Θανάσης Κ. Κωσταβάρας

ΟΦΘΑΛΜΟΦΑΝΗ

Σε άρθρο του συνεργάτη μας Τ.
Παππά αναφέρεται η επιστολή του
αναγνώστη μας:

Αγαπητό Αντί,

Συγχαρητήρια για την τόλμη της
δημοσίευσης (τ. 516) του άρθρου
του κ. Τ. Παππά περί αοράτων
(στους πεμπτοδιεθνιστικούς μας
κύκλους) «οφθαλμοφανών» γύρω
από το Μακεδονικό. Ίσως το αρ-
χικό έναυσμά του να ήταν εκείνη
η προ μηνών και με πολλή σημα-
σία εικόνα της TV στην οποία
φαινόταν ο γνωστός Σιδηρό-
πουλος να περιστοιχίζεται προ-
στατευτικά από Μαξοϊεχωβίτες
και από τον κ. Σαδίκ! Μόνο οι κ.κ.
Οζάλ και Φαϊκογλου έλειπαν δη-
λαδή.

Αλλά για να αφήσουμε τα
αστεία, ο αρθογράφος σου έχει
απλά γνώση εκείνου που λέγεται
διαλεκτική της πολιτικής πράξης
την οποία αγνοούν, όπως φαίνε-
ται, πολλοί από τους πολιτικούς
μας επιστήμονες. Σκεφτείτε, αλή-
θεια, κανέναν από αυτούς μελλο-
ντικό υπουργό Εξωτερικών, ή
Άμυνας, που να προτείνει το χάρι-
σμα του μισού Αιγαίου στον γείτο-
να έτσι, από επίδειξη διεθνιστικής
«ανωτερότητας».

Ο αναγνώστης σου
Γιάννης Ζωγράφος

ΡΩΜΙΟΣΥΝΗ!

• Από τον Αλέκο Σχινά, το γράμμα που
ακολουθεί. Συνέχεια στην «υπόθεση
Ρωμιοσύνη»:

Επιτέλους, τα νερά που απο-
πειράθηκαν να θολώσουν επί
μήνες οι Αϊντενάιερ ξεκαθάρι-
σαν. Σε ένα δημοσίευσμά μου
στο Διαβάσω (287, 13.5.92) είχα
υποδείξει τον κίνδυνο που δια-
τρέχει η λογοτεχνία μας στη
Γερμανία από τη σύνδεσή της
με τον περιθωριακό εκδοτικό
τους οίκο Ρωμιοσύνη και προ-
παντός είχα αποδείξει την ακα-
ταλληλότητά τους ως παρουσια-
στών μας παραθέτοντας σχεδόν
εξήντα σχετικά τεκμήρια από
δύο άρθρά τους σ' έναν συλλο-
γικό τόμο για την Ελλάδα κά-
ποιου από τους εκδοτικούς οί-
κους στους οποίους κατά και-
ρούς διεισδύουν.

Πολλοί συνάδελφοί μου στον
ελληνικό Τύπο εκφράσανε την
έκπληξή τους γι' αυτές τις ασύ-
δοτες παρουσιάσεις μας στο
εξωτερικό. Οι Αϊντενάιερ αντέ-
δρασαν με συγκινητικούς αυτο-
εγκωμιασμούς και κινητοποίη-
σαν έναν φιλικό τους εσμό για
να τους εγκωμιάσει συγκινητι-
κότερα. Αλλά όχι μόνο. Επιχει-
ρήθηκε και η σπύλωσή μου με
κάθε λογής συκοφαντίες και
ύβρεις. Κι όσο για το ένα και
μόνο θέμα, τα τεκμήρια της
πνευματικής ενοχής τους, δεν
απέμεινε άλλη υπεκφυγή από
τον ισχυρισμό ότι εξαπάτησα
τους μη γερμανομαθείς συνα-
δέλφους μου. Έτσι όμως προ-
κλήθηκε ένα εύλογο ερώτημα:
Είναι δυνατόν να επινοήθηκαν
τόσες δεκάδες τεκμήρια; Οι
Αϊντενάιερ κατάλαβαν κάποτε
πως η αξιοπιστία τους δεν θα
άντεχε κάτω από την πίεση
αυτού του ερωτήματος και
εξαγγείλανε από το Αντί (503,
18.9.92): «Αποφασίσαμε να δώ-
σουμε τεκμηριωμένη και διεξο-
δική απάντηση σε όλα αυτά τα
σημεία από το προσεχές τεύχος
του περιοδικού της Θεσσαλονί-
κης Παρατηρητής». Από αυτή
και μόνο λοιπόν την από καιρό

ληξιπρόθεσμη απάντηση θα κρίνονταν η αξιοπιστία τους.

Και να τώρα αυτό το βραδυτοκο τεύχος. Χωρίς την «τεκμηριωμένη και διεξοδική απάντηση» και μόνο με κάποιες αξιολύπητες απόπειρες ανασκευής ελάχιστων «σημείων». Δικαιολογία: «Δεν έφτανε ο συνήθως διαθέσιμος χώρος» και «ο χρόνος δεν αρκεί». Σπαταλήθηκε ωστόσο πολύς χρόνος για να παραγεμιστεί με ό,τι άλλο εκτός του επιβαλλόμενου ο ασυνήθως διαθέσιμος χώρος είκοσι σελίδων. Μια ενδεικτική δειγματοληψία: Ο κ. Αϊντενάιερ επανέρχεται αμήχανα σε κάποια καλοπροαίρετα λόγια μου γι' αυτόν πριν από χρόνια, αν και είχε φροντίσει ήδη να δημοσιευθούν από κάποιον υποστηρικτή του στο *Αντί* (501) και είχε ακολουθήσει στο μεθεπόμενο τεύχος η μειωτική γι' αυτόν διευκρίνισή μου ότι ειπώθηκαν όταν δεν υποψιαζόμουν το ποιόν της πολυπραγμο-

σύνης του. Μη συνειδητοποιώντας πόσο τον εκθέτει η αναμάσησή τους ως μοναδικού του αντεπιχειρήματος, κάνοντας κιόλας χιουμοράκι προς τους αναγνώστες («Ω άνδρες Αθηναίοι»), παρακάμπτει την αυτονόητη υποχρέωση να δικαιολογηθεί κάπως στα μάτια τους και την αναθέτει σε έναν στιχοπλόκο τον οποίο έχει παρουσιάσει στο γερμανικό αναγνωστικό κοινό ως ισότιμο του Καβάφη και του Ρίτσου. Κι αυτός εκδηλώνει αυτή τη φορά την ευγνωμοσύνη του συνδυάζοντας κουτοπόνηρες φενάκες με απεγνωσμένες μεθερμηνείες. Π.χ.: Ο Αϊντενάιερ γράφει στο άρθρο του: «Αυτός ο ρωμαίος Κώστας (όπως τον ονομάζουν συντετμημένα οι σημερινοί Έλληνες) ο Μέγας». Εγώ υποδηλώνω σε εκείνο το δημοσίευμά μου ότι έτσι προκαλείται στον γερμανό αναγνώστη η εσφαλμένη εντύπωση μιας χαϊδευτικής οικειότητας. Και ο

υποστηρικτής με καταγγέλλει ότι ισχυρίστηκα πως αυτό το περί χαϊδευτικής οικειότητας ήταν γραμμένο στο άρθρο! Αλλά και με αυτή τη φενάκη η φράση του κ. Αϊντενάιερ εξακολουθεί να σημαίνει ότι ο Ρωμαίος εκείνος επιζεί στη σημερινή Ελλάδα ως «Κώστας ο Μέγας». Ο υποστηρικτής όμως σκαρφίζεται την εξής μεθερμηνεία: «Σαφώς, τέτοιου είδους εκφράσεις είναι, δεδομένου του Σχινά, άκρως παρεξηγήσιμες. Διότι ποτέ του δεν θα σκεφτόταν ο Σχινάς ότι ο επιδιωκόμενος συνειρμός έχει την αφετηρία του στο γεγονός ότι ο Ρωμαίος Αυτοκράτωρ δεν έφερε το ελληνικό όνομα Κωνσταντίνος, αλλά ότι το ελληνικό πλέον –σήμερα– όνομα Κωνσταντίνος –συντετμημένα Κώστας– καθιερώ-λος υποστηρικτής πάντως, τότε στο *Αντί* επέδειξε λιγότερη εφευρετικότητα: «Οι Έλληνες λένε για συντομία τον κάθε Κωνσταντί-

νο –Μεγάλο ή Μικρό– Κώσκα. Και τι σύμπτωση που και οι δύο παρασιωπούν τη συνέχεια της ίδιας φράσεως, όπου ο Αϊντενάιερ φωράται να αγνοεί ανάμεσα σε τόσα άλλα, ότι Κωνσταντίνος δεν συναίε «στην ανοχή του χριστιανισμού στην επιθανάτιο κλήνη του επειδή τον είχε αναγνωρίσει ένα τέταρτο του αιώνα πριν.

Όλα αυτά όμως χωρίς εμπρός στα μυθεύματα σε οποία εξωθεί η απελπισία της κυρία Αϊντενάιερ. Δεν έγραφε ποτέ, λέει, εκείνη την παράγραφο όπου ο πεθαμένος από 1951 Σικελιανός νεκρυνασπνεται στους Δελφούς, «στη δκαετία του εξήντα». Και μπου παρουσιάζει τώρα μια άλλη που υποτίθεται ότι είχε στείλ τότε στον εκδοτικό οίκο. Αυτός όμως διέπραξε, χωρίς να τ ενημερώσει, μια «κακοποίηση με «δικές του επεμβάσεις» και συντομεύσεις», «για εξοικονόμηση χώρου» – αν και η παρ

ΚΕΙΜΕΝΑ:

- Ν. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ
- Γ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ
- Τ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ
- ΕΥ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ
- Θ. ΒΕΡΕΜΗΣ
- Θ. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ
- Η. ΗΛΙΟΥ
- Δ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΑ
- Γ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ
- Γ. ΚΟΥΚΙΑΔΗΣ
- Γ. ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΟΣ
- Δ. ΝΙΚΟΠΟΥΛΟΣ
- Ν. ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ
- Χ. ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ
- Π. ΠΕΤΡΙΔΗΣ
- ΑΛ. ΡΗΓΟΣ
- ΧΡ. ΡΟΖΑΚΗΣ
- Κ. ΣΒΟΛΟΠΟΥΛΟΣ
- ΑΛ. ΣΒΩΛΟΣ
- ΑΝ. ΤΑΧΟΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ:
Θεσμοί, ιδεολογία και πολιτική στο Μεσοπόλεμο

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΥ
ΕΛΤΕ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΥ
ΕΛΤΕ

ΕΛΛΗ ΣΚΟΠΕΤΕΑ: ΤΟ «ΠΡΟΤΥΠΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ» ΚΑΙ Η ΜΕΓΑΛΗ ΙΔΕΑ

Όψεις του εθνικού προβλήματος στην Ελλάδα (1830-1880)

Ποιες είναι οι αντιλήψεις για το ελληνικό έθνος και τον προορισμό του;

Αυτό είναι το καίριο ερώτημα που θέτει και ερευνά η ιστορικός Έλλη Σκοπετέα. Βιβλίο ιστορικό όσο και ιδεολογικό, που είναι χρήσιμο για την κατανόηση του νεοελληνικού βίου, έως και της σημερινής συγκυρίας.

αφος που καλούμεθα να δια-
σουμε τώρα έχει την ίδια
αση με τη δημοσιευμένη!
ι γι' αυτά προσκομίζει κι
ιν μάρτυρα: Εμένα! Μου τα
ε διηγηθεί, όπως διατείνεται
στακα, «στη Γερμανική
θεση Βιβλίου στην Αθήνα,
Οκτώβριο του 1988». Τότε
αδή που διαπίστωσα ότι
ίνη και ο άνδρας της είχαν
καλέσει την αγανάκτηση
αρμόδιου τμήματος του κοι-

νού προβάλλοντας μονοπωλια-
κά τη Ρωμοσύνη τους. Τότε ει-
δικά που πληροφορήθηκα από
πολλές μεριές διάφορες δρα-
στηριότητές τους και τους έκο-
ψα την καλημέρα. Τα καταγέ-
λαστα εφευρήματα της κυρίας
Αϊντενάιερ συνιστούν προσβο-
λή της νοημοσύνης μας: Υπάρ-
χει στη Γερμανία ή όπου αλλού
ένας τόσο αφερέγγυος εκδοτι-
κός οίκος που να ενεργεί έτσι,
και μάλιστα άνευ λόγου, εις βά-

ρος των συνεργατών και του
κοινού του; Γιατί δεν τον μή-
νυσαν οι Αϊντενάιερ τότε ή δεν
προέβησαν τουλάχιστον σε μια
διευκρινιστική δημοσίευση για
την αποκατάστασή τους; Πώς
εξηγείται το ότι δεν αναφέρθη-
καν σε εκείνη την κατά τα άλλα
τόσο φλύαρη απάντησή τους
στο *Διαβάζω* (290, 24.6.92) όσα
διεκτραγωδούνται τώρα;

Αλλά εδώ περιπεύει η εξα-
γωγή συμπερασμάτων δια της

λογικής. Η αναξιοπιστία απο-
δεικνύεται από μια κατάφωρη
εξαπάτηση του έλληνα αναγνώ-
στη. Εκεί που του παρέχεται
ανερυθρίαστα η διαβεβαίωση
πως όλα τα υποτιθέμενα αμαρ-
τήματα του γερμανικού εκδοτι-
κού οίκου διορθώθηκαν στη
δεύτερη έκδοση. Τα επιλήψιμα
άρθρα των Αϊντενάιερ ανα-
τυπώθηκαν σε αυτήν την πρό-
σφατη έκδοση αναλλοίωτα.

Αλέξανδρος Σχινάς

ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΜΠΙΕΣΤΗΡΙΟΥ

Αφηρημένη κοινωνιολογία

προηγούμενο τεύχος το κείμενο του μόνιμου
εργάτη μας Λεωνίδα Λουλούδη, τυπώθηκε με
ο γραφικά λάθη και με μια σοβαρή
τάλειψη ενός μεγάλου μέρους του.
ανορθώνοντας, το ξαναδημοσιεύουμε
κληρο.

ας διανοούμενος σαν τον Κωνσταντίνο
Τσουκαλά δεν χρειάζεται συστάσεις. Το σημα-
κό σε ποιότητα και όγκο έργο του αποτελεί
ε συχνή, ίσως τη συχνότερη αναφορά, για
ους ασχολούνται επιστημονικά και,
τυχώς, όχι μόνον, με την ανάλυση της
ελληνικής κοινωνίας. Πρόκειται για ένα
ο που παρά τις λοιπές επεξεργασίες του,
ωνιολογικές, ιστορικές, φιλοσοφικές, ο
λιτικός του προβληματισμός κυριαρχεί και
χαρακτηρίζει. Γι' αυτό μας εξέπληξε το
εκλητικό (δεν είναι ανάγκη να εξηγηθεί
επι) διάβημά του να μιλήσει στο
κακάτικο φύλλο του *Λόγου*, *Αυριανή* της
2.1993 όπου, όπως δήλωνε πρωτοσέλιδα η
ημερίδα, «ο καθηγητής Κώστας Τσουκαλάς
ομυθοποιεί την "καραμέλα" του εκσυγχρο-
μού». Η έκπληξη μας, όμως, μεταβλήθηκε
ειλικρινή απορία, που μεταφέρεται στο
ρόν σημείωμα, με το περιεχόμενο της εν-
γω συνέντευξης.

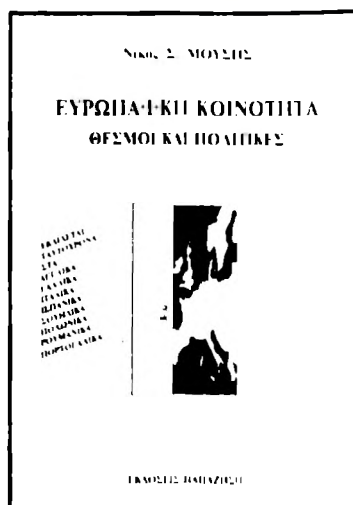
Ας αρχίσουμε από τα προφανή. Μιλάει ο

Κ.Τ περί του «άκρατου εκσυγχρονιστικού
οράματος που μας διακατέχει όλους,
ανεξάρτητα από πολιτική και ιδεολογική
παράταξη». Είναι έτσι; Διερωτώμαι πώς ένας
επιστήμονας, αυτού του διαμετρήματος,
καταφεύγει σε τόσο απλουστευτικά δόγματα.
Είναι γνωστό, όχι μόνο σε ειδικούς, ότι επί
του ζητήματος του εκσυγχρονισμού έχουν γίνει
τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα οξύτατες
συζητήσεις, διαφωνίες, αντιπαραθέσεις.
Μένοντας μόνο στα πολιτικά κόμματα, δεν
χρειάζεται ιδιαίτερη φαντασία για να
κατανοηθεί ότι οι υφιστάμενες διαφορές, στο
συγκεκριμένο θέμα, κινούν κρυφές ή φανερές
τάσεις στο εσωτερικό τους. Άλλωστε, έτσι χο-
ντρά να το πούμε, η συζήτηση περί ΕΟΚ της
δεκαετίας 1974-84 ή η σύγχρονη μας περί των
σχέσεων κράτους και οικονομίας, τι άλλο ήταν
και είναι παρά μία θυελλώδης σύγκρουση για
τον εκσυγχρονισμό της ελληνικής κοινωνίας
και οικονομίας. Ταυτίζονταν οι πολιτικές και
ιδεολογικές απόψεις επ' αυτών των θεμάτων
της ανανεωτικής και την δογματικής
Αριστεράς, το ΠΑΣΟΚ και της Νέας
Δημοκρατίας; Ακόμη πιά συγκεκριμένα,
ταυτίζονται οι απόψεις των Σημίτη και
Παπαγιαννάκη με αυτές του Μάνου ή του
Αρσένη, για να μείνουμε σε προσωπικότητες
που ηγούνται αντίστοιχων εκσυγχρονιστικών
τάσεων στους υπαρκτούς πολιτικούς σχη-
ματισμούς; Εννοώ και στο επίπεδο της
βαθύτερης λογικής τους. Μπορεί οι προτάσεις
του «Ριζοσπαστικού Φόρουμ» ή η κριτική
Σημίτη στον λαϊκισμό (βλέπε και τη
συμπερίληψη άρθρων των Θάνου Λίποβατς και
Νίκου Μουζέλη στο σχετικό τομίδιο που
προλογίζει ο ίδιος) να εκληφθούν ως
συνηγορία του «άκρατου εκσυγχρονισμού»;
Είναι, βέβαια, ένα άλλο ζήτημα η κοινωνική
απήχηση που έχουν αυτά τα εγχειρήματα.
Εξεταστέα, όμως, είναι εδώ η συμβολή
ορισμένων διανοουμένων, που αποφεύγουν να
εκτεθούν, με σαφήνεια, επί των υπαρκτών
διλημμάτων που θέτει στην ελληνική κοινωνία
η, κατεξοχήν, πολιτική διαπάλη επί του

νοήματος του επιβεβλημένου (το παραδέχεται
και ο Κ.Τ.) ερωτήματος του εκσυγχρονισμού.
Και αδικεί εαυτόν, ο Κ.Τ., όταν καταφεύγει
σε εκλαϊκευτικούς ορισμούς όπως:
«Εκσυγχρονισμός, ήγουν, σημαίνει ότι εκείνος
ο οποίος δεν τα καταφέρει "κακό του κεφαλιού
του". Αυτό είναι το τίμημα». Γιατί γνωρίζει,
πολύ καλά, ότι το τίμημα του μη-
κσυγχρονισμού θα είναι απείρως μεγαλύτερο
για εκείνους που τον ενδιαφέρουν: τους
αδύνατους, τους φτωχούς, τους απάιδευτους.
Άλλωστε, γι' αυτό, φροντίζει στο σοσιαλιστικό
του πρόταγμα να συνδυάσει εκσυγχρονιστικά
στοιχεία με την αύξουσα πολιτισμική ενσω-
μάτωση των τελευταίων. Αλλά και εδώ πάλι
κραυγαλέα αντίφαση όταν, λίγες γραμμές
παραπάνω, έχει δεχθεί αξιωματικά ότι:
«οποιαδήποτε αποκατάσταση, συμπλήρωση ή
σχετικοποίηση του οράματος του
εκσυγχρονισμού, δεν είναι δυνατόν να γίνει,
ούτε σε μία χώρα ούτε σε μια κοινωνική
κατηγορία, ούτε, κατά μείζονα λόγο, από τους
διανοούμενους». Αλλά τότε προς τι το μίσος
και ο αλληλοσπαραγμός, πολύ περισσότερο, η
διατύπωση σοσιαλιστικών προταγμάτων;
Αν οι ενήμεροι των κριτικών θεωριών των
νεοεξελεγκτικών απόψεων ή της πιά σύγχρονης,
μεταμοντέρνας κατάστασης, δύσκολα ανακαλύ-
ψουν τους στόχους της προβληματικής του
Κ.Τ., σκέφτομαι τη θέση των αναγνωστών
του *Λόγου*, *Αυριανής*. Νομίζω, και ελπίζω
όχι κακοπροαίρετα, ότι από την υπεράνω
προσώπων και πραγμάτων, αφηρημένη,
επιεικώς αμήχανη ανάλυση του Κ.Τ. θα
κρατήσουν ό,τι καθημερινώς τους προσφέρουν
ως πνευματική τροφή οι εφημερίδες και ο
ραδιοτηλεοπτικός σταθμός του Ταύρου,
δηλαδή τα περί σοσιαλιστικού προτάγματος
(στην καθομιλουμένη λέγε με ΠΑΣΟΚ) και
την εχθρότητα προς όσους (όλους, κατά
Κ.Τ.) «πιπιλάμε την καραμέλα του
εκσυγχρονισμού». Και, βέβαια, θα
εξακολουθήσουν να πιπιλάνε τη δική τους
καραμέλα του αντι-εκσυγχρονισμού.

Λεωνίδα Λουλούδης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΝΙΚΟΣ Σ. ΜΟΥΣΗΣ

Σκοπός του βιβλίου είναι η εξέταση μιας εμπειρίας μοναδικής στην ιστορία της ανθρωπότητας: της οικονομικής και πολιτικής ολοκλήρωσης διαφόρων εθνών. Η προσπάθεια αυτή αναφέρεται σε σχεδόν τέσσερις δεκαετίες, μια περίοδο σύντομη που δίνει, όμως, ήδη μια εικόνα με προοπτική. Μοναδική είναι η εμπειρία αυτή λόγω του στόχου της: να θεμελιώσει μια όλο και πιο στενή σχέση μεταξύ των ευρωπαϊκών λαών. Πρόκειται για ένα πρακτικό εγχειρίδιο για κάθε μελετητή του ευρωπαϊκού οικοδομήματος. Καλύπτει όλες τις κοινοτικές δραστηριότητες, αναφέρει τα κύρια δεδομένα και εξηγεί τα ουσιώδη χαρακτηριστικά τους. Το βιβλίο εκδίδεται ταυτόχρονα με τα ελληνικά στα αγγλικά, γαλλικά, ιταλικά, ισπανικά, σουηδικά, πολωνικά, ρουμανικά και πορτογαλικά. Κυκλοφορεί σύντομα η νέα συμπληρωμένη έκδοση

Η ΕΟΚ ΤΩΝ ΔΥΟ ΤΑΧΥΤΗΤΩΝ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΑΝΙΣΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ Επιμέλεια: ΚΩΣΤΗΣ ΒΑΪΤΣΟΣ - DUDLEY SEERS

Αναφέρεται στο περιεχόμενο και τις επιπτώσεις της δεύτερης διεύρυνσης της ΕΟΚ, που πραγματοποιήθηκε το 1986, και οδήγησε στη δημιουργία της Ευρώπης των Δώδεκα, η οποία και σήμερα αποτελεί το κέντρο των προσπαθειών για την πολιτική και οικονομική ενοποίηση της Ευρώπης. Παρά τις σημαντικές εξελίξεις μετά τη διεύρυνση αυτή, εξακολουθούν να προβάλλονται έντονα στο προσκήνιο οι βασικοί προβληματισμοί για τις προοπτικές και την όλη διαλεκτική της Κοινότητας, που απαρτίζεται από οικονομικά άνισους εταίρους. Οι διαρθρωτικές αναπτυξιακές διαφορές και η έλλειψη αντιστοιχίας στο πεδίο της συγκριτικής οικονομικής δύναμης μεταξύ μελών καθιστούν απολύτως επίκαιρα τα συμπεράσματα αυτού του βιβλίου. Σελ. 352, δρχ. 2.500

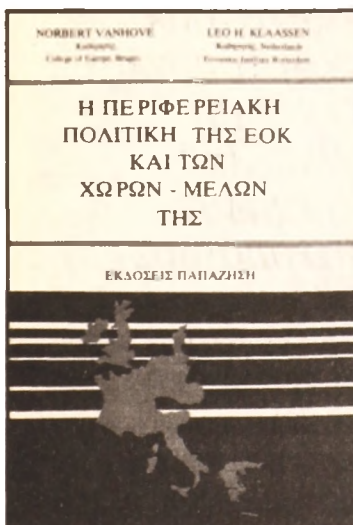
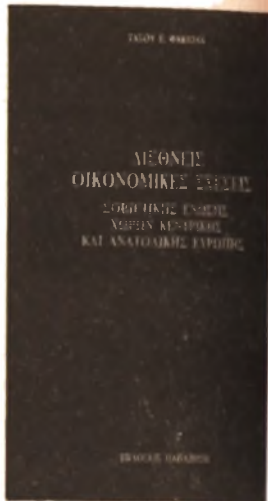

ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΜΕ ΤΙΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ 1972-1990 Π. ΗΦΑΙΣΤΟΣ - Χ. ΤΣΑΡΔΑΝΙΔΗΣ

Το πλέγμα των πολιτικών σχέσεων της Κύπρου με τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες κατά την περίοδο 1972-1990 είναι το αντικείμενο αυτής της μελέτης. Επιχειρεί να διερευνήσει το περιεχόμενο και τα προβλήματα που αντιμετώπισε η πορεία της σύνδεσης της Κύπρου με το φαινόμενο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η λεπτομερής εξέταση των πτυχών των σχέσεων της Κύπρου με την ΕΚ κρίθηκε ότι είναι αναγκαία, όχι μόνο γιατί παρέχει πληροφορίες για ένα κρίσιμο ζήτημα της εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδας και της Κύπρου, αλλά και γιατί υποβοηθεί στη συναγωγή θεωρητικών συμπερασμάτων για τα πολιτικά συστήματα της Ελλάδας και της Κύπρου στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής ένωσης. Σελ. 470, δρχ. 3.000

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ, ΧΩΡΩΝ ΚΕ- ΝΤΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΤΑΣΟΣ Ε. ΦΑΚΙΟΛΑΣ

Εξετάζονται οι διεθνείς οικονομικές σχέσεις, ιδιαίτερα εκείνες των τέως σοσιαλιστικών χωρών καθώς και η πορεία της οικονομικής ενοποίησης στην ανατολική και δυτική Ευρώπη. Επιχειρείται συγκριτική εξέταση της πορείας οικονομικής ολοκλήρωσης ΕΟΚ-ΚΟΜΕΚΟΝ και η διερεύνηση των βασικών αιτιών που οδήγησαν στην επιτυχία της πρώτης και στην αποτυχία της δεύτερης. Διερευνώνται οι σύγχρονες μορφές των διεθνών οικονομικών σχέσεων και συγκεκριμένα ο ρόλος του ξένου κεφαλαίου και των πολυεθνικών εταιρειών, καθώς και η μεταφορά τεχνολογίας και ρύπανσης. Σελ. 488, δρχ. 4.000

Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΟΚ ΚΑΙ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ- ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ NORBERT VANHOVE - LEO H. KLAASSEN

Κλασικό έργο, που δίνει με μεθοδικότητα και επιστημονική ακρίβεια την αναγκαία πληροφόρηση για την περιφερειακή πολιτική της ΕΟΚ και των χωρών-μελών της. Χαρακτηρίζεται από απλότητα στην παρουσίαση πολυσύνθετων από τη φύση τους θεμάτων, διεισδυτική οικονομική και κοινωνική ανάλυση της περιφερειακής πολιτικής, πληρότητα και συνοχή στη συνθετική διερεύνηση των σκοπών και των μέσων της πολιτικής που ασκεί η ΕΟΚ για την προώθηση της περιφερειακής ανάπτυξης καθώς και από εύστοχη κριτική του «συστήματος» αλλά και διατύπωση προτάσεων για τη βελτίωσή του. Αποτελεί πολύτιμη πηγή πληροφοριών για κάθε ενδιαφερόμενο για την περιφερειακή ανάπτυξη. Σελ. 428, δρχ. 2.000

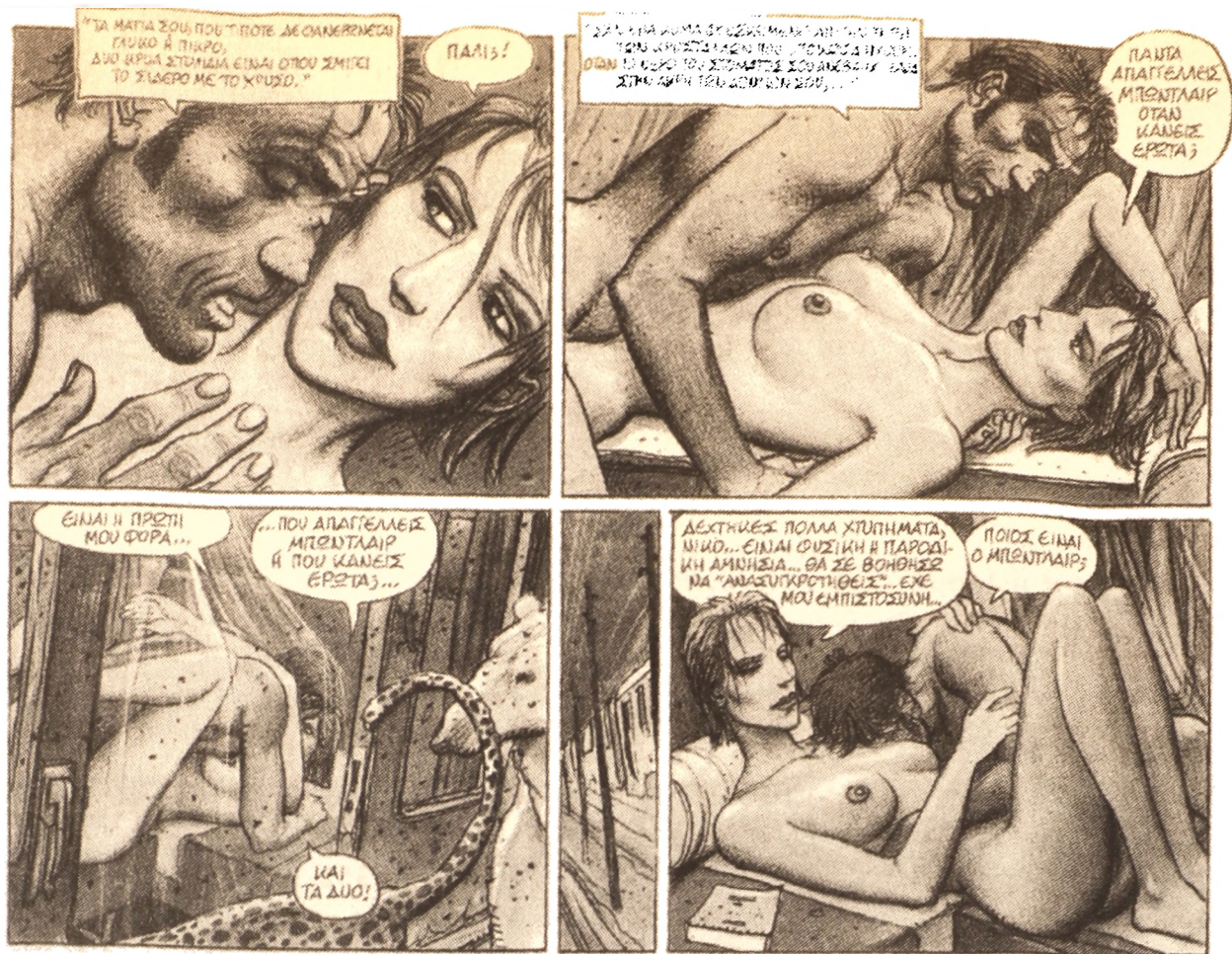
Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΟΚ. ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΣ Τ. ΠΕΡΡΟΣ - ΛΙΝΑ Α. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ-ΔΩΡΗ

Ενημερωτική και προσανατολιστική είναι η αποστολή του βιβλίου αυτού. Αποστολή σημαντική, στο μέτρο που συμβάλλει στην έστω και μερική αποσαφήνιση της σύνθετης κοινωνικής πολιτικής. Φιλοδοξία του βιβλίου είναι και η αναζωογόνηση του διαλόγου για την πορεία και τις κατευθύνσεις της κοινωνικής πολιτικής της Κοινότητας, αίτημα που αποκτά μείζοντα επικαιρότητα λόγω Μάαστριχτ. Το ζητούμενο εντοπίζεται στη λειτουργική, διανοητική και πρακτική συμφιλίωση εργαζομένων και βιομηχανίας, η εξεύρεση μεθόδων που εναρμονίζουν τις θεμελιώδεις φιλοδοξίες των εργαζομένων με την επιταγή της βιομηχανικής ανταγωνιστικότητας. Αυτό άλλωστε είναι και το μήνυμα του Μάαστριχτ. Να συμπλέουν και να συνάπτονται αρμονικά, ρεαλιστικά η οικονομική-επιχειρηματική άνθηση, η ενιαία ευρωπαϊκή αγορά με ένα σύγχρονο και ευέλικτο πρότυπο κοινωνικής πολιτικής. Σελ. 532, δρχ. 6.000

Αν έχουμε κάθε λόγο να μην είμαστε δυσαρεστημένοι για τη βράβευση με Όσκαρ του Κλιντ Ίστροντ και του τελευταίου του φιλμ Οι ασυγχώρητοι (αντισυμβατικό σχόλιο στο κινηματογραφικό είδος του γουέστερν και στα κλισέ του), τούτο δεν μας εμποδίζει να είμαστε ξεκάθαροι απέναντι σε όποιες τέτοιου και αντίστοιχου τύπου βραβεύσεις. Η αίγλη την οποία επιδιώκουν αυτής της εμβέλειας οι τελετές εξαργυρώνεται στην αγορά του θεάματος κι οι λογής βραβεύσεις επί της ουσίας δεν απηχούν τίποτε άλλο παρά την πολιτική μιας μεγάλης βιομηχανίας, όπως αυτή του κινηματογράφου, στην αγορά. Για τα υπόλοιπα, φροντίζουν η φαντασιακή δυναμική της τέχνης στο μεγάλο κοινό και μια κάποια ικανοποίηση των φιλότεχνων, όταν συναντώνται οι προσδοκίες τους με τις απαιτήσεις της βιομηχανίας του θεάματος. Τίποτα περισσότερο, τίποτα λιγότερο...

BILAL: ΪΣΗΜΕΡΙΝΟ ΨΥΧΟΣ

ΑΠΟ ΔΩ ΣΤΗΝ ΑΙΩΝΙΟΤΗΤΑ

Ένα καινούργιο κόμικς του Γιουγκοσλάβου (όπως του αρέσει να δηλώνει) Ένκι Μπιλάλ είναι εξαιρετικά δημοφιλές. Είναι φυσικό. Με όχημα την επιστημονική φαντασία, ο καλλιτέχνης μιλά για πράγματα σημερινά – τη διαφθορά της πολιτικής, τη χειραγώγηση, τον εθνικισμό – αλλά και παντοτινά – τη δημιουργία, τον έρωτα. Κι ο ήρωάς του, ο ταλαιπωρημένος Νικοπόλ θυμίζει τον Μπρούνο Γκανς (σελ. 56-57).

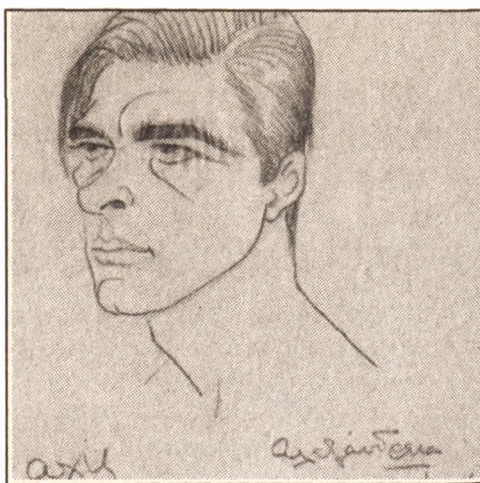
Ε.Λ.Ι.Α.

Μνήμες βαλκανικών πολέμων... Μια έκθεση, αφιερωμένη σε αυτούς. Με εκθέματα, όχι μόνο τεκμήρια των συρράξεων στο πεδίο της μάχης, αλλά και αντικείμενα καθημερινής χρήσης στα μετόπισθεν. Από το Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο.

ΣΕΛ. 58

ΚΩΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

Έφυγε ο Θάνος Κωτσόπουλος. Ένας άνθρωπος που, σιωπηλά σχεδόν, έταξε τον εαυτό του στο θέατρο και κατόρθωσε να το υπηρετήσει αδιαλείπτως επί σχεδόν μισό αιώνα. Γράφει η Μ. Θεοδοσοπούλου.

ΣΕΛ. 59

ΓΡΑΦΟΥΝ:

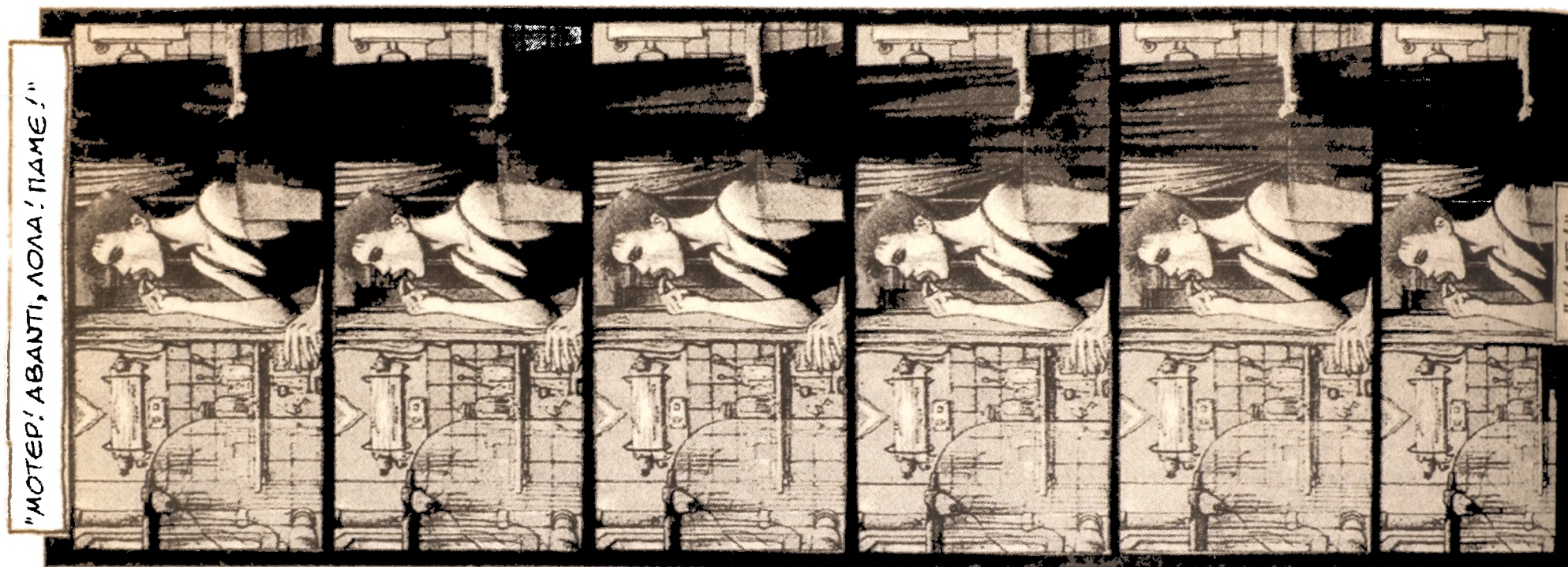
Μ. ΒΑΣΙΛΑΚΗΣ
Τ. ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ
Μ. ΘΕΟΔΟΣΟΠΟΥΛΟΥ
ΗΛ. ΚΑΝΕΛΛΗΣ
Π. ΚΟΥΝΕΝΑΚΗ
Π. ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ
Ν. ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΑΘΗΝΑ ΣΧΙΝΑ
ΑΝΤ. ΦΡΑΝΤΖΗ

Από εδώ στην αιωνιότητα

του Ηλία Κανέλλη

Το νέο κόμικς άλμπουμ του Enki Bilal που κυκλοφόρησε στην Ελλάδα δείχνει πως το κόμικς δεν είναι μιά τέχνη που διέγραψε απλώς τον κύκλο της και τώρα παρακμάζει. Αντίθετα, μπορεί να παραμένει γοητευτική και επίκαιρα παρεμβατική – ακόμα και η μυθοπλασία κινείται σε ένα μακρινό και εχθρικό μέλλον.

«**Β**ρισκόμαστε στο έτος 2034. Το περιβάλλον έχει καταστραφεί ολοκληρωτικά. Στον Ισημερινό επικρατεί πολιτικό ψύχος. Την εξουσία έχει αναλάβει ανοιχτά ένας συνασπισμός πολυεθνικών μαφίας». Έτσι περιγράφουν οι Έλληνες εκδότες του νέου κόμικς του Bilal το πλαίσιο μέσα στο οποίο κινείται η νέα ιστορία φαντασίας του καλλιτέχνη, που γεννήθηκε στο Βελιγράδι αλλά ζει και εργάζεται στο Παρίσι.

Η νέα του δουλειά έχει τον τίτλο *Ισημερινό Ψύχος* και είναι το τρίτο μέρος μιας τριλογίας που ξεκίνησε με τη *Γιορτή των Αθανάτων* και συνεχίστηκε με τη *Γυναίκα Παγίδα*. Πρόκειται για ένα κόμικς 56 σελίδων με κεντρικά πρόσωπα τους γνωστούς, ίσως και σε σας, ήρωες Νικοπόλ πατέρα και υιό, μια ομάδα θεών της Αιγύπτου που σταθμεύουν με το πυραμιδοειδές διαστημόπλοιό τους πάνω από τον τόπο όπου ξετυλίγεται η αφήγηση (την πόλη του Ισημερινού, όπως ο δημιουργός πιθανολογεί ότι θα είναι στο μέλλον), τη μοιραία γυναίκα Τζιλ Μπισκόπ με το θλιμμένο πρόσωπο και τα μπλε μαλλιά, το γάτο Γκογκόλ με τις πράσινες ραβδώσεις... Το καστ συμπληρώνεται με νέους πρωταγωνιστές, τη Γιελένα, μια πανέμορφη κοπέλα, ειδική στη γενετική, που θα αγαπή-

σει τον υιό Νικοπόλ και θα μείνει δίπλα στον πατέρα από καθαρή πλάνη, τον Τζων Έλβις – Τζωνέλβισον, πρωταθλητή στο μποξ και στο σκάκι που θα συντριβεί σε έναν αγώνα με τον Νικοπόλ πατέρα (του οποίου τη λογική και την υπόσταση ελέγχει ένας παρανοϊκός θεός, ο Ώρος) και βέβαια, από την πεντάδα των μαφιόζων που ελέγχει την οικονομική και την πολιτική εξουσία καθώς και έναν αυταρχικό κατασταλτικό μηχανισμό.

Ο Enki Bilal κινεί την ιστορία του σε ένα μέλλον που δεν διαφέρει και πολύ από τις «προδιαγραφές» που του δίνουν οι συγγραφείς της επιστημονικής φαντασίας. Ο πλανήτης είναι οικολογικά κατεστραμμένος, περίεργα όντα έχουν προκύψει εξαιτίας συνεχών μεταλλάξεων, μία κάποια κοινωνική ζωή επιβάλλεται με αυταρχικούς μηχανισμούς, η κοινωνική οργάνωση είναι σχεδόν ολοκληρωτική, τα έργα του ανθρώπινου πολιτισμού σχεδόν ανύπαρκτα. Ιδανικό τοπίο για τον καλλιτέχνη, προκειμένου να χρησιμοποιήσει τα ήδη κατακτημένα στοιχεία της προσωπικής του γλώσσας: τα ψυχρά και σε πολλές περιπτώσεις «γκρίζα» χρώματα, τους «αρνητικούς» του ήρωες, μια υποβόσκουσα βία, που κάπου κάπου αφήνεται να

ξεσπάσει, μια μελαγχολική διάθεση. Για να πετύχει όλα αυτά, εναλλάσσει τον επίλογο (μέσα στα balloons) με off λόγο, που δεν είναι κατ' ανάγκη πάντα πληροφορικός για την εξέλιξη της ιστορίας, αλλά συνήθως, αντηχεί εσωτερικές αφηγήσεις.

Ωστόσο, όλα τα παραπάνω από μόνη τους μπορούσαν και να αρθρωθούν σ' ένα αφήγημα κοινότοπο εν πολλοίς, με έντονα στοιχεία της καταγγελίας. Ο Bilal ξεπερνά επιδέξια αυτό το σκόπελο επειδή δεν μνει στο ξετύλιγμα μιας ανθρώπινης υπόθεσης, την οποία η πραγματικότητα ξεπερνά και την αφήνει πίσω. Κίνητρο της ιστορίας αντίθετα, είναι ο έρωτας, η προσπάθεια των ανθρώπων, κάτω από οποιεσδήποτε συνθήκες, να συναντηθούν, να μην είναι μόνο Εκεί, βεβαίως, η μυθοπλασία μπορεί να αθεί υπεράνω των εξωτερικών στοιχείων που υπαγορεύουν τη δράση, να αναζητήσει στοιχεία που θα κάνουν τη φιξιόν βαθύτερη υπόθεση των ανθρώπων. Δεν είναι λοιπόν καθόλου τυχαίο που τα πρόσωπα, στο οποία εστιάζει ο καλλιτέχνης, είναι ανθρώπινα, σ' έναν πολυποίκιλο κόσμο που, ε πρώτης όψεως, δείχνει να μπορεί να είναι αυτάρκης και χωρίς την ανθρώπινη παρουσία.

Η τέχνη της αφήγησης

Μοιάζει με συνταγή – κι όμως δεν είναι. Μοιάζει, για παράδειγμα, με την *Καζαλάνκα*, την πολύκροτη ταινία με τον Χ. Ιόγκαρτ και την Ιν. Μπέργκμαν, ωστόσο πορτία δεν ολοκληρώνεται με το θρίαμβο ή έρωτα (και της ελευθερίας) μέσα σε κλίμα όπου όλα τ' σκίαζε η φοβέρα. Η απλοκή των προσώπων από τον Bilal είναι πολύ πιο σύνθετη. Πρώτα απ' όλα, ο Bilal γίνεται ένα τραγικό παιχνίδι, ένα παιχνίδι στο οποίο δεν θριαμβεύει η θέληση, αλλά η έκβασή του έχει τα στοιχεία μιας τραγωδίας. Έπειτα, η ελευθερία δεν είναι απελευθέρωση της ανθρωπίνης ιδιοσυγκρασίας – οι ιδιότητες συντρίβονται τελικά τα φυσικά πρόσωπα που εκπροσωπούν τον ολοκληρωτισμό. Τέλος, οι αφηγήσεις δεν ολοκληρώνονται με το όποιο συμβατικό τέλος τους (happy ή unhappy end) αλλά με το πραγματικό τέλος που δεν είναι παρά ο θάνατος.

Το *Ισημερινό Ψύχος* αρχίζει και τελειώνει με την προσπάθεια ενός κινηματογραφιστή να κάνει μια ταινία – θέλει να είναι η ταινία της ζωής του. Σε συνθήκες σχεδόν απαγορευτικές για την τέχνη (το ερώτημα για την ηθική φύση της τέχνης, για το δέον της έκφρασης, τίθεται εξ αρχής στο έργο αυτό του Bilal), ένας καλλιτέχνης θέλει να κάνει ένα φιλμ για τον Νικοπόλ – έναν άνθρωπο που βίωσε από τη ζωή του και η περίπτωση του, η βεβαιότητα, ξεχωριστή, γοητευτική, τον χάραξε βαθιά. Είναι το κίνητρο για να κρατηθεί στη ζωή αλλά και να κρατήσει ανοιχτά κανάλια επικοινωνίας με τα όποια θα μπορεί να ταυτισθεί με άλλους ανθρώπους. Ο Νικοπόλ, επίσης, είναι στην άγρια απελπισία που τον οδηγούν τα παιχνίδια θεών και ανθρώπων, μόνο στην τέχνη θα μπορέσει να κρατηθεί: οι δύσκολες στιγμές της ζωής του, όταν βρίσκεται χωρίς ταυτότητα και μνήμη, οι στίχοι του Μπωντλαίρ θα αποτελέσουν γι' αυτόν τη

μοναδική δίοδο επικοινωνίας, καθώς μέσω της ποίησης θα ξανανακαλύψει τη γλώσσα – έναν τρόπο να υπάρχει.

Επίκαιρος

Με τέτοια κίνητρα ο Bilal κάνει μία τέχνη που ξεπερνά τις δεσμεύσεις του είδους της επιστημονικής φαντασίας αλλά και τις συμβατικές λύσεις μιας ιστορίας πάθους. Ο ίδιος δηλώνει ότι «χρησιμοποιεί ένα φανταστικό περιβάλλον γιατί του επιτρέπει μεγαλύτερη σχεδιαστική έμπνευση» αλλά όλη του η προσοχή στρέφεται στο να προσαρμόσει τα στοιχεία της ιστορίας στη σύγχρονη πραγματικότητα. Παρ' όλα αυτά, δεν αρκείται στην εύκολη λύση του αναχρονισμού, της μεταχρονολόγησης δεδομένων που δανείζεται από την κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα των καιρών μας. Όμως η πραγματικότητα αυτή εντέχνως σκοπεύεται: οι αναφορές στην πολιτική, στην εξαχρείωση της πολιτικής, καθώς είναι ταγμένη να υπηρετεί συμφέροντα και πελατειακές σχέσεις, το πρόβλημα του εθνικισμού και η άρνησή του να παραδεχθεί κάποια «δίκαια» στον εμφύλιο πόλεμο της διαλυμένης Γιουγκοσλαβίας, είναι στοιχεία διακριτά.

Ο Enki Bilal, από τους ανανεωτές των ευρωπαϊκών κόμικς, δουλεύει με καθαρά κινηματογραφική τεχνική την εξέλιξη της μυθοπλασίας του. Πατάει σε γερό σενάριο και είναι ιδιαίτερα επιδέξιος να εκμαιεύει συγκινήσεις χάρη στη μελαγχολική ατμόσφαιρα που κατασκευάζει. Οι ιστορίες του μιλούν συχνά για τη μελλοντική πλανητική κοινωνία, που, παρά τις αντιφάσεις της, είναι μια κοινωνία χειραγώγησης. Υπερβολή; Ο ίδιος έχει δηλώσει σε παλαιότερη συνέντευξή του:

«Το μέλλον ίσως δεν είναι αναγκαστικά τόσο σκοτεινό, αλλά οπωσδήποτε δεν είναι ρόδινο. Δυσκολεύομαι να φανταστώ τον

εαυτό μου να διηγείται μια ιστορία του 2000 με λουλούδια, υπέροχα πλοία, ανθρώπους πανευτυχείς. Η εικόνα μου για το μέλλον δεν βγαίνει από κάποια σκέψη του τι θα γίνει με εμάς, με την κοινωνία μας, αλλά μόνο και μόνο από την επιθυμία μου να προβάλω ένα σχήμα που κρύβεται στα βάθη του μυαλού μου. Η εξουσία είναι για μένα η αρχή της παρακμής. Με φοβίζει».

Νικοπόλ ή Μπρούνο Γκανς;

Ο Bilal, χρόνια στα κόμικς, αν και αρνούταν συστηματικά να καθιερώσει έναν βασικό ήρωα και να διηγηθεί τις ιστορίες του, τελικά κατέληξε σε αυτή τη λύση. Οι ιστορίες του Νικοπόλ, ενός παραδαρμένου προσώπου που μοιάζει με τον Μπρούνο Γκανς και προσπαθεί να βρει τον εαυτό του σε μία εχθρική πραγματικότητα, είναι εκείνες με τις οποίες έκανε τις μεγαλύτερες εμπορικές επιτυχίες. Ο δημιουργός του τον περιγράφει σαν χαρακτηριστικό απόκληρο της κοινωνίας, που γι' αυτόν ακριβώς το λόγο γίνεται ιδανικό θύμα κάθε είδους χειραγώγησης. Αλλά στη δημοτικότητά του συμβάλλει περισσότερο η εξέγερσή του, όπως εκφράζεται στο *Ισημερινό Ψύχος*: Η άρνηση της τάξης των πραγμάτων, συνθλιπτική για έναν οποιονδήποτε πολίτη:

«Η τάξη! Αδιαφορώ τελείως για την τάξη! Θέλω να αγαπήσω και να πεθάνω μέσα σε πλήρη αταξία!». Με αυτά τα λόγια σηματοδοτεί την εξέγερσή του ο Νικοπόλ. Κι αυτή η κάπως αφελής «αντιεξουσιαστική» στάση συμβάλλει στην απήχηση του έργου του Bilal. Με μία διαφορά. Δεν είναι μια στάση γενικώς, αλλά μια στάση που την υπαγορεύουν τα δεδομένα της μυθοπλασίας που στήνει. Και κατά τούτο είναι εξαιρετικά αποτελεσματικός.

Το *Ισημερινό Ψύχος* κυκλοφορεί και στην Ελλάδα από τη Βαβέλ.

ΛΟΡΚΑ: Ο ΙΣΠΑΝΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΨΥΧΗ

Ο Λόρκα έμελλε να χαθεί
μέσα στον μύθο του·
«καταραμένος» ποιητής της
Γρανάδας, συγγραφέας
ανδαλουσιάνικων δραμάτων,
τραγικό θύμα του Ισπανικού
Εμφύλιου. Όμως τον έφηβο
με την παιδική ψυχή, που
ακόμη στα 36 του χρόνια
έγραφε και έστηνε
παραστάσεις
κουκλοθέατρου, σπάνια
δίνεται ευκαιρία να τον
θυμηθούμε.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ υπήρξε για τον Λόρκα χώρος μυσταγωγίας αλλά και αγωγής της ψυχής, πολύ πέραν της απλής διασκέδασης. Του άρεσε να υπάρχει μέσα στο θέατρο εμψυχωτής της παράστασης, φρόντιζε προσωπικά το ανέβασμα των έργων του. Πριν από τις «αγροτικές» τραγωδίες, υπήρξαν οι υπερρεαλιστικοί πειραματισμοί, κι ακόμη νωρίτερα οι φάρσες σε τραγικούς και κωμικούς τόνους. Όμως η πρώτη μύηση έγινε με το κουκλοθέατρο.

Αρχές του αιώνα τσιγγάνοι κουκλοπαίχτες, στην πλατεία του χωριού Φουεντεβακέρος, λίγο έξω από τη Γρανάδα, και το ευφάνταστο παιδί μένει εκστατικό. Ευτυχώς υπάρχει η παραμάννα Ντολόρες, που φέρνει στην ποδιά της την ανδαλουσιάνικη παράδοση, για να του δείξει πώς να κουνά τις κούκλες.

Σε μουσική του δασκάλου του Μανουέλ ντε Φάλια, στήνει την πρώτη παράσταση κουκλοθέατρου. Ο ίδιος γράφει το έργο, σχεδιάζει τα σκηνικά και κοινώνει τα νήματα. Όλα αυτά ηχούν λίγο ρομαντικά. Όμως ο

Λόρκα συνεχίζει την παράδοση του τόπου του καθισμένος στα γόνατα του Μάστρο-Πέτρου. Ο Θερβάντες μας λέει, πως επειδή φοβόταν ο Μάστρο-Πέτρος τις μονομαχίες καταπιάστηκε με τις μαριονέτες και μάλιστα με θαυμαστή δεξιότητα.

Δύο κωμικοτραγωδίες έγραψε ο Λόρκα για το κουκλοθέατρο, ένα τρίτο κομμάτι έχει χαθεί. Σε αυτές εξιστορεί τις περιπέτειες του Δον Κριστομπίτα, που, όπως κουβαλά πάντα μαζί του ένα ρόπαλο, ονομάστηκαν «Κουκλοθέατρο του Κατσιπόρα», δηλαδή του «Χοντρορόπαλου». Όταν πρόσφατα, επονομάσαμε τον Δον Κριστομπίτα, Φασουλή, από τον ντόπιο ήρωα του κουκλοθέατρου, παραφράσαμε επί το ελληνικότερον και το ρόπαλο σε μαγκούρα.

Μεμψιμοιρίες ετυμολογίας που ελάχιστα ενδιαφέρουν τον μύθο: Μια κοπελιά θα παντρευτεί με το στανιό έναν γηραλέο αλλά πλούσιο. Προσφιλές θέμα του Λόρκα, που επανέρχεται σε διαφορετικές παραλλαγές, αφού τον βοηθά να χρωματίσει τα ήθη της γενέθλιας γης.

Έχουν περάσει ήδη 64 χρόνια από τότε που ο Λόρκα έγραψε τους «Φασουλήδες με τη μαγκούρα» που μας θυμίζει το ΔΗΠΕΘΕ Λάρισας σε μια εύθυμη και ιδιαίτερα φροντισμένη παράσταση. Τον θεατρικό λόγο του Λόρκα τον έχουμε συνηθίσει σε απόδοση Ν. Γκάτσου. Ωστόσο, η μεταγλώττιση της Ε. Χαράτση, σε συνεργασία με τον Π. Ματέο, διατηρεί ακέραιο τον λυρισμό σε μια καθομιλουμένη που δεν στερείται μουσικότητας και ελαφρώς ευπρεπίζει τις αθυροστομίες.

Στην παράσταση, το κουκλοθέατρο μεταμορφώνεται εν μέρει σε κανονικό θέατρο, όπου όμως οι ηθοποιοί διατηρούν τα

Στον ονειρικό κόσμο του κουκλοθέατρου

εξογκωμένα χαρακτηριστικά των ανδρείκελων και εν πολλοίς τον μηχανικό τρόπο κίνησης ενός νευρόσπαστου. Άλλωστε, στο έργο σώζονται διάσπαρτες σκηνές κουκλοθέατρου και ακόμη μαριονέτες σε φυσικό μέγεθος.

Δύσκολο ξεκίνημα ως σκηνοθέτης διάλεξε η Α. Κονιόρδου. Το μικτό θέαμα από κούκλες και ηθοποιούς, η αφέλεια της φάρσας σε συνδυασμό με το συμβολικό θέατρο που άρεσε στον Λόρκα, είναι ένας επισημικός συγκερασμός. Το αποτέλεσμα δείχνει το μεράκι της για το θέατρο.

Κυρίαρχο στοιχείο της παράστασης, τα παραμυθένια σκηνικά και κοστούμια του Α. Βέττα που υπαινικτικά αναφέρονται στον μαγικό χώρο του κουκλοθέατρου. Παλαίμαχος στη λορική φαντασία, πριν δέκα χρόνια είχε ντύσει με μια παραλλαγή τη φάρσα «Ο έρωτας του Δον Περλιμπλίν με την Μπελίσσα»

Την εντύπωση συμπληρώνουν οι τρυφερές κούκλες της Ε. Χειλαδάκη και οι γκροτέσκο μάσκες της Τ. Παραλή.

Χωρίς ανδαλουσιάνικα μοβ, η μουσική του Γ. Μανωλάκη ακολουθεί ελληνικό δρόμο, δημιουργώντας μια ατμόσφαιρα λαϊκού πανηγυριού που σηματοδοτεί τη βαθύρη τοπική συγγένεια. Κέρδος συμμετοχή των μουσικών εσκήνης.

Παράσταση που αναδεικνύεται από το σύνολο των ερμηνευτών. Κούκλα-ηθοποιός, ισορροπία επικίνδυνη. Σε χατωμένη αιώρηση, η δόνα Ροτα της Ε. Αποστόλου εύθυμοι φασουλήδες των Σ. Αντωνίου, Μ. Μαυροματάκη, Σταμούλη, Π. Πελεκοπούλου, Γεννατάς και Π. Σακελλαρίου. Το ονειρικό στοιχείο τονίζει ηδυμελής Η. Γεννατά, ενώ η Παπαδημητρίου δίνει ένα γοργό μορτάκι.

Το κουκλοθέατρο του Λόρκα μας προσφέρει έμπρακτη απεικόνιση, πως «... η μεγαλοσύνη μιας ποίησης δεν εξαρτάται από το μέγεθος του θέματος, για να θυμηθούμε τα λόγια του

Μ. Θεοδοσοπούλου

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

"Οψις ένυπνίου

Η ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΟΝΕΙΡΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

ΓΡΑΦΟΥΝ:

Δ. Ν. ΜΑΡΩΝΙΤΗΣ
Α. ΜΙΣΙΟΥ
Κ. ΒΑΛΑΚΑΣ
Μ. ΠΑΣΧΑΛΗΣ
Σ. Ν. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ
Β. ΛΕΝΤΑΚΗΣ
Χ. Γ. ΑΓΓΕΛΙΔΗ
Β. ΚΑΛΦΑΣ
Δ. Ι. ΚΥΡΤΑΤΑΣ
Γ. ΚΑΛΟΦΩΝΟΣ

Επιμέλεια έκδοσης
ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι. ΚΥΡΤΑΤΑΣ

Οι δέκα μελέτες που συγκεντρώνονται στον τόμο αυτόν παρουσιάστηκαν αρχικά σε έναν κύκλο διαλέξεων, που οργανώθηκε από τη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Κρήτης. Κοινό τους θέμα είναι τα όνειρα στην αρχαιότητα, από τον Όμηρο στους βυζαντινούς χρονικογράφους. Τα περισσότερα όνειρα που μνημονεύονται στα κείμενα της εποχής δεν τα ονειρεύτηκε ποτέ κανείς· συνήθως υπηρετούν τις ανάγκες του φιλολογικού είδους στο οποίο ανήκει κάθε κείμενο. Η εμμονή, ωστόσο, όλων των φιλολογικών ειδών στα όνειρα, βεβαιώνει ότι απλοί άνθρωποι και φιλόσοφοι προβληματίζονταν σοβαρά με την ονειρική εμπειρία. Η φιλολογική δυναμική των ονείρων απορρέει, σε κάποιο βαθμό, και από τη δυναμική τους στην καθημερινή ζωή. Οι μελέτες του τόμου προσπαθούν να αποκρυπτογραφήσουν τους κώδικες με τους οποίους επικοινωνούσαν οι αρχαίοι συγγραφείς με το κοινό τους. Παράλληλα, όταν αυτό είναι εφικτό, διεισδύουν, μέσα από τα όνειρα, και στον κόσμο της εγρήγορσης που συνήθιζε να τα αξιοποιεί. Αντικείμενο του τόμου δεν είναι μόνο η φιλολογική χρήση των ονείρων, αλλά και η χρήση τους στην καθημερινή ζωή.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΡΗΤΗΣ

Θ. 1527, 711 10 ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ ΤΗΛ. (081) 210035 FAX: 239735

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Σπύρος Μαρίνης, Σόλωνος 116, 106 81

Αθήνα, Τηλ. 3608348 Fax: 3619724

Σύγχρονη Έλληνική Πεζογραφία

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ ΝΑΝΟΣ 'Απ' τὰ κόκοιαλα βγαλμένη
ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ ΝΙΚΟΣ 'Αγαθός
ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ ΝΙΚΟΣ 'Αγῆμα τιμῶν
ΔΑΛΑΚΟΥΡΑ ΒΕΡΟΝΙΚΗ Τό παιχνίδι τοῦ τέλους
ΔΗΜΟΥ ΝΙΚΟΣ Τολμηρές ιστορίες
ΔΗΜΟΥ ΝΙΚΟΣ Παρ' ὅλα αὐτά
ΔΗΜΟΥ ΝΙΚΟΣ Μικρά βήματα
ΔΗΜΟΥ ΝΙΚΟΣ 'Ημερολόγιο τοῦ καύσωνα
ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΑΝΕΣΤΗΣ Τό ξενοδοχείο καί το σπίτι
καί ἄλλα πεζά
ΚΑΖΑΝΤΖΗΣ ΤΟΛΗΣ Τό τελευταίو καταφύγιο
ΚΑΡΥΠΙΔΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ Πρωταθλητής καταδύσεων
ΚΑΨΑΣΚΗΣ ΣΩΚΡΑΤΗΣ Πίσω ἀπό τό χαμόγελο
ΚΑΨΑΣΚΗΣ ΣΩΚΡΑΤΗΣ Πακτοκράτορας χωρίο τῆς
Ζάκυνθος
ΚΕΣΜΕΤΗ ΝΑΤΑΣΑ Τό αἰώνιο ρολόι
ΚΟΥΤΣΟΥΚΟΣ ΗΛΙΑΣ Καλύτερα νά νικοῦσαν οἱ
κόκοινοι
ΛΑΔΑΣ ΝΙΚΟΣ 'Ημερολογιακές σημειώσεις
ΜΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΘΩΜΑΣ 'Η Πάολα τοῦ Ρίο
ΝΟΛΛΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ Νεράιδα τῆς 'Αθήνας
ΝΟΛΛΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ Πολυξένη
ΞΕΝΑΚΗΣ ΜΑΝΩΛΗΣ Ποῦ κοῦκος; Ποῦ ἄνεμος;
ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗ Κυράνου
ΠΕΛΛΑΣ ΟΜΗΡΟΣ Στάλαγκ VIC
ΠΕΤΣΕΤΙΔΗΣ Τό παιχνίδι
ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ ΕΡΣΗ 'Εορταστικό
τριήμερο στά Γιάννενα
ΤΣΙΑΜΠΟΥΣΗΣ ΒΑΣΙΛΗΣ 'Η Βέσπα
καί ἄλλα ἐπαρχιακά διηγήματα
ΧΑΡΤΟΜΑΤΣΙΔΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ Τό παλιό κτίριο
ΧΟΥΛΙΑΡΑΣ ΝΙΚΟΣ Ζωή, τήν ἄλλη φορά
ΧΟΥΛΙΑΡΑΣ ΝΙΚΟΣ 'Ο Λούσιας
ΧΟΥΛΙΑΡΑΣ ΝΙΚΟΣ Τό ἄλλο μισό
ΧΟΥΛΙΑΡΑΣ ΝΙΚΟΣ Μπαρζακίον
ΧΟΥΛΙΑΡΑΣ ΝΙΚΟΣ Μιά ἱστορία τοῦ μακροῦ χειμῶνα

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

Γ. Φ. ΠΙΕΡΙΔΗΣ

'Ο καλός πολίτης καί οἱ ἄλλοι

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

'Ασκληπιοῦ 6, 'Αθήνα 106 80, τηλ. 3639960

Μισός αιώνας θέατρο

της Μάρης Θεοδοσοπούλου

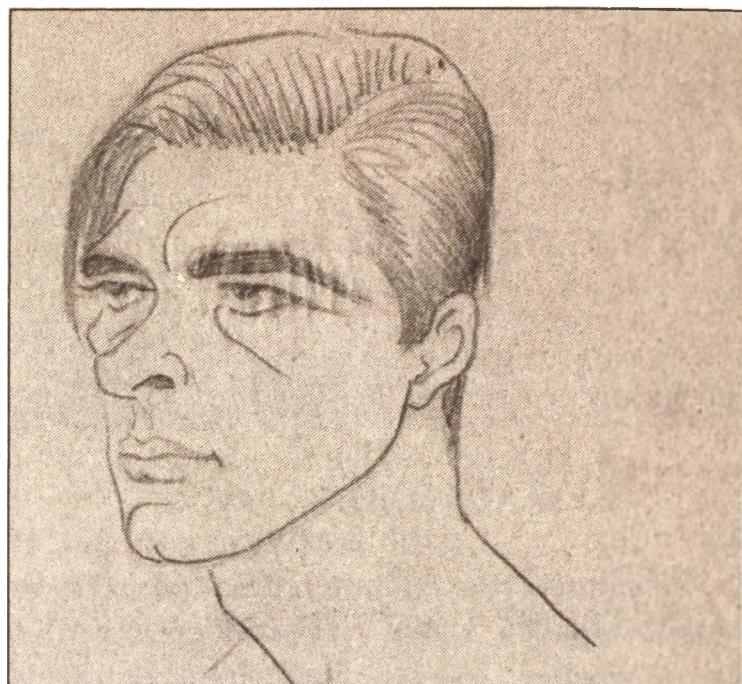
Δυσανάλογα σύντομη προς τον άνθρωπο και το πολύπλευρο έργο του, η μνεία, στον Τύπο, για το θάνατο του Θάνου Κωτσόπουλου. Πιθανόν, γιατί μακροημέρευσε μετά την αποχώρησή του από το θέατρο –τουλάχιστον ως άμεση παρουσία– και η μνήμη στις ημέρες μας παρουσιάζεται ασθενής. Ίσως να φταίνε και αυτά τα επικήδεια κείμενα, θαυμαστικά και γενικόλογα, στο σημείο να δημιουργούν εθισμό. Ωστόσο, δύσκολο και να ακριβολογήσεις, όταν βρίσκεσαι αντιμέτωπος με μια πληθωρική παρουσία, όπως ο Κωτσόπουλος, που καλύπτει μισό αιώνα θεατρικής ζωής. Αφού μάλιστα απουσιάζει η ιστορική καταγραφή στο χώρο του θεάτρου· ο πρώτος τόμος της ιστορίας του Γ. Σιδέρη φθάνει μέχρι το 1908 κι ακόμη περιμένουμε τη συνέχεια για την περίοδο έως το 1944. (Μετά;) Όσο για το καινούργιο μας απόκτημα, το όμορφο λεύκωμα *60 χρόνια Εθνικό Θέατρο* (εκδόσεις Κέδρος), ελάχιστα προσφέρεται, όπως στον χρονολογικό πίνακα παραστάσεων δεν αναγράφονται οι ηθοποιοί δίπλα στους άλλους συντελεστές.

Πράγματι, καθόλου εύκολη η αναδρομή στην πορεία του Κωτσόπουλου, αφού σχεδόν ταυτίζεται με την ιστορία των δύο κρατικών μας θεάτρων. Ανακάλυψη του Φώτου Πολίτη, ξεκινά μαθητής στην Επαγγελματική Σχολή Θεάτρου του σωματείου ελλήνων ηθοποιών, που δίνει τη μαγιά στη Σχολή του Εθνικού, όταν ιδρύεται το 1930. Εικοσάχρονος, ο Κωτσόπουλος μεταπηδά στο τελευταίο έτος και ως αριστούχος απόφοιτος διορίζεται στο Εθνικό, το 1932, εγκαταλείποντας οριστικά το πτυχίο νομικής.

Λέγεται πως η πρώτη του εμφάνιση γίνεται στην εναρκτήρια παράσταση του νεοσύστατου θεάτρου. «Ένας απαίσιος μαύρος που έβγαζε κάθε βράδυ το πτώμα του Αγαμέμνονα», 1932, *Αγαμέμνων* του Αισχύλου. Τότε σκηνοθέτης ο Φ. Πολίτης, του αναθέτει και τους πρώτους κανονικούς ρόλους στον *Έμπορο της Βενετίας* και τον *Θάνατο του Δανιόν*. Με τον αιφνίδιο θάνατό του, η σκυτάλη περνά στον Δ. Ροντήρη και μαζί έρχεται ο πρώτος μεγάλος ρόλος για τον Κωτσόπουλο που συμπίπτει με την παρθενική παράσταση ελληνικής τραγωδίας στο Ηρώδειο. 1936, Ορέστης στην *Ηλέκτρα* του Σοφοκλή, δίπλα στην καταξιωμένη δυάδα, Παξινού - Παπαδάκη.

Έτσι αρχίζει η 30ετία, 1936-1966, που θα αναδείξει τον Κωτσόπουλο στο κλασικό δραματολόγιο και το αρχαίο δράμα. Κυρίως στέγη του το Εθνικό, με σύντομες αλλά σημαντικές αποδράσεις προς το Ελεύθερο Θέατρο, στη δεκαετία του '40, με τα τότε ιερά τέρατα του θεάτρου μας. Ο ίδιος στις συνεντεύξεις του ξεχώριζε κάποιες παραστάσεις, όπως τον *Αίαντα* του Σοφοκλή το 1961· αποθέωση για τον ηθοποιό, που όμως δεν αρνήθηκε να μαθητεύσει και σε δευτερεύοντες ρόλους, Άγγελος και Εξάγγελος.

Το 1966, αποχωρεί ακόμα μια φορά για το Ελεύθερο Θέατρο· συμμετέχει στη βραχύβια «Ελληνική Σκηνή», δίπλα στην Α. Συνοδινού, τον Λ. Καλλέργη και τη σύντροφό του Α. Ραυτοπούλου. Ένα διάλειμμα πριν από την ευτυχή, όπως φαίνεται, συνεργασία με το Κ.Θ.Β.Ε. –διευθυντής ο Γ. Κιτσόπουλος– όταν, δίπλα στον ηθοποιό, εμφανίζεται συστηματικό-

Ανέκδοτο σκίτσο – πορτραίτο του Θ. Κωτσόπουλου Αύγουστος 1947.

τερα ο σκηνοθέτης Κωτσόπουλος. Εκεί, θα του δοθεί η ευκαιρία πραγματοποιήσει κι έναν κωμικό ρόλο, που θα αφήσει εποχή, Φύγυρος του Μολιέρου.

Όλα αυτά θα ήταν υπεραρκετά για τον «Άτλαντα», όπως τον απίλεσε ο Α. Σολωμός, δίνοντας παραστατικά τη συμβολή του Κωτσόπουλου στο θέατρο. Όμως υπάρχει ακόμη μια σημαντική διάσταση συγγραφικό του έργο. Μια ποιητική συλλογή που αριθμεί 200 ποιήματα σταλάγματα ζωής, ένα μυθιστόρημα και, κυρίαρχα, το ποιητικό θέατρο ή πεζό, με πηγή έμπνευσης την αρχαία τραγωδία, την πρόδη και παλαιότερη ιστορία, τη θρησκεία, αλλά και τη σύγχρονη ζωή, ριλαμβάνει 15 έργα. Τουλάχιστον, τόσα είναι αυτά που φρόντισε ο ίδιος να μας παραδώσει, τακτοποιημένα σε 3 τόμους, όπως κυκλοφόρησα το 1980 με τη φροντίδα του συγγραφέα Κ. Κουλουφάκου.

«Η δραματική ποιότητα και το ύψος του λόγου», που διαπίστωσαν θρωποι των γραμμάτων και της τέχνης, δείχνουν πως ο ηθοποιός υπερενε τον συγγραφέα και αντίστροφα. Το πρώτο έργο, *Ο πόλεμος τελεί* ολοκληρώνεται το 1931, παίρνει το πρώτο βραβείο στον Καλοκαινίο θεατρικό διαγωνισμό και ανεβαίνει από το «Λαϊκό Θέατρο» τσ Ρώτα· θριαμβευτική αρχή, έναυσμα για μια ακάματο συνέχεια με πολλές γραφές, που φθάνει μέχρι το 1980. Επτά από αυτά παρουσιάστη επί σκηνής, μάλιστα δύο στο Εθνικό· ο *Λυτρωμός* σε σκηνοθεσία Π. τσέλη, το 1946, όταν διευθυντής ήταν ο Γ. Θεοδοκάς, και πέρσι *Το ι της Αγίας*, γραμμένο το 1943, σε σκηνοθεσία Σπ. Ευαγγελάτου. Σε ικανοποίηση, τελικά, για τον συγγραφέα.

Ωστόσο, αποδίδοντας τιμητική μνεία στον Θάνο Κωτσόπουλο ηθοποιό - σκηνοθέτη - συγγραφέα, δεν είναι απαραίτητο υποβιβάζουμε τις νεότερες δυνάμεις του θεάτρου μας με φσεις όπως «ο τελευταίος μεγάλος ηθοποιός που μας είχε νει». Ο ίδιος, χρόνια δάσκαλος στη Σχολή του Εθνικού θητρου, δεν θα το επιθυμούσε.

Η Ελλάδα των Βαλκανικών Πολέμων

της Πέγκυ Κουνενάκη

μα εποχή που τα Βαλκάνια βρίσκονται στο επίκεντρο δραματικών εξελίξεων η Ελλάδα υφίσταται τον αντίκτυπο των γεγονότων, το συμπόσιο που οργανώ-
το Ε.Λ.Ι.Α. παίρνει ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες διαστάσεις. «Η Ελλάδα των Βαλ-
κικών πολέμων 1910-1914», είναι το θέμα αυτού του συμποσίου που οργανώνει
ιατρία Ελληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου στις 5, 6 και 7 Απριλί-
στο Παλαιό Αμφιθέατρο της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών.

ο συμπόσιο οργανώνεται στην επέ-
τειο της συμπλήρωσης ογδόντα χρό-
νων από τους Βαλκανικούς Πολέ-
μους, ενώ οι τριάντα ένας επιστήμο-
νες που θα συμμετάσχουν σε αυτό
νύνται να αναπτύξουν τα επιμέρους
τά του, που είναι οι βαλκανικές δι-
ματικές σχέσεις και οι επιρροές των
λων δυνάμεων, η συμβολή του ευρύ-
υ ελληνισμού, η ελληνική εσωτερική
τική και οι προετοιμασίες του πολέ-
η οικονομική υποστήριξη του αγώνα,
οινωνικοπολιτικές συνέπειές του, η
ίδευση και ο Τύπος, η μουσική και το
ρο της εποχής και η επίδραση του πο-
υ στην ελληνική λογοτεχνία, στη
ή παράδοση και στη φωτογραφία.
όχρονα με την έναρξη του συμποσίου
υκλοφορήσει και ένας τόμος με ανέκ-
ημερολόγια και γράμματα από το μέ-
επώνυμων και μη, που σώζονται στα
ία του ΕΛΙΑ, με επιμέλεια και εισα-
της Λύντιας Τρίχα.

έσα σε αυτόν τον τόμο καταγράφεται
ήχη που αισθάνονται πολλοί άνθρω-
να καταγράψουν στο χαρτί τα
δαία γεγονότα της ζωής τους που
νεται, όπως είναι φυσικό, σε περιό-
πολέμου. Ανάλογα με την ιδιο-
ρασία του, άλλος κρατάει ημερολό-
ι άλλος γράφει μακροσκελή γράμμα-
την οικογένειά του.

Λύντια Τρίχα επέλεξε και δημοσιεύ-
ς πιο αντιπροσωπευτικές μαρτυρίες,
ματα και ημερολόγια, επωνύμων και
του πολέμησαν το 1912 και το 1913.
τιωτικοί που παρακολουθούν τις εξε-
ς και κρίνουν τις αποφάσεις του
τηγείου. Γιατροί που στήνουν πρόχει-
νοσοκομεία κοντά στα πεδία των μα-

χών και περιμένουν τους τραυματίες. Επι-
χειρηματίες που παίρνουν το γυλιό τους
και προχωρούν σε αναζήτηση του εχθρού.
Μετανάστες που έρχονται από την Αμερι-
κή με την κήρυξη του πολέμου για να κα-
ταταγούν. Κάτοικοι των «νέων εδαφών»
που επιτέλους βλέπουν την απελευθέρωσή
τους. Μέσα από τα κείμενα αυτά ζωντα-
νεύει μια άλλη εποχή με τις δικές της κοι-
νωνικές, οικονομικές και υγειονομικές
συνθήκες. Μια εποχή που ο στρατός πολε-
μούσε δύο εχθρούς, τον Βούλγαρο και την
ψείρα, και που η γυναίκα θα μπορούσε να
θεάται έφιππη χωρίς να συνοδεύεται από
τον άνδρα της.

Ανάμεσα στα κείμενα που δημοσι-
εύονται είναι και το ημερολόγιο
του, υφηγητή τότε, της χειρουργι-
κής Μαθιού Μακκά, που αργότε-
ρα διηύθυνε τη χειρουργική κλινι-
κή και του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού.
Ας δούμε πώς περιγράφει τις πρώτες
εμπειρίες του ο Μακκάς:

9 Οκτωβρίου. Από το πρωί άρχισε σήμε-
ρα η δουλειά της ιδρύσεως του νοσοκομεί-
ου. Διευθυντής είνε ο αρχίατρος Παπαδό-
πουλος με βοηθούς τον Χρηστομάνον και
τον Βάον. Υπήρχε έως τώρα ένα νοσοκο-
μείον με 40 κρεβάτια και πρόκειται να μεί-
νη μόνο για τους παθολογικούς, για
τραυματίας, δε το καινούργιο. Ο Αναστα-
σόπουλος μου έδωκε απόλυτον ελευθε-
ρίαν. Στρώματα και παπλώματα επήραμε
κατά διαταγήν του φρουραρχείου από τα
τουρκικά σπίτια. Επίσης ό,τι πιάτα και
ποτήρια ηύραμε. Χειρουργικά είδη υπάρ-
χουν ελάχιστα, μόνον τα απολύτως ανα-
γκαία. Η δυσκολία ήτο πως έπρεπε να
ετοιμασθή το κτίριον γρήγορα διότι το

απόγευμα επεριμέναμε τραυματίας.
Ευτυχώς από χθες το βράδυ ήλθαν αι κ.κ.
Ν. και Ανδρ. Μελά, αι οποίαι εργάσθησαν
υπερανθρώπως. Το απόγευμα στις 2 ήτο το
λεγόμενον νοσοκομείον έτοιμον. Φυσικά
στρωματσάδα. Δεν ανεγνώριζα τον εαυτόν
μου όταν επήγαινα στα τουρκικά σπήτια
με αγκαρείαν από το φρουραρχείον και 4-
5 κάρρα για να μαζέψωμεν είδη για το νο-
σοκομείον.

Η μάχη άρχισε κατά τας 11 στο Σαρα-
ντάπορον έξω από τα Σέρβια. Φοβερά
σχυρά θέσις. Οι δικοί μας επετέθησαν και
ευρήκαν μεγάλην αντίστασιν. Έως το βρά-
δυ δεν κατώρθωσαν να εκτοπίσουν τον
εχθρό.

Στις 5 άρχισαν να φέρουν τους τραυμα-
τίας. Εστείλαμε από εδώ μερικές σούστες
και automobiles να φέρουν πληγωμένους.
Φροντίς για μεταφοράν τραυματιών δεν
υπάρχει καμμία. Εν γένει η υγειονομική
υπηρεσία είνε σχεδόν σαν να μην υπάρχει.
Διοργάνωσις φρικωδώς ατελής.

Μας έφεραν έως το βράδυ 120 τραυμα-
τίας. Ευτυχώς ως επί το πλείστον ελαφρώς
πληγωμένους. Μόνον δύο κοιλιακά τραύ-
ματα, 5-6 του θώρακος. Τα πλείστα των
άρθρων, συχνά χωρίς κάταγμα. Σχεδόν τα
μισά από όλα τα τραύματα είναι από
Schrappnellkuegeln [= βολιδοφόρες οβί-
δες]. Το τουρκικόν πυροβολικόν εκτυπού-
σε πολύ καλά. Καμμία αιμορραγία, κανέ-
να τραύμα που απήτη ταχείαν χειρουργι-
κήν επέμβασιν. Αρκετοί με μηδαμινά
τραύματα, αμυχάς από πέτρες κ.λπ. Δύο-
τρεις ύποπτοι ότι εκτυπήθησαν μόνον στο
δάκτυλο ή στα πόδια για να φύγουν από
την μάχην.

Όλα τα τραύματα τα εθεραπεύσαμεν με
ιώδιον και ασηπτικόν επίδεσμον. Οι έτοι-
μοι επίδεσμοι του στρατού καλοί, αλλά πο-
λύ μεγάλοι και δυσκολομεταχείριστοι. Την
νύκτα είχε γεμίσει το νοσοκομείον μας και
αρχίσαμε να στέλνωμε στον ακραίον σταθ-
μόν, ο οποίος έπιασε ένα σπήτι και άνοιξε
νοσοκομείον. Θα μπορέση να χωρέση 40
τραυματίας. Στις 2.30 την νύκτα έπαυσαν
να φθάνουν οι τραυματία. Είχε πιάσει
βροχή και θα τους εκράτησαν απάνω. □

ΣΑΠΦΩ ΚΥΡΙΑΚΗ:

ΜΙΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΥΣΙΑ

Με μια αναδρομική έκθεση στο «Τιτάνιουμ» η Σαπφώ Κυριάκη επανεμφανίζεται μετά από πολλά χρόνια απουσίας. Μιας απουσίας δημιουργικής, που έφερε στο φως εξήντα πίνακες μεγάλων διαστάσεων γεμάτους μνήμες από ιστορικές περιπέτειες αιώνων που παίρνουν τη θέση τους στο τελάρο, συνοδεύοντας το τότε με το σήμερα.

ΣΤΑ ΤΕΛΗ της δεκαετίας του '50, ο Κριστιάν Ζερβός είχε πει στον Άγγελο Προκοπίου (τεχνοκριτικό της εφημερίδας *Καθημερινή*) για τη Σαπφώ Κυριάκη: «Φεύγω από την Ελλάδα με μία μεγάλη καλλιτεχνική συγκίνηση. Δεν μιμείται κανέναν και κλείνει δύναμη στο έργο της».

Τότε, η Σαπφώ Κυριάκη ήταν μία νεόκοπη εικαστική καλλιτέχνης, που είχε ξεφύγει από το ρεύμα της εποχής, έκανε ανεικονική ζωγραφική, πρέσβευε σε εποχές δύσκολες το μοντέρνο, όντας πολύ κοντά στην ευρωπαϊκή ζωγραφική, χωρίς να έχει βιωμένες εικόνες, συγκεκριμένη -λόγω συνθηκών- ενημέρωση, χωρίς η παιδεία της να τροφοδοτείται από αυτήν. Ήταν μία νέα καλλιτέχνης που είχε μεγαλώσει στην Κέρκυρα και οδηγούμενη από το ισχυρό της ένστικτο προχώρησε στη δημιουργία αφηρημένης τέχνης εισάγοντας κενά δαιμόνια στους ομότεχνούς της που οι περισσότεροι εκείνη την εποχή πάλευαν ανάμεσα στο παλιό και το καινούργιο.

Το όνομά της σήμερα, σχεδόν άγνωστο στους νεότερους, επανεμφανίζεται στο εικαστικό προσκήνιο με μια αναδρομική έκθεση στο «Τιτάνιουμ», συνδέοντας το τότε με το σήμερα, επαναφέροντας το θέμα της ανεικονικής ζωγραφικής έστω και αν έχουν περάσει τόσα χρόνια και έχει κυλήσει πολύ νερό στο αυλάκι της ελληνικής σύγχρονης Τέχνης.

Ας πάρουμε όμως τα πράγματα από την αρχή: Η Σαπφώ Κυριάκη γεννήθηκε στην Κέρκυρα και από τα δώδεκα χρόνια της ως τα δεκαεννιά πήρε μαθήματα πλάι στον γνωστό ζωγράφο Τεν Φλωριά, έναν καλλιτέχνη που δεν δίστασε να χρησιμοποιήσει παραμορφώσεις της φόρμας του, προκειμένου να πετύχει δραματικά εκφραστικά αποτελέσματα. Ο δάσκαλος ήταν ενήμερος των επιτευγμάτων του κυβι-

Έργο της Σαπφώς Κυριάκη με τίτλο «Οργή παίχτης» (Λάδι σε μουσαμά - 195

σμού, της τέχνης του Ματίς και του Πικάσο. Έτσι, η μαθήτριά γρήγορα εξοικειώθηκε με ένα αντιακαδημαϊκό κλίμα και προχώρησε σε πειραματισμούς ή ανατροπές κλασικών λύσεων. Αυτά τα κρίσιμα για τις επιλογές της χρόνια, στάθηκε πλάι της ο επίσης Κερκυραίος Αχιλλέας Απέργης. Αυτή η καλλιτεχνική επικοινωνία ευοδώθηκε στις 17 Μαρτίου του 1955, όταν ο Απέργης και η Κυριάκη παρουσίασαν τη δουλειά τους, γλυπτική και ζωγραφική, στη γκαλερί «Ιλισσός» στην οδό Αμερικής, ένα χώρο που δεν υπάρχει πια. Αυτή όμως η κοινή παρουσία των δύο καλλιτεχνών έχει και τα παραλείπομένα της: Ο Γιώργος Μπουζιάνης μαζί με τον Ευθύμη Παπαδημητρίου είδαν με πολύ σκεπτικισμό τα πρώτα της έργα στη γκαλερί «Ιλισσός», αποδίδοντάς τα σε «διαταραγμένη προσωπικότητα». Ταυτόχρονα, οι Σπύρος Βασιλείου και Νίκος Νικολάου αντιδρώντας με τον τρόπο τους, αρνήθηκαν να συμμετάσχουν στην ίδια έκθεση. Έτσι, η Κυριάκη συνυπήρξε μόνο με τον Αχιλλέα Απέργη. Τα επεισόδια όμως δεν έλειψαν και από την επόμενη παρουσίασή της, το 1956, στον «Ζυγό». Το έργο της υπερασπιζόταν ο Τόμπρος έναντι του Γεωργιάδη και μάλιστα με τρόπο ιδιαίτερα δυναμικό. Όταν μάλιστα εξελίσσονταν τον προβληματισμό της η ζωγράφος άρχισε να τοποθετεί γύψους πάνω στους πίνακές της, ο Άγγελος Προκοπίου που της είχε παρασταθεί στην αρχή της καριέρας της έγραψε: «έπαψε να είναι ζωγράφος κι έγινε χτίστης». Τέλος, όταν παρουσίασε το 1955 έναν κυβιστικότερο «Εσταυρωμένο» (έργο που υπάρχει και στην τωρινή της έκθεση) δέχτηκε από το κοινό της όχι μόνο διαμαρτυρίες αλλά θεωρήθηκε και βέβηλη.

Όλα αυτά δείχνουν ακριβώς το κλίμα μέσα στο οποίο έπρεπε να υπάρξουν και να δημιουργήσουν οι μοντερνιστές της εποχής

Το 1956 διοργανώνεται η πρώτη ατομική έκθεση της ζωγράφου με έργα αρκετά προχωρημένα από πλευράς αφηρημένης διατύπωσης. Ακολουθώντας μια προσωπική μέθοδο έρευνας που ισορροπεί την αυθόρμητη χειρο-

νομία και την οργάνωση της φόρμας με λογικό-εύρυθμο ύφος, φτάνει σε διατυπωμένες και πειστικές. Την ίδια εποχή ο Γιάννης Μαλτέζος, ο Γαϊτής και ο Θανάσης Τίγγος εμφανίζονται στο προσκήνιο, το ίδιο δημιουργοί που πειραματίζονται στην ιδιότυπη τεύθυνση με τη Σαπφώ Κυριάκη. Ακολούθως λίγο αργότερα ο Κανιάρης, ο Κεσσανί Τσοκλής, η Αντύπα που εκθέτουν στην ίδια γκαλερί, παρόμοιους προβληματισμούς. Η αναζήτηση περισσότερο από πλαστική αναγκαιότητα άζει να κερδίζει μερικούς από τους νέους καστικούς καλλιτέχνες της εποχής.

Το 1958 η Κυριάκη οργανώνει τη δική της ατομική έκθεσή της στο Λονδίνο και πάλι στο Παρίσι, ακολουθεί η Νέα Υόρκη και η Γουισκόνσιν. Από εκεί και πέρα η καλλιτεχνική αποσύρεται. Δεν δημοσιοποιεί τη δουλειά τα χρόνια περνούν, εκείνη συνεχίζει να μαθαίνει και κλεισμένη στο εργαστήριό της, μετά από παρότρυνση φίλων επανέρχεται. Και αυτή η σιωπή της έχει μετουσιωθεί σε τέχνη υψηλής αισθητικής. Η ευρωπαϊκή εμπειρία που με τα χρόνια απέκτησε αποτελεί πια ευδιάκριτα στο έργο της. Η ζωγραφική επιφάνεια της Κυριάκη με τον καιρό ρεοποιείται, γλυπτικές παραστάσεις καταβάνουν ένα μεγάλο μέρος των πινάκων πηλώνει η ανάγλυφά της επιστρέφουν σε μία υποπαραστατικότητα. Όντα προϊστορικά, μπου αναδύονται από τα βάθη των αιώνων κρύνονται στο βάθος των εικόνων της. (Χαϊκές μνήμες είναι παντού παρούσες, πια χαμένων πολιτειών, εξωτικά άνθη δούν από τη φαντασία της καλλιτέχνης παίρνουν τη θέση τους στο τελάρο. Απορία από ιστορικές περιπέτειες, χώρο απείπερασσαν εκτός από το χρόνο η φωτιά, η οδύνη και ο θάνατος αναπαριστών χρώματα γαιώδη.

Τώρα πια η Σαπφώ Κυριάκη είναι και παρούσα, παλεύει με δυναμισμό για το ματά της, ξαναφέρει στην επιφάνεια πτες χαμένες, αυτές που μόνο δημιουργοί πηλοί για καιρό μπορούν να κατέχουν.

Πέγκυ Κου

ΑΝΤΙΘΕΤΙΚΟΙ ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ

**Κώστας Βαρώτσος,
Πάνος Χαραλάμπους,
Γιώργος Ρόρρης,
οι καλλιτέχνες που
ασχολούν το σημερινό μας
σημείωμα.**

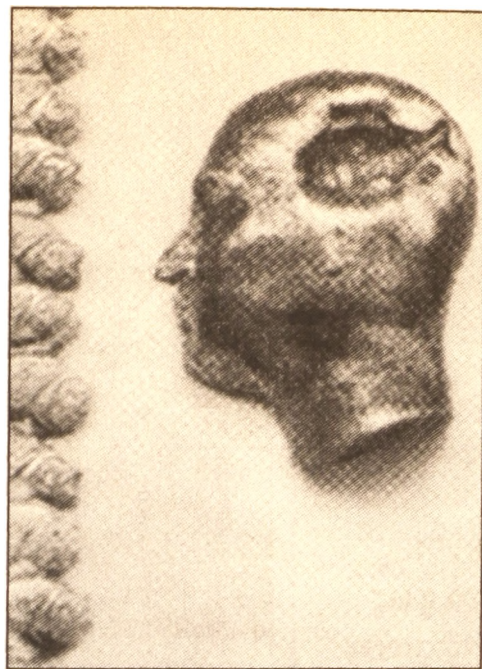
Η γραμματική ταξινόμηση μορφών της γλώσσας μπορεί εδώ να μεταφερθεί άνετα παράλληλες προτάσεις που παρουσιάζονται, αυτό τον και στους εικαστικούς εκθεσιαίς χώρους της Αθήνας. Αν λοιπόν, διατυπώνονται εκθέσεις που συνδέονται με την οικιακή τέχνη, υπάρχουν όσο (ταυτόχρονα μάλιστα λογες) και οι αποδόσεις αναπαραστατικής ιδιαιτεότητας, οι οποίες προσκομίζουν έναν προβληματισμό, φαινοικά τουλάχιστον, αναστόμνο στους αντίποδες εξέλιξης του μοντερνισμού. Ο διαφορετικούς φυσικά καλλιτέχνες, κι ο λόγος που χορεύει τη συμπαρουσίασή είναι, από τη μεριά του θετή εκθεσιακή τους γειτνίασις γκαλερί, η οποία συνιπράγμα εύλογο ώστε να ρωτηθεί κανείς για τις καθήκονσεις που ακολουθούνται σημερινή τέχνη. Μετά την η των ιδεολογιών, τα τυχόν ξοδα μοντερνισμών και μεντερνισμών, τις ενθαρμικές προθέσεις επανακαμών των αρχών και των τιμοτήτων της τέχνης (και ποια εποχή, άραγε, δεν βαιναν αυτά;), μετά τη δινηση εσης της εικαστικής ισας με σκεπτικό, υλικά ντιλήψεις άλλων περιοχών πιστήμης, της τεχνολογίας, διαφήμισης και των εφαρύν, το ζήτημα έχει μπλέξει νάλυτα για τους αμύντορες «προοδευτικότητας», αλλά για τους στοχαστές των κοικών παρεμβάσεων της τέ, χωρίς να μπορεί κανείς εξαιρέσει και κάποιους ότροπους αφορισμούς για θοδρομήσεις ή για προχω-

ρήματα, με ακαθόριστους ακόμα προσανατολισμούς.

Η μεγαλύτερη κρίση παρουσιάζεται στις ερμηνείες και στις συντεταγμένες τους. Και αν ακόμα εξαιρέσει κανείς το αποδεχόμενο ποσοστό υποκειμενισμού, μέσα από ποιας τάξεως άραγε στελέχωση κριτηρίων μπορούν πλέον να γίνουν τοποθετήσεις (δεν μιλώ καν για αξιολογήσεις) σε ένα πεδίο που αναδιαρθρώνεται θεωρητικά, προσπαθώντας να παρακολουθήσει τις όποιες εξελίξεις; Το μόνο που μπορούμε σήμερα να κάνουμε είναι ορισμένες επισημάνσεις, με ενσωματωμένες τις αμφιβολίες για κάθε βεβαιότητα.

Το προκείμενο που απασχολεί τους περισσότερους, είναι το μέτρο και ο βαθμός που επανακάμπει η εικόνα. Η εικόνα ως αλληγορία, αυτοπραγμάτωση, ως διακριτικό γνώριμα και αυτοκατάργηση, ως πρόσχημα ή ως συνειρμός, ως αινιγματικό, τέλος, αντίκρουσμα. Από την άλλη μεριά, η εικόνα επανέρχεται ως άλλοθι για μια καθολικότερη διάψευση, όπου μέσα από τα σπαράγματά της παραπέμπει σε μια άλλου τύπου πραγματικότητα. Η εικόνα είναι μέσον ή αποτέλεσμα μιας διεργασίας νοητικής και αισθητηριακής τάξεως; Το μέσον είναι μήνυμα ή μήνυμα είναι το μέσον;

Αυτό το τελευταίο τουλάχιστον, με την ανάλυση φόρμας, γραφής, χειρονομίας και σημειοδοσίας των φορτίων που αναλαμβάνει να υποδείξει η επανασύνθεση του πρίσματος επεξεργασίας της «εικόνας» στη δημιουργική της ανακατασκευή, φαίνεται να είναι διαπιστευτικό, όσον αφορά τις συνδηλώσεις (αλλά και τις υποδηλώσεις) του κάθε δημιουργού. Δεν μπορώ να εξορκίσω ωστόσο δαίμονες εκεί που δεν υπάρχουν. Δεν μπορώ να κατηγοριοποιήσω σχηματικά προτάσεις. Είναι όμως δυνατόν να εντοπιστούν πρωτότυπες και διευρυμένες λύσεις, να διαχωριστούν από τις κοινοτοπίες, τις επαναλήψεις με επικαλύψεις δήθεν ευαισθησιών, ρητορικής

Π. Χαραλάμπους: *Περί Αλιείας* στο ΑΡΤΙΟ

εξυπνάδας, τεχνασμάτων, ευφυολογημάτων, που θολώνουν συχνά την ατμόσφαιρα στην εικαστική μας αιθαλομιχλώδη περιοχή.

Χωρίς λοιπόν αφορισμούς, αλλά με τη συναίσθηση μιας κατά το δυνατόν προσεκτικής προσέγγισης στον προβληματισμό των δημιουργών που παρουσιάζουν έργα τους αυτό το διάστημα, επεσήμανα αρχικά την έκθεση του Κώστα Βαρώτσου (γκαλερί Ιλ. Τούντα). Τα έργα του αυτά έρχονται σαν συνέχεια και εξέλιξη του ίδιου σκεπτικού των ισορροπιών που είχε δημιουργήσει με τις γυάλινες σφαίρες του γεμάτες νερό, οι οποίες σε διαγώνια διάταξη κρέμονταν από την οροφή (γκαλ. Μοιραράκη), ενεργοποιώντας χώρο και αντανάκλασεις που τόνιζαν την αίσθηση του μετέωρου. Ο Κ.Β. με τα τωρινά του έργα προχώρησε προς μια συναφή κατεύθυνση, κατασκευάζοντας πέτρινα ημιθόλια που παραπέμπουν σε *igloo*, σε πρωτόγονες μήτρες ή κελύφη μιας διαταραγμένης σφαιροειδούς ισορροπίας. Αν οι δυνάμεις χώρου και τα ωστικά τους φορτία εξεικονίζονταν πλαστικά μέσα από το γυαλί και το νερό, σε αυτήν την έκθεση πρωταγωνιστικό ρόλο παίζουν οι δυνάμεις βάρους και βάθους. Το εκτόπισμα της φόρμας συμποσώνεται μαγνητικά στο περίβλημα και στις αναγωγές του σχηματισμού του. Εδώ δεν έχει καμία σχέση η επικαλούμενη «βιομηχανική επανάσταση» για να αποκτήσουν τα σύ- τως ή άλλως ενδιαφέροντα

αυτά έργα «κοινωνική διάσταση».

Ο Πάνος Χαραλάμπους (γκαλερί ΑΡΤΙΟ) εκθέτει σύνεργα της αλιείας (άγκιστρα γαντζωμένα σε φελλούς, δίχτυ, τρίαινα/καμάκι) δίπλα σε έναν χάρτη υψομετρικό της ευρύτερης περιοχής στην οποία υπάρχει η λίμνη Αμβρακία. Παραπέμποντας στον *Σοφιστή* του Πλάτωνα και στις ταξινομήσεις παραγωγικών δραστηριοτήτων και τεχνικών, δημιουργεί με το δικό του «περιβάλλον» μια μεταφορική αναλογία παραγωγής ιδεών συγκεφαλαιωμένη στην πράξη του ψαρέματος. Η αλιεία νοήματος από τη μια πλευρά και η αλιεία προϊόντος από την άλλη, τονίζονται μέσα από τον διεργασιακό τους συσχετισμό, ανακαλώντας τις προϋποθέσεις δημιουργίας της ίδιας της ιδέας, ως μια πράξη εικαστική που στοιχειοθετεί τις αρχές της, καθώς το μέσον και η διαδικασία αποτυπώνονται στη δομική και στην εννοιακή συγκρότηση του έργου. Του έργου όπου ταυτισμένους συστεγάζει τον *homo faber* και τον *homo sapiens*.

Θέλησα να κλείσω αυτό μου το σημείωμα με την έκθεση του Γιώργου Ρόρρη (γκαλερί «Μέδουσα-Μέδουσα +1»). Ο κόσμος ο δικός του είναι ο κόσμος της αποσκιάς και των περιθωρίων που αφήνονται έξω από το φάσμα που αγκαλιάζει η προσοχή του βλέμματος. Παρακολουθεί και αναπλάθει, υπό ορισμένη οπτική γωνία, τα απόνερα, θα λέγαμε, μιας ζωής που λανθάνει. Ο τρόπος του, αλλού αφηγηματικός, αλλού υπαινικτικός, φέρνει στο προσκήνιο χώρους της καθημερινότητας ξεχασμένους από το χρόνο. Επιδέξιο σχέδιο, ευαισθησία στο χρώμα. Μεσογειακή νοσταλγία και ιχνηλασία της υλικής χοϊκότητας μέσα από χαμηλότορες κλίμακες ψιθύρων των εγκαταλελειμμένων πραγμάτων. Σε ορισμένα έργα ωστόσο πληθωρική είναι η παρουσία των καταλιβάδων του χρώματος (με άλλα λόγια, προσοχή στα σταξίματα γιατί δεν προσδίδουν ρευστότητα στις φόρμες, που αντίθετα κινδυνεύουν από τη μανιέρα).

Αθηνά Σχινά

ΤΟ 4ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΑ

Ένα άλλο ίδρυμα που εργάζεται αθόρυβα αλλά ουσιαστικά, είναι το Ίδρυμα Σάκη Καραγιώργα που θα πραγματοποιήσει το τέταρτο επιστημονικό του συνέδριο από 24 έως 26 Νοεμβρίου του 1993. Θέμα του συνεδρίου είναι: «Η ελληνική κοινωνία κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο (1945-67)». Στόχοι του συνεδρίου θα είναι η ανάλυση και η ερμηνεία των κοινωνικών διαδικασιών που οδήγησαν στην παγίωση θεσμών, στον οικονομικό μετασχηματισμό, στις κοινωνικές συγκρούσεις και στις πολιτικές κρίσεις της περιόδου εκείνης. Η περίοδος 1945-67 είναι σχετικά ανεξερεύνητη από τις κοινωνικές και ιστορικές επιστήμες, ενώ η κατανόησή της αποτελεί αναγκαίο βήμα για την ερμηνεία και των πιο σύγχρονων εξελίξεων της ελληνικής κοινωνίας. Το Ίδρυμα Σάκη Καραγιώργα, αποβλέπει με το 4ο συνέδριό του, να καλύψει αυτά τα κενά.

Συνδιοργανωτές του συνεδρίου είναι το Πάντειο Πανεπιστήμιο και το Οικονομικό Τμήμα του Πανεπιστημίου Αθηνών. Η θεματολογία του θα καλύψει τους ακόλουθους τομείς:

- Η περίοδος της ανασυγκρότησης: κοινωνικές δυνάμεις και ο ρόλος του κράτους.
- Οικονομική ανάπτυξη και σταθεροποίηση.
- Οικονομικά και κοινωνικά αποτελέσματα της εσωτερικής και εξωτερικής μετανάστευσης.
- Πολιτικές δυνάμεις, εσωτερικές πολιτικές διεργασίες και εξωτερική πολιτική.
- Οικονομικά και κοινωνικά αδιέξοδα στη δεκαετία του '60 και οι τάσεις της υπέρβασης στο πολιτικό επίπεδο.
- Οικοδομική δραστηριότητα και πολιτική γης - δημόσια έργα, βιομηχανική χωροθέτηση και ανάπτυξη πολεοδομικών συγκροτημάτων.
- Έννοιες και πρακτικές του οικονομικού προγραμματισμού.
- Η οικονομική σκέψη της εποχής απέναντι στα προβλήματα της κοινωνίας.
- Ιδεολογικά ρεύματα και πολιτισμικές τάσεις στην Α' μεταπολεμική περίοδο.

Για κάθε σχετική πληροφορία οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να απευθύνονται στα γραφεία του Ιδρύματος στην οδό Μαραθωνοδρόμου και Χατζοπούλου 16, Σχολή Ξένων Γλωσσών του Παντείου Πανεπιστημίου, τηλ.: 9219712, καθημερινά από 9.00-14.00.

* Μια εξαιρετική νεαρή πιανίστα που σήμερα κάνει καριέρα στο Παρίσι, η Λήδα Μασούρα, εμφανίζεται σε δύο ατομικά ρεσιτάλ στην Ελλάδα, ερμηνεύοντας έργα Χάνντν, Ραβέλ και Σοπέν. Το πρώτο ρεσιτάλ θα δοθεί στην αίθουσα συναυλιών Φίλιππος Νάκας, Ιπποκράτους 41, τη Δευτέρα 5 Απριλίου (20.30 μ.μ.) και το δεύτερο στην αίθουσα Αυλαία της Θεσσαλονίκης την Πέμπτη 8 Απριλίου (επίσης 20.30 μ.μ.).

Μια ενδιαφέρουσα έκθεση χαρακτική παρουσιάζεται αυτές τις μέρες στο Κέντρο Γραμμάτων και Τεχνών «Αποψη» οδού Δεινοκράτου. Είναι έργα του Γιάννη Γουρζή, χαλκογράμμε την τεχνική της ξηρής χάραξης και λιθογραφίες (πρόσφατα και παλιότερα). Γνήσιον χαρακτικά (αντίβιοστα λογής «πολλαπλά» που κυκλοφορούν ευρύτερα), γνώση μιας πλούσιας παράδοσης και δημιουργική ανάπλαση θεμάτων της πραγματικότητας σε μια τελετουργική περιπέτεια. Ως τι Μαΐου.

ΟΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ ΤΗΣ ΕΡΤ

Στις 29 Μαρτίου, η «Γενική Διεύθυνση Μουσικών Συνόλων της Ε.Ρ.Τ.», μαζί με τις εξαγγελίες των προθέσεων και των προσδοκιών της - δια στόματος του γενικού διευθυντού Μίκη Θεοδωράκη -, έφερε το κοινό σε μια πρώτη επαφή με τα τρία ανανεωμένα μουσικά της συγκροτήματα: Την «Εθνική Συμφωνική Ορχήστρα», τη «Χορωδία» και την «Ορχήστρα Σύγχρονης Μουσικής».

Συνηθισμένοι καθώς είμαστε, αρχικά να πληροφορούμαστε τα μεγαλεπήβολα σχέδια κάποιου εγχειρήματος, τα γεμάτα πάντοτε καλές προθέσεις, και λίγο αργότερα, μετά την πάροδο των εξαγγελιών, η υλοποίησή τους να μας προσγειώνει σε ένα άνευ λόγου και ουσίας πεπραγμένο, αυτή η παράλληλη παρουσίαση των προθέσεων και μιας πρώτης εικόνας του «αποτελέσματος» και σοβαρότητα δείχνει και προδικάζει κάπως την επιτυχία του εγχειρήματος.

Κύρια πρόθεση η διάδοση της έντεχνης ελληνικής μουσικής. Μια αναγκαιότητα που δεν επισημαίνεται βέβαια για πρώτη φορά, ενδιαφέρον παρουσιάζει όμως η έμφαση που δόθηκε σε αυτό το σημείο και η εξαγγελία κάποιων ουσιαστικών δραστηριοτήτων. Μεταξύ αυτών, ο επαναπροσδιορισμός του ρόλου των μουσικών συνόλων της Ε.Ρ.Τ. και κυρίως αυτής της «Εθνικής Συμφωνικής», η δημιουργία εκδοτικού και διανομητικού τμήματος, οι αναθέσεις παραγγελιών έργων, καθώς και η πραγματοποίηση διαγωνισμών σύνθεσης για νέους συνθέτες.

Η μέχρι πρότινος «Συμφωνική Ορχήστρα της Ε.Ρ.Α.» μετονομάζεται σε «Εθνική Συμφωνική Ορχήστρα», υποδηλώνοντας έτσι σαφέστερα την κατεύθυνση των μουσικών της επιλογών. Το καταξιωμένο αυτό μουσικό σύνολο της Ε.Ρ.Τ., που κατ' επανάληψη έχει επιδείξει την ευαισθησία

του απέναντι στην ελληνική μουσική (προγράμματα αφιερωμένα σε έργα Ελλήνων συνθετών, αναλαμβάνει, σύμφωνα με τα εξαγγελθέντα, αποκαταστήσει μια κατάφωρη ιστορική αδιαφορία που έγινε ως τώρα, σε βάρος της ελληνικής μουσικής δημιουργίας, της οποίας τα περισσότερα έργα παραγκωνίστηκαν εντελώς. Ή και καν χωρίς την αναγκαία ποσότητα και ποιότητα δοκιμών».

Ανανεωμένη σε ανθρώπινο δυναμικό, όσον και τα άλλα σύνολα (εξαιτίας των ανακατατάξεων που επέβαλε στις ορχήστρες η μονοθεσμία μουσικών), κατόρθωσε να δώσει σε αυτή την φάνιση με τη νέα σύνθεση των μουσικών και τη διεύθυνση του Jordi Moya, ένα πολύ καλό δείγμα για το παρόν αλλά κυρίως για τις μελλοντικές της δυνατότητες.

Σημειώνουμε εδώ ότι αυτή μαζί με την «Χορωδία» είναι τα δύο σύνολα που κυρίως θα σπουν το βάρος του μουσικού προγράμματος Ε.Ρ.Τ.

Το δεύτερο συμφωνικό συγκρότημα, η οντισμένη «Ορχήστρα Σύγχρονης Μουσικής» συνεχιστής της «ελαφράς» και μετέπειτα ορχήστρας «ποικίλης» μουσικής, εμφανίστηκε με πως ασαφείς στόχους και προσανατολισμό. Μικρότερο και πιο ευέλικτο σύνολο, που σίγουρα είναι να κινηθεί σε ένα πιο πλατύ επίπεδο που να καλύπτει από τα όρια της έντεχνης λαϊκής ως το ελληνικό και ξένο ποιοτικό τραγούδι, τη μετονομασία του δικαιολογεί, αλλά ούτε στους στόχους του εμφανίζεται κάτι το συνολικά νέο.

Ας ελπίσουμε ότι δεν θα μείνουμε στις εξελίξεις.

Οραματιστές και ηδονοβλεψίες

Νίκη Λοϊζίδη

Απόγειο και κρίση της πρωτοποριακής
ιδεολογίας

Νεφέλη, Αθήνα 1992

Επικατάρατος ο άνθρωπος, όστις κάμη γλυπτόν ή
χωνευτόν, βδέλυγμα εις τον Κύριον, έργον χειρών
τεχνίτου και θέση εν αποκρύφω... Τα γλυπτά των
θεών αυτών θέλετε καύσει εν πυρί...

Δευτερονόμιον κζ' 15, ζ' 25.

Ας αισχυνθώσι πάντες οι λατρεύοντες τα γλυπτά, οι
καυχώμενοι εις τα είδωλα.

Ψαλμοί 4 ζ' 7

ο τελευταίο βιβλίο της Νίκης Λοϊζίδη εκθέτει, με
ευμέθοδη προσήλωση που οφείλεται από κάθε
τηρό ιστορικό της τέχνης, τις εδώ και ενάμιση αι-
σχέσεις των καλλιτεχνικών πρωτοποριών με τον
κωνικό και διανοητικό τους περίγυρο – τις συνθή-
που τις γεννούν, τα περιστατικά που τις εκτρέ-
ν, τα πρόσωπα που τις μεγαλύνουν, τις συγκυρίες
τις καταβάλλουν.

Η τα τέσσερα μέρη του βιβλίου εξετάζονται ειδικό-
α: επιφανείς όσο και μέτρια γνωστές απόπειρες
συνδεθεί η τέχνη με επιδιώξεις κοινωνικών κινη-
ον (το αισθητικά ωραίο και το κοινωνικά ανατρε-
ό ως εφάμιλλες, και οριακά ταυτόσημες, «υπο-
εις ευτυχίας»): η μεταφορική χρήση του όρου
nt-garde» και οι πολυσημικές αντιμετώπισεις του
τους οπαδούς μιας μαχόμενης «εμπροσθοφυλα-
οι διακυμάνσεις του «διανοούμενου-καλλιτέ-
μεταξύ του ρόλου του κοινωνικού αρχηγού και
ρόλου του θρησκευτικού μύστη: και η σθεναρή,
ύτοις, σύνδεση των καλλιτεχνικών πρωτοποριών
ς εκφάνσεις της λεγόμενης «νεοτεριχότητας».

κεντρική προβληματική του βιβλίου «αναπτύσ-
» έτσι, κατ' έκτασιν όσο και κατ' ουσίαν, ανάμε-
την προμετωπίδα από ένα κείμενο του Renato
joli (1968), σχετικό με την αντιφατικότητα των
ποποριακών επιδιώξεων προς τη μαζική κουλτού-
αι σε μια διακήρυξη του περιοδικού *Lef* (1923),
τα πολύ καλοδιαλεγμένα ντοκουμέντα πρωτοπο-
ών μανιφέστων που παρατίθενται στο τελικό πα-
ημα:

Εσείς που σας αποκαλούν Καλλιτέχνες!

Σταματάτε να ανακατεύετε χρώματα

πάνω σε σκωροφαγώμενους καμβάδες.

Σταματάτε τη διακόσμηση της ανάλαφρης ζωής
των αστών.

Καλλιεργήστε την καλλιτεχνική σας δύναμη

και περιζώστε με το ταλέντο σας τις πόλεις μέχρι

να γίνει ικανοί να πάρете μέρος στην καθολική

τους κατασκευή!

συμμετοχή στην «καθολική κατασκευή», λοιπόν,
μεταμόρφωση της κοινωνικής ζωής σε έργο τέ-
είναι το μεγάλο όραμα των καλλιτεχνικών πρω-

τοποριών που μελετά το βιβλίο της κυρίας Λοϊζίδη.
Αλλά ακόμη και στις περιπτώσεις όπου το όραμα
αυτό αποκτά κάποια ερείσματα (De Stijl, ρωσικός
φουτουρισμός, κονστρουκτιβιστές, νέα παιδαγωγική
του Bauhaus κ.ά. «κινήματα», που επισημαίνονται
από τη συγγραφέα ως διαμορφωτές «προγραμμάτων
επέμβασης στο χάος του βιομηχανικού επεκτατι-
σμού»), μια «αίσθηση μετέωρου» παραμένει στους
καλλιτέχνες. Εκείνο που επιτελείται, εξαιτίας τους,
δεν συμπύκνεται ποτέ με ό,τι ενείχε η έξαρση μιας μαχό-
μενης εμπροσθοφυλακής. Ενώ το μεγάλο κοινό –ο
«ηδονιζόμενος θεατής» για τον οποίο μιλά ο
Nietzsche– μένει, εντέλει, να κατακλύζεται εκφυλι-
στικά από το «διαρκώς ανανεούμενο θέαμα της πα-
γκόσμιας έκθεσης πραγμάτων».

Πράγματι, οι καλλιτεχνικές πρωτοπορίες και ιδίως
αυτές του τελευταίου ενάμιση αιώνα, δεν μπορεί πα-
ρά να έχουν ως στόχο την οικουμενικότητα. Είτε κα-
ταγάγουν μεγάλες νίκες, λοιπόν, είτε ηττηθούν κατά
κράτος, ο «αντίπαλος» της σήμερον θα αποτελεί, μοι-
ραία, τον «χρήστη» της αύριον – εγγενώς επιλήσιμονα
αυτού που βρέθηκε να κατέχει όσο κι εκείνου που
δεν κατάφερε ποτέ να τον προσεγγίσει. Γι' αυτό και
θα πρόσθετα πως: ό,τι κατεξοχήν χαρακτηρίζει τις
πρωτοπορίες είναι το ταλέντο της αποτυχίας.

Ίσως η πιο τολμηρή, και η πιο αδιέξοδη μαζί,
«πρωτοποριακή» πράξη να έγκειται στην ίδια την
απόπειρα να απεικονιστεί η ζωή, οι μορφές των αν-
θρώπων και οι μορφές του περιβάλλοντός τους. Και
ίσως γι' αυτό να απαιτήθηκε, από πολύ νωρίτερα, μια
ιερή προπαρασκευή ή μια προηγούμενη ανασκευή
της ιερότητας.

Η σπουδαιότητα της εικόνας στον σύγχρονο δυτικό
πολιτισμό –αυτή που έθελε τόσο φλογερούς καλλιτέ-
χνες κι αφοσιωμένους επαναστάτες– οφείλεται, σε
σημαντικό βαθμό, στο ότι πριν από είκοσι αιώνες εμ-
φανίστηκε στην Παλαιστίνη μια ιουδαϊκή αίρεση η
οποία διέθετε το επινόημα των ενδιαμέσων: τη μεγα-
λοφυΐα του «συναμφοτέρου», ή κάτι από το αλισβε-
ρίσι του: και το ένα και το άλλο.

Μεταξύ θεού και ψαράδων, δηλαδή, υπεισήλθε η
εκδοχή της *Ενσαρκώσεως*. Μια απλή, φθαρτή σάρκα
μπορούσε, σκανδαλωδώς, να καταστεί «σκήνωμα του
Αγίου Πνεύματος»! Κατά συνέπεια καθίστατο δυνα-
τόν να παρουσιάζεται, ή να ανα-παρουσιάζεται (re-
présenter), η υλική εικόνα αυτής της ιδιαίτερης «ύ-
λης» Από εκεί δεν άνοιξε, μόνο, ο δρόμος για τις με-
γαλουργίες της βυζαντινής τοιχογραφίας, τις περαιτέ-
ρω επεξεργασίες της από τον Cimabue ή τον Giotto,
και τη δόξα των παραστατικών εικόνων: άνοιξε,
κυρίως, ο δρόμος για την ολοένα και πληρέστερη
εξεικόνιση της θεϊκής μεγαλοσύνης, με την εικόνα να
διατηρεί, ως προς το πρωτότυπό της, περίπου μια
σχέση Χριστού προς Θεό. Δεν ξέρω αν πληρώνουμε,
σήμερα, κάποια αρχική ιεροσυλία ή μια τελική και
προοδεδικασμένη απογοήτευση, με το ότι ο δρόμος
αυτός οδήγησε, τελικώς, στο Χόλλυγουντ.

Δεν ξέρω, ακόμη, αν η εικονοφοβία διαφόρων

Ζωηρή η συνάντηση με
φίλους παλιούς και νέους
του Αντί το Σάββατο 27
Μαρτίου στα
φρεσκοβαμμένα και
απαστράπτοντα γραφεία
μας. Η φωτιά, αφού
κατέγραψε ένα ακόμη
μαύρο σημάδι στο ταβάνι
της καρδούλας μας,
απομακρύνθηκε. Κατά τα
μεσάνυχτα, όμως, άναψε
φωτιά, αυτή τη φορά, το
γλέντι: «ήμουν κι εγώ εκεί
με μια κόκκινη λαβή».

Η χαρτοκοπτική μου
συνεχίζεται με αμείωτη
ορμή, αν και τώρα
τελευταία όλο και
λιγότερες ευκαιρίες μου
δίνονται να ασκήσω το
έργο μου κυριολεκτικά
(όλοι οι εκδότες έχουν
βαλθεί να ξακρίζουν τα
βιβλία για λογαριασμό
μου!). Το Μορφωτικό
Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης
εξέδωσε (1993) δύο βιβλία
με ελληνορωσικά και
ελληνοαλβανικά κείμενα,
δίγλωσση έκδοση (: 1.
*Ελληνορωσικά κείμενα για
γλωσσική προσέγγιση* και 2.
*Ελληνοαλβανικά κείμενα
για γλωσσική προσέγγιση*):
ένα έργο ιδιαίτερα
σημαντικό αν σκεφτεί
κανείς τον ελληνισμό της
τέως Σοβιετικής Ένωσης
και της Βορείου Ηπείρου
στον οποίο απευθύνονται,
τη δύσα και την ελπίδα που
περικλείουν. Τα κείμενα
που μεταφράζονται είναι
της Λίνας Κάσδαγλη και
είναι γραμμένα υπό τη
μορφή επιστολών της θείας
προς τα ανήψια της –
κείμενα απλά αλλά
πλούσια σε αναφορές
πατριδογνωσίας και
ελληνικής παιδείας. Η
απόδοση στα ρωσικά έγινε
από την Όλγα
Αλεξανδροπούλου και στα
αλβανικά από τον Τίτο Π.
Γιοχάλα.

Θέμα δύσκολο και

δισεπίλυτο: Η Ορθογραφική μάθηση στο Δημοτικό. Μια εμπειρική έρευνα του Αθανάσιου Ε. Γκότοβου (εκδ. Gutenberg, 1992) έρχεται να δια φωτίσει το πρόβλημα με όρους της κοινωνιογλωσσολογίας. Και εντέλει, τις πταίει; Φαίνεται, πάντως, πως ένα μεγάλο μέρος της ευθύνης μπορεί να αποδοθεί στην έλλειψη σύγχρονων εγχειριδίων γραμματικής και συντακτικού για το σχολείο.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και ένα άλλο βιβλίο της «Παιδαγωγικής Σειράς», των εκδ. Gutenberg (1993). *Μαθησιακές δυσκολίες του παιδιού και του εφήβου – η εμπειρία της Ευρώπης* τιτλοφορείται συλλογικός τόμος, αποτέλεσμα της συμβολής παιδαγωγών και ψυχολόγων που συμμετείχαν σε συνέδριο στα Γιάννενα το 1988, οργανωμένο από τον Τομέα Ψυχολογίας και το Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Καθώς έχω βουλιάξει κάτω από το βάρος των δυσκολιών της μάθησης, προσπαθώ, και εγώ –όπως κάθε χαρτοκόπτης που σέβεται τον εαυτό του– να ξεγλιστρήσω με ένα παραμύθι. Αλίμονό μου, όμως, γιατί και εκεί κυκλοφορεί μια άλλη μορφή «διδακτισμού» πιο πονηρή να, όπως το βιβλίο της Κίρας Σίνου, *Κάτω από τον ήλιο της Μακεδονίας* (εκ. Κέδρος, 1992) καλογραμμένο, με ακρίβεια στοιχείων, κάτι σαν καλό σχολικό βιβλίο!

Λέω λοιπόν να δοκιμάσω

θρησκευτών (περίοδοι εικονομαχίας και καλβινισμού) ήθελε να αποφύγει την παγανιστική αμαρτία ή μια παλινδρόμηση από το «σύμβολο» στο «ίχνος». Εν πάση περιπτώσει, ολόκληρη η ιστορία της τέχνης και η γεμάτη βιαιότητες θεολογία της εικόνας απέβησαν διαρκής αγώνας ανάμεσα στην επανάληψη και την ανατροπή. Λιτάνευση του συμβατικού, αλλά και απόπειρα να μετατραπεί η ζωή της τέχνης σε τέχνη της ζωής. Ήγουν: διαρκής αγώνας μεταξύ καθιερωμένου και πρωτοποριακού, διαρκώς «ημιτελής» επειδή περατούμενος. (Αγώνας που, κατ' αναλογία προς εκείνον μεταξύ Yin και Yang, θα μπορούσε να ονομαστεί διαρκής αγώνας μεταξύ chic και choc!)

Ξέρω, βέβαια, πως η τέχνη είναι το βασίλειο του ιδιάζοντος και δεν επιτρέπει εύκολες γενικεύσεις, αλλά μονογραφικές μελέτες πάντα και ετυμηγορίες κατά περιπτώσιν. Αν όμως επιχειρούσαμε μια γενναιοφρόνα συνόψιση, τι θα όριζε το κεντρικό ζήτημα της τέχνης και των καλλιτεχνικών «επαναστάσεων»; Τι, κατά κανόνα επεδίωξαν οι καλλιτεχνικές «πρωτοπορίες» όλων των εποχών, και οι πολιτικοποιημένες πρωτοπορίες του αιώνα μας κατά κόρον; Τι άλλο από το να δώσουν, κάθε φορά, μιαν ακόμη ουσιαστικότερη εικόνα του Δημιουργού μέσω εκείνης των δημιουργημάτων του· να ανοίξουν τα μάτια της ανθρωπότητας στο σύμπαν· να αποκαλύψουν στο βλέμμα τη θεϊκή του ικανότητα.

Αλλά η αποκαλυπτική αυτή δύναμη δεν μπορεί να διατηρεί και να επεκτείνει αενάως το βεληνεκές της. Η απαράμιλλη ιδιαιτερότητα κάθε «ανα-παρουσίασης» γλιστρά κάποτε από την κατάπληξη στη σύμβαση· από την ιλιγγιώδη γοητεία στην αλλοίωση, στον κορεσμό. Ναι, και τελείως θεός και τελείως άνθρωπος· και τελείως ιδέα και τελείως αντικείμενο. «Αυτό δεν είναι μια πίπα», όπως εξηγούσε ο Magritte, κι ωστόσο ήταν. «Αυτό είναι μια πίπα», προσπάθησαν να πουν τα πρώτα collages του 1907, με κομμάτια εφημερίδας, τσιγαρόχαρτα κ.λπ., κολλημένα πάνω στους πίνακες –ταύτιση του σημείου με το πράγμα, του χάρτη με τη χαρτογραφούμενη περιοχή, ή του τοπίου με τον τόπο (land-art), του θεατή με το θέαμα (happening) κ.ο.κ. «Αυτό είναι και δεν είναι» επαναλαμβάνει διαρκώς η οικουμενικότερη τέχνη του αιώνα μας –το σινεμά– ξεπερνώντας, με το montage της τεχνικής, την τεχνική του montage που εφάρμοζαν λ.χ. ο Juan Gris, ο Picasso, ο Duchamp κ.ά. με το να

βάζουν τα γυμνά τους να κατεβαίνουν σκάλες και πολλαπλασιάζουν τα πλάνα τους –οι κυβιστές– ή τα συγκόπτουν –οι φουτουριστές.

Στα 1831, ο πίνακας του Paul Delaroche: *Cromwell et Charles Ier*, που εκτέθηκε στο Salon μάζεψε, ό,τι λέγεται,¹ «όλο το Παρίσι». Σήμερα, όλες οι μελουπόλεις του κόσμου «μαζεύονται» να δουν τον λευταίο Jean-Jacques Annaud, τον τελευταίο Al Corneau ή τον τελευταίο Eastwood. Και η πραγματικότητα ορίζεται πλέον, όπως στην *Ερωμένη του Γίλου Υπολοχαγού*, σαν εκείνο το μέρος από το πλαιν που δεν δηλώνεται ως πλαστό. Μέρος των ίδιων ματογραφικών «πλατών».

Μόνο στην τέχνη μπορεί εύκολα η τέχνη να ταξίζεται με τη ζωή. Και η ζωή δεν έχει αλλάξει πολύ στην εποχή (600 μ.Χ.) που ο Μέγας Γρηγόριος εξήγησε, στην *Biblia Idiotarum*, ότι: «η ζωγραφική για τα αγράμματους είναι ό,τι η γραφή για τους κληρικούς». Έτσι όλοι οι πρωτοποριακοί οραματισμοί έχουν κολακέψουν ή να αιφνιδιάσουν (που σημαίνει να κολακέψουν με έναν άλλο τρόπο) τις συνήθειες και βλέμματος. Κάθε επιτυχής διάδοση της πιο πρωτοποριακής σύλληψης σημαίνει, ιδεωδώς, την οικουμενική αποδοχή, κι άρα τη μαζική της αναγνώριση και την αναγωγή της σε τετριμμένο ισοδύναμο εκείνου που αρχικά εννοούσε να πει.

Με την εικαστική πράξη να συνίσταται στην «αποποίηση» –την ενσάρκωση– του πνεύματος, κόλυτρωτική αλήθεια πρέπει να περάσει από τη γοητεία της απάτης –του «είναι και δεν είναι». Κι εκεί, ασφαλώς, κανείς δεν μπορεί να υπερφαλαγγίσει τις μελωργίες του Χόλλυγουντ. Κάθε οπτασιαστής υπαχρεούται, μοιραία, να παραδοθεί ως βορά στα οπτασιοφάγους, αφήνοντας τις οπτασίες του να πηδίδονται· κάθε οραματιστής έχει να εκχωρήσει οράματά του στην ευχαρίστηση των ηδονοβλεψών. Κι η επιτυχία κάνει την πρωτοπορία να παύει να ναι τέτοια. Το «απόγειό» της μετατρέπεται, εκ φύσεως, θα έλεγα, στην ίδια την «κρίση» της.

1. Μνεία του Régis Debray: *Vie et mort de l'image, l'histoire du regard en Occident*, éd. Gallimard 1992, σελ. 11 (βιβλίο στο οποίο οφείλω και την κεντρική επισήμανση μια «θεολογία της εικόνας»).

Πέτρος Μαρτινίδης

Τσάμηδες οι αρχαίοι Θυάμιδες

Βασίλη Γκουρογιάννη,
Το ασημόχορτο ανθίζει.
Αθήνα, Καστανιώτης, 1992.

Το τελευταίο και πολυσυζητημένο βιβλίο του Β. Γκουρογιάννη, *Το ασημόχορτο ανθίζει*, αποτελεί μια ιδιότυπη σύνθεση λόγιας και λαϊκής παράδοσης, ιστο-

ρίας και ποίησης, μοντέρνου και κλασικού μυθιστορήματος. Βιβλίο δύσβατο, όπου ο μύθος παραχωρεί τη θέση του σε συναρθρωμένες ιστορίες και το ιστορικό ή μυθολογικό στοιχείο ανάγονται σε ήρωες ισότιμους με τα πρόσωπα, βιβλίο υπαρκτικό και βαθύτατα πολιτικό, εν τη αιρέσει του, το *Ασημόχορτο* ανιχνεύει το συλλογικό ασυνείδητο ενός λα-

ού, την πραγματική του ταυτότητα κάτω από τις πολλές προσωπότητες της ιστορίας – μάσκες δυστυχώς και όχι personae.

Κεντρικός άξονας στο βιβλίο του Γκουρογιάννη, η ιστορία των Τσάμηδων, των αρχαίων Θυάμιδων, εξισλαμισμένων για πολιτικούς και οικονομικούς λόγους Ελλήνων, και ο προδοτικός ρόλος στη διάρκεια της Κατοχής

στορία είναι παρούσα καταρ-
στο έργο μέσω των επισήμων
ιένων, αναφορών και διατα-
των τσάμηδων και ελλήνων
ατιωτικών. Τα επίσημα κείμε-
καταγράφουν σε αριθμούς
εν περιλήψει τα γεγονότα
ανεπτυγμένα αποτελούν το
δι της μυθιστορηματικής πλο-
βιασμοί, φόντοι, παραλογι-
της βίας και της καταστρο-
Μαζί με τα σπαράγματα
ρικής αφήγησης που περιέ-
το βιβλίο –ο συγγραφέας
είται επιτυχεστάτα στη δύ-
η τέχνη του υπαινιγμού–,
για παράδειγμα οι σπορα-
πληροφορίες για την εκτό-
των Τσάμηδων ή τους Ντι-
ους, τις οποίες κατανοεί πλή-
μόνο ο ιστορικά υποψιασμέ-
αναγνώστης, τα κείμενα
συνιστούν το φόντο για τις
θρωμένες ιστορίες-ταξίδια
διαφορετικών σύνοικων
ων της περιοχής προς το θά-
Ο οποίος σκηνοθετεί τα
πρακτα του ξεζωμού, της
ένωσης και της βίας.

Ασημόχορτο ανθίζει όμως
κάτι παραπάνω από ιστορι-
θιστόρημα, είναι βαθιά και
ραυγαλέα πολιτικό βιβλίο.
ο συγγραφέας δεν παρακο-
εί απλώς κάποια ιστορικά
άντα αντικαθιστώντας τους
υμους δράστες με μυθιστο-
τικά πρόσωπα: Ο Γκουρο-
ης παρακολουθεί, με μεγα-
κό φακό, τις αντηχήσεις των
ικών γεγονότων στη ζωή
και τον ψυχισμό των προ-
ν του. Τα πρόσωπα διαγρά-
νι σχηματικά, και αυτό απο-
επιλογή και όχι αδυναμία,
χέσει με την εισβολή της
ίας στη ζωή τους και το
ό συνειδησής τους των γε-
ων: η καταστροφική και
αταστροφική μανία των
ν είναι αντιστρόφως ανά-
με τη λογική προσέγγιση
όσμου από την πλευρά τους,
νατότητα που έχουν να πα-
ουν στο ρου της ιστορίας. Ο
ραφέας στοχάζεται πάνω
χηματισμό συνειδησης, πο-
ίς και ιστορικής, συναρτή-
πάντα των ιδιαιτεροτήτων

που επιφέρει η ρήξη με την πα-
ράδοση, η απώλεια εθνικής –και
στη συνέχεια και προσωπικής–
ταυτότητας. Στοχάζεται πάνω
στην ίδια την ουσία της πολιτι-
κής.

Πέραν όμως της πολιτικής και
ιστορικής του διάστασης, *Το*
Ασημόχορτο είναι μια ποιητική
σύνθεση που αναδεικνύει την
ίδια την παράδοση, τον αρχαιο-
ελληνικό λόγο, τη γλώσσα ακόμα
σε πρόσωπο του έργου. Η ποιητι-
κή υφή του έργου υπονομεύει το
μυθιστορηματικό στοιχείο, τις
στοιχειώδεις συμβάσεις του μύ-
θου. Το μυθολογικό υλικό, το φα-
ντασιακό και φανταστικό στοι-
χείο, ενσωματώνονται πλήρως
στην καθαρή αφήγηση υπονο-
μεύοντας τις βεβαιότητες: δεν ξέ-
ρουμε πια ποιος ήταν ο θύτης και
το θύμα, ποιοι φόντοι ανήκουν
στο φαντασιακό και ποιοι στο
πραγματικό, πώς πέθανε τελικά
ο ήρωας και τίνος την όψη έχει
πάρει το νεκρό του σώμα· τα
συμβάντα μετατοπίζονται δια της
αρχής των συγκοινωνούντων δο-
χείων από το χώρο της ιστορίας
στο χώρο του θαυμαστού· στο
καλειδοσκόπιο του συγγραφέα, ο
κεντρικός ήρωας πολλαπλασιά-
ζεται, γίνεται αντανάκλαση του
εχθρού, αλλόθρησκου κι ομόρρι-
ζου βιαστή της γυναίκας του, γί-
νεται πρόσωπο-αναφορά της πα-
ράδοσης, είναι ακόμα η σκοτεινή
πλευρά των δύο άλλων ξαδελφών
του, του Πέτρου και του Λά-
μπρου-Ζήκα, που βιώνουν με
διαφορετικό τρόπο το ίδιο κενό.
Ο συγγραφέας, διουργώντας ένα
σύμπαν μαγικό, φωτίζει τα χά-
σματα, τις ρωγμές, τα ρήγματα
στη συνέχεια μιας πορείας, μιας
παράδοσης –στοιχεία έξοχα το-
νισμένα από τα ακατανόητα αρ-
βανίτικα–, αναζητεί εκεί μια άλ-
λη αλήθεια για τις ρίζες, κάτω
από τις προσωπίδες της άγνοιας
και του μίσους.

Η ίδια η παράδοση, εγγεγραμ-
μένη όχι μόνο στο υποσυνείδητο
των ηρώων αλλά στα ίδια τους τα
κόκαλα, κρατάει το μαντίλι στον
ξέφρενο χορό θανάτου τους. Ο
ίδιος ο θάνατος είναι πρωταγω-
νιστής, μέσα σε μια φύση ζωντα-

νή και συμπάσχουσα στην αναζή-
τηση του σωτήριου χρησμού. Ο
θάνατος περιγράφεται μέσα από
τη σοφία των γεροντότερων με τη
γνωστή λαϊκή καρτερία, που τον
θέλει τρυφερά πολλές φορές
φρικιαστικό, μέσα από σύμβολα
πανανθρώπινα όπως τα πηγάδια,
κατεξοχήν διάυλοι επικοινωνίας
του πάνω με τον κάτω κόσμος, με
μια Νέκυια –ο χρόνος της οποίας
ταυτίζεται στην πραγματικότητα
με το χρόνο του κειμένου–, μέσα
από τα ποτάμια του και τα θαμα-
στά προμηνύματά του, μέσα από
τελετές πρωτόγονες και εικόνες
προφητικές. Εδώ ενώνεται το άλ-
λο νήμα, του σωτήριου χρησμού,
που γνωρίζει ταυτότητα και θά-
νατο μαζί. Η Σίβυλλα-Βάβω Κο-
καλού, το νεκρομαντείο, η Δω-
δώνη των σπασμένων αγγείων
και των Σελλών με τα λασπωμέ-
να πόδια, προσπάθειες απεγνω-
σμένες διαδρομής αδύνατης, που
καταλήγει στο θάνατο με υπο-
ψίες γνώσης. Τέλος, διάκοος ζω-
ντανός, η φύση, συμπάσχουσα,
μητρική, μήτρα αρχέγονη, παρη-
γορητικά ουδέτερη, μιλάει ή ση-
μαίνει τα μελλούμενα με τον δικό
της τρόπο – πέρδικες, δένδρα,
νερά. Ο κεντρικός ήρωας δεν
χρησιμοποιεί το λόγο, με τη δι-
πλή του σημασία, όπλο του είναι
το βλέμμα, ο πλέον πρωτόγονος
κώδικας και το ένστικτο· γι' αυτό
ακόμα και ο λόγος του χρησμού
του είναι ασήκωτος.

Μια τελευταία παρατήρηση
για τη γλώσσα του *Ασημόχορτου*,
φτιαχτή, φτιαγμένη στο εργαστή-
ρι του συγγραφέα με περισσή
προσοχή, για να φτάνει ως το με-
δούλι των πραγμάτων. Και ένα
συμπέρασμα: Το *Ασημόχορτο*,
θεσμοθετημένα μοντέρνο με τη
διάλυση του μύθου, κλασικότατο
με την υπαρξιακή, δύσθυμη διά-
στασή του, ιστορία και ποίηση
μαζί, ένα πράγμα θυμίζει ανεπι-
φύλακτα, ηπειρώτικο μοιρολόι·
και μάλιστα όχι τα λόγια αλλά
εκείνες τις χαμηλές νότες, παρα-
μυθίας των νεκρών και στήριξης
των ζώντων.

την τύχη μου με άλλο
παραμύθι! Έχει και
ωραίες ζωγραφιές της
Εύας Μελά και ξεκινά
χαριτωμένα: «Κάποτε, πριν
πολλά χρόνια, ένα άσπρο
σύννεφο, που έκανε τη
βόλτα του στον ουρανό,
βλέπει μακριά να
στροβιλίζονται στον αέρα
δύο παράξενοι σπόροι»
–μαζί τους κι εγώ!–
Πρόκειται για το παραμύθι
της Ειρήνης Καμαράτου-
Γιαλλούση, *Το ταξίδι του*
έξυπνου και του πονηρού
(εκ. Σύγχρονη εποχή,
1992), που ξεκινάει
όμορφα και καλά για να
καταλήξει πολύ στα
σοβαρά (θα έπρεπε,
βέβαια, να το είχα
υποψιαστεί από τη
σοβαροφάνεια του τίτλου).
Αχ! επιτέλους ας βρεθεί
ένα παραμύθι – παραμύθι,
με μάγισσες του δάσους
και νεράιδες!

Μετά από αυτά δεν είναι
φυσικό να καταφεύγω στο
«παραμύθι» της Μάρως
Λοΐζου, *Σάκα, ο τρομερός*
βασιλιάς των Ζουλού (εκ.
Κέδρος, 1992);
Τουλάχιστον ο διδακτισμός
εδώ είναι διαφανής, η
αφήγηση γεμάτη
«εξωτικές» εκπλήξεις και η
πραγματικότητα καλύτερη
από τη συνήθη βιοτεχνική
παραγωγή «φαγτασίας».

Νομίζω όμως πως ακόμα
και έτσι τα παραμύθια που
αγαπώ είναι όσα αρχίζουν
με το «Μια φορά κι έναν
καιρό» = Πιερέττα
Διαμαντοπούλου, *Το*
λουλούδι του χρόνου και
άλλα παραμύθια, με
εικονογράφηση της
Κατερίνας Βερούτσου
(εκδ. Κέδρος, 1992). «Γειά
σας. Τώρα θα σας πω το
παραμύθι του καραβιού
και του κύματος».

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΠΕΛΕΛΟΙ

“Κακογερνᾶτε καὶ δὲν ἀντιλαμβάνεστε ὅτι εἰστε πλέον περιθωριακοί”, μοῦ ἐπαναλαμβάνει ὅλο καὶ πιὸ συχνὰ ὁ παλιός σύ- ντροφος. Καὶ μᾶλλον ἔχει δίκιο. Γι’ αὐτὸ καὶ βρίσκω πολὺ ἐλκυστική τὴν ιδέαν καταλήψεως τοῦ χώρου αὐτῆς ἐδῶ, τῆς τελευταίας, σελίδος. Γιὰ νὰ ἐκθέσω ὅτι δὲν γνωρίζω τί πρέπει νὰ κάνω, γνωρίζω μόνον τί δὲν πρέπει. Καὶ εὐθαρσῶς νὰ δηλώνω ὅτι μ’ ἀρέσει νὰ εἶμαι “ἀφελής”, “ἀπροσάρμοστος”. Νὰ θέτεις ἑαυτὸν ἐκτός, ἰδοὺ οἱ εὐτυχεῖς στιγμὲς σου. Καὶ ὁ φίλος νὰ γελᾷ ἕνα γέλιο γάργαρα καὶ τρυφερὸ καθὼς ἀπαγγέλλει τὸν “Ἐραστή” τοῦ Ἑγγονόπουλου:

Μιλοῦσε μίαν ἄλλη γλῶσσα, τὴν ἰδιάζουσα διάλεκτο μιᾶς
λησμονημένης, τώρα πλέον, πόλεως, τῆς ὁποίας καί εἵτανε,
ἄλλωστε, ὁ μόνος νοσταλγός.

Ἐπ’ αὐτὴν τὴν πόλιν ἀνέσυρα καὶ τοὺς παρακάτω στίχους τοῦ Στ. Σαχλήκη:

Τὸ τρίτον συμβουλευώ σε ταῖς πολιτικαῖς ν’ ἀφήσης,
κι ὥς διὰ καμμιὰν πολιτικὴν τίποτες μὴν ψηφήσης.
ἡ πολιτικὴ τὸν καυχόν της καλὰ τὸν ἐξανοίγει,
κι ἂν τὸν εὖρη ἀπόνηρον, σὰν μύλον τὸν γυρίζει,
κι ὥστε νὰ νοιώσῃ πελελὸς ὀλίγον τότε’ ἀξίζει.
ποτέ της ἡ πολιτικὴ οὐδὲν λέγει ἀλήθεια,
κι ὁ φρόνιμος τὰ λόγια της τάσσει τα παραμύθια·
κι ὁ πελελὸς τοῦ φαίνεται σὰν ζάχαριν καὶ μέλι,
καὶ κείνη σὰν μαστορευθῇ, βάνει τὸν ὅπου θέλει.
τυφλώνει καὶ ἐγδέρνει τὸν, παίζει τὸν καὶ γελᾷ τὸν,
δείχνει τὸν τ’ ἄσπρον κίτρινον, τὸ μαῦρο σκαργελάτον.
γελᾷ τὸν τὸν πανέρημον ὡς ἂν μικρὸν κοπέλιν,
σὰν τὸν ἐποδιάβαζεν ἡ μάνα [του] μὲ παστέλλιν.
ἡ πολιτικὴ ψηλὰ θωρεῖ καὶ χαμηλὰ ξαμόνει,
κι ὁπῶβρη τὸ πεδέξιόν της, μετὰ χαρᾶς συμόνει.
ὅτι ποτ’ ἡ πολιτικὴ οὐκ ἔχει ἐμπιστοσύνη·
τὸν βάλλει εἰς τὰ βρόχια της, ἄλλοι τὸ τί τοῦ ἴγνη!
ὥστε ποῦ τρῶ τὸν ἄνθρωπον, ὥστε ποῦ τὸν ἐγλύφει,
γελᾷ καὶ κολακεύγει τὸν, ταῖς μούζαις τὸν ἀλείφει.

πολλοὺς γελοῦν ἡ πολιτικαῖς, ἀμμὲ πολλὰ γελοῦνται,
κι ὅσα κι ἂν ᾔην’ μαστόρισσας, πάλιν τὸν ἄνθον λοῦνται.

Ἀπὸ τὸ “Γραφαὶ καὶ Στίχοι” Κύρου Στεφάνου τοῦ Σαχλήκη, Κρητὸς ποιητοῦ τοῦ IV αἰῶνος. Ο Στ. Σαχλήκης, γόνος σπουδαίας οἰκογενείας, ἔγραψε σὲ δημῶδη γλῶσσα σάτιρα, παρωδία, παραινέσεις. Ἡ περιπέτεια τοῦ βίου του ἐκφράζεται στὸ ἔργο του: τυχερά παιχνίδια - παίχτες, πόρνες, φυλακὴ, ἐγκατάλειψη, ἔνδεια.

Διαβάζοντας τοὺς παραπάνω στίχους ὡς τὸ τέλος ἔχει κανεὶς τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁμιλεῖ περὶ πολιτικῆς. Στὸ ἔργο* του χρησιμοποιεῖ τὶς λέξεις πολιτικῆς = πόρνες, πολιτικὴ = πορνεία. Ἡ ἀντικατάσταση ἀπὸ τὴν ἰταλικὴν λέξη πουτάνα (puttana μᾶς ἐστέρησε μᾶλλον ἀπὸ μίαν ἐκφράσιν ποὺ ἀποδίδει καλλίτερα τὸ κοινὸ αἶσθημα περὶ τῶν δημοσίων (ἀνδρῶν) καὶ πολιτικῆς /-ῶν.

Καταλήγοντας τὸ ποίημα διευκρινίζονται ὅλα:

- Θωρεῖς, υἱέ μου Φραντζησκῇ, τὰ κάμνουν ἡ πουτάναις,
τί κάμνουσιν ἡ πολιτικαῖς ἡ παλιοκουρεμέναις.
πῶς δείχνουσιν καὶ ἀγαποῦν σὰν ἓνι μαθημέναις,
καὶ πῶς ἐπιβουλεύονται, διατὶ ἓν ἐντροπιασμέναις.
Σαχλήκης ἦμουν Στέφανος, τῶν πολιτικῶν ὁ Χάρος,
καὶ ὅταν εἶχαν τίποτε, σὲ μέναν εἶχαν θάρρος.

Παρ’ ὅλα αὐτὰ ὁ παλιός σύντροφος καὶ φίλος ἐπιμένει νὰ τοῦ θυμίσω τοὺς “Ἀργοναῦτες” τοῦ Σεφέρη. Τελικῶς ἔχει σί- γουρα δίκιο. Καὶ μ’ ἀρέσει.

[*] Στὸ ἔργο του ἐκφράζει τὴν ἐγκατάλειψή του ἀπὸ τοὺς φίλους κατὰ τὴν φυλάκισή του καὶ τὰ δεινὰ τοὺς ποὺ ὑπέφερε ἀπὸ τοὺς “φυλακάτορες” του, ἀκολουθεῖ ἡ “Σύναξη τῶν πολιτικῶν” (ὅπου ἡ πολιτικὴ Κουταγιώταινα ἐκλέγεται πρόε- δρος) καὶ ἡ “Ποθοτσουτσουινιά”, πορτραῖτο μιᾶς ἀρχιπολιτικῆς, ἦγουν ἀρχιπόρνης. Ομιλώντας λοιπὸν ἐκ πείρας ἀπευθύνει ἠθικὰς παραινέσεις στὸν νεαρὸ Φραντζησκῇ, ἀλλὰ κάπου κάπου ξεχνᾷ τὰ ἠθοπλαστικά του καὶ ἐνθυμεῖται τὸν πρότερον βίον καὶ τὶς τερπνὲς στιγμὲς μιᾶς ἀκολασίας χωρὶς ὅρια γιὰ τὰ μέτρα τῆς ἐποχῆς. Αὐτὸ δίδει ἕνα ἰδιαίτερο χρῶμα στὴν ποίησή του, καὶ τὸν κάνει νὰ ξεχωρίζει ἀνάμεσα στοὺς ποιητὲς τοῦ μεταχίμου πρὸς τοὺς νεωτέρους χρόνους.

Μ. Βασιλάκης

ΑΠΟ ΤΟΝ

ΜΑΝΩΛΗ

ΒΑΣΙΛΑΚΗ

βιβλία για παιδιά και νέους

ΚΕΔΡΟΣ
το ελληνικό βιβλίο

John Carr
ΟΛΥΜΠΙΑ, ΤΟ ΜΠΛΕ
ΛΕΩΦΟΡΕΙΑΚΙ

Ένα διασκεδαστικό παιδικό βιβλίο, με ηρωίδα την Ολυμπία, ένα λεωφορειακι παιδικής φιγούρας, που προσπαθεί να ευαισθητοποιήσει τους νεαρούς αναγνώστες στο κυκλοφοριακό πρόβλημα της Αθήνας και στη μόλυνση του περιβάλλοντος, προτρέποντας να χρησιμοποιούν την αστική συγκοινωνία στο κέντρο της πόλης.

Άλκη Ζέη
ΘΕΑΤΡΟ

Δύο θεατρικά έργα της Άλκης Ζέη – ελεύθερες διασκευές από μυθιστορήματα – «Ο Κεραμιδοτρέχαλος» και ο «Ματίας ο πρώτος», ήδη ανεβασμένα με επιτυχία από παιδικές θεατρικές σκηνές.

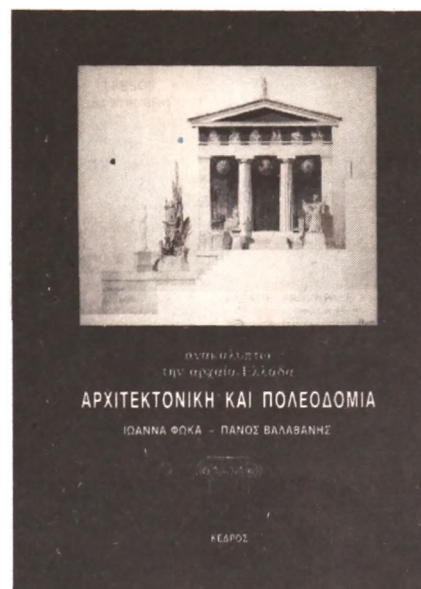
Σοφία Ζαραμπούκα
ΘΕΑΤΡΟ

«Ειρήνη», «Λυσιστράτη», «Όρνιθες», «Πλούτος» του Αριστοφάνη σε θεατρική διασκευή της Σοφίας Ζαραμπούκα, με τραγούδια, κοστούμια και σκηνικά, σε εικονογράφηση της ίδιας. Για παιδιά του Δημοτικού και του Νηπιαγωγείου.

Πιερέττα Διαμαντοπούλου
ΤΟ ΛΟΥΛΟΥΔΙ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ
ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

Ιστορίες για παιδιά 8 με 10 ετών, που μέσα από έναν απλό μύθο προσπαθούν να αγγίζουν, χωρίς να πληγώνουν, τα θέματα του χρόνου, της ελευθερίας, της φιλίας και του θανάτου.

Ιωάννα Φωκά - Πάνος Βαλαβάνης
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ

Η ιστορία και η εξέλιξη των κτιρίων στην Αρχαία Ελλάδα. Ποιοι τα κατασκεύασαν, τι μεθόδους χρησιμοποίησαν, ποιοι τα εμπνεύστηκαν. Φωτογραφίες, σχέδια και κατόψεις, ζωγραφικές αναπαραστάσεις που ζωντανεύουν τις μορφές των αρχαίων κτιρίων. Για παιδιά και για μεγάλους.

Το δικό μας ελαφρύ

CLASSIC
LIGHTS

Νικοτίνη: 0,6 mg
Πίσσα: 7 mg

280 ΔΡΧ

Το Υπουργείο Υγείας προειδοποιεί:

Τ Ο Κ Α Π Ν Ι Σ Μ Α Β Λ Α Π Τ Ε Ι Σ Ο Β Α Ρ Α Τ Η Ν Υ Γ Ε Ι Α